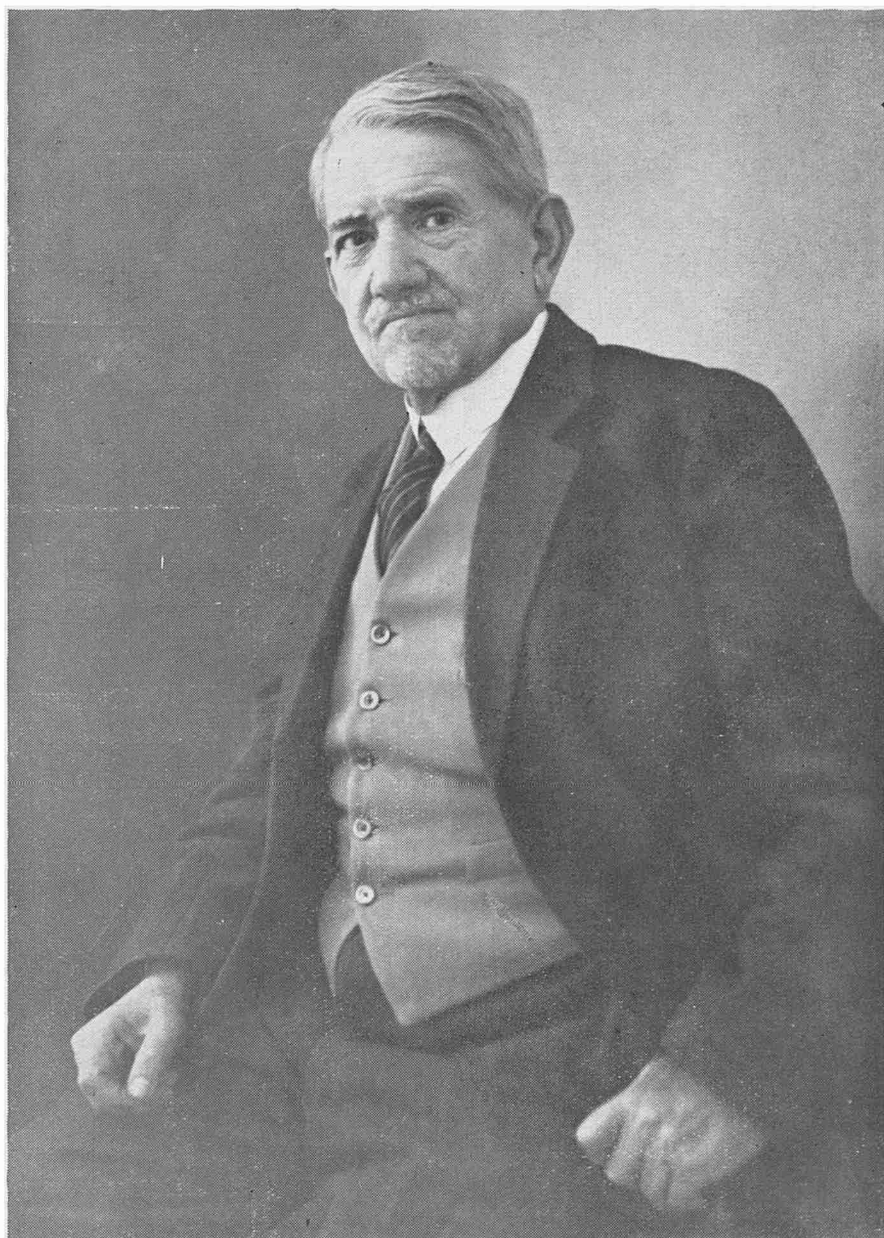
CONSTANTIN BACALBAŞA

BUCUREŞTII DE ALTA DATA

VOL. IV

Bucureşti
Editura ziarului „Universul" S. A. Str. Brezoianu, 23-25
1932

D. CONSTANTIN BACALBAȘA

1910[1)]

Aurel Vlaicu şi aeroplanul său. — Moartea lui Gheorghe Panu. — Căderea Cabinetului Ionel Brătianu şi venirea guvernului Petre Carp.

Pe la jumătatea lunei August, Aurel Vlaicu face întâile sale ascensiuni cu aeroplanul său. In ziare apar notițe entuziaste, Vlaicu s'a ridicat până la 150 metri și a putut merge cu iuțeala până la 120 kilometri pe oră.

Ce departe suntem astăzi de performanțele acelei vremi, când 100 metri înălțime și 120 kilometri pe oră erau socotite biruințe mari !

Dar era victoria unui român, de aceea bucuria și nădejdile noastre erau mari.

— Pe la sfârșitul lui August moare doctorul Nicolae Manolescu, cel mai însemnat oculist al României.

Doctorul Manolescu era laureat al Academiei Române pentru o lucrare de valoare intitulată „Higiena țăranului român". A fost deputat, era profesor la Facultatea de medicină din București și un eminent clinician.

Era născut în com. Șaranga, din jud. Buzău. A murit la vârsta de 60 ani.

— Lumea este foarte îngrijorată de o știre sinistră : holera, care face pustiiri în Rusia, a sosit la granița Basarabiei.

La frontieră se iau măsuri severe. Holera trece, însă, în Ungaria, si ne atacă din două părti. Holera pătrunde în țară, apare la Botoșani, Focșani, Galați, Brăila.

In București se ivesc câteva cazuri. Populația este foarte îngrijorată, însă norocul a voit ca teribilul flagel să nu ne secere prea mult. Bucureștiul a fost scutit, căci numai puține cazuri au fost semnalate.

— Este interesant de spus cine a dat semnalul urcărei chiriilor, care astăzi constitue un adevărat flagel.

---

1) Inceputul anului 1910 se găseşte în volumul III al „Bucureştilor de altădată".

Prin Septembrie unele ziare publicau articole îngrijorate asupra urcărei chiriilor. Oamenii nevoiași ca și cei cu venituri modeste simt că o mare greutate începe să-i apese și o mare primejdie îi amenință : urcarea progresivă a chiriilor.

Ziarele arată cum că semnalul l-au dat agenții statului. adică comisiile de recensământ care, spre a spori veniturile acestuia, au majorat chiriile, în contra declarațiilor chiriașilor și în disprețul contractelor.

Membrii acestor comisii, în urma ordinelor primite, au sporit, cu dela a lor apreciere toate chiriile, ceeace a avut drept rezultat o urcare a tuturor locațiunilor. Din vremea aceasta începe ascensiunea care trebuia să impue la 1916 guvernului adoptarea legei de excepțiune.

— La manevrele de toamnă de la Slatina a participat și Aurel Vlaicu cu aeroplanul său. A zburat deasupra câmpului de manevră, a făcut diferite virajuri și a entuziasmat armata pentru siguranța, eleganța și îndrăzneala zborului său pe o vreme vântoasă.

— Izbânda lui Vlaicu stimulează și pe alți români; cunoscutul inventator Brumărescu, produce și el un aeroplan pe care îl expune. Acest aeroplan este un biplan de o formă cu totul deosebită de tot ceea ce exista până atunci. Inventatorul a primit multe felicitări de la oamenii competenți(?), însă aparatul Brumărescu n'a zburat niciodată.

Un alt inventator român este Henri Coandă, — opera acestuia este un aparat fără helice, ci numai o turbină propulsivă. Aparatul, construit în Franța, a avut soartă mai bună decât al lui Brumărescu. Astăzi, însă, a dispărut.

— Duminică, 6 Noembrie, la orele 5 și jum. s'a stins din viață Gheorghe Panu, acela care a fost cel mai mare ziarist al țărei după moartea lui C. A. Rosetti.

Gheorghe Panu a murit după ce a suferit multă vreme de miocardită și arterioscleroză, boală complicată apoi cu un cancer al intestinului.

Panu a debutat ca istoric. Fiind distins de Maiorescu și ceilalți fruntași ai *Junimei* din Iași, a primit o subventie spre a face studii literare și istorice în străinătate; el, însă, a învățat dreptul și s'a întors pentru a intra în magistratură.

Apoi a intrat în politică, a fost numit avocat al Spiridoniei din Iași, a redactat ziarul *Liberalul* din acelaș oraș și a fost ales de C. A. Rosetti, ministru de interne atunci, ca să-i fie șef de cabinet. Panu a fost cel dintâiu șef de cabinet în România.

A demisionat spre a fi ales deputat la anul 1884 în Camera de revizuire.

A combătut, alături de C. A. Rosetti, dispozițiile restrictive pentru presă și după aceea a trecut hotărît în opoziție.

La Iași a făcut să apară *Lupta,* ziar de vehementă polemică, apoi a trecut cu *Lupta* la București care, în curând, de-

veni ziarul politic, cel mai citit din țară. Demn de notat e faptul că cel mai puternic tiraj l-a atins presa politică, când „Lupta" a tras în 10.700 exemplare.

Panu avea o frumoasă cultură, era o minte ageră, un talent original și o mare putere de atracție. Era unul din acei oameni pe cari americani îi numesc : oameni magnetici.

Și cu toate acestea n'a avut noroc în viață.

Râvna lui cea mare era să ajungă minstru, însă, de-a-curmezișul acestui om atât de superior s'au pus și atâți dușmani implicabili ca și un număr de întâmplări nenorocite. Afară de asta Panu însuș a fost dușmanul său.

Intr'o zi a fondat partidul radical ; văzând însă, că partidul acesta nu-l duce prea repede la guvern, a desființat partidul și s'a înscris în partidul conservator. Apoi, desamăgit și desgustat, a reintrat în partidul liberal, dar nici aci n'a putut ajunge mai mult decât vice-președinte al Camerei.

Când a murit, la vârsta de 62 ani, redacta publicația săptămânală : *Săptămâna.*

La înmormântare au vorbit Ionel Brătianu, I. G. Duca, în numele partidului liberal, iar Ion Popescu, în numele Sindicatului ziariștilor.

La palatul de justiție a vorbit avocatul Comșa.

De altfel Panu, din cauza boalei care 'l săpa cu încetul de câțiva ani, încetase de a mai fi un militant.

Din acest punct de vedere marele om își supraviețuise.

— Duminică, 28 Noembrie, a fost inaugurată cu mare pompă, statuia lui Eugeniu Stătescu, în sala pașilor pierduți de la Palatul de justiție.

Această festivitate fusese precedată de o mică furtună în lumea avocaților și a magistraților, anume, se critica faptul că statuia fusese așezată în acel loc predominant, că i se dase atât de mari proporții, că i se împrumutase acea atitudine și acel gest de tribun.

In sfârșit Eugeniu Stătescu era reprezentat ca și când ar fi dominat justiția română, ca și când ar fi fost un mare legiuitor și cel mai mare jurisconsult român.

Acei cari făceau această critică aveau dreptate. Eugeniu Stătescu n'a lăsat nici un rând scris, Eugeniu Stătescu n'a fost nici profesor la facultatea de drept, n'a fost nici un mare avocat pledant. Ceeace a fost, însă, Stătescu, a fost un ministru de justiție cu mare autoritate și un creator, ca nici unul alt, de magistrați de partid. Era un nume autoritar.

Totuș, în ciuda protestărilor, statuia a rămas acolo unde o vedem, iar Eugeniu Stătescu reprezentat într'o postură și cu un gest care nu erau ale lui. Este drept, însă, că a fost un om deosebit, un om superior.

Statuia este opera sculptorului francez Ernest Dubois, autorul statuei lui Ion Brătianu.

Au vorbit: Scarlat Popescu procurorul general de la Casație, Petre Borș din partea baroului de Ilfov și ministrul justiției Toma Stelian.

— In sfârșit chestia retragerei guvernului, este adusă la ordinea zilei. In acelaș timp se știe cu preciziune, cum că viitorul guvern îl va forma Petre Carp, iar nu Take Ionescu.

Takiștii, față de acest desnodământ care se pare că nu mai poate fi înlăturat, se dedau la o campanie aproape desperată de întruniri publice și de violențe de presă. Take Ionescu vrea să facă presiune asupra regelui, arătându-i că popularitatea e cu partidul conservator-democrat. Dar totul e zadarnic.

Takiștii fac, însă, și greșala că urmează în contra lui Brătianu și a fraților săi o campanie dârză pe tema moralității; frații Brătianu sunt acuzați că trafică și trăcsc din afaceri necinstite ; era evident că șeful guvernului nu putea decât să recomande regelui ca succesor pe șeful partidului conservator.

Trei zile înainte de Crăciun, Ionel Brătianu își întrunește majoritățile parlamentare și le comunica — spre marea tristeță a acestora — că guvernul și partidul liberal se vor retrage de la cârmă.

I. Brătianu spune că partidul trebue să se retragă spre a se pregăti pentru o nouă și fecunda guvernare.

Unii parlamentari liberali au intervenit, cerând ca partidul să nu se retragă și să prezideze alegerile generale, dar I. Brătianu a răspuns :

— „Atunci când partidul liberal a decis să se retragă de la guvern, a făcut-o pentrucă nu vedea lipsuri în rândurile acelor cu care intrase în foc.

După ce ne-am consfătuit, am socotit, ca o chestiune de înaltă politică condițiunea ca retragerea noastră să se facă în așa chip în cât însăș adversarii partidului nostru să asiste la această retragere nu numai cu un simțimânt de respect, dar cu frică.

Guvernul îl pot lua alții, dar puterea ne rămâne nouă".

Apoi, Brătianu adaogă că e mai bine ca retragerea să se facă acum decât în Februarie, când expiră mandatul Corpurilor legiuitoare, pentru ca noul guvern să aibă vreme să dea țărei bugetul.

Guvernul Brătianu demisionează, imediat după Crăciun, iar Petre Carp este chemat la guvern. Ministerul e astfel compus : Petre Carp președinte și finanțele, Titu Maiorescu externele, Al. Marghiloman internele, Ion Lahovari domeniile, N. Filipescu războiul, C. C. Arion instrucția, Barbu Delavrancea lucrările publice, Mihail Cantacuzino justiția, D. Nenițescu industria.

Această listă ministerială era alcătuită cu câteva luni mai înainte, și era rezultatul tratărilor și concesiunilor reciproce între diferitele nuanțe din partid.

Așa, junimiștii aveau 4 portofolii Carp, Maiorescu, Marghiloman și Arion ; cantacuziniștii 2 : M. Cantacuzino și Nenițescu ; Filipescu 2 : el și Delavrancea, apoi vechii conservatori unul, pe Ion Lahovari.

In tabăra takistă vestea formărei ministerului a pricinuit o mare deprimare dar și îndârjire. Pe când Take Ionescu se gândește imediat să încheie un cartel electoral cu liberalii, pe care-i combătuse de moarte până în ajun, unii takiști încep — vorba populară — să spele putina către apele guvernamentale.

Dar grosul partidului, cadrele, toți cei convinși și prieteni ai lui Take Ionescu au rămas lângă dânsul.

Din punctul de vedere al sentimentului corpului electoral, toată dreptatea era a lui Take Ionescu, iar cartelul electoral cu liberalii — care a fost o greșală, firește — nu i-a fost inspirat de cât de îndârjirea legitimă provocată de înlăturarea sa dela cârmă.

1911

Alegerile parlamentare ale guvernului Carp. — N. Iorga candidează pentru întâia oară în București.— Rochia-pantaloni la București.— „Chanteclair“ la modă.— Debutul meu la tribuna Camerei. — Ziariștii ne oferă un banchet, fratelui meu Ion ziarist și el, numit director general al teatrului, și mie. — Moartea inginerului Ion Cantacuzino, tatăl generalului Zizi Cantacuzino-grănicerul. — Moartea lui Constantin Stoicescu fost ministru liberal- — Moartea generalului Gheorghe Manu fruntaş al partidului conservator fost şef de guvern. — Scandalul bisericesc reîncepe. — Mareşalul japonez Nagi eroul dela Port-Artur în Bucureşti.— Moartea lui Take Protopopescu. — „Rața“ D-lui Valentin Bibescu — Războiul turco-italian. — Primejdia de războiu în Balcani. Ferberea la noi în țară. — Procesul tramvaelor comunale. — Procesul scandalului bisericesc. Moartea Generalului C. Budișteanu. — Retragerea opoziției liberală-takistă din parlament.

Chemarea la putere a lui Petre Carp, deși partidul său nu câștigase de cât o singură victorie electorală în toată țara. în cei patru ani de guvernare liberală, era o mare nedreptate ce se făcea lui Take Ionescu care biruise mereu și cu puternice majorități. De când România avea regim parlamentar nici o dată un partid în opoziție nu înregistrase atâtea victorii în contra guvernului.

Regele, spuneau unii, uzând de prerogativa sa, abuza de rândul acesta. Pentru a dovedi că este stăpânul, călca în picioare cu un dispreț în adevăr suveran(!?) voința atât de stăruitor exprimată a corpului electoral.

In alte cercuri politice se afirma însă, că Regele a dat puterea lui Petre Carp, nu ca un semn de favoare, dar spre a-i dovedi că nu poate guverna.

Regele Carol nu avea simpatie pentru Carp, din cauză că acesta, deși monarchist convins, era bățos, păstra față de su-

veran atitudini independente și nu se pleca la sărutări de mâini — precum îl obicinuise Dimitrie Sturza și cum făcea chiar și Alexandru Lahovary, fruntașul conservator, — nici la alte lingușitorii. Regele nu-l agrea.

I-a dat puterea, pe de o parte spre a se spăla de acuzația că persecută partidul conservator în folosul partidului liberal, pe de altă parte spre a nu zdrobi partidul boerilor. Fiindcă, precum am mai spus-o, Regele Carol avea un mare respect pentru aristocrație și nu voia pieirea ei. Insă Regele cunoscând slăbiciunea electorală a partidului conservator, avea credința că șeful își va frânge gâtul la alegeri.

Pe cât de revoltător era actul Regelui pe atât de nefiresc a fost cartelul electoral încheiat de liberali cu takiștii, imediat după constituirea cabinetului Carp, adică exact a treia zi. Căci, până în ajun lupta între takisti și liberali a fost de o vrăjmășie fără exemplu. Cei trei frați Brătianu erau zilnic acoperiti de noroiu și prezentați țării ca niște tâlhari ordinari.

De îndată ce a luat puterea Petre Carp, constient de nulitatea electorală a partidului său, face o vizită lui Ionel Brătianu și-i propune o înțelegere pentru alegeri. Șeful guvernului oferă șefului partidului liberal și takiștilor — adică întregei opoziții — 55 locuri în parlament : 20 la Senat și 35 la Cameră ; dar cu condiția ca opoziția să nu mai lupte în alegeri. In ce privește partidul liberal, Brătianu refuză. Take Ionescu a refuzat și el.

Această hotărîre a lui Brătianu, mai ales graba ce a pus de a încheia cartelul cu Take Ionescu, a fost interpretată în unele cercuri ca o dovadă cum că șeful liberalilor nu s'a retras de bună voie dela guvern, dar că Regele i-a impus retragerea. Și în adevăr, numai necazul putea povățui acest gest spontan.

Insă Brătianu a făcut și un calcul nu tocmai greșit.

Nici o dată partidul liberal nu cazuse atat de nepopular dela cârmă și nici o dată nu fusese amenințat — precum era acum — de a nu fi reprezentat în parlament ca opozițiune. Dar făcând cartelul cu Take Ionescu asigura partidul său o bună reprezentare. Fiindcă Take Ionescu, îndârjit cum era până la exasperare pentru faptul că nu fusese chemat la putere și nici măcar nu fusese ținut în seamă de Rege ca șef de partid precum era obiceiul, dedea liberalilor or ce i-ar fi cerut șeful partidului liberal. Iar șeful partidului liberal i-a cerut candidaturile în număr egal pentru amândouă partidele.

Când s'a aflat vestea cartelului, în partidul conservator a fost consternație !

Mă aflam la Clubul conservator în camera comitetului unde se mai aflau Nicu Filipescu, Mihail Deșliu, câțiva șefi de colori și un politician dela Iași.

Politicianul ieşean anunță că la Iași cartelul a și fost încheiat. Pentru restul țării nu se știa nimic precis. Se știa că va fi cartel dar nu se cunoșteau condiţiile.

Fiind candidat la colegiul II de Ilfov am vorbit. Am spus că pe mine cartelul, departe de a mă speria, mă bucură, căci dacă va fi să biruim în alegeri numai exploatând cartelul o vom putea face.

Dacă șefii s'au înțeles, am spus atunci, masa electorală nu este atât de dispusă ca să uite dușmănia de până ieri. Erau mulți oameni onești și mulți naivi cari, credeau cum că liberalii sunt, în adevăr, răufăcătorii terfeliți timp de trei ani de electorii takiști.

Petre Carp și fruntașii conservatori își pun acum nădejdea, în mașina administrației, pe de o parte, într'un program cât mai popular pe de alta.

Programul apare după lungi discuțiuni în sânul cabinetului și după neîncetate obiecțiuni ale lui Ion Lahovary, ministrul domenilor, un conservator foarte îndoctrinat.

Programul cuprindea un număr de măsuri cu caracter popular care, pentru un hotărît conservator, aveau chiar caracterul demagogiei.

Iată punctele principale:

1) O lege a meseriilor care să cuprindă trei părți distincte: *a)* asigurările meseriașilor și muncitorilor pentru boală, invaliditate și bătrânețe, *b)* creditul muncitoresc și al meseriașilor, *c)* breslele și pregătirea pentru meșteșug.

2) Incurajarea proprietății mijlocii și scutirea țăranilor cu mai puțin de 6 hectare proprietate, de impozitul funciarului.

3) Scăderea a numeroase taxe vamale, mai ales pentru acele obiecte care slujesc țăranilor la muncile lor, cât și scăderea dărilor asupra articolelor de consumațiune, în primul rând asupra făinei.

Apoi mai erau trei puncte importante:

Inmulțirea căilor de comunicație, întărirea armatei şi reforma administrativă.

De a doua zi după ce programul a fost cunoscut, candidații au și început în toată țara campania electorală. anunțând lumei scăderea birurilor.

Campania electorală a fost de o mare violență și hotărîre, fiindcă partidul lui Take Ionescu era foarte tare din punctul de vedere electoral, iar partidul conservator dovedise din opoziție că e foarte șubred. Ministrul de interne este Alxandru Marghiloman care în aceste alegeri atât de covârșitor grele, a dat dovada că e un puternic organizator și un extraordinar elector.

Camerele sunt dizolvate, iar colegiile electorale convocate la 16 Februarie 1911. După alegerea dela fiecare colegiu o zi repaos.

— De și foarte slab electoralicește, guvernul debutează cu succese electorale. Erau de făcut câteva alegeri comunale. La Giurgiu, sunt aleși guvernamentalii cu 152 voturi, takiștii care erau foarte tari în acest oraș, nu obțin de cât 94, iar liberalii 53.

La Constanța sunt aleși iarăș guvernamentalii, dar după balotaj, cu 557 voturi, takiști ajutași de liberali 425.

La Sulina guvernamentalii 79, iar takiștii 38.

Curajul începe să renască în tabăra conservatoare, care va să zică corpul electoral le acordă favoruri. Semn bun pentru alegerile parlamentare.

Pe când toate agenturile electorale lucrează pe capete cheltuind făgădueli, intimidări, amenințări, șiretenii și parale, Petre Carp, cunoscut pentru glumele sale, nu se lasă nici acum de ele, de și situația îi este foarte grea. Intâlnește pe un fost deputat liberal și cum îl vede :

— Păcătoasă țară !

— Dar de ce, coane Petrache ?

— Să vezi că am să isbutesc în alegeri..

In București opoziția cartelată își anunță candidaturile. Dăm lista pentrucă este interesantă :

Colegiul I de Cameră 3 liberali ; Mihail Ferichidi, Vasile Misir și Em. Culoglu, 2 takiști : Take Ionescu și Barbu Păltineanu.

Colegiul II 5 takiști : N. Fleva, D. Moruzi, Iancu Brătescu, J. Th. Florescu Emil Socec ; 4 liberali : Ion Saita, N. Moroianu, I. Cezărescu, C. Banu.

La colegiul al 3-lea încă nu se hotărăsc candidații.

Colegiul I de Senat ; 1 liberal: C. Nacu, 1 takist : dr. C. Istrati. La Colegiul II de Senat, 3 liberali : Spiru Haret, Procopie Dumitrescu și C. Cernescu ; 2 takiști : Mișu Antonescu și N. Cosăcescu.

Interesul acestei liste este că, pe când la guvern, în ajun liberalii nu mai existau electoralicește în Capitală, iar takiștii băteau pe toată linia, acum numai spre a obține cartelul, Take Ionescu a dat liberalilor un loc mai mult.

*

— Pe când focul electoral continua, două incendii însemnate izbucnesc în centrul Capitalei.

Unul este la tipografia Göbl din str. Regală. A fost distrus întreg materialul de zețărie și parte din mașini. Pagubele au atins 500.000 lei, sumă foarte mare pe vremea aceea.

Al doilea incendiu, mult mai mare și mult mai important, a izbucnit în casele din calea Victoriei colț cu strada Sărindar, unde la parter era instalat magazinul Luvru al comerciantului Moisescu, iar la etajul I, Clubul Sportiv.

Focul a izbucnit în magazinul Luvru și a mistuit întreaga clădire. A fost unul din cele mai mari incendii din București.

— Nici odată campanie electorală mai agitată. Ziarele opoziției sunt pline de acuzări, denunțări și litere aldine. Este o fierbere și o îndârjire cum n'a cunoscut țara din timpul alegerilor lui Lascăr Catargiu de la 1875.

Totuși guvernul triumfa.

La colegiul I es 55 guvernamentali, 13 opozanți și 7 balotagii.

La colegiul de Ilfov sunt aleși toți 5 candidați guvernamentali : Al. Marghiloman, N. Filipescu, Dimitrie Dobrescu, D. Șoimescu și Virgil Arion.

La colegiul al 2-lea guvernul ia 57 locuri, opoziția 5 și 8 balotagii.

In Ilfov e aleasă întreaga listă guvernamentală : Mihail Deșliu, Nicu Lahovary, Sabba Ștefănescu, Constantin Bacalbașa, d-rul Herescu, D. G. Many, N. Popovici, dr. Giani,, N. P. Ianovici.

La aceste alegeri în care lista guvernamentală a trecut întrunind între 2400 și 2200 voturi, a candidat și d-rul Rakowski, candidat al partidului socialist, întrunind 320 voturi.

D. N. Iorga, candidat pentru întâia dată în București în numele partidului naționalist, a avut 386 glasuri.

Au candidat ca independenți artistul Petre Liciu și ziaristul Gheorghe Ranetti, întâiul a dobândit 218 voturi și cel d'al doilea 326.

D. Vasile Cogălniceanu independent a întrunit 552.

La colegiul al III-lea es 38 guvernamentali, 1 liberal doctorul Anghelescu la Buzău și 1 balotaj.

La colegiul I de Senat situația guvernului a fost mai șubredă, căci la primul scrutin, din 60 locuri n'a putut lua de cât 30, au fost aleși 18 opozanți, iar balotagiile au fost 12.

La Ilfov sunt aleși Theodor Roseti și Titu Maiorescu.

La colegiul al 2-lea guvernul repurtează o mai mare victorie căci nu sunt aleși decât 4 opozanți : I. Brătianu, M. Ferekide, Spiru Haret și Al. Bădărău.

In Ilfov sunt aleși toți candidații guvernamentali : dr. Nicolae Tomescu, dr. Opreja, Ștefan Cerkez, general Carcalețeanu, Em. Miclescu.

Cele mai multe balotagii dau guvernamentali.

Universitățile aleg : la București un opozant, d-rul Toma Ionescu, la Iași un guvernamental d- N. Bogdan.

Aceste alegeri, în care presiunea guvernamentală s'a exercitat cu multă putere, au dat mari majorități cabinetului Carp.

Marghiloman s'a arătat strașnic elector, dar tot Marghiloman va contribui la grabnica cădere a cabinetului. Chestia tramvaelor comunale a dat, în mod prematur, guvernul de râpă.

In partidul guvernamental, deși victorios în alegeri, sunt

adânci neînțelegeri. Filipescu ar fi voit ministerul de interne, portofoliu către care îl împingeau partizanii săi : dacă ar fi avut acest portofoliu, Mișu Deșliu ar fi luat primăria Capitalei. Dar șeful guvernului a susținut cu tărie pe Marghiloman, care, la rândul său, a impus primar al Capitalei pe d. Matache Dobrescu.

La alegerile comunale din București amândouă partidele din opoziție se abțin.

La Cameră este ales președinte d. Constantin Olănescu.

Fapt semnificativ, după proclamarea rezultatului și cuvântarea de mulțumire a noului președinte, Petre Carp, se sculă și felicită Camera pentru alegerea făcută. Șeful guvernului termină cu cuvintele următoare adresate noului președinte și Camerei : „Eu vă felicit pentru Camera pe care o aveți, și felicit Camera pentru președintele pe care îl are".

Vice președinți sunt aleși d-nii : M. Deșliu, M. Seulescu, Mihail Vlădescu și D. Greceanu.

La Senat sunt aleși în birou : G. Gr. Cantacuzino președinte, iar vice președinți d-nii : Petre Misir, Al. Calimaki, general Tell și general Argetoianu.

D-lui Ionaș Grădișteanu, fost ministru, i s'a propus un loc de vice președinte la Cameră, însă a refuzat : iar după aceea a făcut opozițiune cabinetului.

D. Grădișteanu era supărat findcă nu fusese introdus în minister.

— In cursul anului precedent și chiar în cursul anului 1911, rochia-pantaloni este obiectul de sensație în București.

Un croitor parizian a pus la modă rochia pantalon, iar agenții săi în București, ca și în alte orașe ale țărei, au îmbrăcat femei-manechinuri pe care le-au însărcinat să circule pe stradele principale. Era reclama. Dar publicul bucureștean — ca pretutindeni de altfel — n'a voit să admită moda cea nouă, iar bietele manechinuri au fost fugărite pe străzi, și, dacă erau ajunse, erau maltratate, iar pantalonii sfâșiați.

Imi amintesc de o scenă destul de comică petrecută pe Piața Teatrului. O femeie destul de tânără și frumușică apare într'un superb costum ; pantalonul ținea locul rochiei. Deodată o mișcare se face în public și huiduelile izbucnesc. Femeea, trece parcă n'ar fi fost vorba de ea ! Insă valurile mulțimei, încep să spumege. Derbedei se adună repede la auzul huiduelilor și femeea este înconjurată. Văzând pericolul, manechinul iuțește pasul, dar câțiva trecători mai aprinși și mai indignați împotriva noului costum, se reped asupra ei. Aproape să fie sfâșiată. Cu mare greutate intră într'un gang unde, ajutată de câțiva domni, dispare.

— O sensație de altă natură produce noua piesă a lui Rostand, „Chanteclair".

Cuvântul „șanticler" intră în vocabular și este întrebuințat de către oamenii din popor în tot felul de înțelesuri co-

mice. Chiar oameni cu oarecare cultură, fac abuz de această împământenire a vorbei.

Aud pe stradă vorbind.

— Pe onoarea mea, îţi plătesc mâine.

— Lasă, domnule, nu mai spune fiindcă nu eşti om serios. Eşti un „şanticler".

Servitoarea mea, care e o târgoveaţă foarte amatoare de radicaluri, a prins vorba şi o întrebuinţează la tot momentul.

— Şapte bani pătlăgeaua ? !... (aşa erau pe atunci). Ce mă, eşti şanticler ?....

In piaţă doi pantaloni creţi se ceartă.

— Ia ascultă, să nu faci pe şanticlerul cu mine, că te-am altoit !...

Această vorbă a cutreerat mahalalele Capitalei cel puţin un an de zile. A fost, poate, singurul mare succes al piesei lui Rostand.

— La Cameră şi Senat începe discuţia Mesagiului. La Cameră îmi fac debutul la tribună. Presa takistă mă ignorează, deşi eram unul din puţinii ziarişti cari au putut pătrunde în parlament.

Deşi ales prin mari presiuni, parlamentul acesta este curat şi independent. Camera e compusă din mulţi oameni mari, iar un curent democratic o domină. Boierii cari fac o oarecare poză, nu sunt bine văzuţi. Această Cameră, n'a trăit mult, dar a fost una din Camerele cele mai oneste pe care le-a avut România.

— La 15 Aprilie un număr de ziarişti oferă un banchet, mie pentru că am fost ales deputat şi fratelui meu Ion, ziarist şi el, fiindcă a fost numit director general al Teatrelor. Banchetul a fost dat la Hotel Bulevard. La şampanie au toastat : Ion Procopiu, preşedintele Sindicatului zairiştilor, Const. Demetrescu si Alexandrescu-Dorna.

— La jumătatea lunei Aprilie moare inginerul Ion G. Cantacuzino, tatăl generalului Zizi Cantacuzino Grănicerul.

Inginerul Ion Cantacuzino a fost un personagiu important în România, scobora din fostul Domnitor Şerban Cantacuzino, care a luptat pentru despresurarea Vienei asediată de turci.

Preşedintele secţiunei româneşti a Şcoalei Centrale din Paris, preşedintele consiliului de administraţie al Băncei Marmorosch Blank, preşedinte al Uniunii generale a industriaşilor din România. El însuş mare industriaş, a executat multe lucrări importante, printre care linia Călimăneşti-Raul Vadului, pe valea Lotrului. La Călimăneşti una din cele mai frumoase vile era a sa.

Membru al partidului conservator, era preşedintele partidului conservator din Râmnicul-Vâlcea. La ultimele alegeri generale a căzut la colegiul I de Senat, în faţa lui C. Dissescu, candidatul coaliţiei liberalo-takistă.

Anunțul mortuar era astfel redactat :

Familia Cantacuzino
Vița Șerban Voevod
și familiile aliate, au
durerea etc.

— Parlamentul începe să îndeplinească făgăduelile date în opoziție. Se modifică legea cârciumilor. Iată principalele dispozițiuni :

1. Se respectă numărul cârciumilor în ființă care pot fi transmise fie prin moștenire fie prin vânzare.

2. Raza, care era de 100 metri în jurul bisericilor și școlilor, în care nu putea fi instalată o cârciumă, a fost desființată.

3. Stațiunile climaterice și balneare, care prin legea liberalului Costinescu, erau considerate sub regimul rural mult mai sever, au fost trecute sub regimul urban.

Dar cârciumarii tot n'au fost pe deplin mulțumiți.

— In ziua de 10 Mai moare Teodor Niculescu, sindicul Bursei București, la vârsta de 58 ani.

Teodor Niculescu era o foarte cunoscută figură bucureșteană, om foarte simpatic și priceput în afacerile comerciale.

Moartea lui a întristat pe numerosii sai prieteni.

— Două zile mai târziu moarte Constantin Stoicescu, fost ministru liberal, pe care Alexandru Radovici, unul dintre „tinerii generași", l-a înlocuit la șefia partidului liberal din Prahova.

Stoicescu era disgrațiat de către șeful partidului liberal. Defunctul fusese una din podoabele partidului pe vremea lui Dimitrie Sturdza.

— Luni 16 Mai a murit generalul Gheorghe Manu, una din cele mai considerabile figuri ale partidului conservator.

Studiile militare le-a făcut în Prusia. Venit în țară a intrat în armată, unde a rămas până la gradul de colonel.

Retras în viața civilă, a intrat în politică, ca membru al partidului conservator. A fost primar al Capitalei, unde a lăsat cele mai bune amintiri. Sub guvernul lui Lascăr Catargiu dela 1871, a făcut o bună administrație edilitară, de care s'a vorbit mult timp.

La 1877 a fost chemat în activitate și i s'a dat comanda unei divizii, dar n'a ținut-o mult. In urma înfrângerii rușilor la Plevna, fiind solicitat de comandamentul rusesc ca să treacă Dunărea cu divizia sa spre a opri înaintarea turcilor victorioși, generalul Manu a refuzat, spunând că nu se poate mișca decât atunci când va primi ordin dela șefii săi direcți. Această atitudine corectă i-a atras disgrația. Rușii cerând satisfacție pentru ceeace considerau o insubordonantă, generalul a fost desărcinat de comandă.

In politica partidului conservator a ocupat tot locuri de

frunte, a fost președinte al Camerei, ministru, prim ministru. dar, șef al partidului conservator n'a putut ajunge.

In ultimul timp era deputat de Teleorman însă, fiind adversarul șefiei lui Petre Carp, n'a călcat nici o zi în parlament.

Generalul Manu a fost om de o mare onestitate în toate felurile, om de convingeri, om civilizat în toată puterea cuvântului.

A murit la vârsta de 77 ani.

— Scandalul bisericesc se redeschide cu violență. Episcopul de Roman, Gherasim Safirin își repetă acuzațiile împotriva Mitropolitului Primat și cere judecarea Primatului. pentru numeroase vini.

In public circulă nenumărate versiuni. Inalți prelați sunt acuzați de fapte imorale. Mitropolitul Primat, este atacat cu vehemență și se precizează împotriva sa fapte anticanonice și fapte împotriva moralei ; oarecare femei sunt implicate.

O doamnă destul de frumoasă, care e văzută deseori la skatingul instalat în strada Academiei, (actualul teatru Cărăbuș), este incuîpata care poartă numele de „Madame Mitropolitul".

Ministrul Arion intervine cu energie și cere Sinodului să se facă cât mai repede judecata, fiindcă starea de lucruri dăinuind, prea multă hulă a căzut pe biserică.

In fața gravităței faptelor denunțate, Primatul Atanasie Mironescu își dă demisia din scaunul mitropolitan, sub cuvântul că vrea să cruțe bisericii rușinea ca un mitropolit primat să fie judecat.

Scandalul bisericesc e mare.

Sinodul se adună pentru judecată. Episcopul depune oarecari acte și scrisori de ale Mitropolitului. In una din ele, Atanasie cere unui prieten medicamente spre a se curarisi de oarecari boale venerice. Episcopul Romanului spune că, în această stare Primatul a târnosit biserica din comuna Torbirea, județul Gorj, pe când era Episcop al Râmnicului. Astfel și-a călcat jurământul curățeniei.

Apoi și alte dovezi, între care aceea că s'a făcut vinovat de mai multe plagieri. Intre acestea *„Etica evoluționistă"*.

Ziarele publică în facsimile scrisoarea Primatului prin care cere d-lui Chiricescu, amic și profesor la facultatea de teologie, ca să-i aducă medicamente contra boalelor venerice. Scandalul se mai complică și cu faptul că d. Chiricescu, căruia Mitropolitul se încredințase ca unui bun prieten, l-a trădat, denunțându-i scrisoarea.

In urma judecăței, Sinodul hotărăște să se ceară demisia ambilor prelați și a Mitropolitului primat și a Episcopului de Roman.

In zilele judecăței scandalul crește mereu cu ascultarea martorilor și depunerea dovezilor.

— La ordinea zilei se pune chestiunea tramvaielor comunale, care a provocat căderea cabinetului Carp. Este încă în memoria celor mai mulți această chestiune.

Scandalul pornește dela o nouă subscripție de acțiuni noui pe care o anunța Societatea tramvaielor în baza statutelor, acțiuni rezervate vechilor acționari. Ministrul de interne, Al. Marghiloman, scrie primarului că acest privilegiu nu rezultă din statute și-i cere să ia măsuri pentru apărarea drepturilor comunei, dacă crede.

Afacerea vine în fața justiției. Acum, noua societate avea să se judece și cu primăria, și cu vechea societate a tramvaielor cu cai, care reclama că noua societate i-a încălcat liniile. In acest proces, primăria e chemată în garanție.

Advocatul vechei societăți e Take Ionescu, al nouei societăți Barbu Păltineanu, și al Primăriei Nae Papadat.

Asupra acestei afaceri voiu reveni.

*

— La începutul lunei Iulie a sosit în București mareșalul japonez Nogi, eroul dela Port-Artur.

A fost primit cu multă prietenie, i s'a dat un banchet la hotelul Bulevard și, în cinstea lui, s'au făcut la Dadilov manevre de importanță. Tema acestor manevre a fost : trupe inamice au trecut Dunărea pe la Giurgiu, ocupând creasta înălțimilor dela Frătești—Daia—Băneasa și înaintează pe linia Giurgiu— Călugăreni. Trupele amice ocupă linia Argeșului și Neajlovului, spre a opri înaintarea.

Apoi mareșalul a vizitat fortul Chitila, arsenalul armatei, etc.

A doua zi, mareșalul a plecat la Sinaia.

Populația Capitalei a alergat să vadă pe eroul japonez. Pe amândouă trotuarele căei Grivița, cât și în gara de Nord, o mare mulțime era adunată.

La Sinaia s'a făcut iarăș o primire strălucită ofițerului japonez.

Sosit la Palat, trupele de gardă, adică un batalion de vânători, a făcut mai multe evoluțiuni, apoi, prin semnalizări, s'a transmis următoarea telegramă :

„Comandantul batalionului 8 de vânători, către generalul de armată Conte Nogi :

Batalionul 8 vânători, care face garda de onoare a M. S. Regelui la Sinaia, salută cu admirațiune pe eroul dela Port-Artur și pe întreaga misiune a bravei armate japoneze.

Comandantul batalionului,
Colonel Petala

Toată strălucita primire făcută mareșalului japonez, avea un puternic parfum de manifestație antirusească.

— La sfârșitul lunei Iulie moare Take Protopopescu, unul din membrii ocultei liberale, fost director la Creditul urban, fost secretar general la ministerul de finanțe, unul dintre cei mai activi oameni ai partidului.

Take Protopopescu a fost un om de o mare activitate și de o extraordinară energie. El a organizat cancelariile ministerului de finanțe, el a fost inițiatorul creditului rural, adică al băncilor populare, el era animatorul activitătii economice a Statului. Dar intrat în conflict cu Dimitrie Sturza, la Societatea Creditului rural, a fost sacrificat.

A murit amărît și în afară de activitatea politică a zilei.

*

— Alături de chestiunea tramvaielor comunale, asupra căreia voiu reveni, ziarele guvernamentale, aruncă încă una în desbaterea publică.

Este vorba de o nouă faptă pusă în spatele lui Vintilă Brătianu, faptă comisă pe când acesta era primar al Capitalei.

Iată despre ce era vorba :

Sub numele de *Bulevardul Nou,* se tăia o stradă, începând din strada Țărani, dela spatele florăriei Gunesch, trecând apoi prin grădina Ioanid.

Ziarul *Epoca* acuză pe d. Brătianu că, profitând de faptul că era primar, a acaparat cele mai bune parcele din teren. In adevăr, soția d-lui Brătianu a oferit câte 13 și 14 lei de metrul pătrat pe strada Țărani, și 20 lei de metru pe Bulevardul Nou.

Deoarece partidul liberal a căzut dela putere, mai înainte ca licitația să fi fost aprobată definitiv, noul consiliu a anulat licitația și a ordonat o licitație nouă.

Asupra acestei afaceri, câteva ziare ostile, din sistem, fraților Brătianu, au dus o violentă campanie aproape un an de zile.

*

— La 21 August, o știre dureroasă străbate. Leon Leonida, unul dintre cei mai simpatici sportsmeni români, a fost omorît într'o cursă de automobil.

Leon Leonida, un pasionat conducător de automobil, era cunoscut pentru iuțeala ametitoare cu care conducea ; de aceea, puțini erau aceia cari consimțeau să stea alături de el în automobil.

Leon Leonida este inițiatorul fundărei Automobil-Clubului român, el a organizat întâiele curse de automobil și el este acela care a eșit întotdeauna întâiul în alergările la cari a figurat.

Accidentul s'a întâmplat astfel : plecând dela Sinaia spre Brașov, cu un automobil Fiat, de 90 cai putere, avea în trăsură pe d-na Leonida, soția sa, pe d. dr. Titi Constantine-

scu și încă o persoană. La 4 kilometri departe de Brașov, a constatat că direcția vitezei este ruptă ; totuș, fără nici o prudență, a urmat cursa către Bran, cu o iuțeală nebună. Peste câteva minute, automobilul a sărit într'un șanț. Celelalte trei persoane au fost proiectate în afară și au scăpat indemne ; singur Leonida, care conducea, a fost prins sub automobil.

D. dr. Costinescu, fost primar al Capitalei, care urma în alt automobil, a dat întâile ajutoare. Leonida n'avea nici o rană aparentă, dar o puternică hemoragie internă se produsese. Așezat pe iarbă, a mai putut spune :

— Am dureri grozave... Aș vrea să mor mai repede.

Dus la un spital din Brașov, a murit peste câteva minute.

Cu el a dispărut una din cele mai interesante figuri bucureștene.

Autogarajul înființat de Leon Leonida funcționează și azi.

Nefericitul n'avea decât 28 ani.

*

— A treia zi, un alt accident de automobil se întâmplă pe șoseaua București—Alexandria : Costică Gussi, proprietar mare în Teleorman, una din figurile cele mai joviale ale Bucureștilor, este omorît.

Accidentul s'a întâmplat din cauză că automobilul alerga cu 45 kilometri pe oră, dar cu felinarele stinse, la ora 1 din noapte.

Din cauza lipsei de lumină, automobilul a ieșit din șosea, a luat-o peste câmpul accidentat, și s'a răsturnat. Șoferul, când a simțit înclinarea trăsurii, a sărit jos ; Gussi, însă, a fost prins și omorît pe loc.

A fost foarte mult regretat de prieteni, căci era un om bun, prietenos și vecinic vesel.

*

— In grădina Ambasadori, de pe strada Academiei (actualul teatru Cărăbuș), s'a înființat un Skating. Este locul de întâlnire al mondenilor.

Ziua, la ore anumite, vin doamnele din societatea de sus, fără amestecul cocotelor, seara și noaptea târziu vine toată lumea, cea mai frumoasă atracție fiind femeile, adică femeile din clasa ușoară și accesibilă.

La început, lume multă, animație, sărbători cu premii și cancanuri, dar afacerea nu durează mai mult decât o vară. Skatingul a murit repede.

*

— Principele G. Valentin Bibescu, — sportsman emerit, — se distinge acum ca aviator, după ce s'a distins ca condu-

cător de automobil. Face zboruri numeroase un un aparat Bleriot, apoi zboară cu un avion special al d-sale, numit „Rața“, care se deosebește mult de aparatul francezului.

Acest nou aparat, este complicat, materialul din care se compunea a fost adus în 3 vagoane, totuș a putut fi montat în 4 zile.

Primele zboruri au dat rezultate excelente. Intâia oară a zburat cu d. locotenent Capșa, a doua oară cu d. locotenent Istrati.

Un domn, N. Ionescu, inventează și d-sa un aparat. Mulți cari nu cunosc bine aviația — destul de la început pe vremea aceea, — nu se mulțumesc cu tipurile ce existau și vor să inventeze... D. Ionescu și-a terminat aparatul și încearcă să zboare, dar la întâia experiență cade repede.

— Mare îngrijorare la București : holera asiatică a pătruns în țară, a fost constatată oficial la Galați și la Brăila. Se constată cazuri izolate la Piatra-Neamț, la Tulcea, la Iași. Insă la Brăila, boala bântuie mai tare. Dar Bucureștiul scapă.

— In timpul acesta, semnele unei apropiate conflagrațiuni externe, și foarte apropiată de granițele României, încep să se arate. In lumea politică dela București circulă zvonuri numeroase dar contradictorii.

O bombă izbucnește : războiul turco-italian a început în Tripolitania. Trupele italiene debarcă în Albania, la Preveza, și lupte crâncene se dau. Flota italiană bombardează coastele Tripolisului.

In fața acestei grave situațiuni — fiindcă atât Italia, cât și Turcia sunt aliate ale Germaniei, — se prevede cum că nu ar fi exclus ca conflictul să aibă și alte urmări, iar România să devie actor din spectator.

Regele Carol, în fața acestor împrejurări grele, vrea sa aibă un guvern tare. Un guvern liberal, cum ar fi dorit, nu-l poate avea, fiindcă partidul liberal e încă foarte nepopular ; cere însă o împăcare între Petre Carp și Take Ionescu. Tratative de împăcare încep chiar, prin persoane în cari cei doi șefi au încredere, dar în amândouă partidele sunt oameni interesați, ambițioși cari nu văd cu ochi buni împăcarea și pun toate bețele în roate.

Dar evenimentele merg înainte. Suntem la sfârșitul lunei Septembrie stil vechiu ; italienii au ocupat Tripolisul, înfrângerea turcilor deșteaptă speranțele țărilor creștine în peninsula balcanică Peste un an, războiul bulgaro-sârb-greco-muntenegrean, contra Turciei va izbucni.

Take Ionescu convoacă marele comitet al partidului și-i anunță că tratativele de împăcare cu guvernul n'au izbutit din cauză că P. Carp n'a voit să admită dizolvarea parlamentului.

Liberalii urmăreau cu încordare negocierile dintre conservatori și se temeau că vor izbuti, dar norocul i-a slujit și de astă dată.

Nicolae Fleva era în partidul takist marele partizan al împăcărei ; știa că, dacă împăcarea se va realiza, va fi a doua zi, ministru, însă pe el norocul nu l'a slujit.

— Impăcarea celor două partide conservatoare — Carp și Take Ionescu, sau „Take și Petrache", cum li se spunea popular — nu s'a putut face, deci, din cauza unei condițiuni impusă de Take Ionescu, dar respinsă de Carp și de întreg guvernul.

Take Ionescu cerând dizolvarea parlamentului și alegeri noui, a primit din partea lui Carp propunerea următoare. parlamentul să nu fie dizolvat, însă un număr de parlamentari conservatori să demisioneze și în locul lor să fie aleși takiști, apoi toate vacanțele ce s'ar ivi în cursul legislaturei să fie atribuite tot acestora. Dar Take Ionescu a respins combinația.

Adevărul este că ambelor partide le era teamă de tragere pe sfoară, și de suprimare inevitabilă.

— Și totuș situația devine zilnic foarte încordată în Balcani, un război general în Peninsulă pare de neînlăturat.

La noi, însă, pasiunile politice și sfâșierile între partide contribue ca interesele vitale ale țărei să fie puse pe un plan inferior.

In aceste vremuri turburi, când războiul putea izbucni în apropierea noastră, chiar peste noapte, cea dintâi datorie era să ne îngrijim de armată ; din nenorocire regele Carol, care era șeful oștirii române, nu mai era la nivelul cunoștințelor vremei, îmbătrânise.

Nicolae Filipescu era patriot din tot sufletul și'și dădea silințe mari ca armata să fie înzestrată cu toate cele trebuincioase, însă, pe de o parte regele Carol spunea că armata e foarte bună și nu mai are nevoe de nimic, iar pe de alta, Petre Carp, în calitate de ministru al finanțelor, refuza creditele, sub cuvânt că nici finanțele țări nu îngădue, nici pretențiile lui Filipescu nu sunt reale.

Atât de generală era această orbire, că însăș ziare de opoziție afirmau că armata română este minunată.

Sub titlul „Cum a ieșit armata noastră din manevre" ziarul „Adevărul", ziar de opoziție, ziar cu simpatii pentru Take Ionescu și adversar personal al lui Nicu Filipescu, publica la 3 Octombrie un articol din care reproducem rândurile următoare :

„Recentele manevre, după cât ni se asigură de către distinși ofițeri superiori, au demonstrat că, dacă până mai acum câțiva ani, armata română avea oarecari lipsuri, ea as-

tăzi se bucură de o așa bună stare în cât *poate rivaliza cu cele mai bune și mai vechi armate streine.*

. . . .

Evident, nu suntem dintre aceia cari dorim războiul, dar dacă el ni se va impune, e bine să se știe că îl primim cu curajul omului care se simte cu încredere *că este gata*".

Cele din urmă cuvinte sunt subliniate în ziar.

Cinci ani mai târziu, adică după alți cinci ani de pregătire și de înzestrare a armatei, s'a văzut cât de tari și cât de gata eram.

— Ceeace face ca situațiunea să fie gravă, iar România să se simtă aproape de o răscruce istorică, e faptul că Tripla alianță, căreia suntem alăturați, începe să se clatine. Războiul italo-turc, adică războiul între doi partizani ai triplicei, este simptomatic.

In cercurile politice inițiate se șoptește că Rusia, Franța și Anglia au împins Italia să atace. Totuși presa engleză atacă violent pe italieni.

Pall-Mall spune că procedarea Italiei este egală cu aceea a banditților de stradă : „Banii sau viața !"

Daily Express : „Pe viitor Italia va fi socotită între Marile Puteri, ca un pirat, fiindcă astfel trebue calificată procedarea ei când crede că poate jefui în pace pe un adversar mai slab".

In acelaș timp *Berliner Tageblat*, având par'că viziunea zilelor ce aveau să urmeze, scria un articol inspirat din cercurile conducătoare, prin care cerea distrugerea triplei-alianțe.

Acest ziar scria :

„La ce ne folosește Italia ? Nu cunoaștem nici un caz în care să ne fi bucurat de sprijinul diplomatic al acestei țări, dimpotrivă am văzut Italia în rândurile inamicilor.

Știm că într'un stadiu pericolos nu vom avea niciodată ajutorul Italiei, din potrivă trebue să ne așteptăm ca Italia să fie în totdeauna gata a cădea în spinarea aliatei noastre Austria".

Patru ani mai târziu, această proorocire trebuia să se realizeze.

— Pe când aceste simptome îngrijitoare pentru pacea lumei se produceau în Apus, Rusia începea campania ei pregătitoare pentru marele război ce avea să izbucnească peste mai puțin de 3 ani.

Escadra rusă de la Sevastopol face un raid pe Marea Neagră, pe coastele Asiei Minore, vizitează Varna, Burgas și Constanța. Praful de pușcă își împrăștie mirosul.

Cu toate acestea la București lumea trăia într'o dulce beatitudine. Eram deputat și ziarist, stam în contact cu oameni politici de frunte, dar odată n'am auzit măcar o bănuială că războiul ar fi atât de aproape. Politica externă era a regelui, aceasta era o axiomă primită și de toate partidele și

de opinia publică. Iar toată preocuparea și toată patima erau concentrate asupra politicei interne.

— In programul guvernului Carp era și o nouă lege a meseriilor. Fiindcă se știa că acest proect va veni în dezbaterea parlamentului în apropiata sesiune, meseriașii se adună într'un mare congres la circul Sidoli. Prezidează Ghiță Stănescu, tapițer.

In acest congres au fost votate desideratele meseriașilor spre a fi introduse în noua lege a meseriilor.

— In România, opinia publică este cu Turcia în contra Italiei. De altfel și ziarele fac totul spre a întreține acest sentiment. Unele din ele, precum „Adevărul", publica zilnic știri defavorabile italienilor, în fiecare zi aceștia capitulează, pierd sute de tunuri și mii de prizonieri, mii și mii de chesoane cu muniții. Cu litere aldine mari se anunță recucerirea Tripolisului de către turci, respingerea italienilor și alte știri tot atât de neadevărate.

.Peste două zile aceleași ziare sunt silite să retracteze.

— In fața marilor evenimente din afară, la noi reîncepe agitația pe chestia tramvaelor care, de acum va acapara întreaga preocupare a lumei politice ca și a publicului.

Consiliul de miniștri anulează statutele societăței comunale de tramvaie și numește o comisiune care alcătuește altele. In acelaș timp guvernul se adresează la patru mari jurisconsulți francezi spre a le cere părerea asupra controversei ; aceștia sunt d-nii: Ch. Lyon Caen, M. Planiol, E. Thaller și André Weiss, toți profesori la Facultatea de drept din Paris. Aceștia dau următorul aviz :

Subsemnații socotesc :

1. Că legea din 14 Aprilie 1909 (prin care s'a înființat de liberali Societatea tramvaelor) n'a creat societatea comunală de tramvae București, dar că a autorizat numai creațiunea ei ;

2. Că această lege nu a admis de asemenea, nici că societatea s'ar putea constitui fără să observe condițiunile și formalitățile prescrise de codul de comerț român pentru constituirea societăților anonime ;

3. Că zisele condițiuni și formalități nefiind observate și că statutele transgresând, afară de acestea, în mai mult decât un punct dispozițiunile legei speciale din 1909, societatea comunală de tramvae București nu are de loc existența legală ;

4. Că, pentru a ieși din actuala stare de lucruri, este posibil să se recurgă, fie la o lege interpretativă, a celei din 14 Aprilie 1909, fie la o lege care ar abroga-o.

Făcut la Paris, la 5 Octombrie 1911.

In urmă consiliul comunal se întrunește și aprobă nouile statute.

Imediat liberalii încep o mare campanie de agitație pe platforma că abrogarea legii dela 1909 și alcătuirea nouilor statute sunt : o călcare a Constituției.

In ziua de 30 Noembrie, acționarii societății comunale se întrunesc sub președinția lui Constantin Nacu, spre a protesta împotriva acțiunei guvernului care a lichidat societatea și însărcinează pe bancherul Mauriciu Blank și pe avocatul takist Barbu Păltineanu, ca să ceară audiență Regelui și să-i solicite protecțiunea.

A doua zi liberalii țin o întrunire în sala clubului german din strada Brezoianu. Au venit delegațiuni din toată țara și s'a vorbit despre nevoia reformei electorale.

Au vorbit d-nii : I. Brătianu, Mihail Ferichide, Alex. Djuvara, V. G. Morțun, Vintilă Brătianu și George Mârzescu.

Chestia tramvaelor provoacă o sdruncinare și în partidul lui Take Ionescu, fiindcă Nicolae Fleva nu împărtășește părerea șefului de a apăra pe liberali în această împrejurare. din potrivă cere ca partidul să dezaprobe ceeace numește el: spolierea comunei.

— Pe la mijlocul lunei Noembrie moare generalul Constantin Budișteanu, fost ministru de războI și fost președinte al Senatului sub partidul liberal.

Generalul fusese unul dintre cei mai buni militari, în războiul de la 1877 își făcuse probele. In calitate de ministru al războiului a combătut pușca Manlicher, furnizată armatei de către generalul Lahovari, adăogând că soldatul n'are încredere în această armă care se sparge în mâinile oamenilor și'i omoară. Cu această pușcă în mână, soldatul român nu are decât un ciomag, a spus dânsul.

De aceea opoziția i-a suprapus porecla de general-ciomag.

— Câteva cazuri mortale de holeră sunt constatate în București, dar boala nu se întinde, ci este repede stârpită.

— In fața tribunalului compus dintr'un singur judecător, d. Rătescu, reîncepe judecarea procesului intentat primăriei de către societatea tramvaelor comunale.

Societatea e reprezentată prin avocații Constantin Nacu, Mihail Ferechide și Barbu Păltineanu.

Primăria prin : Nicolae Fleva, Em. Antonescu, Gheorghe Saita și N. Papadat.

Ministerul de interne, care intervine în proces, prin d. Petre Misir.

Dar judecătorul respinge cererea de intervențiune a ministerului.

In cursul pledărei acestui proces, care a durat aproape o lună de zile, au mai intervenit și alți avocați: George Danielopol din partea societăței comunale și d. Rosenthal din partea vechei societăți.

Dar noua societate a câștigat procesul.

— Acum procesul scandalului bisericesc.

Multe încercări s'au făcut spre a se ajunge la aplanarea scandalului provocat prin destăinuirile și acuzările aduse de către episcopul Safirin al Romanului împotriva Mitropolitului primat, dar toate încercările au rămas zadarnice.

Atunci s'a recurs la judecată în fața Sinodului.

Ședințele Sinodului, prezidate de către Mitropolitul Pimen al Moldovei pasionează foarte mult. Martorii vin să afirme tot felul de lucruri scandaloase, legăturile Primatului cu o serie de femei, printre care cu o doamnă Olimpia Vasilescu. Această doamnă, fosta soție a unui preot, a născut un copil despre care Primatul afirmă că a murit în spitalul Filantropia de ulcer sifilitic.

Scenele furtunoase și scandalul continuă. Primatul, foarte enervat, prelungește ședințele sau le înmulțește cerând numeroase amânări, ceeace indispune pe membrii Sinodului.

La una din ședințe Primatul cere ca Ministrul de instrucție și culte C. Arion să nu mai asiste la ședințele Sinodului, de oare ce canoanele îl opresc

Episcopul Nifon al Dunărei de jos declară că față cu sistemul Mitropolitului Primat de a teroriza pe toată lumea se retrage din Sinod scârbit de toate câte le aude.

Și Episcopul părăsește ședința.

Sinodul respinge cererea Primatului ca ministrul să nu asiste la ședințe.

Episcopul Nifon revine în Sinod.

Primatul are cu dânsul un violent incident, acuzându-l că stă în înțelegere cu catolicii și cu alți dușmani ai bisericei.

Ministrul intervine spre a protesta. Nu admite ca un episcop al țărei să fie acuzat în Sinod că e în înțelegere cu dușmanii bisericei.

Bine înțeles nu voiu da aci întreaga desfășurare a procesului căci ar fi prea lung. Voiu spune numai că opinia publică este adânc emoționată de toată această afacere care pătează biserica din cauza faptelor nesocotite iar unele imorale ale șefilor ei.

Mitropolitul Primat face o lungă apărare iar Episcopul de Roman își depune apărarea în scris. Sinodul hotărăște apoi ca amândoi prelații judecați să 'și dea demisiunea din scaunul lor.

Președintele tribunalului roagă pe ministru să intervină pe lângă bărbații politici ca să nu facă nici o agitație în jurul acestei afaceri.

Dar nici unul din prelați nu voește să demisioneze.

In sfârșit Sinodul se pronunță :

Primatul este achitat de cele trei acuzațiuni ce i s'au adus de către Episcopul de Roman : Erezie, plagiat și fapte imorale.

După ascultarea sentinței, Primatul răspunde două cuvinte: „Vă mulțumesc!". Și părăsește sala.

Episcopul Safirin este depus din scaun și rămâne simplu arhereu, pentru următoarele motive:

1) A adus acuzațiuni calomnioase Mitropolitului Primat.

2) Fiind că s'a răzvrătit împotriva Sinodului declarând că nu 'i va respecta hotărîrile.

3) Fiindcă, în petiția adresată Regelui a declarat că, dacă Sinodul nu va proceda conform părerilor sale, va face apel către Sinoadele omodoxe streine, ceea ce constitue un act de trădare.

Și de oare çe a turburat pacea bisericii timp de doi ani este depus din demntiatea de Episcop.

Această sentință a fost urmată de o mare agitație, ziarele de opoziție o blamează, întruniri de protestare sunt organizate în contra „Sentinței-infame" cum o numesc unii. Agitația amenință să crească iar scandalul din biserică să nu fie terminat prin judecata făcută.

Episcopul de Roman declară că nu se va supune sentinței, trimite regelui o protestare cerându-i dreptate și se duce în eparhie.

De-abia ajuns, este somat de către prefectul Anton Arion ca să părăsească palatul episcopal. Safirin refuză, și declară că nu va ceda de cât forței.

Prefectul, care erea însoțit de polițaiu, răspunde:

— Ei bine, iată întrebuințez forța.

— Nu voiu ceda de cât în fața procurorului.

La ora 1 și jumătate dupe ce Safirin a prânzit, prefectul a revenit însoțit de procuror. Safirin s'a împotrivit din nou, însă în cele din urmă a capitulat.

A plecat, după ce a înmânat prefectului un scurt protest. Eșind a binecuvântat zidurile palatului cu vorbele:

— Dumnezeu să aibă în sfânta lui pază eparhia mea și întreaga țară românească.

Pe când se petrecea această scenă la Roman, Mitropolitul Primat demisiona la București. Titu Maiorescu, președinte de Consiliu ad-interim, ducea Regelui la Sinaia demisia Primatului.

Această demisie erea dată încă înainte de sentința Sinodului.

In urma tratativelor urmate se făcuse o tranzacție admisă de Primat. Sinodul să 'l achite de toate acuzările ce i s'au adus, iar dânsul să demisioneze din scaunul metropolitan — De aceea în ziua în care i s'a citit sentința de achitare, Atanasie Mironescu nu a manifestat nici o bucurie, dar a rămas abătut și a răspuns un scurt.

— Vă mulțumesc.

Așa s'a încheiat cel mai rușinos scandal ce a bantuit biserica românească.

Totuși în afară agitația mai urmează cât va timp cu violente articole în ziarele de opoziție, cu întruniri de protestare etc.

Opinia publică era încă agitată mai ales din cauza că sentința Sinodală i se părea extraordinar de nedreaptă ; atât achitarea Mitropolitului Primat cât si condamnarea lui Safirin ereau dezaprobate hotărît de opinie. De aceea, îndată ce sentința a fost cunoscută, agitația în toată țara a început, încurajată, firește, de opoziție.

Atunci a fost prezentată și primită demisia Mitropolitului Primat. Dar în ce condițiuni a fost smulsă demisia ?

Scandalul bisericesc amenință să nu se mai sfârșească și o stare primejdioasă coprindea spiritele ; guvernul s'a oprit la soluțiunea de a sili pe amândoi prelații să demisioneze. Insă nici unul nu a primit soluția.

Cu Safirin nu erea cu putință să se ajungă la nici o tranzacție fiindcă omul acesta erea nestrămutat în părerile sale, dar s'a încercat cu Mitropolitul Primat. Acesta, dupe lungi, negocieri a primit soluția următoare :

Să demisioneze, însă mai nainte. Și pe de o parte Sinodul să'l declare nevinovat de toate acuzările ce i s'au adus, iar pe de alta Episcopul Safirin să fie osândit. Tot ca o satisfacție acordată I, S. S. Numai astfel Primatul consimțea să'și prezinte demisia zece zile în urma achitărei.

Guvernul trebuia să convingă pe membrii tribunalului bisericesc ca să primească și să confirme printr'o sentință această târguire. A fost greu fiindcă mulți dintre înalții prelați considerau că o astfel de judecată inică va revolta opinia publică și va arunca o pată încă și mai mare asupra bisericei. Dar, în urma multor stăruințe și altor mijloace de convingere (?) guvernul a obținut adeziunea Sinodului.

Insă mai era o chestie, guvernul se întreba: oare se va ține Primatul de angajament ? Oare odată absolvit, își va mai prezinta demisiunea ? Intrebarea era gingașă. In asemenea situație fiind și hotărît ca să curme cu or ce preț scandalul care tărăgănea prea de mult. Mitropolitul a fost rugat să-și prezinte demisia anticipat.

Această demisie a fost zmulsă cu greu. Dar a fost zmulsă, Ea a rămas în mâinile lui Titu Maiorescu, ministrul de externe, spre a fi realizată la timp.

Această demisie trebuia prezentată, cum am spus, zece zile după sentința de achitare, însă a fost prezentată mai înainte. A fost prezentată din cauza fierberei produsă în țară de sentința dată fără convingere de Sinod și dezaprobată de toată lumea. In special guvernul se temea de acțiunea ce pregătea să întreprindă fostul Episcop Safirin și care ar fi

putut deveni încă și mai plină de răsturnări ca afacerea Ghenadie.

— Duminică la 22 Mai s'a făcut cu o mare solemnitate inaugurarea Palatului Camerei de Comerț în prezența Regelui.

Palatul monumental a fost inaugurat fiind de față și reprezentanți ai Camerelor de Comerț din Cluj și Brașov precum și din orașele bulgare: Burgas, Varna, Filipopoli și Rusciuk, deasemenea a asistat și Casierul Camerei de Comerț din Paris.

Au rostit cuvântări d. Hagi Teodoraki președintele Camerei de Comerț din București, bancherul Mauriciu Blank președintele Comitetului bursei, D. Nenițescu, ministrul Comerciului. La sfârșit regele.

— Cu prilejul încoronărei regelui George al Angliei, miminterul de externe din Londra a cerut guvernului român să fie delegați la festivități și 2 ziariști români! S'a specificat că unul din doi să fie membru al parlamentului, dacă se poate. Comitetul Sindicatului ziariștilor, — singura Societate de presă pe vremea aceea, — m'a delegat în calitate de ziarist și deputat, delegând și pe Gheorghe Ranetti.

Spesele de călătorie și întreținere la Londra au fost oferite de către ministerul de externe în suma de 2500 lei de cap.

— In ziua de 30 Mai s'a ținut la Șoseaua Kiseleff întâiul concurs hipic în România sub președenția de onoare a Prințului moștenitor Ferdinand.

Principele și Principesa Maria au fost primiți de către Petre Carp ministrul președinte și N. Filipescu ministrul de războiu.

Juriul erea compus din generalii I. Popovici și Bogdan, Coloneii C. Iliescu și N. C. Baranga, locotenenții colonei Portocală și Praporgescu și N. Drosu.

La concursul de dresaj premiul I de 1000 lei l-a luat Căpitanul Comănescu de la școala de cavalerie din Târgoviște, pr. II 600 lei locot. Drăghiceanu, pr. III 400 lei locot. Scheleti, iar pr. IV locot. de rezervă M. Pragher.

La sărituri pr. I 1000 lei Căpitan G. Maruzi. Pr. II 500 lei Căpitan Comănescu de la Târgoviște, pr. III 300 lei, Căp. Atanasescu.

La concursul de vânătoare : pr. I. d. Titi Olmazu, pr. II locot. Butunoiu, pr. III locot. Dianu.

Premiile nu ereau în bani ci în obiecte de artă.

— Ca epilog al scandalului bisericesc Ministrul Cultelor dă în judecată pe profesorul Chiricescu pentru faptul de a fi denunțat scrisoarea Mitropolitului Primat prin care acesta îi cerea ca să-i aducă oare care medicamente.

In apărarea sa făcută în fața Sinodului, Mitropolitul Primat a declarat că profesorul Chiricescu a procedat în acest

fel neleal de oare ce nu i s'au satisfăcut oare care cereri de favoruri.

De altfel Chiricescu îl amenințase de mai multe ori pe Mitropolit că va divulga scrisoarea dacă nu va fi satisfăcut. Dar acest șantaj nu l'a intimidat pe Primat.

Comisia de judecată profesorală este compusă din d. Pangrati președinte, Onciul dela Universitatea din București și d. profesor Ralet din partea Universităței din Iași. Acuzația a fost susținută de d. profesor I. Pereț.

Profesorul Chiricescu a fost exclus definitiv din învățământ. Comisia de judecată adăogase la sentință o cerere de suspendare a pedepsei, dar Ministrul s'a opus.

Deși ziarele din opoziție îi iau apărarea toți oamenii cu sentimentul onoarei osândesc, cu drept cuvânt, actul de felonie al profesorului.

— Pe când nu se terminase încă scandalul bisericesc, izbucnește un alt scandal, un scandal ce va avea mari rezultate politice fiindcă va agita țara timp de un an și jumătate, va atrage justiția în luptele politice și va pricinui căderea guvernului.

E vorba de chestia tramvaelor comunale. Am vorbit de această chestie. Acum să dau lămuririle cum a izbucnit chestia tramvaelor.

— Pe când liberalii erau la putere iar Vintilă Brătianu, primar, comuna a încheiat cu un grup de acționari un contract pentru înființarea, pe principiul cointeresărei, a unei Societăți comunale de tramvae. In virtutea acestui contract Primăria punea la dispoziția Societăței stradele și materialul ce 'l avea iar Societatea trebuia să așeze liniile unui tramvai electric pe un număr de strade al căror traseu erea hotărît. Peste 5 ani Societatea era datoare ca toate liniile existente cu tracțiune animală să le electrizeze.

Nu voi intra în toate amănuntele acestei afaceri care a zdruncinat guvernul Carp și a agitat țara atâta timp ca nici o altă cestiune politică, voiu arăta numai liniile mari.

Scandalul pornește de la o nouă subscripție de 6000 acțiuni noui pe care o anunță Societatea în baza Statutelor, acțiunii rezervate vechilor societari.

Ministerul de interne Al. Marghiloman scrie o scrisoare primarului susținând că din Statute nu rezultă acest privilegiu și'i cere să ia măsuri, dacă crede, pentru ca drepturile comunei să nu fie păgubite. Cere primarului să opună un veto la procedura adoptată de Societate.

Inpotriva Societăței tramvaelor se mai ridică și acuzația că a impus primăriei un traseu foarte păgubitor acaparând stradele centrale cele mai înguste și cu un mare trafic de circulație, ceea ce va provoca numeroase accidente.

Afacerea vine în fața justiției.

Mai întâiu se judecă vechea Societate de tramvae cu cea nouă în care proces comuna e chemată în garanție. Avocatul primăriei d. N. Papadat se pune pe terenul că, de oare ce noua Societate e constituită în contra prevederilor codului de comerț, e nulă. Deci cu neantul nimeni nu se poate judeca.

Vechea Societate e apărată de către Take Ionescu, iar Barbu Păltineanu unul din aghiotanții șefului partidului conservator-democrat, apără noua Societate comunală.

Vechea Societate chemase în judecată pe cea nouă pentru motivul principal că, prin așezarea liniilor sale, face concurență liniilor vechi. Apoi că, din cauza unor încrucișări, adică a faptului că liniile cele noi trec, în unele puncte peste liniile vechi, se produc dificultăți de circulație pentru vagoanele vechei Societăți ceea ce 'i produce pagube.

Tribunalul, prezidat de d. Rătescu, numește o comisiune de experți compusă din câțiva ingineri și afacerea se amână până ce experții se vor pronunța.

Lumea așteaptă cu nerăbdare rezultatul acestui proces în care, de fapt, nu mai luptă cele două societăți de tramvae între ele și societatea cea nouă cu primăria, ci partidul liberal cu partidul de la guvern.

Take Ionescu—deși avocat al vechei societăți,—vede prilejul de a face rău guvernului și în curând îl vom vedea alături de partidul liberal ducând luptă de răsturnare împotriva guvernului.

Acest proces, care ar fi prea lung și fără interes ca să 'l prelungim aci în amănunte, s'a judecat de către tribunal la sfârșitului anului.

Experții au fost inginerii I. B. Cantacuzino, Gheorghe Panait și Al. Periețeanu. Sentința a fost dată în favoarea nouei societăți.

Apoi și curtea de Casație, cum se va vedea, în anul 1912 — după lungi și pasionate dezbateri și așteptări febrile, a confirmat sentința tribunalului, respingând recursul Ministerului de interne.

In culisele partidului conservator s'a spus atunci că Petre Carp a fost protivnic acestei agitații, însă stăruința lui Marghiloman l-a hotărît să cedeze, fără să vrea. Chestia tramvaelor a fost opera exclusivă a lui Marghiloman care erea încredintat că va câștiga partida.

Rezultatul a fost răsturnarea cabinetului Carp. Acesta a plătit numai spre a rămâne solidar ca Marghiloman pe care îl socotea cel mai devotat prieten al său.

Dar după căderea lui Carp, Marghiloman a revenit ministru în Cabinetul Maiorescu. Carp, însă, n'a mai văzut mărirea pe care o dă un loc pe banca ministerială !

Se va ocupa Istoria de asemenea mici tragedii ? !...

— La începutul lunei Decembrie avem o sărbătoare a științei : D-rul G. Marinescu, savantul nostru profesor și me-

dic, fiind numit membru, corespondent al Academiei de medicină din Paris, este sărbătorit printr'un banchet la Restaurantul marelui Otel de Boulevard.

Banchetul a fost prezidat de către ministrul instrucțiunei publice C. C. Arion, care avea la dreapta pe d. Pangrati, rectorul Universității din București, iar la stânga pe d. dr. profesor Babeș. Au asistat 150 medici profesori, oameni de știință, etc.

— Tot la începutul lunei Decembrie sosește, spre a juca la Teatrul Național, pentru întâia oară în București, marele actor francez Le Bargy. Prima reprezentație o dă la 7 Decembrie cu piesa lui Molière : Tartuffe, Le Bargy a mai jucat L'Ami des femmes, L'Etrangére. Apoi în seria 2-a a jucat: Le marquis de Priola și Connais toi.

Succes mare, toate biletele vândute mai dinainte. Le Bargy este silit să joace în reprezentații suplimentare peste cele 3 reprezentații anunțate.

— Incă un eveniment artistic. Domnul Pascal Vidrașcu, în înțelegere cu Leon Popescu, mare proprietar din județul Ialomița, hotărăsc să pună în film cinematografic războiul Independenței de la 1877—78.

Pentru isbânda ideei, se înființează o societate numită „Leon Popescu", compusă din următoarele persoane : Const. Nottara, Soreanu, Toneanu, Ar. Demetriad, Ion și Grigore Brezeanu, artisti ai Teatrului Național.

D. Pascal Vidrașcu fiind rudă cu generalul Aslan, secretarul general al ministerului de război, obține și colaborarea armatei pentru ca filmul să poată rămâne ca un document autentic al războiului nostru pentru independență.

Acest film a fost realizat, atât în atelierul montat în București de către Leon Popescu, cât și la Paris. Dar realizarea n'a corespuns nici speranțelor, nici entusiasmului, nici muncei depuse, nici cheltuelilor.

Filmul a fost prezentat și în România și la Paris, însă succesul a fost mediocru.

— Luptele politice devin din zi în zi mai violente. Chestia tramvaelor și faptul că Marghiloman, în calitate de ministru de interne, prezintă un proiect de lege care desființează vechea Societate de tramvae și înființează alta nouă, exasperează pe liberali cari hotărăsc să împingă lupta cu cea mai neînfrântă ostilitate.

Intâiul act de războiu este retragerea opoziției de la discuția Mesajului.

Guvernul nu știa nimic, șefii opoziției conveniseră în toată taina această lovitură, de aceea când I. Brătianu a citit în Senat declaratia de retragere, guvernul a rămas uluit.

I. Brătianu a citit următoarea declarație :

„In numele opoziției din Senat aducem Coroanei expresiunea sentimentelor noastre de respect, iubire și credință.

Declarăm că nu vom lua parte la discuțiunea răspunsului la Mesaj.

Tradiția parlamentară a făcut din desbaterile răspunsului la Mesagiu, nu numai o cercetare a situațiunei și a politicei generale a guvernelor, dar și o expunere a principiilor și idealurilor partidelor.

O discuțiune de un caracter atât de obiectiv și de înalt presupune o stare politică normală.

Guvernul actual prin întregul său mod de a fi și de a înțelege menirea și îndatoririle sale de guvern a creat o situațiune cu totul anormală.

Opozițiunea nu poate, prin participarea ei la o asemenea dezbatere, să dea situațiunei politice de azi, nici chiar în aparență, caracterul unei situații normale".

Carp a răspuns imediat că opoziția a făcut o mare greșeală, înveninând relațiile între partide, fără nici un motiv, și tocmai atunci când evenimentele din afară se iuțesc cu atâta gravitate.

Take Ionescu a citit aceeaș declarație la Cameră.

In lumea politică emoția și fierberea sunt foarte mari, se prevăd grave și apropiate evenimente politice. Dar declarația opoziției nu era încă ruptura definitivă cu guvernul, dovadă e faptul că opoziția nu'și ardea punțile de reîntoarcere la discuția cu guvernul, fiindcă nu se retrăgea de cât de la discuția Mesajului. Și, în adevăr, a doua zi, opoziția s'a reîntors.

Dar a doua zi a fost la Senat o ședință violentă, care a hotărît despre campania fără crutare pe care partidul liberal trebuia s'o ducă în potriva lui Petre Carp.

I. Brătianu a luat cuvântul la începutul ședinței și a cerut ca Petre Carp să își explice cuvintele rostite în ajun la adresa opoziției. In adevăr, Petre Carp spusese că adevăratul motiv al retragerei opoziției este că nu voia să fie față la unele destăinuiri neplăcute pentru ea.

Petre Carp a răspuns, că aceste destăinuiri vor urma fiindcă este hotărît să pună fierul roșu pe multe răni.

D. Brătianu a tresărit sub această lovitură și a declarat că primește discuția cât de repede și somează pe Carp să înceteze cu insinuările.

Carp a răspuns că e gata, fiindcă chestiunea la care face aluzie d. Brătianu (chesia tramvaelor) va veni în fața parlamentului fie pe cale de lege, fie pe cale de interpelare, „dar pe această chestie, — adaogă Carp, — vă asigur că nu mă veți răsturna".

In timpul acesta la secția a II-a a tribunalului Ilfov a început să se judece procesul intentat de Societatea de tramvaiu ministerului de interne, cerându-i 50.000 lei despăgubiri fiindcă a împiedecat-o să exploateze liniile.

Avocații Companiei sunt: C. Nacu, M. Ferekide, Barbu Păltineanu, G. Danielopolu, Mișu Antonescu, I. G. Saita și Al. Constantinescu.

Avocații ministerului au fost : Petre Misir și S. Rosenthal.

Primăria, admisă ca parte civilă, e apărată de Nicolae Fleva și Em. Antonescu.

— Pe biuroul Camerei a fost depusă următoarea propunere :

„Propunem ca bustul lui Gh. Panu să fie așezat în sala Adunărei deputaților".

Semnați : C. C. Bacalbașa, dr. Herescu, Em. Antonescu, M. Vlădescu, G. Scorțescu, C. Miclescu și E. Melic.

— Marele artist italian Ermete Novelli dă reprezentațiuni în sala teatrului Lyric. La ultima reprezentație a jucat : „Deputatul din Bombignac", în care și-a desvăluit încă odată genialele lui mijloace de interpretare.

Un amănunt, Regele Carol nu se ducea aproape nici odată la teatru, chiar la reprezentațiile celor mai mari actori francezi, spunând că nu-i place felul lor de a juca. Dar la Ermete Novelli, ca o mare excepțiune, îi plăcea să se ducă.

— La Circul Sidoli, mari lupte greco-romane.

De data aceasta s'au pus în scenă toate trucurile meșteșugului. Un om mascat pe care cei mai tari luptători nu-l puteau trânti, cât și un luptător român, cu fața deschisă. care nu era altul de cât cunoscutul de bucureșteni, d. Mitică Dona.

Pentru atragerea publicului de naivi s'a anunțat o luptă caracteristică între Mitică Dona și luptătorul german Abs Paul care a declarat că, dacă în seara următoare, nu va putea trânti pe Dona în 30 de minute, se va declara învins și va pierde și 100 lei.

Această sfidare a adus la Circ o lume nesfârșită, Circul gemea de public la toate locurile. Lupta începe în atentiunea încordată a publicului, care își închipuie că lupta e, în adevăr, serioasă. Dela a 25-a minută Paul Abs face pe violentul și pe enervatul, iar numeroși spectatori stau cu ceasornicele în mână și numără : 26..., 27.., 28., 29,,, ! In sfârșit arbitrul sună clopoțelul, Dona nu a putut fi trântit ! Ovațiuni furtunoase izbucnesc și durează îndelung, iar Paul Abs, care e un tare luptător, se declară învins. Apoi dă d-lui Dona suta de lei din prinsoare ! ?..

Bine înțeles și această luptă ca și toate celelalte, ca și născocirea omului mascat, nu erau de cât aranjamente și lovituri destinate să impresioneze și să aducă cât mai multă lume la casa de bilete a circului.

— La Senat. d. Const. Disescu. fruntaș takist, interpelează guvernul pe chestia tramvaelor. D. Disescu acuză guvernul fiindcă a desființat Societatea, și a prezentat o lege în sensul acesta.

Petre Carp răspunde printr'un viguros și foarte elocvent discurs, care a făcut mare impresie.

Fiindcă Disescu a afirmat că nu toți miniștrii aprobă acest procedeu, dar l'au iscălit din spirit de solidaritate — acești miniștri erau, așa se spunea : Ion Lahovary, Nicu Filipescu și C. Arion —, Carp a încheiat astfel puternica lui cuvântare :

„Dar vă asigur că, chiar dacă ași rămâne singur în chestia aceasta, fără partid, fără majoritate, sunt convins că conștiința publică îmi va da dreptate. Voi fi biruitor cu sau fără majoritate".

— In ziua de 10 Decembrie încep la Cameră dezbaterile asupra proiectului de lege al meseriilor, prezentat de către ministrul D. Nenițescu.

Această lege — care, cu oare care modificări, este legea azi în vigoare — cuprindea trei părți : 1) reglementarea meseriilor, 2) asigurările pentru caz de boală și invaliditate și pensionarea pentru bătrânețe, boală și accidente de muncă, 3) creditul muncitoresc.

Raportor al legii am fost eu.

In potriva legii s'a dus o violentă campanie, atât de partidele din opoziție cât și de partidul socialist ; liberalii anunțau pretutindeni că, de îndată ce vor veni la putere, vor desființa legea. In mijlocul acestei atmosfere de agitație și nesiguranță începe discuția la Cameră.

Take Ionescu declară că legea are un caracter polițienesc și nu o va vota.

V. G. Morțun, fost ministru liberal, susține acelaș punct de vedere, adăogând că partidul liberal, când va veni la cârmă, va desființa acele părți din lege care nu-i convin. Intre altele Morțun spune că vârsta de 65 ani pentru trecerea la pensie, e prea mare pentru lucrător și meseriaș. O altă obiecțiune este aceea că pentru boală n'ar trebui să fie lăsați a contribui numai lucrătorii. Apoi urmează declarația că opoziția nu va lua parte la discuția legii.

Sistemul nenorocit al discreditărei legilor mai nainte chiar de a fi votate, este în floare. Anarhia se introduce astfel în capete, iar legile nu mai sunt socotite drept lucruri ce trebuesc respectate, de vreme ce caducitatea lor e proclamată de către partidele zise de ordine.

Legea, modificată în parte, este votată de Cameră.

Cu prilejul discuțiunei, am luat cuvântul la sfârșit, în calitate de raportor. Profitând de faptul că eram la tribună, am cerut guvernului să revoace decretul de expulzare al doctorului Rakowsky, fruntașul socialist expulzat de liberali. Am cerut guvernului să acorde d-rului Rakowsky dreptul de a intra în țară pentru ca, în fața justiției să poată dovedi dacă este sau nu român.

In Cameră mulți deputați conservatori au fost nemulțumiți. Se va vedea, însă, mai departe, că guvernului i-a prins bine această intervențiune a mea.

— In timpul acesta moare doctorul Robin, președintele Societăței esperantiștilor români.

Doctorul Robin era o personalitate în lumea științifică, era directorul revistei esperantiste lunare a esparantiștilor din România și Bulgaria, având titlul *Danubo*. Era și directorul proprietar al laboratoriului de bacteriologie și microscopie ce-i poartă numele.

Născut la Alexandria, județul Teleorman, a murit la vârsta de 40 ani.

O mare pierdere pentru știința română.

— Spiru Haret se retrage din învățământ; profesorii amicii și admiratorii îl sărbătoresc printr'un banchet în sala Liedertafel.

*

— In ședința Camerei dela 15 Decembrie, Marghiloman ministrul de interne depune, în aplauzele lung repetate ale majorităței, proiectul de lege al nouei Societăți a tramvaelor.

Imediat, în urma unor scurte consfătuiri, amândouă partidele de opoziție se retrag definitiv din parlament.

Au demisionat 30 reprezentanți liberali și 23 takiști.

S'au retras senatorii :

Liberalii: Ionel Brătianu, Const. Alexiu, M. Demetrian, Al. Djuvara, Al. Filipescu, Al. Gussi, Spiru Haret, Iosif Igiroșanu, C. Iliescu, Const. Mănescu, M. G. Orleanu, M. Ferekide, Al. Radovici, N. Săveanu, Toma Stelian și Toma Trifonescu.

Conservatori-democrați: Al. Bădărău, Paul Brătășanu, Gr. Constantinescu, C. Disescu, N. Economu, T. Emandi, dr. Toma Ionescu, Gh. Lascăr, Emil Teodoru, N. Xenopol.

Deputați liberali: Al. Anastasiu, dr. C. Angelescu, Emil Costinescu, Ion Duca, Ion Ghica, Gh. Ghițescu, C. Iarca, Alex. Eliescu, Ștefan C. Ion, Pompiliu Ioanițescu, Vasile Morțun, C. Neamțu, N. N. Săveanu, Gr. Vasiliu.

Conservatori-democrați: Take Ionescu, Cantacuzino Pașcanu, Nestor Cincu, Comăneanu, Teodor Costescu, Victor Filoti, N. Guran, Ștefan G. Pop, doctor Riegler.

A doua zi, Take Ionescu la Cameră și I. Brătianu la Senat au citit o declarație identică prin care anunțau retragerea definitivă a opoziției din parlament.

Retragerea era motivată de aducerea legi tramvaelor care nesocotea principiul separațiunei puterilor și desființează neatârnarea puterei judecătorești.

Această frază făcea aluzie la faptul că opoziția pretindea cum că numai tribunalele ar fi putut pronunța disolvarea Societății de tramvaie.

De îndată ce opoziția s'a retras din amândouă Adunările, o violentă acțiune extraparlamentară, începu.

Petre Carp s'a arătat în această împrejurare foarte dârz. El, omul care în totdeauna a fost liniștit, și acuza pe ceilalți oameni politici, că sunt prea pătimași și n'au temperament, de îndată ce a fost pielea lui în joc, a fost tot atât de înflăcărat și puțin stăpân pe vorbele lui tăioase și provocatoare ca și ceilalți.

Când opoziția și-a îndeplinit actul vrăjmășesc, Carp a răspuns imediat, declarând că nu se aștepta ca opoziția să se retragă pe un motiv atât de josnic.

Campania de răsturnare începu violentă, fulgerătoare, în presă, prin întruniri publice, ba și la palatul de justiție.

Când s'a retras opoziția din parlament, Maiorescu a spus că faptul e neplăcut, fiindcă „opozițiile sunt un rău necesar".

Dar buba situației pentru guvern era ostilitatea regelui.

Regelui Carol nu-i plăcea oamenii politici bățoși față de el, îi plăceau oamenii politici obedienți, Carp însă, n'avea tact în raporturile cu regele. Iși susținea părerile în contra regelui, le susținea cu aere de independență, nu primea să lucreze de cât conform convingerilor sale, cu alte cuvinte, dorea ca regele să se plece înaintea lui, în loc ca el să se plece înaintea regelui. Foarte nobil caracter, dar foarte nepotrivit pentru un om de guvern, mai ales când acest om nu avea în dosul său un partid prea mare și prea popular și atunci când regele era un om bătrân cu cincizeci de ani de domnie și cu o autoritate necontestată de nimeni în țară.

Când Carp s'a dus la rege cu proiectul de lege al nouei Societăți comunale de tramvaie, regele l-a sfătuit să nu prezinte proiectul, dar Petre Carp a mers înainte.

Și, după aceea, nu odată Carp eșia dela Palat spumegând sau amărât, simțind din ostilitatea hotărîtă a regelui că nu mai are multe zile de stat în capul guvernului.

— In timpul acesta nici criza bisericească nu este rezolvată, căci țara nu are un Mitropolit primat.

După consfătuiri lungi, arhiereii se pun de acord ca să aleagă Primat pe Gherasie Timuș, episcopul de Argeș, însă acesta moare subit la metocul Episcopiei din Curtea bisericei Antim. Atunci vederile se întorc către Episcopul Konon Arămescu Donici. Acesta, însă, refuză scaunul, spunând că Mitropolia se cuvine Episcopului Ghenadie, cel care a fost deposedat pe nedrept. In cele din urmă, însă, tot Konon a fost ales Mitropolit Primat.

— In urma cererei ce am făcut în Cameră, de la tribună, ca guvernul să permită intrarea doctorului Rakowski în țară, guvernul acordă această permisiune.

Trebue să adaog cum că mai era și un alt interes ca această libertate să fie acordată, era situația politică care impunea guvernului să opuie maselor takisto-liberale, alte mase organizate.

Acordând d-rului Rakoski dreptul de a intra în țară, partidul socialist se ridică cu masele lui de lucrători, în contra partidului liberal.

1912

Intoarcerea în ţară a Doctorului Rakovski. — Marea manifestaţie liberală takistă pe chestia tramvaelor comunale. — Mari manifestaţii socialiste şi guvernamentale. — Manifestaţie filoliberală a Regelui Carol. — Intrigi şi frământări la conservatori. — Sentinţa tribunalului în chestia tramvaelor comunale. — Pro'ectul descentralizărei, administrative al lui Petre Carp. — Ostilitatea Regelui faţă de Petre Carp. — Legea exproprierilor bunurilor de mâna moartă. — Chiriile se scumpesc. — Acordarea drepturilor politice dobrogenenilor. — Corupţie parlamentară. — Regele stărue pentru împăcarea lui Carp cu Take Ionescu. — Sentinţa Casaţiei în chestia tramvaelor. — Carp demisionează. — O întrunire a parlamentarilor la Ministerul de externe. — Un mare discurs a lui Petre Carp. — Căderea cabinetului Carp. — Cabinetul Maiorescu fără Carp. Marghiloman, Filipescu și Delavrancea. Mari frământări politice. — Paul Dechanel misionar francez la Bucureşti. Apoi vizita primarului Parisului D-l Roussel. — Agitaţia chiriașilor, — Legea meseriilor în aplicare. — Drama Filipovici. — Inaugurarea Salonului oficial. — Inpăcarea Maiorescu--Take Ionescu. — Manifestaţii pentru centenarul răpirei Basarabiei. — Moartea lui I. L. Caragiale. — Intâiul aviator român mort. — Priviri politice retrospective. — D-șoara Văcărescu în polemică. — Italienii bombardează Dardanelele. — Războiul balcanic începe. — Drama șalupei „Trotuş". — Iarăși procesul cu Societatea tramvaelor Comunale. — O telegramă a „Carmen Silvei. — Ministerul Maiorescu-Take Ionescu. — Turcii bătuţi pretutindeui. — Nicu Filipescu, deși ministru, se agită. — Alegerile parlamentare. — Funeraliile lui Caragiale. — Şeful statului-major austriac în Bucureşti. — Vizita preşedintelui Camerei bulgare, Danef. — Vizita Marelui Duce Nicolae Mihailovici. — Regele Carol

Feld mareşal al armatei ruse. — O scrisoare a împăratului Nicolae. — Manifestaţii pentru Petre Carp. — Carp demisionează din noua Cameră. — Moartea arhitectului Ion Mincu şi a lui Spiru Haret. — Curente contra Regelui Carol. — Frământări în tabăra guvernamentală. — Conferinţa dela Londra.

La începutul lui Ianuarie 1912, dr. Rakowsky intră în ţară pe la Giurgiu, venind cu o barcă dela Rusciuk.

In Bucureşti, este primit de mii de muncitori care îi fac o manisfestaţie grandioasă. Purtat mai mult pe braţe, de abia poate străbate până la trăsura care-l duce la otel Splendid.

Ziarele declară că a venit spre a-şi susţine drepturile ce i-au fost negate de guvernul liberal. Afirmă că e român şi voieşte să fie român. Este ofiţer în armata română, consilier judeţean la Constanţa, este, prin urmare, cetăţean român. Doctorul spune că a intrat în ţară spre a cere justiţiei să se pronunţe.

— Pe când socialiştii înviorați recapătă libertatea lor de acţiune, cele două partide de opoziţie încep campania de răsturnare printr'o mare întrunire publică în sala Băilor Eforiei. A fost una din cele mai grandioase întruniri pe care le-a văzut Capitala.

Amândouă partidele, pe lângă toţi partizanii din Bucureşti, au adus numeroase delegaţiuni din celelalte judeţe. Din ajun străzile ereau peste pline de lume venită din afară, toate trenurile vărsau mii şi mii de delegaţi cari nu mai puteau încape prin oteluri, case particulare şi birturi. S'a evaluat cam la 12.000 până la 15.000 oameni, populaţia adusă pentru întrunire.

Bine înţeles că partidul liberal cu fondurile lui mari, a dus greul cheltuelilor. Pentru întâia oară, proprietarii de moşii liberali şi takişti au adus grupuri numeroase de ţărani de pe moşiile lor.

Intrunirea s'a sfârşit cu un mare scandal de stradă.

Manifestanţii, adică agenţii celor două partide, purtau pancarte cu inscripţiile : „Jos guvernul !", „Jos uzurpătorii!", „Jos junimiştii!", apoi s'a strigat, după vechiul obiceiu: „La Palat !"

Jandarmii pedeştri au intervenit, s'au tras focuri de revolver, s'au făcut arestări, publicul a fost fugărit, câteva ore strada a fost ocupată de această mişcare.

Opoziţia dorise ca scandalul să fie cât mai mare, pentru ca regele să fie impresionat. Fiindcă fruntaşii opoziţiei ştiau că regele Carol iubea liniştea şi nu ţinea multă vreme la putere guvernele care nu erau în stare să i-o dea.

Indată după această întrunire, Take Ionescu și I. Brătianu solicitară regelui o audiență, spre a protesta în potriva felului în care guvernul a împrăștiat manifestația, cât și în contra guvernului însuș care nu reprezintă voința țării.

Regele Carol reîncepe stăruințele sale pentru a reîntregi partidul conservator, sfătuind iarăș un cabinet, în care să intre Take Ionescu și partizanii săi; regele stărue pentru această combinație, singura după părerea sa, care ar fi putut aduce liniștea.

Consiliul de miniștri se întrunește de urgență. Chestiunea ministerului de concentrare sfătuit de rege, este pusă în discuție. In mod sfios, Maiorescu spuse că ar trebui să se ție seama de părerea regelui, fără de care nu s'ar putea guverna.

Carp, care înțelegea cà un asemenea guvern nu ar putea fi înjghebat sub președenția sa, s'a împotrivit categoric. Maiorescu care, la rândul său, înțelegea că un astfel de cabinet nu s'ar putea realiza decât sub președentia sa, era de părerea regelui. Dar toți ceilalți miniștri, unii din ură sau ostilitate în contra lui Take Ionescu, ceilalți de teamă că vor fi scoși din guvern în cazul concentrărei, s'au rostit în unanimitate în potriva colaborărei cu Take Ionescu, Iar, spre a se însemna că guvernul este unanim de această părere, Titu Maiorescu a fost însărcinat ca să comunice regelui că guvernul e bloc și nu admite colaborarea.

Din cercurile politice s'a aflat că, la audiența pe care au avut-o șefii opoziției la rege, fiecare a vorbit în numele partidului său; aceasta însemna că nu se prezentau ca aliați spre a revendica guvernul împreună. Pentru luarea puterei numai Take Ionescu era atunci candidat.

A doua sau a treia zi Carp s'a prezentat regelui care i-a cerut din nou înțelegerea cu Take Ionescu, spre a întări guvernul, Carp i-a răspuns că dacă M. S. voește să aibă trei partide în țară, poate să încredințeze puterea lui Take Ionescu, însă trebuie să știe că nici unul din actualii miniștri nu va intra în guvernul acesta.

Regele a răspuns că, nu admite cu nici un preț trei partide, că rămâne partizanul numai a două partide, însă crede că unirea cu Take Ionescu se impune.

Evenimentele politice, însă, s'au desfășurat altfel decât au hotărît miniștrii conservatori căci n'au trecut prea multe luni și jumătate dintre aceia cari declarau că rămân bloc, au intrat în guvernul Maiorescu-Take Ionescu, prezidat de cel d'întâiu.

Drept răspuns la agitația takisto-liberală, guvernul în special Alexandru Marghiloman — organizează contra-agitația. De astădată conservatori și socialiștii merg — pe sub mână — mână în mână.

Două mari întruniri sunt organizate în ziua de 15 Ianuarie.

Ceo d'intâi la sala „Dacia" înainte de amiază de către partidul muncitoresc. S'a sărbătorit reîntoarcerea doctorului Rakowsky în țară. A fost o întrunire grandioasă, la care au vorbit: I. C. Frimu, Const. Mille, Toma Dragu, și alții.

Pe când se ținea întrunirea, apare în sală Nicolae Fleva! Publicul îl aclamă și-i cere să vorbească.

Atunci aghiotantul lui Take Ionescu vine la tribună și spune:

— „Domnilor, eu n'am venit aici să vorbesc, ci numai să ascult. Pentrucă, însă, mă aclamați vă voiu spune că am angajat sale pentru Duminica vitoare, când voiu da seama cetățenilor de atitudinea mea.

Acum vă pot spune un lucru: două bunuri are un om ca și un partid: morala și libertatea; cine n'are aceste bunuri nu merită să trăiască!"

Fleva își desfăcea, cu încetul, legăturile care-l uneau de Take Ionescu.

După amiază a fost o altă grandioasă întrunire tot cu delegați, din județe, în sala Eforiei. Aceasta era întrunirea organizată de guvern.

Dar pentru ca un public nesfârșit de numeros să ocupe sala, a mijlocit înțelegerea cu socialiștii, așa că vre-o trei sau patru mii de muncitori au ocupat lojile și galeriile. In tot timpul întrunirei manifeste socialiste erau aruncate în sală din galerii și din lojile de sus.

Comercianții de băuturi spirtoase, în număr de mai multe sute au venit la întrunire în corpore, cu drapel și pancarte pe cari sta scris:

„Trăiască partidul conservator, partidul cinstei și alinătorul suferințelor claselor sociale obijduite".

Comercinții de băuturi spirtoase aveau făgăduința guvernului că legea lui Costinescu va fi desființată.

Cel mai aclamat dintre miniștri a fost Alexandru Marghiloman, mult mai aclamat decât Nicu Filipescu care totuș era marele elector al Capitalei. Cauza acestei distincții era faptul că Alexandru Marghiloman, pe lângă că era ministru de interne — adică cel care dispunea de fondurile secrete — dar era și autorul luptei în potriva tramvaelor liberale.

Au vorbit la întrunirea prezidată de generalul Tell, cinci miniștri: N. Filipescu, D. Nenițescu, C. Arion, Al. Marghiloman și Barbu Delavrancea.

Intrunirea s'a sfârșit cu o manifestație până la Primărie, unde a vorbit d-rul Eraclie Sterian și a răspuns primarul D. Dobrescu, Apoi manifestanții au trecut pe la locuința lui Nicu Filipescu pe care l-au aclamat.

Această întrunire, care se prelungea departe în stradă, avea ca scop principal, pe acela de a arăta regelui cum că

partidul conservator și guvernul său se reazămă pe mari mase populare și că nu este atât de ușor de a'l arunca ca pe pe o mănușă ruptă.

La această întrunire, care, — după expresia de atunci — însemna începerea ofensivei carpiste — cuiul — adică elementul senzațional, l'a constituit atacul lui Nicu Filipescu în potriva Băncei Naționale.

Nicu Filipescu, înflăcărat, a strigat că „Banca Națională a României este cea mai mare escrocherie a secolului, că este un tripou ordinar, unde locul crupierilor îl țin directorii, iar jucătorul care se ruinează este publicul".

Această frază cade în mijlocul Băncei Naționale ca o bombă.

Guvernatorul Anton Carp convoacă de urgență Consiliul directorilor și cenzorilor și obține delegația de a merge la rege în audiență spre a cere protecția regală pentru Bancă.

Dar tot la Eforie Nicu Filipescu a atacat pe liberali pentru modul cum au fost reprimate răscoalele dela 1907, spunând că omorurile inutile au fost executate în urma ordinelor speciale plecate din cabinetul ministrului de interne. Acest ministru era d. I. Brătianu.

Partidul liberal intră și el în acțiune, iar d. Mihail Ferekidi este delegat în audiență la rege spre a-i cere ca, dacă în adevăr la 1907 s'au săvârșit omoruri inutile din ordinul miniștrilor, regele, în virtutea dreptului ce'i acordă Constituția, să trimeată în judecată pe miniștrii dela 1907.

Eșind dela audiență, Mihail Ferikidi a adus d-lui Brătianu răspunsul regelui care, textual a fost comunicat ziarelor celor 2 partide de opoziție. Iată textul :

„In cursul audienței ce M. S. Regele a binevoit a acorda d-lui M. Ferikidi, acesta a comunicat M. Sale că, față de acuzările formulate de d. N. Filipescu, ministrul de război, la întrunirea dela Eforie relativ la represiunea din 1907, comitetul partidului liberal crede că este dator să roage pe rege ca, uzând de prerogativele sale, să trimită guvernul din 1907 înaintea Curții de casație, pentru ca lumina să se facă și să înceteze exploatarea unor acuzațiuni de acest fel.

M. S. Regele a răspuns că nu există nici un cuvânt ca să fie trimis înaintea Curtii de casație fostul guvern, fiindcă; venit la putere în 1907, în împrejurări foarte grele, el și-a făcut datoria pe deplin și atunci și în cursul guvernării sale spre deplina satisfacție a Coroanei.

M. Se Regele a binevoit să autorize pe d. Ferikidi ca să facă cunoscute aceste cuvinte regale, care se reproduc textual".

Acest comunicat naște o nouă mare vâlvă politică, iar raporturile între guvern și rege — destul de întinse până atunci — se încordează și mai mult.

Tot felul de șoapte, intrigi și născociri încep să circule în cercurile politice și în public. Nicu Filipescu, în urma comunicatului publicat de ziarele opoziției, refuză să se ducă la balul oficial dela Palat.

Primul ministru cere, însă, imediat ca să fie primit de rege. Carp spune regelui că spre liniștirea patimelor politice, era hotărît ca, îndată după votarea bugetelor și a legilor principale ce a făgăduit prin program după venirea la putere, să se retragă, nu numai dela guvern, dar și de la șefia partidului. Acum însă, față de evenimente nu mai poate face aceasta. Și pune regelui chestiunea de încredere.

Regele răspunde că nu putea refuza partidului liberal recunoașterea serviciilor făcute țărei la 1907, actualul guvern, însă, nu are motiv ca să se retragă.

Regele Carol adaogă, însă, că părerea sa rămâne aceeaș: colaborarea cu Take Ionescu.

Dar ziarele opoziției atacă acum pe Nicu Filipescu numindu-l „asasin“, fiindcă în calitate de ministru de război a dat ordin trupelor să împrăștie cu forța pe manifestanții chemați de opoziție la întrunirea dela 8 Ianuarie. Atunci Filipescu, luând act și de comunicatul publicat de ziarele opoziției în urma audienței d-lui Ferikidi la rege, își înaintează acestuia demisiunea.

Dar regele cu cuvinte măgulitoare, respinge demisia și roagă pe Filipescu să rămână în fruntea ministerului de războі, spre a umple lipsurile armatei.

Din această parte o oarecare liniște intervine.

*

— Niculae Fleva ține întrunirea anunțată la sala „Dacia“. Retragerea lui din partidul lui Take Ionescu este aproape făcută, Fleva își începe astfel discursul:

„Pentru a treia oară am rămas singur, fiindcă au fost cu mine adevărul și dreptatea“.

— Pe când înaintea tribunalului se judeca mereu procesul intentat vechei societăți de tramvaie,— celei comunale, — în Parlament se discută si se votează legile făgăduite prin program. Astfel, vin în desbatere legea pentru reînființarea Contenciosului administrativ, desființată de liberali și legea încurajărei industriei. Legea meseriilor a fost votată și promulgată. Punerea ei în aplicare se va face cu începere dela 12 Februarie.

— Dar în partid încep oarecare intrigi să colcăe.

Cu toate că situația era foarte grea și guvernul de-abia putea ține piept adversarilor, partidul dela cârmă începe să fie ros de intrigile interne.

Cei doi corifei militanti Alexandru Marghiloman și Nicolae Filipescu aveau Curtea lor, devotați lor.

Unii admiratori sinceri și oameni independenți cu sufle-

tul, alții — așa cum se întâmplă întotdeauna, — partizani interesați, așteptându-și cariera și norocul de la guvern.

Partizanii fruntași ai lui Alexandru Marghiloman erau Ion Mitilineu, prefectul de poliție, D. Dobrescu, primarul Capitalei, Paul Teodoru secretarul general al ministerului de interne, doctorul Herescu, Barbu Catargi, etc.

Partizanii lui Nicu Filipescu erau: Mișu Deșliu deputat, șeful organizației electorale a Capitalei, d. Many secretarul general la ministerul de finanțe, doctorul Giani deputat, d-rul Mendonidi, șeful coloarei de Roșu, N. Șoimescu, șeful coloarei de albastru, Constantin Hiotu, deputat, etc.

Intre Filipescu și Marghiloman dragostea nu era sinceră, de câte ori era prilej înțepăturile veneau. Trebuie să spun că agresiunea pornea mai întotdeauna dela unii partizani ai lui Filipescu cari, profitând de temperamentul, lesne inflamabil al patronului, îl asmuțeau și'l porneau împotriva colegului său dela interne.

Un început de frecătură a fost făcut pe vară când, după alegerea parțială dela colegiul al 2-lea de Ilfov, unde a fost ales Constantin Hiotu, partizan al lui Filipescu, Mișu Deșliu a pus la cale un banchet în sala dela etajul I-iu a restaurantului Capșa. Acest banchet, organizat cu deputații și senatorii din Ilfov, în cinstea noului ales, n'a fost în realitate de cât un prilej pentru sărbătorirea lui Filipescu și punerea pe planul al doilea al lui Marghiloman. La acel banchet, lui Marghiloman i s'a făcut atunci o situație din cele mai neplăcute, din care ministrul de interne a esit, totuș, indemn, fiindcă era un om inteligent și cu mult tact.

— La începutul lui Februarie secția II-a a tribunalului Ilfov, se pronunță în procesul tramvaielor. Adică, asupra incidentului ridicat de Societatea Comunală, tribunalul a declarat că legea prin care se anulează Societatea Comunală înfiintată sub liberali, este neconstituțională.

Hotărîrea e dată cu majoritate de 2 contra 1. Președintele N. Algiu și judecătorul, d. Bossie fiind de această părere, iar d. judecător Ion G. Manu fiind de părere că legea e constituțională.

Considerentul de neconstituționalitate este astfel formulat:

„Considerând că, astfel fiind, legiuitorul s'a substituit misiunei tribunalului rezolvind el însuși propunerile făcute de minister în apărarea sa;

Considerând că legiuitorul prin această uzurpare a atribuțiunilor tribunalului, a violat dispozițiunile art. 36 din Constituțiune, după care puterea judecătorească se exercită de Curți și tribunale, și art. 14 din Constituție, după care nimenea nu poate fi sustras, în contra voinței sale, dela judecătorii ce-i dă legea;

Considerând etc., etc,;

Considerând că, din toate acestea, rezultă că dispozițiile legei din 1911 sunt contrarii principiilor și textelor formale ale Constituției și că, prin urmare, tribunalul trebue să înlăture aplicațiunea acestei legi, că astfel fiind cererea de amânare este nejustificată;

Pentru aceste motive în majoritate, respinge incidentul ridicat de d-nii reprezentanți ai ministerului de interne și primăriei comunei București etc., dispune ca procesul să fie urmat în continuare".

D. judecător I. Manu a fost de părere să se admită incidentul.

Această hotărîre produce în toată lumea politică o mare fierbere, faptul că tribunalul a declarat neconstituțională legea lui Marghiloman, era o mare lovitură dată guvernului, dar și Parlamentului. Criza politică se complică.

De altfel, sentința era prevăzută din cauza compoziției tribunalului. Președintele Nicu Algiu era partizan politic și amic personal al lui Take Ionescu, d. C. Bossie era liberal, iar d. Ion Manu era conservator.

De acum agitația opoziției va merge tot în creștere, guvernul fiind acuzat că a călcat Constituția, până ce și Curtea de casație va confirma sentința tribunalului.

Dealtfel, hotărîrea justiției va face o mare impresie asupra Regelui care, om al liniștei, al legalităței și al ordinei, nu va mai da sprijinul său unui guvern blamat de justiție.

— Marele colegiu electoral compus din Senat, Cameră și Sinod alege, în locurile vacante, pe episcopii de Argeș și Roman. La Argeș este ales Arhiereul Calist Botoșăneanu cu 203 voturi din 211. La Roman e ales Arhiereul Teodosie Ploeșteanu, cu 162 voturi.

Ziarele partizane lui Safirin, proclamă a doua zi că marele colegiu a săvârșit o nelegiuire, uzurpând locul Episcopului Safirin.

Sunt încă oameni cari vor să prelungească, sau să reînvie scandalul bisericesc, rezolvat, de bine de rău, și închis pentru liniștea țărei.

— La 7 Februarie s'a dat în localul societăței de sport, gimnastică și muzică un banchet, spre a serba împăcarea domnilor Vaida-Voevod și poetul Octavian Goga.

Din motive politice între acești doi ardeleni era de mult răceală.

— Un actor foarte simpatic, un comic cu mult talent, N. Hagiescu, pe care prietenii îl numeau „Hagiu", moare.

Hagiescu era o fire nedisciplinată, foarte independent și puțin cam intrigant, de aceea nu s'a putut statornici în nici o trupă. A fost angajat și la Teatrul Național, dar n'a putut sta de cât puține zile.

Ori unde intra Hagiu peste cel mult o săptămână, era răzmeriță.

Grec de origină, știa bine limba greacă. Intr'un an se afla cu o trupă ambulantă la Brăila, unde juca și o trupă grecească. In seara în care trupa greacă trebuia să joace o veche și populară comedie: *Le Gamin de Paris,* pe românește: *Ștrengarul din Paris,* iar pe grecește: *„O Catergaris ton Parisios",* publicul grecesc vede cu mirare că în locul actorului titular grec, care se îmbolnăvise, apare Hagiescu. Și a jucat în limba greacă atât de bine, atât de mai bine ca actorul titular, încât a cules furtunoase aplauze.

De altfel era un vesel camarad.

— Pe la jumătatea lui Februarie pe când opoziția duce cu violență campania de răsturnare prin întruniri publice în toată țara. Petre Carp aduce proiectul de lege al descentralizărei administrative.

Acest proiect, „scump inimei sale", precum a declarat Carp în programul cu care a venit la cârmă, aruncă un nou element inflamabil în vâltoarea care ardea cu furie de aproape un an de zile.

Iată principiile legei:

„Gestiunea ministerelor de interne, finanțe, instrucție publică și lucrări publice se descentralizează astfel:

La ministerul de interne se descentralizează administrația județeană și comunală, afară de comunele București, Iași și Craiova care rămâneau sub regimul legei din 1894.

La ministerul de finanțe se descentralizează administrarea impozitelor directe și indirecte și serviciile dependinte.

La ministerul de instrucție se descentralizează învățământul primar și cel profesional elementar.

La ministerul de lucrări publice se descentralizează construcția și întreținerea tutulor șoselelor și a dependințelor lor, desființându-se actuala direcțiune de studii și lucrări noui.

Pentru aplicarea principiului descentralizărei țara era împărțită în 6 circumscripții regionale:

1) Circumscripția Dolj cu sediul reședinței la Craiova se compunea din județele Mehedinți, Dolj, Gorj, Vâlcea și Romanați.

2) Circumscripția Ilfov cu reședința la București, compusă din județele Ilfov, Vlașca, Muscel, Argeș, Teleorman.

3) Circumscripția Buzău cu reședința la Buzău, compusă din județele Prahova, Ialomița, Buzău și Dâmbovița.

4) Circumscripția Brăila cu reședința la Brăila, compusă din județele Brăila, Tecuci, Tulcea, Constanța, R.-Sărat și Putna.

5) Circumscripția Iași cu reședința la Iași, compusă din județele Iași, Vaslui, Tutova, Tecuci, Fălciu, Roman și Covurlui.

6) Circumscripția Botoșani, cu reședința la Botoșani,

compusă din județele Neamț, Suceava, Botoșani, Dorohoi și Bacău.

Cele 4 ministere sunt reprezentate în fiecare regiune prin câte un director regional, care lucrează sub autoritatea și controlul ministerului respectiv.

Acesta este scheletul reformei care va provoca iarăși mari furtuni așa, că în cele din urmă, reforma nu va putea fi votată.

— Marele colegiu electoral alege, în sfârșit și pe Mitropolitul Primat în persoana doctorului Konon Aramescul-Donici, Episcopul Hușilor.

Acestui Mitropolit soarta îi rezerva un trist sfârșit. Rămas în București sub ocupațiunea inamicului dela 1916 la 1918, a fost învinuit de purtare anti-românească, motiv pentru care a fost silit să părăsească scaunul.

— Ministrul de interne Al. Marghiloman face apel la Curtea de casație în contra sentinței secției II a tribunalului, care declara neconstituțională legea tramvaielor votată de parlament la 11 Decembrie 1911. Procesul e sorocit să se judece la 14 Martie.

— Legea reînființărei Contenciosului administrativ, votată de Camere, este promulgată.

Precum au putut vedea cititorii cu acest nenorocit contencios se joacă cea mai ridicolă farsă: fiecare guvern conservator îl înființează și fiecare guvern liberal îl desființează.

Intrebarea este unde se va sfârși concurența ?

— Altă viață publică nu mai e în București decât conflictul dintre guvern și opoziție pe chestiunea tramvaielor; deznodământul e așteptat în fiecare zi.

— Petrache Carp a pierdut siguranța și veselia în schimb e agresiv; vechiul zeflemist a dispărut de când regele îi manifesta fățiș ostilitatea.

La ora 4 în fiecare zi, în vremurile cele bune, găseai în totd'auna pe Carp în salonașul său, fie cântând la piano, fie sorbindu-și ceaiul. La ora 4 dacă te duceai să-l vezi erai în totd'auna bine primit. După om și împrejurări, primeai o zeflemea și în totd'auna o ceașcă cu ceai, pregătit și oferit de însăși mâna patronului.

Acum un văl de tristeță s'a lăsat deasupra acestor atât de plăcute primiri.

— La 1 Martie s'a serbat centenarul lui Nicolae Crețulescu mort cu vre-o zece ani în urmă.

Născut la 1 Martie 1812, Nicolae Crețulescu a trăit aproape 90 ani, o viață plină de fapte rodnice și folositoare țărei.

Nicolae Crețulescu a fost cel d'intâi doctor în medicină român dela facultatea de medicină din Paris. Diploma lui erea semnată de Guizot și de Cousin la anul 1839. Tot el este cel care a inaugurat studiul medicinei în România, înfiin-

țând cursurile de chirurgie la spitalul Colțea în anul 1842. La 1843 a publicat cea d'intâi carte de medicină în limba română, tratatul său de anatomie.

Crețulescu a înființatAteneul român al căruia președinte a fost mult timp, a fundat societatea de științe și a făcut cel d'intâiu regulament pentru înființarea Academiei Române. A prezidat această instituție dela 1895 la 1898.

A luat parte la revoluția dela 1848, a fost numit revizor asupra Munteniei Mari; a fost exilat cu ceilalți revoluționari.

Sub domnia lui Cuza-Vodă a avut un mare rol politic fiind de câteva ori ministru și prim-ministru.

El a fost unul din factorii cei mai importanți ai secularizării mânăstirilor.

Anii săi din urmă și i-a consacrat studiului.

— In locul Episcopului Konon ales Mitropolit Primat, este ales Episcop de Huși, Arhiereul Nicodem Băcăoanul.

— Acționarii Băncii Naționale se întrunesc în adunare generală ordinară.

Cu acest prilej industriașul Grigore Alexandrescu citește o declarație prin care ia apărarea celor cari administrează Banca și a politicei ce fac.

Apoi sunt aleși: Ion Bibicescu ca director iar I. Procopie Dumitrescu și Al. Djuvara cenzori.

— O sărbătoare intelectuală în București: poetul Jean Richepin și doamna sosesc în Capitală. Poetul ține câteva conferințe la Ateneu, iar la institutul Pompilian Cercul Analelor îl sărbătoresc cu o serată artistică și literară.

— Oarecare agitație produce și proiectul de lege prezentat de către ministrul Ion Lahovari pentru exproprierea de către Stat a bunurilor de mână moartă.

Opoziția cea mai dârză vine din partea Epitropiilor și Eforiilor bisericești și spitalicești.

Eforii susțin că pioșii donatori când și-au lăsat bunurile spitalelor au făcut-o pentru ca să se folosească de ele, în mod larg și gratuit, omenirea suferindă. Prin expropriere dorința donatorilor este nesocotită iar spitalele, ne mai având destule mijloace, nu vor mai putea atinge scopul pentru care au fost create.

Legea realiza o însemnată reformă socială, — dar în acelaș timp, de odată cu votarea ei, gratuitatea în spitale a încetat să mai fie o realitate.

— Poetul Jean Richepin este primit la Academia Română. Acaedmia ține ședință solemnă. Mare parte a elitei bucureștene umple, până la ultimul loc, sala de ședințe.

D. Iacob Negruți, președintele Academiei a rostit în limba franceză o cuvântare urând bun sosit ilustrului poet și academician francez.

Poetul a răspuns spunând că nicăeri ca în Românla nu s'a simțit așa de bine ca la el acasă, în această Românie cu a-

tâta civilizație și unde se vorbește atât de mult și atât de bine limba franceză.

Ar dori să contribue la lucrările Academiei, mai ales pentru facerea dicționarului neo-latin, însă necunoscând limba română, simte că nu poate fi de nici un folos.

Academicianul se retrage aplaudat călduros de întreaga asistență.

— In timpul acesta ministrul de interne prezintă parlamentului proectul de lege pentru acordarea drepturilor politice dobrogenilor.

La Senat raportor este d. Alexandru Catargiu iar la Cameră sunt ales eu de către Comitetul delegaților.

In timpul acesta opoziția care nu ia parte la dezbaterile parlamentare, duce o foarte activă campanie extraparlamentară ținand în fiecare Duminică numeroase întruniri publice în toată țara.

— Față cu opoziția ce întâmpină în propriul său partid, Petre Carp retrage proiectul său al descentralizărei administrative.

Presa opoziției cântă această gravă înfrângere a primului ministru.

— Scumpetea chiriilor începe să se simtă tot mai mult în București încât lumea se îngrijește și cere măsuri legislative. Pe acea vreme, pe lângă scumpetea constantă ce se producea din câșt în câșt, mai erea și plaga acaparatorilor de case; câțiva speculanți puseseră mâna pe un număr însemnat de case mari și le închiriau pe prețuri de uzură mai ales la lucrători, meseriași, funcționari, etc.

Față de această primejdie câțiva deputați au prezentat un proiect de lege din inițiativă parlamentară pentru mărginirea speculei.

In ședința Camerei dela 25 Februarie, în numele propunătorilor am luat cuvântul și am spus: Din inițiativă parlamentară s'a depus un proiect de lege menit să lovească în toate acaparările. Proiectul întârzie în secții, este însă un punct din acest proiect care reclamă o soluție urgentă; este vorba de acapararea caselor de locuit. S'a instituit în Capitală un cartel al cumpărătorilor cari au pus mâna, nu numai pe casele existente dar și pe cele în construcție; din cauza asta chiriașii au început să se agite cu putere. Rog, dar, pe d. prim-ministru să admită ca să se aducă în desbateri proiectul din inițiativă parlamentară.

Șeful guvernului răspunse imediat; d-sa spune că chestiunea e una din cele mai delicate și nici în străinătate nu s'a putut rezolva bine. In America a fost rezolvită într'un fel, în Anglia în altfel.

La noi, politica se amestecă în toate, în lucruri în care n'ar trebui să se amestece. E greu din această cauză să se mo-

dífice articolul respectiv din Codul civil. Chestiunea este în studiu.

Până la un punct unele cartele și trusturi sunt necesare; în multe cazuri, însă, ele au ajuns mijloace de spoliațiune. Care e limita între permis și nepermis, e greu de precizat. Iată de ce nu mă pot angaja să vă dau o soluție urgentă.

De altfel ar trebui ca soluțiile de acest fel să nu pornească din inițiativă parlamentară.

Pentru a vedea unde e buba, trebue o anchetă strașnică, serioasă. Față, însă, de curentul din țară nu putem sta nepăsători. Că trebuie o soluțiune, e drept și o recunoaște. Cei nerăbdători să mai aștepte și d-sa va veni cu soluția.

Chestia erea, însă, gravă. Samsarii și profitorii, pe lângă aproape toate casele mari pe care le aveau în speculă, de îndată ce vedeau o casă în construcție se duceau la proprietar și o închiriau încă de roșu, încă de când d'abia numai temelia era zidită. Și, fiindcă dedeau prețuri mari, nivelul tuturor chiriilor se urca din 6 în 6 luni. Se citau astfel de speculanți cari posedau în cartel câte 15 și 20 de case.

Origína legei excepționale de astăzi este starea de lucruri de atunci; lumea spăimântată de specula neomenoasă la care se dedau proprietarii, a cerut guvernului ca să intervină cu măsuri de protecțiune a chiriașului.

Și astfel la 1916 a venit legea de excepțiune care, pe lângă alte dispozițiuni de apărare a chiriașilor, a desființat trustul caselor de locuit.

— O nouă agitațiune în lumea profesorilor universitari. Ministrul instrucțiunei Constantin Arion prezintă un proect de lege pentru reorganizarea învățământului universitar.

Proectul prevedea câteva dispozițiuni printre care:

1) Crea 20 catedre noui la ambele universități, dintre care 10 la facultatea de drept; 2) Inlesnea trecerea conferențiarilor în rândurile profesorilor; 3) Reînființa concursul desființat de Spiru Haret; 4) întindea autonomia universităților.

Agitațiunea nu are însă virulența celor de mai nainte îndreptate în potriva proiectelor lui C. Dissescu și Spiru Haret, pentru două motive: Intâiul, că multe din dispozițiile din noul proect fuseseră cerute chiar de către profesorii universitari; al doilea, fiindcă cel mai mare antagonism era între Universitatea de Iași și cea de București, iar nu între Universități și ministru.

— Un caz unic, poate, în viața publică a României. Iată-l.

La 1912, deputații și senatorii primeau — și numai pe timpul sesiunii — o diurnă de 20 lei pe zi. Această diurnă era aproape o glumă mai ales pentru parlamentarii cari locuiau în afară de București.

Ori cât de eftină era atunci viața pe lângă ceea ce este astăzi, 20 de lei, era, totuși, o sumă ridicolă, de aceea Petre

Carp a venit în comisia bugetară — când s'a discutat bugetul pe 1912—1913 — și a propus urcarea diurnei la 30 lei pe zi, iar președintelui Camerei să i se dea o dotatiune.

Dar vremurile erau foarte turburi și opoziția în contra guvernului nu mai cunoștea frâu. Convinsă fiind că opoziția va agita și pe această chestiune, de îndată ce diurnele ar fi sporite, comisia bugetară a refuzat sporul.

Ori care i-ar fi fost origina, Camera dela 1911 a fost una din Camerele cele mai cinstite și mai independente. Și una din mândriile mele este că am făcut parte din această Cameră care, atât prin valoarea ei intelectuală cât si prin valoarea ei morală, n'a avut nici în trecut nici în viitor, multe care să'i semene.

Moravurile parlamentare de până atunci erau josnice, indigenatele se votau cu plată, cei cari vroiau să fie siguri de succes treceau mai întâi, prin cabinetele celor câțiva parlamentari cunoscuți că primesc bani pentru ca să fie propagandiștii candidatului plătitor. Intru cât mă privește, îmi amintesc două cazuri.

Intr'o zi vine la mine un medic evreu din Piatra Neamț, recomandat de către Nicu Albu, fost prefect liberal.

Om în vârstă, tată a patru copii, om sărac, voia să fie împământenit.

Venise la mine ca să-l susțin dar, foarte sfiicios, îmi spune că sărăcia îl împiedică să găsească cine să'l ajute. Apoi era și liberal, mi-a mărturisit. Am înțeles despre ce e vorba; am făgăduit că'l voiu susține și m'am ținut de cuvânt. Peste câteva săptămâni a fost indigenat mulțămită bună voinței lui Constantin Olănescu, președintele Camerei, care, de câte ori îi ceream o favoare, mi-o acorda fiindcă știa că e lucru cinstit.

Doctorul, după ce a fost împământenit, s'a dus la clubul liberal și a rostit un discurs plin de încântare, spunând că grație mie a fost făcut român fără să'l coste nici un ban.

Altă dată, se prezintă tot un medic evreu, acesta din orașul Bacău, recomandat de către prefectul Cantili, dacă nu mă înșeală memoria.

După ce și-a expus dorința de a fi naturalizat, mi-a adăogat cam îngânând:

— Domnule Bacalbasa, am familie grea și nu sunt bogat. Tot ce pot da sunt 2000 de lei.

Nu m'am ofensat, fiindcă, din nenorocire, cunoșteam moravurile, dar am răspuns evreului:

— Domnule, înainte de a veni la mine, trebuia să iei informatii asupra mea. Te voiu vota fiindcă ești recomandat de d. Cantili, însă nici propagandă nu-ti voiu face, nici nu voi stărui să fii pus la ordinea zilei și iată de ce: Propunerea care mi-ai făcut-o mie, sunt sigur că ai mai făcut-o și altora. Prin urmare aceia, când mă vor vedea că te susțin, o să-și închipue că m'ai plătit.

Nu țin minte dacă acest doctor a trecut.

In privința acestui doctor, peste vre-o două zile, îmi spune doctorul P. Herescu, că l-a vizitat și pe el și i-a oferit tot 2000 lei. Doctorul Herescu era un om onest și un suflet distins, era în Cameră colegul meu de pupitru. Herescu, care era foarte nervos, îmi spune că auzind oferta celor 2000 lei, i-a tras evreului un zavraf, făcându-i și morală.

— Să'l fi văzut, adaugă Herescu, cum s'a roșit și ce rău i-a venit când l-am bruftuit.

— Eu cred că i-ar fi venit încă și mai rău, îi răspund eu, dacă i-ai fi luat banii.

— Chestia tramvaielor, asupra căreia va trebui să se pronunțe Curtea de casație în curând, apropie criza de guvern. Regele stărue mereu ca Petre Carp să se împace cu Take Ionescu și să facă guvernul împreună. O întrevedere intervine între Carp și Take Ionescu, în casa celui dintâi, dar nu dă nici un rezultat. Take Ionescu, care avea angajamente cu liberalii, declară primului ministru că nici o înțelegere nu se va putea face până ce mai întâi nu se va rezolvi chestia tramvaielor. Take Ionescu cerea ca legea lui Marghiloman să fie abrogată, iar litigiul să fie deferit fie unui tribunal de arbitri, fie justiției.

In această chestie, Petre Carp, ca și în multe altele, n'a fost de loc om politic. Idealist mai mult decât îi era iertat să fie, a sacrificat toată situația și a guvernului și a partidului și a lui, unei chestiuni de o minimă importanță, chestiei tramvaielor.

Pentru a nu părăsi pe Alexandru Marghiloman,— care ar fi eșit micșorat — Carp s'a pus de-acurmezișul și a Regelui, și a partidului liberal, și a partidului takist și a justiției. Rezultatul a fost un dezastru, sfârșitul carierei sale politice și căderea unui regim plin de bune intențiuni, onest, capabil, care făcea onoare României.

In timpul acesta liberalii, încurajați de sentința tribunalului și de sprijinul takiștilor, prind curajul și trec la ofensivă. Convocând numeroase întruniri, pun în circulatie 18 petițiuni acoperite de numeroase semnături, prin care cereau primăriei să lase nouilor tramvaie libertatea de circulație. Cetățenii Capitalei cereau aceasta. Liberalii în număr mare duc petițiile la primărie și le depun pe masa primarului.

Tocmai în acel timp sosește și Nicolae Fleva, marele adversar al tramvaielor și al liberalilor. Bine înțeles, a fost bogat huiduit.

O zi înainte ca Curtea de Casație să judece recursul ministerului de interne, opoziția unită ține o nouă întrunire publică în sala „Amiciția“, unde se semnează o petiție către președintele Camerei, prin care se cerea ca să nu se admită răscumpărarea vechilor linii de tramvaie. Intrunirea în cor-

pore pleacă către dealul Mitropoliei spre a duce petiția și a manifęsta ostil.

Pe dealul Mitropoliei începe scandalul.

Deputații guvernamentali cari trec sunt huiduiți. Ministrul Marghiloman, care e bestia neagră a liberalilor, sosește în automobil dimpreună cu fratele său Mișu și nepotul său Pic Ferikidi. Apariția ministrului dezlănțuește furtuna. Acum toată mulțimea adunată pe deal se mișcă febril. Mulțimea se repede asupra trăsurei și o lovește cu numeroase bastoane. Cu mare greutate lumea este împrăștiată și liniștea restabilită.

Dar agitația în spirite este mare, la Cameră nimeni nu mai are inima la lucru, căci a sosit ziua în care Curtea de Casație se va pronunța și va rezolva conflictul.

Retragerea lui Carp este acuma pusă pe față la ordinea zilei.

Petre Carp cere ca un guvern liberal prezidat de Emil Costinescu să'l urmeze, dar liberalii refuză căci nici nu au autoritatea necesară de a rezolva chestiunea tramvaielor, nici nu pot trece peste Take Ionescu căruia i-au făgăduit că'l vor ajuta ca să vie la putere.

Se vorbește încă de un guvern Maiorescu care să lichideze problema tramvaielor. La o întrunire ținută în casa lui Maiorescu, Nicu Filipescu a propus ca trei miniștri să demisioneze — și el s'a oferit a demisiona cel d'întâi — spre a se putea forma un minister de tranziție.

Se mai pune în circulatie și un minister Take Ionescu. Dar un astfel de minister este amenințat cu cea mai violentă opozițiune extraparlamentară de către ziarul *Epoca*, organul lui Nicu Filipescu.

In timpul acesta, Marghiloman face sforțări mari spre a obține majoritatea la Curtea de Casație unde se va judeca recursul ministerului de interne; la fiecare ceas se fac prognosticuri și pointagiuri, dar părerea celor mai mulți este că majoritatea Curtei va fi contra guvernului.

In sfârșit vine 14 Martie.

Procesul tramvaielor vine înaintea Curței de Casație.

Curtea e compusă din d-nii Bagdat primul președinte, Corneliu Manolescu-Râmniceanu președintele sectiei I., Bosie, Dobriceanu, Giuvara, Victor Romniceanu, Grigore Ștefănescu, Stambulescu și Alexiu.

Advocații care pledează din cele două părți : Petre Misir, Rosental, Em. Antonescu și N. Fleva din partea ministerului de interne. Apoi Mihai Antonescu, M. Ferechide, C. Nacu, I. G. Saita, Em. Porumbaru și Barbu Păltineanu din partea Societăței comunale de tramvaie.

După deschiderea ședinței apar și Take Ionescu și C. Dissescu tot apărători ai societăței comunale.

Acest proces a atras o lume imensă de curioşi: magistraţi, avocaţi, jurişti, doamne, lume din elita socială. Este atâta lume cât cu greu se mai poate respira.

Procesul a durat 3 zile, au pledat avocaţii Rozental, Petre Misir, Em. Porumbaru, Mişu Antonescu şi Take Ionescu, iar hotărîrea a fost respingerea recursului ministerului de interne şi declaraţia că tribunalele pot judeca constituţionalitatea legilor.

Această sentinţă n'a surprins pe mulţi fiindcă era cunoscut aproape sentimentul majorităţei consilierilor.

In lagărul guvernamental, consternaţie şi presimţirea căderei de la putere; în lagărul opoziţionist, explozie de bucurie fără frâu. Iară manifestaţie cu torţe pe străzile Capitalei şi defilare pe dinaintea casei lui Ionel Brătianu, unde se afla şi Take Ionescu, apoi defilare şi pe la domiciliul acestuia. Mahalalele Bucureştilor bubuie toată noaptea de strigătele de bucurie ale agenţilor celor două partide care petrec până la ziuă.

In toate părţile se vântură ştirea că guvernul Carp a demisionat şi că un guvern Take Ionescu va veni imediat.

Dar în timpul cât se judeca procesul în Casaţie şi mai înainte chiar, au urmat tratative între Ion Lahovari, ca delegat al conservatorilor şi Emil Costinescu, spre a se ajunge la o înţelegere. Lahovari propune liberalilor să reintre în parlament cu condiţia ca să fie abrogată legea lui Marghiloman. In cazul acesta, Carp, Marghiloman şi Filipescu ar fi eşit din guvern, iar cabinetul s'ar fi reconstituit sub preşidenţia sa. Costinescu declară, însă, că este exclusă intrarea liberalilor în parlament chiar dacă s'ar lichida chestia tramvaielor. Liberalii aveau angajamente cu Take Ionescu şi erau hotărîţi să nu dezarmeze până ce nu va veni dânsul la putere.

Tratativele nu izbutesc.

Take Ionescu era încredinţat că ceasul său a sosit.

Dar în partidul dela putere se fac intrigi şi se trag sfori. Partizanii lui Filipescu propagă împotriva lui Marghiloman făcându-l răspunzător de situaţie; dacă Marghiloman nu ar fi deschis chestia tramvaielor şi nu s'ar fi încăpăţânat să se războiască cu liberalii, partidul nu ar fi fost ameninţat ca să cadă atât de repede dela putere.

A doua zi după ce Casaţia şi-a dat hotărîrea, Carp se duce la Palat şi prezintă regelui demisia cabinetului, el sfătueşte pe Rege să cheme la putene fie pe liberali fie pe Take Ionescu. Regele a declarat că va aviza.

Carp primea să se retragă, însă nu voia să plece decât pe chestia tramvaielor pentru ca să aibă în opoziţie o platformă de luptă în potriva liberalilor. Cu partidul întreg şi cu alte elemente precum Nicolae Fleva şi ajutat de socialişti,

Carp era încredințat că va lupta cu mari izbânzi, prezentându-se ca apărător al moralității ultragiate. El prevedea o reîntoarcere la cârmă peste cel mult doi ani. Insă, întâia condiție era ca partidul să rămâie bloc în jurul său. Din nenorocire pentru Carp, partidul conservator și de data aceasta a fost mai prejos de situație și de îndatorirea morală. Perspectiva a încă câteva luni de dulceți ale puterei l-a mlădiat și l-a împins la un act de felonie.

Eșind dela Rege, Carp este întrebat cu ce rezultat ese, însă șeful guvernului declară că situația e neschimbată. Reporterii au conchis cum că Carp nu și-a dat demisia. In realitate demisionase dar Regele nu luase nici o hotărîre.

Regele era, în realitate și foarte obosit și foarte enervat și bolnav. In ultima lună opoziția abuzase de dreptul audienței. Toată lumea, delegați din toate județele, fruntașii, purtătorii de moțiuni etc., cereau zilnic audiențe la Rege și cereau stăruitor înlocuirea guvernului. Pentru toate aceste motive, Regele nu mai știa în cotro să dea cu capul. Era o nebunie de stăruințe care crea o situațiune necunoscută până atunci.

In partidul dela guvern erau două curente: unul cel mai curat, cel mai mândru, cel mai demn care sta nedeslipit de Carp, era pentru retragerea întregului partid în opoziție. Celalt, poate cel mai numeros, dar reprezentat prin elementele mai venale, stăruia pentru o nouă combinație ministerială care să prelungească cât mai mult șederea la putere.

Petre Carp, or care va fi judecata Istoriei asupra atitudinei sale din timpul marelui război, a fost un caracter. Nici odată, sub nici un cuvânt, sub nici un pretext politic, pentru nimic în lume nu ar fi săvârșit un act de felonie. Din fruntea guvernului dela 1910 a căzut în picioare, întreg, cu toată onoarea pentru el.

Acum încep zilele lui tragice !

— Carp simțind și fiind și bine informat că partidul nu mai stă întreg alături de el, încredințat că mizeria slăbiciunilor omenești a intrat în multe piepturi și că unii din cei mai de aproape prieteni sunt gata să-l părăsească, convoacă la ministerul de externe majoritățile parlamentare. Am venit mulți în seara aceea, fiindcă se simțea că lucruri grave vor fi spuse.

Printre grupuri se șoptea că viitorul șef de guvern va fi Titu Maiorescu. Pe Carp îl durea cu deosebire această defecțiune. Era vechiul prieten de peste 40 de ani de tovărășie literară și politică. Când se spunea Carp-Maiorescu era precum se spunea altădată Rosetti-Brătianu. Și, ciudată lege a destinelor, amândouă prieteniile au sfârșit în același apus de vrăjmășie.

Carp apare și toți ne adunăm în jurul său. Carp n'a fost niciodată tribun, iar glasul său este fără răsunet.

Când se animă și vrea să domine prin emisiuni puternice și sonore de voce, se produce la el un fenomen de strangulare, accentele guturale stinse trădează paroxismul deznădejdei omului care nu poate exterioriza cu destulă putere expresiunea patimilor care colcăie în sufletul său.

Cuvântarea lui Carp este un cânt al lebedei. El știe că pleacă dar pleacă ca un nobil sacrificat.

Ii aud încă melancolica elocință.

— „Eu plec, dar partidul să rămâie la putere. Dacă interesele țărei și ale partidului cer aceasta, nu vă uitați la mine, la cel care a căzut. Treceți peste cadavrul meu și mergeți înainte.

In mulți ochi luceau lacrămi.

Atunci tocmai sosește și Maiorescu. Parcă ar fi intrat un străin într'o casă în care câțiva prieteni își spun lucruri tainice. Un curent rece trecu de odată în această atmosferă pe care o încălzise emoțiunea nobilului învins.

Dar în acest mediu alcătuit din oameni căliți la școala fățărniciei politice, impresiile de acest fel nu țin mult. Pentru ca sentimentalismul să prindă și să domine, trebuie un auditor din oameni naivi și simpli, un auditor din oameni din popor care simt, cred și reacționează în totd'auna sub sbuciumul sufletesc. Afară de asta, lui Carp îi lipseau două însușiri: întâia organică, era lipsa talentului de a târî masele după cuvântul lui înflăcărat; a doua, tinerețea.

Carp era prea bătrân ca să mai poată desvălui oamenilor perspective de viitor.

Două sau trei zile după această seară de mistere sufletești, pe care atunci cineva a comparat-o cu un alt moment istoric: *„Les adieux de Fontainebleau“* ale lui Napoleon I, noul minister conservator este compus sub președinția lui Titu Maiorescu.

Au ieșit din guvern principalii miniștri, cei cari caracterizau guvernul și-i dădeau personalitatea, aceia care aveau numeroși partizani și fără de care nu se putea concepe un guvern conservator. Aceștia erau Carp, Marghiloman și Filipescu. S'a mai retras atunci și Barbu Delavrancea.

In locul acestora au intrat: generalul Argetoianu, Theodor Rosetti și Ermil Pangrati.

Ministerul a fost constituit astfel: Titu Maiorescu, președinte și externele, Theodor Rosetti finanțele, C. Arion internele și ad-interim instrucția, Ion Lahovary domeniile, general Argetoianu războiul, Mihail Cantacuzina justiția, D. Nenițescu industria, Ermil Pangrati lucrările publice.

Toată lumea simte că acesta este un minister de tranziție, un simplu minister de vacanță, fiindcă nimeni nu-și poate închipui un guvern conservator fără Marghiloman și Filipescu.

Take Ionescu încearcă o decepție, fiindcă avea mari speranțe că va fi chemat el să formeze cabinetul. Când i se anunță formarea cabinetului Maiorescu, răspunde:

— Acest minister mă face să scot un mare hohot de râs.

De îndată ce noul minister se prezintă la Cameră, se face propunerea ca deputații să meargă în corpore ca să viziteze pe Carp.

Carp primea, întotdeauna — cum am mai spus — bine înțeles afară de în timpul sesiunei parlamentare — la ora 4 după prânz, ora când își bea ceaiul. La 4 fără un sfert ne-am urcat în trăsuri și am plecat către calea Dorobanților, unde locuia șeful partidului conservator.

L'am găsit cântând, după obiceiul său, la piano.

Câtă deosebire între Petre Carp cel din 1910 atunci când a venit la putere și Petre Carp cel de acum! Atunci era un om plin de încredere și ușor zeflemist ca în totd'auna, acum un om abătut care simțea că, la vârsta lui, își jucase cea din urmă carte.

Acest lucru îl simțeau și partizanii, fiindcă din toată acea numeroasă majoritate parlamentară, d'abia dacă ne-am regăsit vreo 30 sau 35 în casa lui Petre Carp.

Când am eșit, după o jumătate de oră, am avut impresia că es din casa unui om pe care soarta l-a învins definitiv.

— Numirea ministerului Maiorescu produce și decepție și îndârjire în partidul conservator-democrat. Take Ionescu este furios și hotărît să combată cu mai multă tărie noul guvern.

De a doua zi intrigile încep.

Ministerul Maiorescu nu s'a constituit ușor. Un moment a fost vorba ca și d. Barbu Știrbey să facă parte din cabinet, însă intrigile de culise au jucat cu dibăcie și au înlăturat această combinație.

Take Ionescu, care era aproape sigur că regele îl va însărcina cu formarea noului minister, își convoacă de urgență partizanii pentru luptă. Când s'a constituit cabinetul Maiorescu, șeful democraților era la Sinaia, însă aflând evenimentul a venit repede în București și a trimis organizațiilor din toată țara următoarea telegramă:

„Intrunirea de Duminică va avea loc cu toată schimbarea de guvern. Căderea guvernului Carp e un prim succes al luptei opoziției-unite pentru dreptate și adevăr. Munca noastră și devotamentul d-voastră ne sunt încă necesare spre a desăvârși pedeapsa vinovaților, a readuce ordinea în stat și a reda vieței politice un caracter moral".

Liberali n'ar fi vrut să ducă și în contra cabinetului Maiorescu aceeaș luptă îndârjită ca si în contra cabinetului Carp, însă angajamentele ce-i legau de Take Ionescu i-au silit să ducă lupta înainte.

S'ar crede, fireşte, că o prăpastie despărţea acum cele două fracţiuni ale partidului conservator; adevărul era, însă, că, pe când trâmbiţele sunau mai tare a luptă, tratativele de împăcare începeau; dar peste capul lui Petre Carp şi al lui Nicu Filipescu, bineînţeles.

Situaţia lui Petre Carp devenea, de altfel, destul de gingaşă, fiindcă rămăsese şef de partid fără guvern, adică un şef reprezentativ, fără putere, fără acţiune asupra guvernului .Era vădit, că nici şefia partidului conservator nu o va putea ţine prea multă vreme.

Faţă de această perspectivă, Take Ionescu începe să se teamă că Nicu Filipescu, profitând de împrejurări, de dispariţia lui Carp şi de înfrângerea lui Marghiloman, îşi va croi acum uşor şi repede drumul către şefia partidului conservator; de aceea ordin este dat pe toată linia presei care îl ascultă ca să atace pe Filipescu cu cea din urmă îndârjire.

In culise se spunea că ministrul de interne în noul cabinet fusese desemnat de rege. Filipescu povăţuise pe Maiorescu să prezinte regelui 3 persoane: pe Theodor Rosetti, Ion Lahovary şi C. Arion, cu speranţa că regele nu va alege pe Arion care era marghilomanist: însă regele a înşelat aşteptările lui Filipescu

— Acum, pe lângă celelalte mizerii ale partidului conservator, lupta între Nicu Filipescu şi Alexandru Marghiloman, pentru pregătirea viitoarei şefii a partidului începe mai dârză. Trebuie să spun, pentru respectul adevărului, că aceasta era mai puţin preocuparea lui Filipescu de cât a celor din jurul său.

Toţi aceşti membrii ai gardei intime se gândeau mai mult la viitoarele lor situaţii personale decât la panaşa patronului.

Din culise se aflase că, sub sugestia stăruitoare a intimilor săi, Filipescu stăruise ca în noul cabinet să intre cât mai mulţi partizani ai săi; în rândul întâiu recomandase pe d. C. Hiotu, mai târziu ministru al palatului, însă s'a împotrivit C. Arion, sub cuvânt că drepturi mai mari are fratele său Virgil.

Că se lucra, încă de atunci, pentru ca după şefia lui Carp să vie şefia lui Filipescu, lucru cert. Imi amintesc că într'una din acele zile am eşit dela Cameră în trăsura lui Mişu Deşliu. Deşliu, care era unul din aghiotanţi lui Filipescu, îmi arăta multă prietenie şi-mi cerea părerea de multe ori. Şi eu treceam drept filipescan, dar filipescanismul meu se reducea la o adevărată şi sinceră afecţiune pentru acest om de inimă. In intrigile de anticameră nu m'am amestecat, însă, niciodată, şi întotdeauna am evitat de a lua parte la conspiraţiile şi micile lovituri în potriva lui Marghiloman. Firea mea cam dintr'o bucată şi francă se opunea la aceste intrigi şi ambi-

ţioase plămădiri, slăbeau partidul şi-l puneau neîncetat la discreţia partidului liberal.

Aşa dar am eşit dela Cameră poftit de Mişu Deşliu în trăsura sa. Din una în alta, îmi puse neted întrebarea:

— Ce crezi, nu e aşa că nimeni altul nu poate lua şefia partidului după Carp, decât Nicu Filipescu ?

— Acum, îndată ? întreb eu.

— Nu vezi pe Carp ? este sfârşit. Degeaba, la guvern a dovedit că nu poate fi şef. Apoi nu-l mai vrea nici regele.

Cu francheţa mea de întotd'auna, cu toată simpatia adâncă ce aveam pentru Filipescu şi, în ciuda făgăduelilor ce mi se trecuse pe sub nas despre un apropiat viitor strălucit, am răspuns:

— Nu cred să fie acum momentul lui Filipescu. In interesul lui chiar nu trebue să afişeze acum această dorinţă. Sunt alţii la rând în partid. Eu cred că mai întâiu trebue să vie Maiorescu sau Ion Lahovary.

Adversar din instinct al arivizmului, nu mi-au plăcut niciodată, după cum nu-mi plac nici astăzi, oamenii cari vor să se înalţe călcând peste drepturile şi peste rândul altora.

Bine înţeles, Deşliu a raportat unde trebuia răspunsul meu; de aceea, pentru mai mult timp, Filipescu s'a purtat rece faţă de mine.

*

— Comercianţii de băuturi spirtoase jubilează: guvernul hotărăşte ca negustorii de vin şi bere să poată vinde şi băuturi spirtoase. Acest drept le fusese refuzat de către precedentul guvern liberal.

Telegrame entusiaste sunt trimise lui Mihail Deşliu care, din interes electoral, luptase mult ca să obţie acest rezultat.

Noul guvern se prezintă înaintea Camerei. Maiorescu citeşte decretul de numire şi face declaraţia că noul guvern este urmarea celui de până ieri, de oarece a fost constituit cu aprobarea şefului partidului. In Cameră atmosfera este grea; noul guvern nu are, nici pe departe, autoritatea celui care a căzut. Se simte că este un provizorat de scurtă durată.

Asupra unuia dintre miniştrii circulă o versiune hazlie. Se spunea că generalul Argetoianu a primit la Craiova telegrama care-i anunta intrarea în minister. Neîncrezător, a răspuns telegrafic: „Primit telegrama prin care mă anunţă că sunt numit ministru de război. Răspundeţi telegrafic ce crezare să dau".

Un ministru care e rău primit este Ermil Pangrati. De şi om de valoare şi rector al Universităţei, este o revoltă generală în parlament în potriva numirei sale.

E. Pangrati, supărat că nu fusese numai ministru în cabinetul Carp, supărat, mai ales, că-i fusese preferat la departamentul instrucţiei C. Arion, care nu era profesor, a votat

negru la toate proiectele de legi, chiar și la cele fără nici o însemnătate.

După retragerea opoziției din parlament se găsea în tot-d'auna în urnă o singură bilă neagră; aceasta era bila lui Pangrati. Din această cauză parlamentarii îl numeau „Pangrati, bila neagră".

La legea instrucției prezentată de C. Arion a făcut o crâncenă opoziție combătând sistematic toate articolele dela început până la sfârșit. Această atitudine îi crease în Cameră o atmosferă de categorică antipatie. Camera, de altfel, l-a primit foarte rece, și s'a semnalat tot timpul această ostilitate.

*

— O știre foarte dureroasă pentru lumea artelor și pentru țară: marele actor Petre Liciu moare la vârstă atât de tânără de 41 ani. Liciu era și vice-presedinte al Ligii culturale.

Cu Liciu a dispărut unul din cele mai puternice talente ale teatrului National din București în special.

Miercuri 4 Aprilie s'a făcut înmormântarea, care a luat proporțiile unei manifestațiuni populare. Un public foarte numeros, compus din reprezentantii intelectualizmului bucureștean, a fost de față. Cuvântări au rostit:

Ion Bacalbașa, directorul general al teatrelor; Ștefan Lambru, din partea Ligii culturale; E. Gârleanu, directorul teatrului din Craiova și I. Livescu, din partea teatrului Național.

Telegrame de condoleanțe au sosit dela fruntașii artiști străini, precum: Ermete Novelli, De Sanctis, sculptorul Romanelli, etc.

*

— Evenimentele politice din năuntru lasă loc pentru câteva zile interesului deșteptat în opinia publică de două evenimente din afară: întâiul este naufragiul vaporului *Titanic*, al doilea bombardarea Dardanelelor de către flota italiană.

Titanic era cel mai mare vas din lume: lungime 200 metri, lățime 28. Pe când cele mai mari vapoare au trei etaje, *Titanic* avea 6. Conținea preumblări, basinuri de înot, locuri de tenis, însfârșit cel mai mare confort și toate cele mai mari inventiuni tehnice. Construcția lui costase 58 milioane mărci.

Plecat din Southampton cu 1380 de călători, s'a ciocnit cu un ghețar aproape de Capul Race la 41 grade longitudine, și 50 latitudine. A semnalat dezastrul printr'o scurtă telegramă: în ajutor i-a venit vaporul Virginia, care a putat salva un mare număr de pasageri. 250 din aceștia au murit pe coverta vasului salvator.

Printre morți se aflau și 2 americani cari vizitase România: colonelul Astor, un oaspe al Palatului regal și scriitorul Steari, un mare filoromân și apostol al păcei. Un însemnat număr de miliardari americani era pe vapor, dar nici unul nu

a scăpat. Doamna Astor, tânăra soție a colonelului, a fost salvată.

Vasul avea 200 marinari dintre cari nici unul n'a scăpat, în cap cu căpitanul. Tot echipajul și-a făcut cu bravură datoria. Vaporul făcea întâia sa călătorie. Nu s'a scufundat la locul ciocnirei, ci la 50 kilometri mai departe, acolo unde marea are 6.000 metri adâncime.

De altfel, toate știrile sosite și date presei au venit cu întârziere și în chip greșit sau incomplect. Cu acest prilej Marconi a fost acuzat că instalațiile sale de telegrafie fără fir erau defectuoase.

*

— Bombardarea Dardanelelor produce mare și legitimă emoție la București. Italienii blocând strâmtoarea amenință și suprimă exportul nostru de cereale; apoi războiul apropiindu-se de Peninsula balcanică, amenință cu izbucnirea unui război în care eram amenințați a fi târâți.

*

— Prefectul de poliție d. I. Mitilineu, voește să introducă la trăsurile de piață taxatoare, dar birjarii întruniti se împotrivesc în unanimitate. In acelaș timp, birjarii agită neîncetat să li se acorde urcarea taxelor care nu mai erau rentabile. In adevăr la 1912 era încă în vigoare o veche taxație, de cel puțin 30 de ani care statornicea cursa în oraș la 1 leu, cursa la gară la 2 lei, ora în oraș 2 lei. Traiul scumpindu-se, aceste taxe nu mai erau remuneratorii pentru birjari.

*

— Am spus mai sus cum că sub guvernul Carp s'au acordat drepturi politice dobrogenilor. Pentru înscrierea celor în drept în listele electorale, s'au creat prin lege comisiuni. Comisiunea din Constanța a admis înscrierea în liste a doctorului Rakovski, recunoscându-i cu aceasta calitatea de cetățean român.

— Evenimentele exterioare precipitându-se, iar războiul oriental cu toate urmările lui amenințând, Franța începe să trimită misionari în țările pe care vrea să le atragă în sfera ei de acțiune. In România trimite pe Paul Deschanel, fost președinte al Camerei.

Paul Deschanel și doamna au sosit în București prin gara Filaret la 13 Aprilie, unde au fost primiți de d. Blondel, ministrul Franței la București.

D. Deschanel avea o misiune politică discretă, aceasta se știa.

*

Evenimentele politice din afară precipitându-se, diplomații înțelegeau cum că se pregătesc evenimente de mare importanță. Unii din ei erau chiar directorii acestor evenimente. De aceea cele două grupări mari, Tripla Alianță dintr'o parte

și Înțelegerea din cealaltă, se sileau acuma ca să dobândească cât mai mulți aliați.

România era legată de Tripla Alianță, aceasta se știa. Regele Carol conducea politica din afară a regatului, iar convingerile lui filo-germane erau cunoscute; cât timp regele Carol ar fi stat pe tronul României, niciodată România nu ar fi luat armele împotriva aliaților Austro-Germani. Franța trimitea acum emisari cari să convingă pe oamenii politici din toate partidele ca, în caz de război, să menție România în neutralitate cel puțin.

D. Paul Deschanel n'a venit, însă, cu nici o însărcinare oficială văzută, de aceea nu i s'a făcut nici primire, nici nu i s'au dat banchete, nici n'a conferențiat; a venit ca simplu turist, a stat câteva zile în București, și-a îndeplinit misiunea fără zgomot și a plecat. Totuși au fost câteva prânzuri între care unul la Take Ionescu, apoi o recepție la Ion Lahovari.

Peste o săptămână sosește în București un alt oaspete francez; acesta este d. Felix Roussel primarul Parisului. Acestuia i s'a făcut primire oficială. O delegațiune i-a eșit înainte la Giurgiu, apoi în gara de Nord l'a primit d. Dimitrie Dobrescu, primarul Bucureștilor, cu întreg consiliul comunal.

Un program bogat a fost întocmit: recepție la rege, reprezentație de gală la teatrul Național, banchete.

La 16 Aprilie, primarul Parisului a fost primit sărbătoește în localul Primăriei din strada Colței, care mai trăia încă.

O delegațiune de consilieri a primit pe d. Roussel jos la ușa de intrare; sus în capul scărei aștepta d. Dobrescu. Când d. Roussel apăru, d. Dobrescu anunță:

— D. Roussel președintele consiliului municipal al Parisului !

Intreaga asistență, compusă din consilieri, funcționari, ziariști și alte persoane, izbucni în urale.

D. Roussel semnă apoi în Cartea de Aur a Primăriei Bucuresti. Aceasta a fost întâia semnătură pusă pe filele acestei Cărți înființată de curând.

D. Dobrescu rosti un scurt discurs, iar d. Roussel îi răspunse: după aceea toată lumea se așeză în sala ședințelor. D. Dobrescu comunică d-lui Roussel că localul în care se aflau atunci nu va mai sta pe temelii decât o lună, apoi va fi dărâmat spre a lăsa locul unui mare Ospel Comunal demn de Capitala României.

Intre altele l'a impresionat pe ilustrul oaspe tabloul lui Grigorescu reprezintând lupta dela Smârdan.

Pe lângă vizitele făcute în Capitală, d. Roussel a fost și la Sinaia unde a fost primit în audiență de către regele Carol și regina Elisabeta.

Acestea erau lucrurile dela suprafață, însă lucrul important se petrecea în culise: președintele consiliului municipal

al Parisului, întocmai ca și Paul Deschanel, propaga ideea despărțirei României de alianța Austro-Germană. Prețul acestei atitudini a României erau Ardealul și Bucovina. Despre Basarabia nici vorbă nu putea fi.

*

— Pe când în lumea politică se agita o mare problemă, chestia locuințelor devine zilnic mai arzătoare. Chiriașii încep să se agite și să se întrunească.

Un ziar anunța astfel una din aceste întruniri:

„Considerabila scumpire a chiriilor în Capitală a pus în sfârșit în mișcare pe chiriașii din București. Un comitet organizator compus din mai mulți chiriași a convocat o întrunire publică a chiriașilor din Capitală și-a lansat următorul Manifest intitulat: *„Chiriașii obijduiți“*.

APEL

Năpăstuiți și obijduiții Capitalei, loviți de hrăpăreții și jefuitorii de antreprenori de case și proprietarii de locuințe mici, sunt convocați la marea întrunire de protestare care va avea loc Duminică 15 Aprilie corent, la orele 9 dimineața, în sala „Aurora“ (fost Pomul Verde), pentru a ne consfătui și a lua măsuri prin intermediul onor. guvern respectiv, contra numiților proprietari și antreprenori, cari ne-au lăsat sub cerul liber din cauza urcărei chiriilor.

Intre alți oratori va lua cuvântul și d. Christescu.

Comitetul organizator

Acest manifest ca și campania erau opera partidului socialist, iar d. Cristescu, care trebuia să vorbească, era d. George Cristescu, plăpumar de profesie, mai târziu fruntaș al partidului comunist.

Amintesc că primejdia urcării neîncetate a chiriilor cât și aceea a acaparărei caselor de locuit, o semnalasem în Cameră dela tribună. Atunci, șeful guvernului Petre Carp, mi-a răspuns cum că chestiunea fiind foarte importantă nu poate fi rezolvată decât în urma unui studiu serios.

*

— O altă agitație, aceasta ațâțată de partidele din opoziție, o fac unii meseriași și lucrători în potriva legei meseriilor.

Legea meseriilor intrase în vigoare pe ziua de 12 Februarie prin numirea unui Consiliu de administrație, compus din 12 membrii pe termen de 7 ani. Aceste 12 persoane erau:

C. Krupenski, d-rul N. Tomescu, profesorul universitar G. Mironescu, Marin Alexandrescu avocat, N. G. Ianovici, D. Matac, G. Scorțescu, I. Katz, doi meseriași: Ghiță Stănescu și Georgescu, Mihail Rahtivan și autorul acestor rânduri.

Consiliul, în urma cererei ministrului de industrie, a numit președinte pe Const. Krupenski, iar pe d-rul Tomescu și G. Mironescu membrii în Consiliul executiv de trei prevăzut de lege.

Agitațiile în potriva legei ereau conduse și de partidele din opoziție și de partidul socialist. In unele județe precum la Buzău și la Brăila, legea nici nu se putea aplica. Meseriașii ațâțați pentru interese politice, erau foarte îndârjiți și refuzară să recunoască o lege foarte folositoare și făcută exclusiv în folosul lor.

Agitația mai era hrănită și de oarecare meseriași cari, până la votarea legei meseriilor, exploatau pe meseriași în toate felurile. Acești oameni, stăpâni adevărați ai vechilor corporații, acaparatori ai comitetelor, cheltuiau veniturile acestor celule muncitorești în folosul lor personal și în petreceri.

Odată pe an, vara, se făcea tradiționala petrecere la Tei. Membrii comitetului, gătiți în redingote negre, cu cocarde la butonieră președintele purtând un mare buchet de flori, un membru al corporației ducând drapelul Corporației, în urmă un număr de membre și de membri; în haine de sărbătoare, străbăteau stradele Capitalei pe le orele 10 dimineața, precedați de o muzică cu alămuri.

La Tei petrecerea ținea până târziu în noapte și acolo se cheltuia tot ce mai fusese găsit prin sertarele Corporației.

Atât de precară era starea acestora încât au fost cazuri înregistrate oficial, în care meseriașii neputând obține ajutoarele pentru caz de boală, ce li se datorau, au năvălit în localul corporației, au înhățat mobilierul și l'au vândut spre a-și cumpăra medicamente

Printre agitatori erau și oarecari corifei ai unora dintre societățile de ajutor mutual.

Dacă erau câteva societăți cinstit conduse, în schimb cele mai multe erau instituții de exploatare sistematică a celor asigurați. In lipsa legei meseriilor care crea asigurarea obligatorie pentru cazurile de boală, btărânețe, invaliditate și lipsă de lucru, înflorise instituția societăților de ajutor mutual conduse, fără nici un control, de către oameni fără nici o chemare.

Noua lege a meseriilor nu desființa mutualitatea ci o reglementa, adică o lăsa să trăiască pe o bază uniformă prescrisă de lege, iar gestiunea era supusă controlului riguros al Casei Centrale a meseriilor.

Unele din aceste Societăți aveau mii și mii de membri înscriși, acordau, pentru ochii lumei și pentru ca să ademenească pe naivi, ajutoare de înzestrare și altele la fel, dar grosul fondurilor mergea în buzunarele președintelui, casierului și a celorlalți membri din consiliul de administrație. De aceea, la multe din aceste Societăți — precum era mai

ales la societatea „Vârful cu Dor“ — al căreia preşedinte era un fel de şef al grajdurilor regale, adunările generale se petreceau în mijlocul celui mai scabros scandal; de multe ori numai poliţia potolea şi răspândea întrunirea.

— O dramă înfiorătoare în Bucureşti. Eroul este un tânăr, Nicu Filipovici, care în 1924 trebuia să fie iarăşi un erou, eroul chestiei scandaloase a paşapoartelor.

In strada Popa Rusu nr. 38, locuia familia Filipovici, compusă din 12 persoane. Familia era compusă din bunica, tatăl şi mama şi 9 copii. Doi dintre băeţi, Nicu Filipovici şi un alt frate au rămas în viaţă, ceilalţi 10: 3 bătrâni şi 7 copii s'au sinucis împreună, în podul casei, asfixiindu-se cu mangal.

Cauza sinuciderei era mizeria.

Nicu Filipovici un maniac, căptuşit cu un grandoman şi un lipsit de simţ moral, pusese la cale o afacere, pe care el o numea grandioasă, dar care, în realitate nu era decât o mistificare, Spre a înşela pe naivi şi a le sustrage bani în plasament, închiriase o casă cu o chirie relativ mare, pentru acea epocă, îşi mobilase biuroul cu mobile luxoase, luate pe credit şi îşi hrănea familia cu speranţe.

Nimeni din familie nu muncea. Cele două fete Elvira şi Aneta au voit să lucreze şi-au căutat ocupaţiuni, dar Filipovici s'a împotrivit spunându-le că surorile lui nu se pot scobori până la muncă, caci el va fi în curând milionar şi le va face o situaţie strălucită. Dar în timpul acesta, numeroasa familie nu avea nici măcar o bucată de pâine cu care să-şi ţie zilele.

Ancheta a găsit trei scrisori lăsate pe unii dintre copii. Iată-le :

„Rog pe cei generoşi a nu ne face autopsia, nici a ne lua giuvoerurile şi scumpele scrisori din sân. Las cu limbă de moarte să ni se pue în sicriu, e dorinţa de moarte.

Moartea e de bună voie, Dumnezeu răsplătească celor ce au dorit aşa să-şi ia pe conştinţă.

2 inimi nenorocite surorile dezolate.

ANETA ŞI ELVIRA

Vă rugăm, nu ne faceţi autopsie, nu ne profanaţi dorinţa. Scrisorile şi tot ce avem lăsaţi aşa“.

O altă scrisoare a copilului Alexandru spunea·

Domnilor,

„Eu, un băiat mic de 12 ani Alexandru Filipovici în clasa IV-a primară, anul ăsta eşeam din şcoală şi mă duceam la o meserie sau urmam în şcoli mai mari, adica la un liceu, dar fiindcă sfântul Dumnezeu a voit să murim ce să facem? Să ne ducem la oameni calici bogaţi şi să calicim? Mai bine mu-

rim decât să facă lumea râs de noi. Murim dacă toată lumea râde de noi.

Așa murim cu toții 7 frați și 2 surori, mama, tatia, bunica și o soră a tataiei.

Frații ăi mari, bădia Nicu și bădia Iorgu, se omoară amândoi la Cișmigiu sau la Șosea fiindcă nu poate să vie acasă fiindcă îi păzește vardiștii.

Așa vă las cu bine, domnilor, și cu respect".

Alexandru Filipovici

Pe pieptul fetei Aneta, s'a găsit următoarea scrisoare:

„Veniți sus în podul acestei case, veți găsi cadavrele noastre. Adio viață amară, lume haină, răutăcioasă. Luați-vă pe conștiință păcatul, o familie întreagă, din cauza unor răutăcioși.

Anette și Elvira Filipovici
surorile dezolate

N.B. Fratele care a fost directorul unui birou englez si fratele care e sergent reg. I Cetate Focșani, acum s'a îmbrăcat civil. Amândoi îi veți găsi morți sinuciși în grădina Cișmigiu, s'au sinucis neputând face nimic spre a salva familia. N'a rămas nimeni aici la care să nu fi apelat. Toți au respins rugămințele. Așa că murim cu toții cu regret că lumea este rea, perversă, nu mai știe ce e mila. Dumnezeu să le răsplătească și să-i erte precum și ertăm pe toți.

Scrisoarea de pe masă rog a fi trimiasă la distinație".

Care era înțelesul acestei uri împotriva lumei, vorba copilului că „vardiștii păzesc casa" cât și motivul dramei?

Familia Filipovici era din Piatra-Neamț, Nicu Filipovici a adus-o întreagă în București și spre a o susține, a deschis un birou de comision care a trebuit să lichideze. Atunci a imaginat o mare întreprindere de mistificare. A închiriat pe 3.000 lei anual casa din Popa-Rusu, proprietatea maiorului Ionescu zis Păleată, și a luat pe credit dela Casa Portoix și Fix, mobilă în valoare de 25.000 lei. Apoi atrăgea în casă amatori de afaceri, le recomanda pe tatăl său că ar fi casierul întreprinderei, și cerea fiecăruia un depozit de 5.000 lei. Dar afacerea n'a reușit. In realitate Nicu Filipovici nu avea nici o pricepere specială.

Când a venit scadența ratelor la mobilă și altele n'a putut plăti nimic. Pentru hrana familiei și a sa era dator la cârciumar, băcan, măcelar, lăptar, etc. De multe ori familia se culca seara fără să fi mâncat nici măcar pâine.

Apoi a început să vândă din mobilele neplătite, iar altele le-a depus amanet. Creditorul aflând s'a adresat justiției care a pus pază la poartă pentru ca restul lucrurilor să nu fie înstrăinat.

Toate încercările lui Nicu Filipovici de a găsi parale au rămas fără rezultat, de aceea fetele au vorbe atât de amare pentru „lume".

In desperare de cauză, în ziua care a precedat noaptea dramei, toată familia a stat la masă, apoi Nicu și Iorgu s'au îmbrățișat cu toți membrii familiei, au plâns cu toții, iar ei au plecat. Servitoarea care era de față, a declarat acestea.

Iată, dar, cum s'a petrecut drama și cum cei doi frați Filipovici, Nicu și Iorgu, apar ca niște monștri. La masă s'a luat hotărîrea ca toți să se sinucidă. Nicu și Iorgu aprobară dacă nu cumva chiar unul din ei nu a dat ideea. Aceasta nu s'a putut ști. Dar pe când acești fii denaturați își împing părinții și frați la moarte — spre a scăpa firește, de grija întreținerei lor — dânșii iau hotărîrea să se sustragă sacrificiului. Pretextează că sunt urmăriți de poliție, de aceea nu se vor putea întoarce acasă spre a se sinucide, și declară că se vor sinucide în grădina Cișmigiului. Sărmanii cei de acasă cred orbește, după cum au crezut în totdeauna spusele lui Nicu.

Ceva mai mult, toată familia are un cult pentru acest tânăr chipeș, în totdeauna, elegant, fanfaron, grandoman, lăudăros, purtând capul sus. De altfel Nicu Filipovici este inteligent, însă incapabil de vreo afacere serioasă și lipsit de simț moral. Intre alte hârtii găsite la el, s'a aflat și copia unei scrisori trimisă unei doamne bătrâne, dar bogată, d-na Borănescu din str. Câmpineanu, căreia îi cerea 30.000 lei și o întâlnire. Nicu Filipovici, ajuns la aman, voia să-și fructifice avantajele fizice.

A fost una din cele mai sfâșietoare tragedii din câte am cunoscut.

Filipovici este un exemplar cunoscut dintr'o speță lipsită de multă originalitate. Amator de bun trai și de lux, amator de îmbogățire fără multă muncă dar numai prin norocul vreunei lovituri fericite, lipsit de echilibru moral și aproape un inconștient.

Dar afară de Filipovici care era un degenerat, caracteristic a fost că omul acesta și fapta lui monstruoasă au găsit sprijin în presă. Unii au găsit cu cale să justifice toată gama de escrocherii și gesturi criminale, până și partea ce a avut la sinuciderea în masă a tutulor membrilor familiei, prin lipsa de noroc a acestui tânăr care părea unor că este o inteligență și un talent.

Pe chestia Filipovici au fost polemici în presă.

*

— Această dramă n'a putut face ca interesul vizitei primarului Parisului să scadă.

Deși în mod precis marele public nu putea ști motivul adevărat al acestei vizite făcută, oarecum cu aparat, totuș simțul popular vorbea. Era în aer acest mare eveniment

mondial care în toamna aceluiași an trebuia să izbucnească în Balcani, iar peste 2 ani în întreaga Europă.

Italienii făceau începutul pentru marea tristeță a Berlinului, iar la Viena creștea în putere partidul acelora cari cereau ca Austro-Ungaria să atace Italia spre a o scoate din luptă. In fruntea acestui curent era arhiducele Ferdinand, moștenitorul Coroanei.

O reprezentație de gală s'a dat la Teatrul Național, în onoarea d-lui Felix Roussel.

N'am putut ști de ce reprezentația a început cu himnul regal, executat de orchestra ministerului de instrucție și ascultat în picioare de asistență.

Apoi orchestra a executat bucăți din Rameau și Berlioz cât și poema română de George Enescu.

S'a jucat *Scânteia* de Pailleron cu interpretarea d-nelor Lucia Sturza și Giurgea și d. Tony Bulandra. La sfârșit un act din *Inșir'te, Mărgărite*.

*

— Camerele conservatoare vor să facă o manifestație de partid și de idei; ele votează un credit pentru ridicarea unei statui lui Barbu Catargiu. La Cameră raportor al propunerei este Barbu Delavrancea eșit de curând din guvern. In raportul său el numește pe Barbu Catargiu: „O figură-energică a neamului".

Acest vot a rămas doar un simplu deziderat, fiindcă Barbu Catargiu n'are nici până azi statue și e foarte problematic dacă o va avea vreodată.

*

— Partizanii lui Take Ionescu se agită căci simt ziua lor apropiindu-se. Unul dintre ei, Victor Ionescu, fratele mai mic al lui Take Ionescu, directorul ziarului „Acțiunea", înființează un centru de agitație sub numele de „Acțiunea Patriotică" ale cărei ședințe se țin în localul ziarului „Acțiunea". La aceste întruniri vorbesc șefii de culori: N. Cosăcescu, C. Solomonescu, I. Stroescu, etc., cât și unii dintre redactorii ziarului, precum și alți oameni de bunăvoință.

Dar tratativele de împăcare între guvern și Take Ionescu urmează în culise, fiindcă regele stărue să aibă un guvern tare în locul guvernului fără prestigiu prezidat de Titu Maiorescu.

In partid Gheorghe Cantacuzina urmează indicațiile regelui și stărue pentru reîntregirea partidului, însă Petre Carp și cu Nicu Filipescu combat reîntregirea din toate puterile. Carp, fiindcă înțelege că această realizare ar însemna sfârșitul șefiei sale. Filipescu pentru că intrarea lui Take Ionescu în partid nu s'ar putea face decât asigurându-și o situație preponderentă.

In fața marilor evenimente ce se petreceau la granițele țării și vesteau un viitor plin de incertitudini, oamenii eminenți din fruntea familiei conservatoare nu erau preocupați decât tot de meschina cestiune a întâietății și a șefiilor.

Petre Carp, bineînțeles, nu admite concentrare conservatoare, decât făcută de el și după indicațiile lui; de aceea tratează cu Take Ionescu fără să poată izbuti. Totuș, fiindcă regele stărue, negocierile reîncep.

— Duminică 6 Mai se inaugurează Salonul Oficial. Pentru memorie dau aci numele pictorilor expunători în 6 săli ale Ateneului.

*

Corvin Petrescu: o pânză mare și un portret mic: *Maternitate* și *Sărutul* și *mama*. Camil Ressu: *Inmormântare* și 2 portrete. D. Biju, D. Hârlescu, Serafim Dimitrie, Voinescu, Teișanu, Timpeanu, D. Teodorescu Sion, Bulgăraș Petre, Troteanu P., Weylis Jean, Mihăilescu Dumitru.

Apoi d-nele Louise Ragusska, Virginia Tomescu, d-ra Protopopescu Maria, d-na Iordănescu Eugenia, d-ra Adela Jean Grigorescu Viorica.

Sculptura o reprezintă d-ni: Fritz Storck, Filip Marin, C. Dimitriu, Tudor Gheorghe, Iordănescu Ioan, Brâncuș C.

La sfârșitul vernisajului s'a servit expozanților șampanie.

— După lungi desbateri, tribunalul de comerț dă un nou câștig de cauză Societății comunale de tramvaie, condamnând primăria să plătească Societății un milion cinci sute mii lei si adică:

Lei 225.000 primul vărsământ cu dobânda legală de 6 la sută pe an dela 28 Mai 1911 până la achitare;

Lei 225.000 cu dobânda dela 10 Iulie 1911 până la achitare;

Lei 300.000 cu dobânda dela 31 Octombrie până la achitare;

Lei 300.000 cu dobânda dela 28 Aprilie 1912 până la achitare;

Lei 450.000 cu dobânda dela ziua ce se va fixa pentru plată până la achitare.

Mai condamnă primăria să plătească 250.000 lei cu dobânda legală ca daune-interese pentru refuzul de a plăti la timp partea ei ca asociată.

Respinge acțiunea reconvențională a primăriei ca nefondată și o condamnă la 3000 lei cheltueli de judecată.

Sentința e semnată de către d-nii G. Rătescu, președinte, C. Antoniade și P. Marinescu.

— Tratativele pentru reîntregirea partidului conservator, urmate din partea partidului conservator de către Petre Carp, n'au reușit, fiindcă nici Carp, nici Marghiloman, nici Filipescu nu o voiau.

In urma acestei neizbânzi, Take Ionescu publică următorul comunicat eşit din întrunirea comitetului-executiv al partidului:

„Comitetul executiv al partidului conservator-democrat s'a întrunit azi Duminică, 6 Mai, la ora 3, la d. Take Ionescu.

Comitetul a luat act că încercările de a realiza o cooperare a forțelor conservatoare nu au reușit.

Comitetul a decis ca lupta opoziției conservator-democrate în contra regimului actual să continue cu aceiaș energie și împreună cu opoziția național-liberală".

Dar acest comunicat nu spunea tot adevărul. Adevărul era că reîntregirea partidului sau colaborarea cu Take Ionescu fusese amânată până la toamnă. Și iată de ce:

Din epoca aceea a început rivalitatea dintre Carp și Maiorescu, care trebuia să ducă la cea mai crâncenă vrăjmășie.

Carp nu înțelegea concentrarea decât făcută de el și sub șefia sa, însă Maiorescu avea ambiția s'o realizeze dânsul. De aceea Maiorescu a tratat singur peste capul lui Carp, luând numai avizul regelui.

O întrunire intimă de fruntași conservatori este convocată în casa lui Paul Greceanu, deputat de Prahova, și acolo Maiorescu anunță că a făcut împăcarea cu Take Ionescu, că s'a înțeles cu el asupra tuturor punctelor și că i-a cedat ministerul de interne ca compensație pentru desființarea organizațiilor takiste din județe. A doua zi trebuia să se publice în ziarele conservatoare declarația lui Maiorescu. Insă Marghiloman aflând despre aceste declarații, a telegrafiat lui Carp, la moșia Țibănești, din județul Vaslui. Carp a venit imediat și a zădărnicit împăcarea. Atunci Carp a comunicat regelui că împăcarea a fost amânată până la toamnă.

Carp a avut câteva întâlniri foarte acre cu Maiorescu în cursul cărora cel dintâiu a învinovățit pe cel de-al doilea că, din ambiție personală, a lucrat peste capul său, deși este încă șeful partidului.

In sfârșit, în loc de o întregire a partidului conservator, am avut deocamdată și sfărâmarea cordialității din gruparea junimistă.

Această rupere de legături între cei doi fruntași ai partidului conservator, rupere de relațiuni politice și de veche prietenie, era hotărîtoare pentru împăcarea cu Take Ionescu; această împăcare nu mai putea întârzia.

Titu Maiorescu nu mai avea acum altă orientare decât dorința de a complace regelui. Bătrânul profesor și om politic prinsese momentul ca să intre în bunele grații ale Suveranului și nu voia să-i scape din mână.

Evenimente însemnate se pregăteau în orientul Europei, iar Titu Maiorescu avea acum ca nobilă ambiție a-și vedea numele asociat la aceste evenimente.

De glorie nu se sătura nici odată omul.

— In țară se țin întruniri de pomenire pentru centenarul răpirei Basarabiei.

Un fapt care dovedește inconștiența multora este acela că la București s'a sărbătorit (?) printr'un FESTIVAL (?) centenarul răpirei.

In loc de un serviciu religios, în loc de o solemnitate pioasă, în loc de o adunare de protestare prin conferințe, pelerinajuri sau alte manifestări patriotice, la Ateneu a fost sărbătorire. Iată programul:

Doina Prutului, cântată de d. Cătănescu.

D-ra Getta Kerenbach dela Teatrul Național a declamat *Doina* de Eminescu, iar d. Livescu *Sentinela* de Vasile Alexandri.

D-ra Getta Kernbach a citit apoi un articol al d-lui N. Iorga publicat în „Neamul Românesc" privitor la anexarea Basarabiei, d. Livescu a citit *„Poema Moscovei"*.

Corul azilului Elena Doamna a cântat *„Peste Munți"*. cântec basarabean și *Deșteaptă-te române !*

D. N. Iorga, conferință asupra răpirei Basarabiei.

Numerile programului nu sunt în contradicție cu scopul, dar ceeace a fost cu totul nepotrivit și a dat dovada lipsei bunului simț, a fost titlul de „festival" dat întrunirei.

Dar mai multă însemnătate a avut protestarea partidului socialist împotriva răpirei Basarabiei.

Socialiștii s'au întrunit seara la sala „Dacia" și dintre fruntașii socialiști au asistat: C. Dobrogeanu-Gherea, Zamfir Arbore, doctorul Rakovschi, Ion Teodorescu, G. Lambru, Toma Dragu și alții.

Prezidează d. Toma Dragu care dă cuvântuu mai întâi d-lui Zamfir Arbore.

Apoi vorbește doctorul C. Rakoscky, ale cărui cuvinte de protestare interesează mai mult fiindcă acest om e unul dintre cei cari a susținut, ca bolșevic, drepturile Rusiei asupra pământului basarabean.

Doctorul Rakovsky spune că este o onoare pentru partidul socialist fiindcă protestează contra răpirei Basarabiei. Protestarea d-rului Rakovsky, ca toate postulatele socialiștilor, este asociată ideii cum că numai proletariatul emancipat va putea desrobi Basarabia.

— In ziua de 19 Mai, Barbu Delavrancea a fost ales membru al Academiei Române, cu 23 voturi contra 6.

Peste două zile o mare ședință festivă la care asistă și regele Carol care ia președenția ședinței. La această ședință s'a făcut primirea d-lui dr. Gr. Antipa. D-sa a fost ales în locul lui P. S. Aurelian. A vorbit despre: „Cercetările hidrobiologice în România și importanța lor științifică și economică".

I-a răspuns d. profesor I. Mrazec.

— In contra sentinței tribunalului Ilfov, secția II, au făcut apel și ministerul de interne și societatea comunală de

tramvaie. Curtea agravează încă și mai mult situația ministerului în folosul companiei. Obligă pe minister să plătească societății suma de 492.600 lei cu titlul de daune, plus una mie lei cheltueli de judecată. Respinge ca nefondat apelul ministerului de interne.

Semnați: I. E. Dobrescu, St. Urlățeanu, Aristid Alexandrescu, Al. Negrescu, N. C Schina.

— O știre dureroasă sosește în București, marele autor dramatic I. L. Caragiale a murit.

Eu am aflat știrea la Paris unde mă găseam atunci.

Intr'o seară, pe la ora 11, intru în restaurantul de noapte din Montmartre numit: „Abaye Telem". Intr'un colț un grup numeros de români, toți dela Teatrul Național din București, d-nii Aristid Demetriad, V. Toneanu, Gusti, etc. Cum mă văd, unul din ei îmi spune:

— Nu știi nuvela tristă: a murit Caragiale !

In București știrea a fost comunicată de d-na Caragiale cu această scurtă telegramă, trimisă lui Take Ionescu: *„Caragiale a murit !"*

Take Ionescu a răspuns: „Nu pot descri jalea mea pentru moartea scumpului preiten, iubitului d-tale soț și cel mai mare dramaturg român.

In durerea generală fie să găsești curajul ca să suporți o astfel de pierdere".

Fratele meu, Ion Bacalbașa, directorul general al Teatrelor a plecat de îndată la Berlin, ca să ia dispozițiuni pentru aducerea în țară a rămășițelor marelui scriitor.

Barbu Delevrancea, prieten intim al defunctului, a plecat și el la Berlin. Tot la fel Dobrogeanu-Gherea și poetul Al. Vlahuță.

— In București sosește altă știre dureroasă: într'un accident de automobil întâmplat între Circea și Pielești, în Dolj, au murit Chilot, un scritor francez, venit în România pentru ca să întreție propaganda în favoarea Franței, Nae Oroveanu, fruntaș takist din Craiova și avocatul Petroianu din Craiova. Au fost grav răniți senatorul George Târnoveanu și d-na Oroveanu.

— La 20 Iunie, aviația română are întâia ei victimă. Locotenentul Gheorghe Caranda a căzut cu aparatul pe câmpul dela Cotroceni și a murit pe loc.

Locotenentul Caranda, pilota un aparat Farman. Dar aparatul avea defecte, pe care Caranda nu le-a ținut în seamă

După moarte, locotenentul a fost decorat cu „Virtutea Militară".

— Din afară vin mereu știri neliniștitoare. Cele trei state slave din Peninsula balcanică: Bulgaria, Serbia și Muntenegrul, prin reprezentanții lor, tratează în taină și pun la cale o înțelegere contra Turciei. Rusia conduce acțiunea și îm-

pinge la război contra imperiului turcesc. Grecia se asociază, deși nu este stat slav.

Bulgaria face pregătiri stăruitoare pe lângă România ca să rămână neutră, ceeace, firește, regele Carol făgăduiește.

— Cele câteva luni de vară și de vacanță aduc acalmie în luptele politice.

Să profităm de liniște spre a arunca ochii înapoi și a judeca guvernarea lui Petre Carp dela sfârșitul lui 1910 până la începutul lui 1912.

— Guvernul Carp a fost unul din cele mai capabile si mai oneste din câte a avut România. Dacă nu ar fi fost origina lui contestată, adică alegerile viciate — ceeace, dealtfel, nu-l deosibea de mai toate celelalte guverne anterioare, — aproape nu ar fi putut fi acuzat.

De altfel alegerile făcute sub guvernul Carp, s'au făcut în cea mai deplină liniște, nicăeri violențe, nicăeri atentate brutale la persoane, nicăeri nevoia de a întrebuința forța. Au fost alegeri făcute sub mari presiuni morale de către un mare meșter elector precum era Alexandru Marghiloman.

Afară de oarecare învălmășeală din timpul perioadei electorale, petrecută la Roman, peste tot în colo: ordine.

Dar ceeace a contribuit mai ales la succesul guvernului a fost — lucru ar părea paradoxal — tocmai cartelul liberalo-tachist.

Mă aflam în camera de consiliu, la clubul conservator, cu Nicu Filipescu, Mișu Deșliu, George Scorțescu dela Iași, și alții. Era câteva zile după constituirea guvernului Carp. Figurile erau posomorîte, Nicu Filipescu nervos și îngrijorat, căci se svonise că liberalii vor lupta în cartel cu tachiștii. George Scorțescu aduse tocmai știrea că la Iași cartelul a fost și încheiat. Situatia era privită cu pesimism.

Am intervenit în discuție și am declarat că nu văd situația cu aceiași ochi. Părerea mea e că cartelul, departe de a fi o întărire pentru opoziție va fi o cauză de slăbiciune. Am demonstrat de ce și am încheiat spunând:

— „Eram foarte îngrijorat până acum fiindcă nu vedeam bine din ce parte să atac pe takiști, cari reprezintă o adevărată forță electorală, — acum, însă, am găsit: îi vom ataca pe chestia cartelului.

In adevăr, în tot timpul celor doi ani din urmă. vrăjmășia cea mare fusese, nu între conservatori și liberali. ci între takiști și liberali. Ziarele din amândouă partidele erau zilnic pline de cele mai atroce injurii așa că se formase o mentalitate specială în amândouă taberile: alegătorul takist avea groază când auzea de liberali, după cum alegătorul liberal avea oroare când auzea de takiști.

Eram candidat la colegiul al II-lea de Ilfov și, în tot timpul campaniei electorale, m'am ocupat foarte puțin de program și de alte lucruri — de sigur mult mai importante dar

fără acțiune asupra dispoziției alegătorului — dar m'am consacrat temei practice, am exploatat ura de moarte dintre takiști și liberali.

Dacă numirea guvernului Carp era privită ca o sfidare pentru opozitie și o mare nedreptate pentru partidul lui Take Ionescu, în schimb cartelul liberalo-takist n'a surprins mai puțin. In țara în care te aștepți la toate și în care — după cum a scris Vasile Alexandri —

...La noi să nu te miri...
Când vei vedea că pleopii dau flori de trandafiri,

la acest cartel nu prea se așteaptau mulți.

Sfidare dintr'o parte, sfidare din altă parte. Opinia publică buimăcită era acum la discreția presiunei guvernamentale și a celei mai surprinzătoare opozițiuni.

Campania electorală a fost o mică poemă. Cinci candidați la colegiul al 2-lea de Cameră : defuncții doctorul P. Herescu, D. Many, d-rul G. Giani, d-nul N. Popovici și autorul acestor rânduri, încăpuți într'un automobil tocmai pentru o lună, am cutreerat în fiecare seară cartierele Capitalei.

Câte odată se asocia un al șaselea candidat, acesta era doctorul Nicolae Tomescu, care candida la colegiul al 2-lea de Senat.

Câte valuri de elocință n'au curs, seară după seară, valuri de vorbe goale, spuse de atâtea ori fără convingere, sport fără noblețe destinat ca să convingă capetele, adică să smulgă voturile.

Numai unul dintre cei 9 candidați la colegiul al 2-lea de Cameră n'a voit să apară măcar odată la întrunirile publice, acesta era d. Nicolae Ianovici. Ne era teamă că va cădea. Dar mașina electorală a lucrat bine. Ianovici a eșit cel din urmă pe listă, dar a eșit.

Timp de o lună am vorbit în fiecare seară în cel puțin 3, 4 sau 5 întruniri de colori.

Organizația era aceeași. Agenții adunau de cu vreme alegătorii, apoi se postau la ușă și, când scoboram din automobil, izbucneau în :

— Trăiască domnul Bacalbașa ! sau d. doctor Herescu sau alt candidat !

In timpul discursurilor, când veștejeam cartelul liberalo-takist, agenții stilați trebuiau să strige invariabil :

— Rușine lor ! Jos cu ei !.. La Morgă !.. Etc., etc.

Dar nu era tocmai așa de ușor să vorbești în aceste întruniri ; mai înainte de a lua cuvântul agenții ne puneau în curent asupra elementului care popula sala. Dacă în sală erau mai ales takiști — aduși acolo ca să fie convertiți (?) de oratori — era imprudent să ataci pe takiști ; acolo toate trăznetele noastre erau destinate liberalilor. Dacă din potrivă majoritatea ascultătorilor era liberală, pe liberali îi treceam cu vederea, dar dedeam lovituri de măciuci în capul takiștilor.

Intr'o seară am avut întrunire prin dosul Uzinei de gaz în coloarea de Albastru ; am trecut prin locuri dosnice, printre vii și am ajuns.

Aci eram în domeniul lui Jean Th. Florescu, șeful de coloare takist care își canalizase alegătorii.

Doctorul Herescu vorbi cel dintâiu, căci, fiind foarte nervos, n'avea răbdare să-și aștepte rândul ; de aceea vorbea în totd'auna primul. Eu în totd'auna vorbeam cel din urmă.

Doctorul Herescu perora după calapodul obicinuit și împroșca cu egală vigoare și pe liberali și pe takiști : dar sala rămase de ghiață. Nici un aplaus. Aplausele, celor 4—5 agenți, în mijlocul tăcerei funebre, sunau fals. Doctorul Herescu își perdu cumpătul și sfârși descurajat.

Doctorul Giani păți la fel.

Many, care nu era de loc orator, avu o primire tot atât de lamentabilă.

Faptul m'a impresionat și am cerut agenților să îmi dea deslușirea.

Unul dintre agenți îmi spuse :

— Aci sunt numai oameni d'ai lui Jeantehaș. Sunt numai tăbăcari și parlagii, cu ăștia e greu de tot.

Eu am înțeles.

Când mi-a venit rândul am atacat cu violență numai pe liberali amintind toate relele și crimele lor (?) Am amintit mai ales, câteva bătăi și scandaluri petrecute în culoarea de Albastru, si am vorbit cu simpatie despre Jean Th. Florescu.

„— Dacă am o părere de rău este că văd pe un om de valoarea lui Jean Florescu — care este o podoabă a Capitalei —, alături de liberali pe aceeaș listă. Locul lui Florescu era alături de noi. Etc."

Colegii se uitau la mine cu niște ochi bolboșați, dar sala răpăia de aplause. Ba se auzi și o voce :

— Așa e !..

Din cauza acestei manevre, am avut la secția dela tăbăcari mai multe voturi decât colegii mei de listă.

Ziua făceam vizitele electorale pe jos în tovărășia unui agent. Agentul îmi spunea mai dinainte dacă alegătorul la care intram era liberal, takist, conservator sau indiferent.

Takistului îi spuneam în totd'auna :

— Cum vei putea dumneata să votezi pe candidații liberalilor, cari până ieri au schingiuit țara. Te știu om de convingeri și nu caut să te întorc dela datoria d-tale. Votează pe candidații partidului dumitale dacă vrei, dar în locul liberalilor cotează 5 dintre candidații noștri.

Invers țineam acelaș logos liberalului.

Cu chipul acesta am rupt sute de voturi listei takisto-liberală. Căci îndârjala era încă mare între cele două tabere, atât de dușmane până ieri. Mai cu seamă am întâlnit takiști fanatici cari declarau

„Pe ai noștri îi voiu vota în contra or cărei presiuni ; dar pe liberali să mi se usuce mâna dacă voi vota pe vre-unul”.

Unii alegători erau mai interesați de cât alții. Așa de exemplu când am avut o întrunire cu lăptarii din culoarea de Negru a trebuit ca întrunirea să fie agapă. Intr'o sală lungă și îngustă erau două rânduri de mese la care erau așezați vre-o 80 de laptagi. Pe masă : salam, cașcaval, pâine, vin și sifon.

Moravurile electorale nu erau aceleași în toată Capitala. Așa de pildă când am făcut vizite electorale pe calea Griviței, agentul mi-a spus că pe la cârciumari nu trebuie plătit nimic, căci s'ar ofensa.

Peste câteva zile am făcut vizite electorale pe șoseaua Pantelimon, însoțit de un agent inteligent numit Șerbănescu. Pe această șosea la dreapta și la stânga nu erau decât cârciumari. Aci obiceiul era din potrivă : să dai mereu.

Dela ora 9 dimineața până la ora 1, pe o frumoasă zi de Ianuarie plină de soare, am făcut vre-o 25 sau poate 30 de vizite. Din cârciumă în cârciumă trecând, am perorat peste tot cârciumarului cerându-i votul și peste tot a trebuit să ciocnesc paharul și să beau coprinsul. Timp de 4 ore am băut vre-o 30 pahare de toate felurile de poșirci : vin alb, vin roș, vin turbure, vin cu sifon, pelin, profir etc. Și cu cât beam și vorbeam cu atât mi se usca gâtlejul mai tare. Neobicinuit cu acest regim mă credeam perdut de stomac. Dar nici odată nu m'am simțit mai bine ca după această propagandă. Aviz facultăței de medicină.

In fiecare cârciumă lăsam 2 lei, atât prețul consumației în trei : cârciumarul, agentul și cu mine, cât și plata băuturei pentru alți cetățeni. Căci mai în totd'auna se mai găseau mosafiri în cârciumă.

La ora 1 și jumătate, în tovărășia șefului culoarei de Negru d. Mircea Poenaru Bordea, a lui Petre Sfetescu prefectul de Tulcea și fost șef al culoarei și a mai multor agenți principali am dejunat la otel Solacolu cu un ghiveciu de momițe de miel în care bucătarul pusese tot ardeiul din Obor.

Pentru aceste cheltueli primisem dela casierul fondului electoral, d. Matache Dobrescu, suma de 600 lei.

Ce timpuri !...

Guvernul Carp a fost unul din cele mai capabile și mai curate guverne, am spus-o,

Petre Carp era un om de cea mai perfectă probitate, din toate punctele de privire; om de cuvânt, om leal, om cult, om de omenie.

De pe urma scurtei sale guvernări au rămas fapte însemnate.

Legea meseriilor, este opera guvernului Carp.

Guvernul Carp a desfiinţat funciarul pentru ţărani.
Guvernul Carp a dat drepturile politice dobrogenilor.
Guvernul Carp a făcut legea pentru încurajarea industriei.

Dacă cariera acestui guvern n'ar fi fost scurtată prematur, multe alte legi folositoare ar fi fost înregistrate.

Alexandru Marghiloman hotărîse şi multe îmbunătăţiri edilitare.

Actualul local al ministerului de interne trebuia refăcut şi redat ca o clădire monumentală. In faţă se deschidea o stradă care, străbătând calea Victoriei, să se unească cu strada Palatului, având în perspectivă dintr'o parte palatul ministerului de interne, la celalt capăt casa Olbrich. Cu acest prilej calea Victoriei era aliniată între piaţa Teatrului şi palatul Regal.

Palatul comunal era în proiect, de o apropiată execuţie; pentru acest cuvânt d. Matache Dobrescu s'a grăbit să dărâme vechiul local.

Palatul Senatului era hotărît şi a primit chiar un început de executare. Vechiul palat Brâncoveanu, acea clădire galbenă, uitată parcă pe vechiul mal al Dâmboviţei, a fost dărâmat, fundaţiile viitorului palat au început să fie puse, o frumoasă perspectivă se deschidea calei Victoriei. Şi, în adevăr, Capitala României avea nevoie de această nouă toaletă.

Nu de geaba poetul Jean Richepin a spus despre Bucureştii pe care-i vizitase cu câteva luni mai înainte:

— Bucureştii îmi fac impresia unui oraş mic într'un sat mare!

Căderea cabinetului Carp a pus capăt visului lui Alexandru Marghiloman.

— La începutul lunei Iulie se deschide al 5-lea congres al partidului social-democrat din România cu delegaţi din toată ţara şi delegaţi din străinătate.

Lucrătorul I. C. Frimu, prezidează deschiderea. Clubul socialist din Bucureşti e reprezentat prin: C. Dobrogeanu-Gherea, D. Pop, Toma Dragu, Al. Nicolau şi d-şoara dr. Ecaterina Arbore.

Din străinătate sunt: Gheorghe Grigorovici, deputat în parlamentul austriac, reprezentând partidul social-democrat din Austria; D. Ţuţovici, din Serbia; Gh. Dimitrof şi Niculae Dumitrof, reprezentanţii socialiştilor „strâmţi" din Bulgaria; Emanuel Buchinger din Ungaria; un delegat al socialiştilor români din Ungaria.

Biuroul congresului e astfel compus: preşedinte dr. C. Rakowski, vice-preşedinţi Toma Dragu şi Costică Ionescu; secretari Al. Nicolau şi C. C. Petrescu.

Congresul a durat două zile.

— La teatrul „Comoedia" joacă o trupă sub direcţiunea

d-lui Victor Eftimiu. Intre alte piese s'a jucat și „Cobzarul" de d-ra Elena Văcărescu.

Fiind jucată fără asentimentul autoarei, d-ra Văcărescu trimite unui avocat din București următoarea scrisoare, care face zgomot în lumea intelectualilor.

„Vă cer să interveniți din răsputeri și să spuneți tuturor celor din țară cât am fost de indignată aflând de îndrăsneala neauzită a teatrului „Comoedia" care a reprezentat o versiune a „Cobzarului", în disprețul tuturor drepturilor literare și respectul ce se cuvine unei femei care a făcut ceva pentru țara ei.

Fără să mă previe, nu cu o scrisoare, dar măcar cu o telegramă, d. Victor Eftimiu s'a folosit în mod rușinos de numele meu punându-l fără voe pe afișe și denaturând o operă care nu-mi aparține decât pe jumătate și pe care visam să o reprezint în fața iubiților mei compatrioți cu o grijă demnă și de dânșii și de dragostea cu care întâia scenă din lume, Opera mare din Paris, a montat în fața publicului d'aici întâia operă românească.

Vă rog ca, atât în *Rampa* cât și în *Adevărul* să arătați surpriza mea dureroasă față de asemenea procedeuri și să luați toate măsurile în numele meu, pentru ca scandalul să înceteze. Societatea autorilor dramatici, cari se ocupă de afacerile noastre și casa de editură proprietara livretului, au și făcut actele de darea în judecată a d-lui Eftimiu și comp. și îi vor face să plătească scump odioasa lor șarlatanie.

Vă rog să repetați încă odată că până azi când ne-au sosit ziarele din țară, n'am știut nimic de procedeurile d-lui Eftimiu și că nu găsesc destule cuvinte ca să arăt toată micimea unor asemenea procedeuri.

Mi-am închipuit întotdeauna că meritam mai mult dela compatrioții mei.

Mii de amintiri, etc.

Elena Văcărescu

— Spre a întoarce vizita d-lui Felix Roussel, d. Matache Dobrescu, primarul Capitalei, însoțit de o delegațiune s'a dus la Paris. Acum președinte al Consiliului comunal nu mai e d. Roussel ci d. Galli. Reprezentanții orașului București s'au bucurat de o foarte frumoasă și cordială primire.

Reîntors la București, d. Dobrescu convoacă Consiliul comunal și relatează primirea strălucită ce a avut.

In aceiași ședință se hotărăște dărîmarea localului primăriei. Primarul arată că planul d-lui architect Antonescu, pentru noul local, plan care a primit aprobarea, a fost depus.

— Barbu Delavrancea citește comitetului teatral o mică piesă, comedia „Hagi Tudose". Interpreții vor fi d-nii: I. Brezeanu, Toni Bulandra, I. Livescu, d-nele Maria Ciucurescu, Giurgea, Eugenia Ciucurescu și d-ra Macry.

— In Balcani situația se înrăește. Italienii reîncep bombardarea Dardanelelor, turcii închid strâmtoarea. Popoarele din Peninsula balcanică încep să fiarbă. „Agenția Română" anunță că 34.000 muntenegreni au fost concentrați la frontieră; apoi că 60.000 ruși au fost concentrați la granița asiatică a Turciei. In Macedonia atentatele se succed fără întrerupere.

La 11 August, contele Berchtold, Cancelarul Austro-Ungariei, vine la Sinaia, unde are o lungă întrevedere cu Regele Carol.

Contele Berchtold a făcut o propunere față de frământările din Peninsulă. Dânsul a propus ca Marile Puteri să intervină în Turcia spre a pacifica Albania și Macedonia. Presa austriacă spune că nu ar fi vorba de o intervenție militară ci numai de una diplomatică.

Propunerea Contelui Berchtold e viu discutată pretutindeni, însă Franța si Rusia ca și Turcia, de altfel, nu o primesc favorabil.

Diplomația europeană simte că un ceas grav se apropie. Italia, cu agresiunea ei în contra Turciei, a pus focul la pulbere și acum toate statele balcanice încep să se miște. De altfel, toate aceste State se prgăteau de ani de zile spre a sări asupra Turciei. Rusia era la spatele lor.

— Războiul balcanic începe.

Mai întâi dă semnalul Muntenegrul. Familia regală a Muntenegrului fiind înrudită cu familia regală italiană face o demonstrație împotriva Turciei, mobilizând puținele ei forțe și amenință să intervie în Albania.

Apoi este Bulgaria. In Bulgaria fierberea începe să crească. Guvernul bulgar, sub cuvânt că face manevre de toamnă, concentrează dela începutul lui Septembrie, 50.000 oameni lângă Șumla. Această concentrare de forțe provoacă mare neliniște pretutindeni, dar mai cu seamă în România. O parte a presei începe să semnaleze pericolul bulgar; unele ziare vorbesc chiar de posibilitatea unei interveniri militare a României în conflict.

Regele Carol, presimțind că situația poate deveni gravă, din ceas în ceas și înarmat cu informațiile pe care le are din străinătate, chiamă pe Maiorescu și repetă dorința ca partidul conservator să fie reîntregit. Maiorescu ajunsese aproape la înțelegere cu Take Ionescu; toată grija o avea numai din partea lui Carp și a lui Filipescu, cari se împotriveau. Grija cea mare era ca Take Ionescu să nu încalece partidul conservator.

Regele exprimă dorința să vadă pe Filipescu. Filipescu are audiență la Sinaia și acolo Carol I face apel la patriotismul său, de toți recunoscut, spunându-i că, în fața gravelor împrejurări în care s'ar putea găsi țara cât de curând, fie-

care trebue să facă jertfe și abnegație. Față de stăruința regelui, Filipescu cedează.

— Manevrele bulgare, destinate a se desfășura în regiunea Șumlei, neliniștesc cercurile noastre politice. Cum e ușor de înțeles că aceste manevre sunt numai un pretext, dar sunt în realitate o amenințare în contra Turciei, guvernul român, după cererea regelui, hotărăște manevre în Dobrogea.

De îndată ce trupele bulgare s'au concentrat lângă cetatea Șumla în număr de vreo 50.000 oameni, regimentele românești încep să fie trimise din toate părțile către Dobrogea.

— In timpul acesta procesul între primăria Capitalei și noua societate a tramvaielor comunale continuă. Avocatul primăriei, Nicolae Fleva, cere Curței de casație să strămute, pentru motiv de suspiciune, procesul, dela Curtea de apel din București, la o altă Curte. In ziua judecăței apare în instanță primul președinte Bagdat pentru ca să prezideze el însuși. Avocatul primăriei cere ca, Bagdat să fie recuzat, deoarece s'a rostit în acest proces dând dreptate societății tramvaelor. Curtea, cu 5 voturi contra 4, respinge acuzarea. Cu aceiași majoritate respinge și strămutarea procesului.

Când s'a judecat recuzarea, unul dintre consilieri a spus primului președinte:

— Rău a făcut Fleva că te-a recuzat, dar rău ai făcut și d-ta că ai intrat să judeci. Eu am respins recuzarea numai din deferență pentru primul președinte.

Consilierul Flaișlain s'a recuzat singur numai fiindcă poseda o singură acțiune a societății tramvaelor.

— Situația externă devine gravă.

Manevrele armatei române, care trebuiau să se facă în Dobrogea, sunt deodată contramandate. Bulgaria, care vede în aceste manevre o amenințare directă, face urgente demersuri la București. In acelaș timp intervine și Rusia, care nu vede cu ochi buni gestul României.

Față de aceste intervenții și presiuni în ziua de 15 Septembrie manevrele dobrogene sunt contramandate sub cuvânt că apele Dunărei venind prea mari nu s'ar mai putea executa tema trecerei Dunărei. Manevrele se vor executa totuș între București și Predeal.

In legătură cu aceste manevre un incident dureros aruncă jalea în țară și în special în lagărul trupelor concentrate. Șalupa „Trotuș" se scufundă pe Dunăre, în noaptea de 16 Septembrie, fiind lovită de către vaporul unguresc de pasageri „Szecheny Istvan".

Șalupa mergea cu luminile stinse, când deodată a fost lovită la mijloc de către vaporul unguresc. Șalupa se întorcea de la Hârșova cu aprovizionare și ofițerii batalionului de pioneri Au pierit în valuri unii din cei mai buni ofițeri specialiști ai noștri, anume : colonelul Stoenescu Lascăr, maiorul

Grigoratie Gheorghe, căpitanii Băncilă Ştefan, Popescu Anastase, Niculescu P. Ioan, medicul locotenent Zlătescu, sub-locot. chemat timporal, Călinescu Ioan şi sub-locot. în rezervă Vartan I. inginer, medicul sub-locot. Paianu şi 8 soldaţi. Au fost salvaţi : locot. Petrescu Anastase, sub-locot. Iacovache N., plutonierii Sava Gh. şi Gaicu Nicolae, plutonierul pilot Simon Eftimie şi sergentul Herescu Nicolae.

Pierderea pentru armata română a fost foarte simţitoare.

— Deodată, la 17 Septembrie, isbucneşte bomba : Bulgaria a decretat mobilizarea generală, iar la Sofia a fost proclamată starea de asediu.

Cercurile politice în Bucureşti sunt dezorientate. De şi se cunoştea că situaţia e plină de îngrijorări, totuşi nimeni nu se aştepta la o atât de repede isbucnire a focului. Telegramele sosite în Bucureşti în cursul nopţei anunţă că Bulgaria, Serbia, Grecia şi Muntenegrul vor adresa, în acelaş timp un ultimatum Turciei. Ultimatu-mul, impune reformele şi condiţiile de împăcare a Macedoniei.

Legaţiunea bulgară din Bucureşti publică următorul comunicat: „Mobilizarea generală a armatei bulgare fiind decretată supuşii bulgari din rezerva armatei bulgare precum şi tinerii de 19 ani împliniţi, sunt invitaţi a pleca imediat în Bulgaria".

Legaţiunea Serbiei chiamă de asemenea pe toţi supuşii sârbi să plece de îndată în patrie şi să se prezinte la garnizoanele respective.

La Turtucaia, unde locuesc mulţi supuşi ai Bulgariei, ordinul de mobilizare e primit cu entuziasm iar cartierul turcesc e devastat.

Mobilizarea este decretată şi în Serbia. O telegramă din cursul nopţei anunţă că şi la Atena s'a declarat mobilizarea.

In ziua de 18 Septembrie, la ora 8 dimineaţa, consiliul de miniştrii al Turciei se întruneşte şi, faţă de mobilizarea generală a statelor creştine din Balcani, ordonă, la rândul său, mobilizarea generală a armatei turceşti.

Toate aceste ştiri sosesc una după alta în Bucureşti, unde măresc agitaţia. Telegramele anunţă că Rusia a concentrat la graniţă 2 corpuri de armată, — apoi Austria a mobilizat corpurile 12 şi 17 trimiţându-le la graniţa Serbiei.

La 20 Septembrie ziarele bucureştene publică telegrama care spune că întâia ciocnire s'a produs între Turci şi Sârbi. La miezul nopţei 300 soldaţi turci au trecut graniţa Serbiei între Bocşa şi Frania ; o luptă crâncenă s'a încins cu soldaţii sârbi. Turcii, spunea o telegramă din Viena, au avut 30 morţi şi un număr de răniţi, iar sârbii 8 morţi şi 18 răniţi.

Deşi diplomaţii fac încă sforţări disperate ca să menţie pacea, totuş în unele cercuri politice bine informate, se asigură că războiul va izbucni cât de curând.

Fierberea crește la București din cauza numeroaselor telegrame de senzație sosite din Berlin. Una din aceste telegrame anunță că la bursa berlineză s'a svonit că România va primi un mandat de intervenire în conflictul din Balcani spre a înlătura războiul. Altă telegramă vestește că ziarul „Lokal-Anzeiger" scrie cum că România a promis Turciei să-i vie în ajutor cu armele în caz când va fi atacată.

La 22 Septembrie o telegramă din Paris anunță că trupele bulgare au trecut granița și au năvălit pe teritoriul turcesc.

Față cu această știre și cu toate informațiile grave venite din afară în ultimile 24 de ore, Consiliul de miniștri este convocat la Sinaia sub președinția Regelui. Regele Carol spune că războiul poate fi privit ca și început, de aceea cere lui Maiorescu să realizeze cât de repede concentrarea conservatoare cu Take Ionescu.

Ziarele publică cum că concentrarea conservatoare este un fapt ca și îndeplinit, unele din ele — în special cele în legătură cu Take Ionescu, — afirmă că noul guvern va fi prezidat de către Petre Carp cu Take Ionescu la ministerul de interne. Toate știrile din cele mai autorizate izvoare, spun că concentrarea se va face sub președinția lui Carp.

Pe când tratativele urmează și se așteaptă constituirea noului guvern, Muntenegrul este primul Stat balcanic care declară război Turciei.

Fapt demn de notat pentru filozofia Istoriei: Muntenegrul este întâiul Stat care declară războiul și aprinde focul în Balcani dar dintre statele balcanice tot Muntenegrul este acela care, la sfârșitul marei conflagrațiuni europene, își pierde independența.

La 25 Septembrie, Muntenegrul declară războiul, iar trupele muntenegrene trec imediat granița. La Berana se dă întâia luptă : telegramele din Constantinopol anunță că muntenegrenii au fost respinși cu pierderi mari.

— Pe când Capitala e în fierbere din cauza edițiilor ziarelor ce apar neîncetat cu știri din cele mai neliniștitoare, înaintea Curței de Apel, secția II-a se înfățișează procesul comunei București cu Societatea tramvaelor. Un nou advocat al comunei este Matei Cantacuzino, profesor la facultatea de drept din Iași și unul dintre cei mai apreciați juriști.

După deschiderea ședinței, avocații Comunei recuză pe doi dintre judecători, pe d-nii D. Dobrescu și Ștefan Urlățeanu, dar Curtea respinge recuzarea. Atunci Matei Cantacuzino, în numele său și al celorlalți avocați ai Comunei: d-nii Nicolae Fleva, Petre Missir și Rosenthal, depune declarația că, de oarece recuzarea a fost respinsă, ei se retrag din instanță și refuză să mai apere Comuna.

Curtea respinge opoziția Comunei și o condamnă la 200

lei cheltueli de judecată către Societatea tramvaelor. Cu acest act s'a încheiat chestia tramvaelor.

— Face senzație o telegramă a Reginei Elisabeta trimisă senatorului francez d'Estournelles de Constant. Când Muntenegrul a declarat războî Turciei, d'Estournelles de Constant, un mare apostol al păcei, a trimis regelui Nikita al Muntenegrului o scrisoare prin care protesta împotriva declarării războiului. Regina Elisabeta, care cunoștea bine pe senatorul francez, i-a trimis atunci următoarea telegramă:

‚Intreaga lume morală și justă vă va invidia pentru curajul bărbătesc despre care dați o dovadă strălucită în scrisoarea d-voastră, concepută în termeni atât de potriviți.

Vă felicit pentru această dovadă despre mărinimia d-voastră sufletească".

CARMEN SYLVA

— Știrile neliniștitoare se succed din oră în oră. Cu titluri mari cari anunță că Bulgaria ne provoacă, ziarele spun că vaporul românesc „Principesa Maria" a fost percheziționat și reținut de Bulgari în portul Varna. Emoția e mare la București și în toată țara. Față cu fierberea care crește și temându-se de o explozie publică, ministrul nostru de externe trimite la Sofia următoarea notă:

„Guvernul a fost înștiințat de serviciul martim, că vaporul „Principesa Maria" a fost oprit de a părăsi Varna de către autoritățile bulgare.

Guvernul a dat imediat instrucțiuni legațiunei române la Sofia să ceară absolută libertate a vaselor, protestând contra acestui fapt contrar tutulor regulelor internaționale".

Ziarele oficioase din București scriu că bulgarii, aflând că pe vaporul românesc s'ar fi refugiat un număr de turci din Varna, oprise vasul care, însă, în urma intervenției guvernului român, a fost liberat să plece.

In țară sentimentul public crește împotriva Bulgariei, așa că mare parte a opiniei publice începe să ceară o intervenție militară în Bulgaria.

La 4 Octombrie toate Statele balcanice declară războî Turciei.

Țarul Ferdinand al Bulgariei adresează un manifest poporului bulgar în care amintește cum că Bulgaria a fost odată sub protecția Rușilor. Iată fraza din manifest:

„Tari pe aceste simpatii, valoroșii soldați bulgari să-și aducă aminte de actele eroice ale părinților și strămoșilor lor și de vitejia protectorilor lor, liberatorii ruși, și să zboare din victorie în victorie".

La București face o foarte urîtă impresie actul de ingratitudine al țarului bulgar. Pomenind de protectoratul rusesc și de luptele rușilor pentru liberarea Bulgariei, nu are nici un cuvânt pentru armata română care la Plevna și-a

vărsat sângele pentru liberarea Bulgariei cât și pentru salvarea prestigiului armatei rusești.

Această dovadă de neprietenie mărește, încă, sentimentul ostil al Românilor cari simt ce i-ar aștepta din partea unei Bulgarii mai puternice.

— Izbucnirea războiului general în Balcani grăbește concentrarea conservatoare.

Take Ionescu, între alte condițiuni puse, prezintă și pe aceea că Petre Carp să facă declarații care să permită reluarea bunelor raporturi cu partidul liberal. Se cerea deci lui Carp retractări care ar fi fost egale cu scuzele, dar Carp n'a putut primi această umilință. Din această cauză concentrarea a întâmpinat mari greutăți.

Dacă concentrarea ar fi reușit după condiția pusă de Take Ionescu, noul minister trebuia să fie prezidat de Carp, dar fiindcă Petre Carp a refuzat să se retracteze, în cele din urmă tot Titu Maiorescu a luat președinția.

Conservatorii și junimiștii fac mari stăruințe pe lângă Carp, ca să mai lase din intransigență, dar Carp rămâne nezguduit și pierde astfel situația din mână. In curând va trebui să piardă și șefia partidului. In adevăr, văzând că părerile sale nu pot triumfa, Petre Carp se demite dela șefia partidului conservator și trimite ziarelor partidului textul demisiei sale.

Zăpăceala este generală în partid.

Theodor Rosetti, ministrul de finanțe, spre a grăbi soluționarea crizei, demisionează din guvern, pe de altă parte Nicu Filipescu se declară ostil concentrărei fără Petre Carp.

Criza șefiei din partidul conservator complică situația. Văzând că nu se poate realiza concentrarea, se ventilează ideea unui cabinet liberal, zvon care pune exasperare în rândurile conservatoare.

Intransigența lui Carp și faptul că majoritatea partidului e solidară cu el, contribue ca sorții concentrărei să scadă. Situația se arată încă și mai turbure când ziarul „La Roumanie" organ al lui Take Ionescu, publică următorul comunicat:

„Publicul, primind cu prea multă ușurință toate știrile ce i se dau, ne vedem nevoiți a-l preveni, cu privire la cele relative la încercările unei înțelegeri între partidul conservator-democrat și partidul conservator.

Dificultățile pe care le întâmpină aceste încercări sunt astfel că, în acest moment, e mai probabil că nimic nu va putea izbuti".

Ziarele lui Take Ionescu anunțau, în acelaș timp, că regimul conservator va trebui să plece și că Ionel Brătianu va fi chemat să formeze guvernul.

Dar în partidul conservator fierberea e mare. Se anunță că, dacă regele va acorda lui Brătianu misiunea de a forma

cabinetul, conservatorii se vor deda la mari agitațiuni, nu vor intra în parlament și vor scoborî în stradă. La extremitate vor putea admite un minister sub președinția lui Emil Costinescu. Insă un minister Brătianu niciodată.

Concentrarea conservatoare e părăsită definitiv. Refuzul lui Petre Carp de a o patrona și demisia sa dela șefia partidului conservator, au omorît reîntregirea partidului. Acum e prezentată altă formulă care să zădărnicească venirea unui guvern liberal. Se propune un guvern de colaborare între conservatori și conservatorii democrați sub președinția lui Titu Maiorescu.

Colaborarea reușește. Ministerul este astfel compus: Titu Maiorescu, președinte și externe; Take Ionescu, interne; Al. Marghiloman, finanțe; Nicu Filipescu, domeniile; C. Disescu, instrucția; Al. Bădărău, lucrările publice; M. Cantacuzino, justiția; N. Xenopol, industria; generalul Hârjeu, războiul.

Condițiile colaborărei sunt:

Cele două partide vor desemna un număr egal de candidați pentru Cameră șiSenat și un număr egal de prefecți.

Gheorghe Cantacuzino va fi președinte al Senatului și C. Cantacuzino-Pașcanu președinte al Camerei.

Prefect al Poliției Kneazul D. Moruzi. La primărie, până la rezolvirea definitivă a chestiei tramvaelor, va veni Doctorul C. Istrati, după aceea va fi primar Grigore Cantacuzino.

Parlamentul va fi imediat dizolvat, pentru ca alegerile să se poată face în termenul cel mai scurt prevăzut de Constituție, adică trei săptămâni.

Dar și asupra acestei combinații au fost dificultăți deoarece Nicu Filipescu cerea ca să aibă ministerul de război dar s'a împotrivit Take Ionescu care a cerut ca ministrul de război să fie un general în activitate desemnat de rege.

Această combinație consfințea, prin urmare, existența celui d'al treilea partid pe care regele Carol l-a admis cu cea mai mare părere de rău.

Imediat după constituirea noului guvern, regele invită la Sinaia pe Petre Carp. Voind să vorbească despre politica internă. Petre Carp a răspuns regelui că această politică nu-l mai interesează de loc și este cu totul hotărît să nu se mai ocupe de ea.

Carp e cu totul ostil noului minister. Ceea ce-l amărăște mai ales e faptul că Alexandru Marghiloman, pe care-l socotea devotat lui, pe care-l pregătea ca să-i fie moștenitor politic, l-a părăsit și a intrat în guvern împotriva dorinței sale.

Marghiloman, care stârnise chestia tramvaelor, Marghiloman, care pricinuise căderea cabinetului Carp, Marghiloman, pe care Carp nu a voit să-l dezaprobe și să-l debarce,

cu toate stăruințele făcute pe lângă el, Marghiloman pentru care Carp a pierdut și guvernul și situația, revenea la putere, fără a ține seamă că șeful său rămânea pe dinafară. Pe Carp această decepție l-a durut mai mult decât celelalte înfrângeri politice.

*

Camerele sunt dizolvate imediat. Alegerile sunt fixate de la 8 la 18 Noembrie. Noul parlament se va deschide la 26 Noembrie.

*

Alexandru Davila este numit director general al Teatrelor, Nicolae Cosăcescu este numit director general al Poștelor și Telegrafelor, dr. Mina Minovici e numit director general al Serviciului sanitar. Comisiunea interimară a Comunei București e compusă din: dr. C. Istrati președinte, iar membri Mircea Poenaru-Bordea, N. Lahovari, Virgil Voreas, dr. Mendonide.

Colaborarea s'a făcut în cele mai triste condițiuni. Petre Carp, șeful partidului, nu și-a dat agrementul, a rămas cu hotărîre protivnic, n'a recunoscut actul îndeplinit și nici n'a voit să calce nici o singură dată în noul parlament.

Nicu Filipescu. silit de prieteni, de rege si de Maiorescu, a primit să intre în minister însă în sufletul său a rămas dușman lui Take Ionescu, pe care la o întrunire publică din Craiova îl poreclise: „Șloim cu aere de Cesar".

L-am văzut în ziua când a depus jurământul și era furios în contra lui însuși fiindcă primise un portofoliu.

L'am așteptat în redacția ziarului „Epoca" din str. Academiei să se întoarcă dela Palat. Pe la orele 7 intră ca o furtună pe ușă, îmbrăcat în frac și cu decorații pe piept. Jurase.

Cum l-am văzut am început să-l zeflemisesc.

— Așa da, înțeleg și eu. La Cameră are să-ți stea de minune între Bădărău și Xenopol!

Vorbele acestea aveau rostul lor. Dacă cititorii își mai aduc aminte ce au citit mai de mult, n'au uitat, firește, că. cu mulți ani mai înainte, Filipescu, dimpreună cu prietenul său Alecu Bals, au intrat în casa lui Xenopol, l-au insultat și lovit. Mai târziu în Cameră, A. Bădărău fiind ministru de justiție în cabinetul Cantacuzino, Filipescu l-a insultat în ședința Camerei, numindu-l: bandit.

La vorbele mele Filipescu se face roșu ca racul, ochii i se bolboșează și 'mi răspunde.

— Când ne vom prezenta în fața Camerei, te rog să mă interpelezi și să mă întrebi pentru ce stau între Bădărău și Xenopol, iar eu am să-ți răspund că ceeace am făcut e o porcărie.

Filipescu nu spunea o vorbă goală, nu erea o bravadă. Filipescu era în stare să răspundă astfel.

In realitate trei sferturi din partidul conservator erau nemulțumite de colaborare.

Costică Arion, până ieri ministru al instrucției, era nemângâiat că a rămas pe din afară. L-am văzut a doua zi după constituirea cabinetului de colaborare; era cu totul ostil combinației. Ultimul său act ca ministru fusese inaugurarea palatului Sinodal în curtea bisericei Antim.

De cum a intrat în guvern la 1910 avusese pe brațe scandalul bisericesc Safirin-Atanase. Văzându-l așa de amărît îi spui :

— Domnule Arion, popii ăștia nu ți-au purtat noroc. De altfel ești în regulă cu religia creștină.

— Da de ce'mi spui asta ?

— Negreșit, ne naștem cu popa la botez și murim cu popa la cap.

— Cu o singură deosebire, îmi spune el: eu n'am murit încă.

Pentru nenorocul lui, Costică Arion a mai fost o dată ministru în Cabinetul Marghiloman, sub ocupația germană.

— O telegramă din New-York anunță că după o luptă electorală crâncenă, a fost ales președinte al Statelor-Unite Woodrow Wilson. Acest om, reales președinte a doua oară în 1915, trebuia să joace un rol, de frunte în marele războiu mondial, să alerge cu toate forțele țărei sale în contra Germaniei și să lase în Istorie un nume nepieritor. Liga Națiunilor este opera concepției sale.

*

— La teatrul Național o premieră din literatură româneasca.

La 1912, piesele originale românești nu aveau încă dreptul de cetate întreg. Repertoriul era compus în mare majonitate din piese traduse din toate literaturile străine, rare ori câte o piesă românească apărea pe scenă, de cele mai multe ori cu un succes mediocru.

Un număr de scriitori încep lupta. Pe de o parte piesele originale se înmulțesc, pe de altă parte o campanie hotărîtă se face pentru ca, Teatrul Național, cel puțin, să fie o scenă națională, în tot înțelesul cuvântului. Unul dintre acei, cari au luptat mai hotărît pentru această cucerire a fost fratele meu Ion Bacalbașa, fost până în luna din urmă director general al Teatrului Național din București.

Pe la sfârșitul lui Octombrie se joacă o premieră originală „Visul lui Ali“, poemă fantastică în 8 icoane și în versuri de Mircea Demetriad.

Această piesă, — o feerie, — n'a avut un prea mare succes. Luat din lumea orientală și a basmelor din „O mie și una de nopți“, subiectul n'a interesat, deși piesa era frumos versificată și cu oarecare fast pusă în scenă.

Mircea Demetriad era fiul unui bun actor Costache Demetriad. In colaborare cu fratele meu Ion mai scrisese o piesă luată tot din lumea orientului mai apropiat: „Frații Asan".

Teatrul Național se găsea atunci în epoca încercărilor sfiicioase, spre a păși dela regimul pieselor traduse la epoca pieselor originale.

— In timpul acesta rezultatul războiului balcanic începe să se afirme. Turcii, bătuți pretutindeni, bătuți de bulgari într'o serie de bătălii și definitiv în marea bătălie dela Lule Burgas, bătuți de sârbi în marea bătălie dela Cumanova, bătuți de muntenegreni și de greci, cari ocupă Salonicul, se retrag în dosul liniilor dela Ceatalgea, după ce au pierdut Adrianopolul.

In București atât lumea politică cât și marele public, încep să fie neliniștiți, marile izbânzi, ale bulgarilor mai ales, provoacă îngrijorări, așa că în presă apar semnele acestei stări de spirit.

Temerea generală este că o Bulgarie mare va revendica Dobrogea, iar Dobrogea, lipsită cu totul de o graniță strategică, va fi cu ușurință invadată și cucerită de bulgari.

— O nouă catastrofă pe Dunăre emoționează cu drept cuvânt publicul din București. Șalupa „Teleorman" a trupei de grăniceri s'a scufundat pornind spre Ostrov cu 40 grăniceri, spre a schimba garnizoana din acel punct. S'au înecat 45 oameni. Vasul s'a înecat la 150 metri de mal și la distanța de 300 metri de podul dela Cernavoda. Apa era acolo adâncă de 8 metri.

— In țară și în București sunt două preocupări mari: războiul balcanic și alegerile. Suntem în plină perioadă electorală.

Trupele bulgare victorioase au ajuns la Ceatalgea, însă aci sunt oprite, nu atât de armata turcă, cât de diplomație. Marile Puteri intervin.

Visul țarului bulgar Ferdinand, este să intre victorios în Constantinopol și să fie uns țar al Bulgariei mari în catedrala Sfintei Sofii, dar Rusia nu poate primi acest deznodământ. De și a încurajat și a ajutat statele balcanice ca să înfrângă Turcia, Marea Rusie nu poate admite, ca cel dintâi suveran creștin care să pună piciorul în Constantinopolul cucerit dela turci după patru secole și jumătate, să fie un mic prinț bulgar.

Și Rusia avea visul ei, Rusia, care de două secole luptă pentru dezrobirea popoarelor creștine, n'a făcut toate aceste jertfe decât spre a se apropia de Constantinopol. Un Țar al Rusiei trebuia să intre cel dintâi în capitala fostului Bizanț și să primească unsoarea în biserica Sfintei Sofii. De aceea diplomația rusă pune piciorul în prag și interzice lui Ferdinand de a trece mai departe de Ceatalgea.

De acum în colo va începe, pe de-o parte jocul nesfârşit al diplomaţilor, pe de altă parte curtea neîncetată pe care o va foce Rusia României.

Intâiul act semnifcativ este bastonul de mareşal pe care Ţarul îl trimite Regelui Carol. Faptul că acest baston a fost adus de către Marele Duce Nicolae, unchiul Ţarului, adaogă la importanţa şi semnificaţia actului. Văzând aerele de grandoare ale Regelui bulgar, Rusia vrea să-l micşoreze şi să-l intimideze prin toate manifestările de simpatie făcute României. Perfidia diplomaţiei ruseşti nu are, însă, influenţă asupra Regelui Carol, ai cărei ochi şi al căruia suflet sunt aţintiţi asupra Berlinului.

*

Pe când Europa fierbe de griji şi de nedumeriri, pe când în unele ziare apar articole care poartă titlul: „Pericolul unui război european“, în Bucureşti campania electorală este în toi.

Ministerul de colaborare merge foarte greu, între conservatori şi takişti nu este nici o simpatie, cele două partide în colaborare stau alături ca doi câini duşmani cari îşi arată tot timpul colţii.

Petre Carp, rămas pe din afară, nici nu vrea să audă de candidatură şi stă retras sub cortul său. De fapt el nu mai e şeful partidului, fiindcă nu mai are nici o acţiune asupra lui. Această situaţie îl umileşte şi îl îndârjeşte împotriva acelor partizani cari i-au creat această umilinţă.

Campania electorală e fără violenţe, dar duşmănoasă. Intre liberali şi takişti e dulce, ostilitatea e mai mare între conservatori şi takişti cari în multe judeţe se sapă.

Candidaturile au fost împărţite pe din două: Liberalilor, după stăruinţele lui Take Ionescu, li s'au acordat un număr de locuri în Cameră şi în Senat, ceeace nu i-a împiedicat să candideze deosebit în toată ţara. In unele judeţe unii takişti au votat pentru candidaţii liberali în contra conservatorilor, astfel că la urmă au intrat în Cameră mai mulţi partizani ai lui Take Ionescu decât conservatori.

Filipescu, care este ţinut în curent cu tot ce se petrece, spumegă.

Ziarul „Adevărul“, care se inspiră dela Take Ionescu, anunţă că Filipescu e cu totul nemulţumit de situaţie şi că va ieşi în curând din minister spre a lăsa locul lui C. C. Arion.

A doua zi „Epoca“, organul lui Filipescu relevă ştirea şi nu contestă. „Epoca“ spune, că Filipescu a intrat numai provizoriu în guvern, că a intrat spre a face hatârul lui Maiorescu şi că nu va rămâne decât atât timp cât Maiorescu îl va sili să stea.

Bineînțeles frecăturile dintre cele două fracțiuni cresc.

Intr'o zi, intru în cabinetul de lucru acasă la Filipescu. Il găsesc roșu la față, surescitat. In cameră mai era și doctorul Giani. Filipescu cum mă vede îmi întinde un petec de hârtie și-mi spune:

Citește !

Era o telegramă pe care o trimetea la Tg.-Jiu unui domn Stolojan, dacă nu mă înșel, care răsturnase comitetul partidului conservator din Gorj, prezidat de Grigore Săftoiu, luase cu asalt localul clubului și se instalase în locul său cu alt comitet. In urmă noul comitet a trimis lui Filipescu o telegramă prin care îi anunța evenimentul și-l asigura de tot devotamentul membrilor care-l compuneau.

Filipescu a sărit în sus. Pe de-o parte Săftoiu era agreatul său, pe de altă parte era informat că oamenii din noul comitet lucrau în contra candidatului susținut de el la colegiul al treilea, d. Hortopanu. Imediat, fără multă gândire, a scris telegrama pe peticul de hârtie pe care mi l-a pus în mână.

Telegrama suna cam astfel. Rândul întâi însă, este autentic :

„Domnului Stolojan (?)

„*Sunteți niște caraghioși !* Nu vă dau voie să înlocuiți comitetul prezidat de Grigore Săftoiu, etc.

Semnat : Nicolae Filipescu

Am citit și am râs.

— De ce râzi, mă întrebă ?

— Bineînțeles n'ai să trimiți această telegramă deschis!

— Da de ce nu? Da de ce nu?... Și se uita furios și vânăt la mine.

Am înțeles că e de prisos să mai stărui. Cine putea concepe ca un ministru să trimeată o telegramă deschisă concepută în acei termeni injurioși ?

Dar Nicu Filipescu era unic în felul său.

Alegerile colegiului I pentru Cameră dau următorul rezultat : 32 conservatori, 25 democrați și 17 liberali.

In multe județe trageri pe sfoară și conservatorii bătuți de liberali. La București sunt aleși d-nii M. Antonescu și Barbu Păltineanu, takiști; I. Mitilineu și Virgil Arion conservatori. Iar d. C. Hiotu al 3-lea candidat conservator cade în balotaj cu candidatul independent Ionel Pake Protopopescu, pentru ca la al doilea scrutin să cadă definitiv.

La colegiul al 2-lea sunt aleși 38 democrați, 13 conservatori și 12 liberali.

In Capitală sunt aleși N. Fleva independent, apoi I. Th. Florescu, Victor Ionescu, D. Comșa, Emil Socec și G. Stroes-

cu takiști, Constantin Bacalbașa, N. Lahovari și Gheorghe Deșliu conservatori.

In aceste alegeri Nicolae Iorga a fost ales ca naționalist la Prahova, iar A. C. Cuza a căzut la Iași.

La colegiul al 3-lea, au fost aleși 20 democrați-takiști, 16 conservatori și 3 liberali. La acest colegiu în Covurlui a fost ales și un ziarist, Timoleon Pizani, directorul „Epocei“ care a bătut pe Nicolae Iorga cu 880 voturi contra 465.

Afară de balotagii, noua Cameră cuprindea 84 takiști, 62 conservatori și 35 liberali.

La colegiul I de Senat aleși 24 takiști, 22 conservatori și 17 liberali. La București sunt aleși Titu Maiorescu și dr. C. Istrati.

La colegiul al 2-lea de Senat: 26 conservatori, 16 democrați și 7 liberali: In total în Senat: 45 conservatori, 40 democrați și 24 liberali.

— Emoțiunea crește în București fiindcă se anunță două vizite: de o parte generalul de Hotzendorf, șeful statului major al armatei austriace, de altă parte d. Danef, președintele Camerei bulgare.

Generalul austriac este primit de regele Carol într'o audiență care durează 2 ore. Cu acest prilej remite Regelui o scrisoare autografă a împăratului Frantz Iosef.

Generalul a depus cărți de vizită la toți miniștrii, la șeful statului major, general Averescu și la comandantul corpului 2 de armată general Crăiniceanu. Seara i s'a dat un prânz intim în casa primului ministru Titu Maiorescu.

Bineînțeles toate zvonurile de senzație sunt puse în circulație; se vorbește despre intrarea Austriei în luptă, se vorbește despre cooperarea României cu armele. Ceeace este însă sigur e că România a ajuns acum arbitrul situației și că în curând își va spune cuvântul.

Cercurile politice care înțeleg situația, împing la agitație. Un mare meeting este ținut la 18 Noembrie în sala Băilor Eforiei, organizat de Liga Culturală și de Societatea macedo-română.

Dar, sub presiunea Marilor Puteri, un armistițiu se încheie între beligeranți. In condițiile armistițiului se spune că tratativele de pace vor începe la Londra în ziua de 29 Noembrie.

— Corpul lui I. L. Caragiale este adus în țară și depus în biserica Sf. Gheorghe Nou. Funerariile au fost foarte impunătoare, toată intelectualitatea bucureșteană era de față.

Au vorbit în ordinea următoare:

Take Ionescu din partea guvernului, Barbu Delavrancea din partea generației de scriitori a lui Caragiale; Sadoveanu din partea Societății scriitorilor români, Mihail Dragomirescu din partea Universității, Procopiu, în numele

Sindicatului ziariștilor și din partea comitetului Teatrului Național din București și Alexandru Davila, directorul Teatrului Național. Panglicele au fost ținute de Take Ionescu, Barbu Delavrancea, Procopiu și A. Davila.

*

— Președintele Camerei bulgare, d. Daneff sosește în București. La gara de Nord este primit de către personalul legației bulgare.

Am spus că România e, pentru moment, arbitrul situațiunei. Pe când toate statele balcanice sunt cu forțele militare sleite în urma crâncenului război care a condus deocamdată la armistițiu, România stă cu arma la picior și așteaptă. D. Daneff este delegatul Bulgariei la conferința de pace dela Londra și, înainte de a se duce în Anglia a venit la București spre a cunoaște vederile României. Fiindcă România a declarat cum că, dacă nu a intervenit cu armele în război, asta nu însemnează că va rămâne nepăsătoare la încheerea păcei. România a făcut chiar cunoscute pretențiile sale, ea cere rectificarea graniței dobrogene în așa fel ca Dobrogea să nu mai fie, — precum era atunci, — la discreția incursiunilor militare ale Bulgariei.

Tocmai în ziua sosirei d-lui Daneff, ziarele publică interview-ul ce d-sa a acordat corespondentului la Sofia al gazetei parisiane „Le Journal". In ce privește România, d-sa a spus :

„Plec înainte de toate, la București, unde sper să rezolv divergințele dintre România și Bulgaria într'un fel care să satisfacă pe vecinii noștri și să nu păgubească nici interesele Bulgariei".

Vrea să zică erau divergințe, iar d. Daneff le mărturisea. Care erau aceste divergințe.

Bulgaria, cu multi ani înainte de izbucnirea războiului balcanic, revendica Dobrogea. In Bulgaria se constituise chiar o societate numită „Dobrogea" care agita în sensul acesta. In Dobrogea societatea avea ramificațiuni și făcând propagandă vie printre bulgari, anunța apropiată ziua când Bulgaria, cu ajutorul Rusiei, va lua României Dobrogea. In cărțile de istorie și de geografie, care erau manualele oficiale în școli, Dobrogea figura în limitele statului bulgar.

Dacă Bulgaria, lipsită de prestigiul unor mari victorii militare și mult mai redusă ca teritorii, era atât de agresivă față de România, ce va fi după încheierea păcei care o va înălța și o va mări? Iată întrebarea ce-și punea opinia publică la București. Și așa lumea, în mod unanim, cerea rectificarea graniței dobrogene prin alipirea unui teritoriu bulgar, care să dea României o frontieră strategică. Prin urmare, d. Daneff venea la București spre a trata cu guvernul român asupra acestui punct. Fiindcă Bulgaria, care era dispusă să

acorde satisfacții morale și făgăduelі, adică „vorbe", era cu totul împotriva cesiunilor teritoriale.

D. Daneff este, de altfel, primit sărbătorește, un dejun îi este imediat oferit în casa ministrului de externe, iar regele Carol îl primește în audiență.

*

— Petre Carp anunțând cu hotărîre intențiunea sa de a se retrage dela șefia partidului conservator, un număr de tineri din partid și alți intelectuali îi trimit o adresă de omagiu prin care se cere bătrânului bărbat de stat ca să renunțe la hotărîrea sa. Intr'o zi, o delegațiune a tineretului acestuia se prezintă acasă la Carp spre a i-o citi. Delegațiunea e compusă din următoarele persoane : Victor Baranga, I. Baiulescu. I. F. Dumitrescu, Rudolf Gheorghiu, P. V. Haneș, Gonzalv Ionescu. Gr. Ivănceanu, C. Moroianu, Scarlat Marcu (Ploești), G. Stănescu-Delar, ing. Urlățeanu, Gr. Zisu, Radu Smeureanu.

După citirea adresei Carp a răspuns :

„Vă mulțumesc din suflet pentru măgulitoarea manifestație ce mi faceți, poate prea măgulitoare. Am fost cu conștiința împăcată că în totdeauna mi-am făcut datoria și a-și dori ca sămânța aruncată de mine, mai de vreme sau mai târziu. să prindă și să producă roade. Doresc ca și d-voastră să căutați să vă faceți datoria așa cum am căutat să mi-o fac eu. Aceasta ar fi o răsplată pentru mine".

Așa dar nici un cuvânt asupra cestiunilor la ordinea zilei, nici un cuvânt asupra hotărîrei sale de a demisiona din fruntea partidului conservator,

— La sfârșitul lunei Noembrie sosește în București Marele Duce Nicolae Michailovici, unchiul Țarului, care aduce regelui Carol bastonul de mareșal. Dimpreună cu ducele sosește și o delegație a regimentului Vologda, al cărui șef este regele Carol.

In țară s'a făcut Marelui Duce o primire regească dar strict militară; nici un ministru n'a asistat. Regele Carol, îmbrăcat în uniformă de colonel rus, principele Ferdinand si principele Carol îmbrăcati la fel, primesc pe Marele Duce. O mulțime de generali și alti militari.

După recepție și prezentări, s'a format cortegiul care a străbătut orașul până la palatul regal.

In prima trăsură, regele si Marele Duce.

In a doua, principii Ferdinand și Carol.

In a treia, baronul de Meyendorf si Ion Kalinderu.

Apoi generalul maior principele Bagratin Mukhransky cu general Presan; căpitan conte Totleben și adjutant principe Trubețkoi.

Marele Duce a fost găzduit în aripa dreaptă a palatului unde fusese găzduit și Impăratul Frantz Iosef.

Miercuri 25 Noembrie, ziua căderei Plevnei la 1877, a-

leasă special pentru ceremonie, la ora 10 dimineața s'a făcut la palatul regal solemnitatea predărei bastonului de mareșal. De față pe lângă ofițerii români și ruși erau și doi generali bulgari, Agura și Draganoff, delegați ca reprpezentanți ai armatei bulgare.

Solemnitatea a fost în sala Tronului.

Marele Duce a rostit o cuvântare prin care a amintit că regele Carol a fost la Plevna comandantul suprem al armatelor ruso-române care au învins.

Regele a răspuns mulțumind.

Sărbătoarea a fost strict militară; dintre civili n'a asistat decât Titu Maiorescu, președintele Consiliului de miniștri.

La ora 11 s'a oficiat la Mitropolie un serviciu divin de către Mitropolitul Primat asistat de episcopi Nifon al Dunărei de jos, Teodosie al Romanului și Dionisie al Buzăului. Slujba a fost făcută în limbile română și rusă.

Apoi a fost defilarea trupelor și în urmă recepția în palatul Mitropolitan.

Marele Duce a spus :

— „Ingăduiți-mi, Sire, în numele augustului meu stăpân, să vă înmânez acest baston de mareșal în ziua neuitatei sărbători a luării Plevnei, când armatele noastre au mers frățește pe câmpul de izbândă“.

Regele Carol a răspuns : „Sunt adânc mișcat de grațioasa atențiune a M. S. împăratului, care a binevoit a însărcina pe Alteța Voastră imperială de a-mi remite bastonul de feldmareșal al vitezei sale armate, cu prilejul aniversărei a 35-a dela căderea Plevnei.

Insemnătatea acestei înalte distincțiuni este și mai înălțată prin prezența Alteței Voastre imperiale însoțită de o numeroasă delegație de ofițeri, al căror nume îmi deșteaptă scumpe amintiri dela războiul din 1877, la care prea iubitul Vostru tată a luat o parte atât de strălucită.

De și au trecut mulți ani de atunci, n'am uitat uralele cu care trupele ruse și române, m'au aclamat în momentul întâlnirei mele cu Osman Pașa, lângă podul dela Vid.

Amintind acest trecut glorios, care a pecetluit confraternitatea noastră de arme, simt o mare mulțumire sufletească de a putea mărturisi sentimentele mele de vie dragoste către Augustul Vostru suveran căruia Alteța Voastră imperială va binevoi a-i transmite expresiunea adâncei mele recunoștințe pentru numirea mea ca feldmareșal al armatei sale, asigurându-l cât sunt de mândru de această înaltă distincțiune, la care armata mea are și ea partea sa însemnată“.

Inainte de această solemnitate, marele duce a ieșit pe jos pe calea Victoriei și s'a preumblat singur — urmat la distanță de agenți de poliție, bineînțeles, — a mers pe bulevard până la Universitate, apoi s'a înapoiat si a parcurs Calea Victoriei până la Ateneu. A intrat în librăria „Cartea de Aur“

și a cumpărat două cărți franceze: „Roustan Mamelouk de Napoleon“ de Hector Flesschman și „Le drame de Varenne“ de Gustave Lenôtre.

Seara, s'a dat un mare prânz de gală la palatul regal, în onoarea marelui duce.

Marele-duce a adus regelui Carol, din partea țarului Nicolae, o scrisoare autografă, al căreia cuprins e următorul:

„Domnule și Frate,

„Dorind să aduc omagiu înălțător virtuței militare a Majestăței Voastre, precum și să întăresc memoria glorioasei confraternităţi de arme a țărilor noastre, atunci când armata română sub înalta conducere a Majestăţei Voastre, s'a acoperit de strălucire în neuitatul an 1877, v'am numit, la 17 Septembrie a. c., Mareșal al armatei mele.

Insărcinând pe prea iubitul meu unchiu, marele-duce Nicolae Michailovici, de a vă transmite, în numele meu bastonul de mareșal, în chiar ziua aniversării memorabile a luării Plevnei, îmi place să nădăjjduesc că Majestatea Voastră va binevoi să vadă în acest act o nouă dovadă a simțimintelor mele neschimbătoare pentru Majestatea Voastră.

Sunt încredințat, că prietenia care ne unește va contribui să strângă legăturile de fraternitate, între popoarele noastre.

Făcând urări pentru prosperitatea și succesul României, sub înțeleapta guvernare a Majestății Voastre, o rog să primească asigurarea Inaltei stime și neschimbatei afecțiuni cu care sunt, Domnule și frate, al Majestăței Voastre

Bun frate,

NICOLAE

Țarskoe-Selo, 23 Noembrie 1912“.

A treia zi, marele-duce a părăsit capitala.

De pe urma acestei vizite au rămas câteva știri hazlii: Lacheul marelui-duce fusese decorat cu „Serviciul credincios“ cl. II-a, dar lacheul s'a simțit jignit.

Regele aflând, l-a decorat cu cl. I-a.

Tot la fel, căpitanul Ermacoff, care primise în dar un ceasornic, s'a simțit jignit. Regele aflând, i-a lăsat ceasornicul, dar l-a înaintat în gradul decorațiunii pe care o avea.

Din citirea scrisorii țarului și din cuvântările rostite, de regele Carol și de marele-duce, se pot observa câteva lucruri interesante. Așa, pe când marele-duce a recunoscut regelui Carol, că la Plevna a fost comandantul suprem al „armatelor-aliate”, țarul scrise regelui Carol, că a fost numai înaltul comandant al armatei române.

Apoi atât țarul cât și marele-duce spun regelui, că a fost numit mareșal în armata rusă, dar regele Carol repetă de mai multe ori, că a fost numit *feldmareșal*. Această denumire germanică o repetă cu intențiune sau involuntar, dar

nu-i mai puțin adevărat că stăruința de-a învederea că a fost numit feld-mareșal nu se poate explica altfel decât că regele a crezut că, printre toate cuvintele amabile spuse pentru țarul Rusiei, era un mijloc subțire de a-l înștiința că este și a rămas german.

Rusia făcea atunci curte României, fiindcă avea nevoie de ea pentru apropiatele planuri ale sale, dar regele Carol n'a căzut niciodată în cursă. De și foarte vanitos și simțitor la astfel de onoruri, în ce privea politica, sufletul lui era orientat numai de Berlin.

— Petre Carp, care a rămas cu totul ostil colaborării și care n'a luat parte la campania electorală — a trimis președintelui Camerei demisiunea sa din reprezentant al colegiului I de Vaslui.

Camera, în urma discursurilor rostite de către Titu Maiorescu, Take Ionescu și Jean Miclescu, cumnatul lui Petre Carp, respinge demisia cu unanimitate, mai puțin votul lui Miclescu.

*

— La 6 Decembrie a murit Ion Mincu, care a fost un mare arhitect.

Era un artist de originală concepție.

De pe urma lui au rămas, pe lângă mai multe cavouri funerare la cimitirul Bellu, și următoarele edificii: casa Lahovary, Palatul administrativ din Galați, Banca Comerțului din Craiova, etc.

El visa să reînvie stilul românesc în realizări de actualitate; el a compus planul noului Palat comunal din București, care, însă, nu a putut fi aplicat.

Ion Mincu a fost unul dintre cei mai distinși elevi ai școalei de Bele Arte din Paris, a fost președintele Societății Arhitecților. Era de mult foarte bolnav și s'a stins cu încetul.

*

— La 17 Decembrie a murit alt fruntaș al țării. Spiru Haret, fost ministru de instrucție în cabinetul liberal și profesor de matematici la facultatea de științe din București.

Opera lui Haret a fost însemnată în domeniul învățământului; el a fost inițiatorul activității extrașcolare a învățătorilor, împingând către desvoltarea Băncilor populare în fruntea căreia să stea învățătorii și preoții.

Spiru Haret a murit de cancer al intestinelor, boală care s'a declarat numai cu 10 zile înainte de moarte. Spiru Haret se născuse la Iași în 1851, era doctor în matematici și științele fizico-chimice dela Paris, a fost inspector al învățământului, profesor la școala de poduri și șosele, etc. A avut o însemnată activitate științifică și a scris opere însemnate imprimate în limba franceză.

La înmormântare, care a fost foarte impunătoare, au vorbit Ionel Brătianu, dr. Istrati, I. G. Duca, G. Adamescu, Saba Ștefănescu, Principele Ferdinand a fost la înmormântare și a stat de față până la terminarea serviciului religios, care s'a oficiat de către Mitropolitul Pimen al Moldovei. Cordoanele au fost ținute de către Ionel Brătianu, V. G. Morțun, dr. C. Istrati și M. Ferekide.

Funerariile au fost în adevăr naționale prin numerosul public, care a fost de față.

O altă moarte, care emoționează cercurile bucureștene, este aceea a lui Kiderlen-Waechter, ministru de externe al Germaniei, fost ministru la București. El a murit subit.

— De și regele Carol se află în culmea autorității sale, de și el conduce, aproape în mod absolut, politica din afară, de și străinătatea îl crede că e singurul care dispune de soarta țării, căci toate partidele și toți oamenii politici i se apleacă fără să cârtească, totuși un vânt de nemulțumire începe să sufle în contra regelui.

Petre Carp, văzând cât de serioasă este situația internațională, se hotărîse să iasă din pasivitate și să ia parte la viața parlamentară; însă o știre urâtă se răspândește: regele Carol, pentru o misiune politică în străinătate, a ales pe un om în afară de lumea politică, pe un străin, pe Seculitz, directorul Băncei de asigurare Dacia-România.

Când Petre Carp află, se revoltă și-și trimite demisia din parlament președintelui Camerei. Faptul acesta a fost determinantul din ultima oră al retragerei sale din Cameră.

Nicu Filipescu e revoltat și el; cu mare greutate Titu Maiorescu izbutește să-l reție în minister; cazul Seculitz îl scoate din răbdări și-l împinge tot mai mult către Petre Carp.

Titu Maiorescu, din potrivă, face tot ce place regelui și are drept călăuză politică: să-l mulțumească și să nu-i iasă din voie.

— Pe vremea aceea, conduceam organul oficios al partidului, *Conservatorul*. Intr'o zi, mă aflam în cabinetul de lucru al primului ministru, din str. Dimitrie Sturza. Venind vorba despre rege, Maiorescu îmi spuse:

— „Vezi dumneata, Sturza a fost favoritul regelui fiindcă a știut să i-se facă plăcut. Nu înfrunta pe rege, cum a făcut Carp, îi arăta respectul cuvenit, îi asculta sugestiile, ținea seamă de toate fanteziile lui. Ce vrei, dacă suntem în monarhie și vrem să rămânem în monarhie, trebuie să ne purtăm bine cu regele; dacă nu ne place această conduită, să facem republică.

Eu urmez acum ce făcea Sturza, în interesul partidului conservator. Cred că a venit momentul ca să avem și noi situația privilegiată a partidului liberal și să guvernăm și noi atât timp cât au guvernat liberalii.

Aceasta era situația.

— In parlament, se simte răceală între cele două fracţiuni guvernamentale. Conservatorii ocupă băncile din dreapta. Takiştii, mai numeroşi, ocupă centrul. Liberalii ocupă băncile din stânga. Intre takişti şi liberali relaţiunile sunt mult mai dulci decât între conservatori şi takişti.

Liberalii, nevoind să ia poziţiune în contra guvernului din care făcea parte Take Ionescu, nevoind, pe de altă parte, să fie binevoitori guvernului, se abţin dela discuţiunea Mesagiului.

De altfel, discuţia Mesagiului nu are prea mare interes, de oarece lipseşte elementul pasionant al luptei cu opoziţia.

Dar şi în partidul conservator, chiar, este dihonie. Din cauza ostilităţei lui Carp, o parte din parlamentarii conservatori sunt nemulţumiţi de guvern şi nu se pot împăca cu Take Ionescu; altă parte susţine guvernul şi se arată ostilă lui Carp.

Fapt demn de notat, care subliniază psihologia unora dintre politiciani conservatori, este următorul:

Dela anul 1888, Alexandru Marghiloman era omul politic favorit al lui Petre Carp. Pe Alexandru Marghiloman îl pregătea Carp pentru şefie, pe Alexandru Marghiloman îl socotea şi capul cel mai bine echilibrat, şi cel mai bun prieten al său.

Din cauza acestei preferinţe, devenită publică, în partidul conservator nu mai era armonie. Dacă şefia lui Carp nu o mai contesta nimeni, în schimb viitoarea şefie a lui Marghiloman stârnea furtuni. Nici Take Ionescu, nici Filipescu nu puteau concepe întâietatea lui Marghiloman asupra lor. De aceea, dacă chiar şefia lui Carp întâmpina adversari, aceştia nu erau adversarii şefiei actuale, ci adversarii şefiei viitoare.

Despre Filipescu, Carp avea o urîtă părere, căci îl socotea impulsiv şi fără temperamentul bărbatului de Stat. Despre Take Ionescu avea şi mai rea părere. Odată a spus :

— Sper să nu mor până ce nu voiu dovedi că Take Ionescu nu e om politic.

Filipescu, despre Marghiloman avea, nu numai opinie rea, dar şi despreţ.

Marghiloman era foarte elegant, se îmbrăca numai la Paris şi la Londra, unde avea croitorii lui, albiturile îi erau spălate tot în aceste oraşe de unde îi soseau odată pe lună; pantalonul îi era întotdeauna călcat şi cu dungă, la spate părul era pieptănat cu cărare. La o întrunire publică, din Craiova, pe când partidul junimist era în opoziţie, Filipescu a biciuit pe Marghiloman cu aceste vorbe :

— „Preţuesc mai mult căciula ţurcănească a unui cioban din Munţii Muscelului, decât dunga dela pantalonii lui Marghiloman şi cărarea lui dela ceafă“.

Marghiloman era urât și dușmănit în felul acesta, nu pentru dunga dela pantaloni și cărarea dela ceafă, ci pentru că prietenia lui Carp făcea din el pe viitorul șef al partidului conservator.

Ei bine, când Marghiloman s'a aflat la răspântie, când a trebuit să aleagă între Carp și un portofoliu ministerial în cabinetul Maiorescu, Marghiloman nici nu s'a uitat la Carp.

Carp căzuse dela putere din cauza afacerei tramvaelor, opera lui Marghiloman, dar după trei luni Marghiloman revine în guvern alături de Take Ionescu. Carp rămâne însă, nu numai pe din afară, dar și fără nici o autoritate asupra partidului. Iar când Carp se declară protivnic cabinetului de concentrare cu Take Ionescu și sub președinția lui Maiorescu, Marghiloman intră în acest cabinet și rămâne în acest cabinet.

Carp a pierdut atunci doui vechi prieteni și a suferit două dureroase decepțiuni.

Puterea fiind întotdeauna dulce, mare parte din parlamentarii conservatori trec alături de Marghiloman ; în acelaș timp — ironie a lucrurilor — Nicu Filipescu și amicii săi convergează către Carp. In curând ruptura va fi definitivă între Carp-Maiorescu și între Carp-Marghiloman.

— La Londra, s'au întrunit diplomații spre a trata pacea balcanică. In acelaș timp, guvernul român a trimis la Londra, pe Take Ionescu dar fără însărcinare oficială. Take Ionescu trecea drept un om cu numeroase legături în lumea politică engleză ; era, prin urmare, cel mai indicat ca să poată obține concursul guvernului englez pentru ca cerințele României, să fie ținute în seamă.

Take Ionescu are, la Londra, mai multe întrevederi cu d. Danef, delegatul Bulgariei, dar fără izbândă. Pe când Take Ionescu pledează pentru obținerea rectificărei graniței dobrogene, în sens strategic favorabil României, Danef opune un refuz categoric oricărei cesiuni teritoriale. După lungi negocieri, Danef acordă o rectificare fără nici o importanță; primește să se dea României o fâșie de pământ dela Dunăre la Mare, care să îndrepte linia de graniță, dar despre cedarea vreunui punct strategic, a vreunui sat sau oraș, nici vorbă.

După câteva zile încep să circule, la București, știri nefavorabile lui Take Ionescu ; din cercurile carpiste se răspândește zvonul că ministrul de interne, nu face politica ministrului de externe, care este politica regelui Carol, dar că face o politică personală, care ar fi politica Antantei anglo-franceză.

Se spune că guvernul german, foarte nemulțumit de purtarea lui Take Ionescu, ar fi comunicat faptul regelui Carol ; acesta chiamă pe Maiorescu și-i cere să recheme pe Take Ionescu în țară.

Maiorescu s'a aflat, atunci, într'o foarte gingașă poziție.

A rechema brusc pe Take Ionescu, însemna a-l supăra și a desface colaborarea. Colaborarea desfăcută, era triumful vederilor lui Carp și căderea guvernului.

Oricare altă considerațiune cădea în fața obiectivului principal al lui Maiorescu, care dorea să rămâie în fruntea guvernului.

Maiorescu, care cunoștea dedesubturile diplomatice ale momentului, știa că la încheierea păcii va avea și România de spus un cuvânt. De aceea, mai ales, dorea să rămâie în capul guvernului pentru ca numele lui să rămâie legat de hotărîrile ce se vor lua. I-a trebuit, dar, mult tact ca să aducă la cunoștința lui Take Ionescu dorința regelui.

Take Ionescu a simțit lovitura și n'a uitat s'o spue regelui Carol. Un fapt, de care vom vorbi mai departe, va arăta că șeful conservatorilor-democrați a plecat dela Londra foarte nemulțumit.

— Constituirea birourilor celor două Camere a provocat multe supărări în partidul lui Take Ionescu. De altfel acest guvern de colaborare, în care Take Ionescu n'a putut să aibă decât jumătate influență, deci jumătate locurile retribuite sau de onoare, a fost începutul dezagregărei partidului conservator-democrat. Un partid care crescuse atât de mult, mai ales prin făgăduelile date și speranțele întreținute, trebuia, firește, să se destrame de îndată ce făgăduelile nu au putut fi respectate.

Pentru alegerea birourilor se hotărîse ca președinții să aparție : cel dela Cameră, takiștilor, iar cel dela Senat, conservatorilor ; apoi vice-președințiile, ca și toate celelalte locuri, pe din două. Lista a fost fixată în consiliul de miniștri, căci acesta este regimul nostru parlamentar. Dar numărul nemulțumiților, mai ales în partidul takist, n'a fost mic. Unul dintre aceștia erea Victor Ionescu, fratele lui Take.

Victor Ionescu n'avea valoarea politică a fratelui său, însă avea o foarte mare părere despre el ; de aceea a impus lui Take ca să-l înscrie pe lista vice-președinților. Bine înțeles fratele său, care-l cunoștea, nu i-a dat satisfacție.

Dar Victor Ionescu și-a pus candidatura peste voința consiliului de miniștri. Faptul, destul de interesant, este cà deputaților conservatori, pe care-i cunoștea că sunt ostili lui Take Ionescu, le-a cerut votul spunându-le că reușita lui va însemna o lovitură dată fratelui său.

Bine înțeles, Victor Ionescu n'a întrunit decât vreo 40 de voturi, fapt ce l'a surprins de moarte !

In timpul acesta noul consiliu comunal se constitue. Doctorul Istrati, takist, este ales primar până se va rezolva definitiv procesul tramvaelor comunale ; mai târziu va fi primar Grigore Cantacuzino, impus de tatăl său, președintele Senatului.

— Anul 1912 se încheie asupra unei mari nedumeriri con-

ferința dela Londra, întrunită pentru încheierea păcei în Peninsula Balcanică, nu făcea nici un pas înainte; la Ceatalgea armatele turco-bulgare steteau față în față așteptând pacea sau războiul; cererile României privitoare la rectificarea graniței României nu aveau mulți sorți să fie satisfăcute; la București, în lumea dela guvern, era haosul.

Petre Carp ia poziție în chestia rectificărei graniței, cerând ca guvernul să susție cu tărie revendicările integrale, care cuprindeau și cesiunea cetății Silistra. Aceasta va fi platforma pe care Carp va declara război guvernului; pe această platformă Nicu Filipescu va sparge bomba cu care amenința „baraca guvernamentală", adică va demisiona zgomotos din cabinet.

In acel moment Filipescu era nedumerit. Pus între ostilitate față de Marghiloman și ostilitate pentru Take Ionescu, trebuia să aleagă; dar Marghiloman părăsind pe Carp, iar Carp ne mai fiind de fapt șef al partidului conservator, nu mai era un pericol imediat. Omul primejdios devenise acum Take Ionescu. Tot ce se va petrece de aci înainte în sânul partidului și sânul guvernului, va fi provocat de două mari rivalități: rivalitatea Carp-Maiorescu și rivalitatea Take Ionescu-Filipescu.

Acasă la Nicu Filipescu se țineau conciliabule. Intimii lui cari înțelegeau că întărirea lui Take Ionescu ar însemna prăbușirea multor speranțe și ridicarea la onoruri și la situațiuni a gardei lui Take Ionescu, împingeau neîncetat pe Filipescu ca să iasă din guvern și să dea cu piciorul baracei. Convingerea acestora era că, în ziua în care Filipescu ar eși din guvern, acesta n'ar mai putea trăi nici 24 de ore.

Rivalitatea și dușmănia creșteau, astfel, zilnic între factorii guvernamentali.

Chiar din timpul campaniei electorale dușmănia se manifestase. Tot felul de incidente hazlii au presărat campania.

Agenții filipescani urmăreau pretutindeni pe agenții takiști și le spionau întrunirile. Intr'o seară târziu, pe când takiștii aveau o întrunire cu alegătorii colegiului al II-lea de Cameră, în culoarea de Negru, doctorul Giani — filipescan, — însoțit de câțiva agenți, s'au postat în vecinătatea casei și au notat pe toți alegătorii cari intrau. Cei dinăuntru au prins de veste că sunt spionați, dar nu știau de cine.

Câțiva agenți takiști plecând în explorare, filipescanii au fost surprinși. Aceștia au rupt-o la fugă către automobilul care aștepta în apropiere. Cu acel prilej s'a putut dovedi că doctorul Giani conducea expediția.

Ca concluzie, din cauza chestiei tramvaelor comunale, s'a prăbușit armonia caldă și simpatică, care caracteriza gruparea junimistă.

Fără mare aport electoral, fără legături prea strânse cu corpul alegător, gruparea junimistă se impusese atențiunei,

stimei și încrederei publicului numai mulțumită valoarei intelectuale și morale a fruntașilor. Acei fruntași cari la Iași s'au legat printr'o caldă prietenie, toți oameni culți și oameni de talent, cari aduceau în viața publică un element nou de progres și civilizație a moravurilor, acum se dezbinau pe motive inferioare.

Junimiștii s'au impus fiindcă un lung șir de ani s'au distins și prin o cultură superioară, dar și prin lipsa acelor mici patimi personale, care sunt apanagiul sufletelor mici. Și acum se prăbușea totul.

Grupul junimist înceta de a mai fi blocul superior prin temperamentul său ; acum Maiorescu se despărțise de Carp, iar Carp fusese cuprins de o patimă dușmănoasă, streină până atunci sufletului său. In acelaș timp Carp pierduse și pe urmașul său politic, care era Alexandru Marghiloman.

Dintr'un nimic și fără să ne dăm seama, Carp pierduse și trecutul și viitorul.

Natura omenească nu-și pierde nici odată drepturile ei.

1913

Take Ionescu la Londra. — Rechemarea lui urgentă. — Schimb de telegrame între Take Ionescu și Raymond Poincare ales preşedinte al Republicei franceze. — Moartea lui Alexandru Djuvara. — Spionul Căpitanul Rodrig Goliescu. — Moartea lui Gheorghe Cantacuzino zis „Nababul". — Infiinţarea „Asociației Generale a Presei". — O dotație de 100.000 lei prințului Carol. — Protocolul dela Petersburg. — Guvernul atacat cu vəhemenţă. — Demisia lui Nicu Filipescu din guvern. — Un foc de revolver în Cameră. — Agitația lui Petre Carp. — Intrunirea dela Clubul Conservator. — Intrunirea dela Al. Marghiloman. — Protocolul dela St. Petersburg cunoscut în Bucureşti. — Consfătuirea convocată de Carp în casele Constantin Olănescu. — Discuţia Protocolului în Parlament. — Sfărâmarea alianței balcanice. — Agitația din București pentru intrarea în răsboi a României. — Decretarea mobilizărei. — Armata română în Bulgaria. — Moartea marelui jurisconsult Gheorghe Danielopolu. — Conferința și Tratatul dela București. — Moartea lui Aurel Vlaicu. — Ionel Brătianu proclamă într'un manifest, necesitatea împroprietăririi țăranilor și reforma electorală. — Titu Maiorescu ales şef al partidului conservator. — Moartea lui Ion Kalinderu.— Moartea lui Iancu Brătescu.

Tot interesul este acordat în București Conferinţei dela Londra, unde se discută, de către puternicii lumei, concluzia războiului balcanic. România stărue în revendicările ei, Bulgaria perzistă în refuz. De aci situație întunecată și plină de primejdii apropiate.

Petre Carp, interviewat de către un redactor al lui „Neue Freie Presse", declară că de politica internă nu se mai ocupă dar politica externă, o califică drept foarte neclară. Numai cu sabia va putea fi descurcată.

Vacanța Crăciunului aduce știri de senzație. Nicu Filipescu, ministrul domeniilor, este un mare amator de covoare orientale; unul din saloanele lui, mobilat în stil oriental, e bogat de o colecție rară de covoare de Smirna, afgane, belucistane, de dimensiuni impunătoare, șirasuri și buchare de preț. Profitând de vacanța Crăciunului, Filipescu se repede până la Constantinopole, raid căruia presa și unele cercuri politice îi atribuie o misiune politică.

Dar Filipescu, interviewat la Constantinopole, declară că a venit în capitala Turciei numai pentru ca să cumpere covoare. Atâta și a fost destul pentru ca vizita să fie exploatată de adversari, atât cei din țară cât și cei din Bulgaria.

In timpul acesta la Londra urmează negocierile între doctorul Daneff, reprezentantul Bulgariei și Take Ionescu, cu privire la revendicările României.

Dar înțelegerea nu se poate face, iar Take Ionescu, a cărui atitudine nu mai convenea regelui, deci nici lui Maiorescu, este rechemat în țară.

— Tocmai în acele zile, la 4 Ianuarie, se face la Versailles, alegerea noului președinte al Republicei. Cei doi candidați de frunte sunt Raymond Poincaré, care întrunește la întâiul scrutin 249 voturi și Pams, care întrunește 327. La al doilea scrutin, Poincaré e ales cu 485 glasuri contra Pams care a întrunit 296.

Georges Clemenceau a combătut foarte vehement candidatura lui Poincaré.

Take Ionescu e foarte nemulțumit pentru rechemarea sa dela Londra, el știe că autorul rechemării este regele, el mai știe că regele a fost solicitat de către suveranul din Berlin ca să retragă lui Take Ionescu delegația.

Take Ionescu, în urma rechemării sale *de urgență* la București, refuză să răspundă invitațiunei Contelui Berchtold, ministrul de externe al Austro-Ungariei, care-l poftise, pentru o convorbire importantă, la Viena. In schimb el face o zgomotoasă demonstrațiune franco-filă.

De îndată ce a fost ales președinte Poincaré, Take Ionescu îi trimite o călduroasă telegramă de felicitare prin care îi declară că *„Franța este a doua sa patrie”*. Raymond Poincaré îi răspunde:

„Sunt foarte sincer mișcat de telegrama d-voastră atât de cordială; vă mulțumesc pentru ea foarte mult. Fiți sigur, că regret, ca și D-voastră, că nu v'ați putut opri la Paris.

Poincaré”

Pe când la Londra delegații discută fără spor, la Constantinopole izbucnește revoluția și guvernul e răsturnat de grupul Junilor Turci. Șef al guvernului e numit generalul Mahmud Șefket Pașa, comandantul diviziei dela Salonic. Fierberea se comunică și armatei turcești de pe front, iar la

Ceatalgea Nazim-Paşa, comandantul suprem al armatei este împuşcat de către un ofiţer partizan al lui Enver bey.

Lovitura a fost organizată de către Talaat bey şi Enver bey; cel dintâiu fu numit ministru de interne şi cel de al doilea şef al statului major.

— La Bucureşti chestiunea tratativelor cu Bulgaria intră într'o fază de mare agitaţie; pe deoparte Petre Carp anunţă o campanie vehementă pe această chestie, pe de altă parte Nicolae Filipescu ameninţă cu retragerea din guvern. Amândoi rcelamă o politică energică faţă de Bulgaria neputându-se învoi cu tergiversările cabinetului Maiorescu.

Faţă de această fierbere în creştere, regele convoacă la Palat un Consiliu de miniştri la care participă şi prinţul de Coroană Ferdinand. Chestiunea arzătoare la ordine e discutată, toţi miniştrii pe rând vorbesc. Despre acest consiliu s'a comunicat presei următoarea notă:

„Miniştrii au căzut de acord asupra liniei de urmat pentru ca tratativele cu Bulgaria să poată ajunge la un grabnic rezultat".

Acest comunicat voia să spună că înţelegerea era deplină în consiliul de miniştri, dar adevărul era cu totul contrariu.

La 16 Ianuarie Ion Grădişteanu şi Nicolae Iorga interpelează guvernul, osândind tărăgănirea tratativelor cu Bulgaria, iar Virgil Arion prezintă o moţiune în acelaş înţeles.

In discursul său de răspuns, primul ministru Titu Maiorescu declară că guvernul îşi ia toată răspunderea.

— La începutul lunei Februarie a murit Alexandru Djuvara, fruntaş al partidului liberal, fost ministru de industrie şi de externe. Alexandru Djuvara era un distins orator, om de talent şi de o fină inteligenţă. Născut la 1858, a murit la vârsta de 55 ani.

— Pe când toate întâmplările politice din afară si dinăuntru măresc agitaţia în ţară, războiul reîncepe în Balcani; atât la Ceatalgea cât şi la Bulair, se dau bătălii crâncene.

Dar iată că o ştire senzaţională atrage acum toate atenţiunile: un căpitan din artilerie, anume Rodrig Goliescu, este arestat sub învinuirea de spionaj.

Originar polonez, numele său adevărat fiind Dobynsky, căpitanul Goliescu, fiind de mai mult timp bănuit şi urmărit, a fost arestat tocmai când voia să comunice agenţilor unei Puteri străine oarceare planuri furate dela statul-major. Planurile, însă, ar fi fost false. Preţul trădărei era 1 milion lei, aşa a circulat atunci vestea.

Arestarea s'a făcut pe strada Ştirbey Vodă. Când agenţii de poliţie l'au invitat să-i urmeze, Goliescu a tras sabia împotrivindu-se, dar sub ţevile revolverelor s'a supus.

Afacerea a făcut mult zgomot atunci. Prins asupra faptului, Goliescu n'a putut tăgădui, el a mărturisit. Insă a declarat că trădarea a săvârșit-o din sentiment patriotic.

Fiind adversar al alianței cu Austria, el voia să ajute victoria panslavismului. Deși a refuzat să mărturisească cui trebuia să vândă planurile, din acest răspuns al său, se înțelegea că era agentul Rusiei.

— Dar evenimentele politice nu împiedecă cursul normal al vieței intelectuale: sfiicioasele începuturi ale literaturii originale în teatru încep să prindă mai multă îndrăzneală, câțiva tineri de talent — care nu vor înșela în viitor făgăduelile date, — încep să se manifeste. Cei cari țin rândul întâiu al speranțelor naționale sunt: Caton Teodorian, Victor Eftimiu, A. de Herz.

La 9 Ianuarie se joacă la Teatrul Național *Păianjenul*, comedie originală de Herz. Succesul a fost remarcabil iar această piesă a însemnat un punct de etapă în dezvoltarea literaturii originale.

Rolurile de căpetenie au fost intrepretate de Tony Bulandra, Maria Giurgea, M. Soreanu; în rolurile mai mici, I. Iancovescu și Elvira Popescu, debutanți atunci.

Piesa s'a jucat de 20 ori în șir cu casa închisă și a fost singura care, pe atunci, a putut atinge 100 de reprezentații.

— Intre România și Bulgaria nu poate interveni înțelegere. România reclamă o rectificare de graniță care să cuprindă cetatea Silistra, bulgarii nu acordă decât o fâșie de pământ între Dunăre și Mare, lipsită de orice importanță. In aceste condiții controversa nu poate face niciun pas către deslegare.

Ministrul de externe al Angliei, sir Edward Grey propune atunci, o mediațiune a Marilor Puteri. Știrea produce fierbere în țară; Carp combate mediațiunea, Filipescu o combate, liberalii nu se pronunță, rezervându-și acțiunea.

Guvernul, deși Filipescu este cu totul potrivnic, primește mediațiunea și comunică puterilor hotărîrea sa.

Câtva timp se discută, dacă va fi mediațiune sau arbitraj. Formula admisă este numai mediațiunea iar orașul ales pentru ținerea ședințelor e Petersburgul.

— La 24 Februarie s'a înființat „Asociațiunea generală a presei" Pentru cercetarea titlurilor celor cari vor cere înscrierea în Asociație, s'a ales o comisiune, compusă din următorii ziariști: Al. Ciurcu, Constantin Bacalbașa, C. Costaforu, Victor Ionescu, T. Pisani, C. Mille, B. Brănișteanu, D. Karnabatt, Scarlat Lahovary, H. Streitmann, Gh. Rădulescu și I. Husar.

— Pe la sfârșitul lunei Martie a murit Gheorghe Cantacuzino, fost șef al partidului conservator, preșdeintele Senatului.

Gheorghe Cantacuzino, unul dintre cei mai mari pro-

prietari rurali, bogat atât de mult încât era supranumit „Nababul", se născuse în București la anul 1837; a murit, deci, la vârsta de 76 ani.

Om cu constituție viguroasă, Cantacuzino ar mai fi putut trăi dacă nu ar fi contractat o pneumonie consecutivă unei răceli.

In timpul agoniei a pronunțat foarte des cuvântul „Silistra", ceeace arată, care era preocuparea principală a omului care dovedise și în alte împrejurări, că e bun român.

Gheorghe Cantacuzino, întors în țară, după studiile făcute la Parsi, a intrat în magistratură, însă, în urma loviturei de Stat dela 2 Mai 1864, a demisionat motivat.

Funerariile i-au fost foarte impunătoare, iar afluența publicului, atât în urma carului mortuar, cât și pe trotuare, până la cimitir, a fost enormă.

Cu Gheorghe Cantacuzino a dispărut cel mai arătos reprezentant al vechei clase boerești.

Cuvântări au rostit Titu Maiorescu în numele guvernului, Ioan Lahovary, Barbu Delavrancea, Dimitrie Greceanu și C. Cantacuzino-Pașcanu.

— La Cameră, deputatul C. Arion, fost ministru, depune un proiect de lege spre a se acorda prințului Carol, care împlinea 19 ani, o dotație de 100.000 lei anual. Proiectul a întâmpinat împotriviri.

In ședință publică au votat, pe față, contra proiectului:

Liberalii: Burileanu, C. Iarca, Pompiliu Ioanițescu, Ionescu-Chintuș, C. Nicolaescu, Periețeanu și Sassu. Democrații-takiști: Vasile Dumitropolu și Ioan Păucescu. Conservatorii: Jean Miclsecu, cumnatul lui Petre Carp și Mișu Pop. Indpendenții: Nicolae Fleva și I. Protopopescu-Pake.

S'au abținut: Ion Grădișteanu, conservator-independent și Const. Dimitriu, liberal.

— Insfârșit, telegraful aduce știrea că diplomații întruniți la Petersburg, au dat satisfacție României acordându-i Silistra cu o rectificare de teritoriu pe întreaga graniță.

Lupta n'a fost ușoară.

Din capul locului și mai multe zile în șir, Germania, Austria și Italia au susținut punctul de vedere românesc, pe când Rusia, Anglia și Franța nu ne acordau decât o rectificare de graniță cu Medgidia Tabia și o fâșie de pământ, de la Dunăre la Mare.

Pe de altă parte, Bulgaria nu voia să audă de pierderea Silistrei, iar în cazul cel mai rău, dacă ar fi fost s'o cedeze, pretindea ca compensație Salonicul și alte câștiguri teritoriale în paguba celorlalți aliați.

Când a fost cunoscut la București rezultatul, sub numele de „Protocolul dela Petersburg", adversarii guvernului mai ales Petre Carp și Nicu Filipescu au început agitația declarând, că România n'a dobândit o satisfacție reală.

Care era punctul de vedere al opoziției? Opoziția susținea că Silistra, fără un însemnat interland, nu avea valoare militară. Pentru ca cetatea să-și poată îndeplini misiunea, ar fi trebuit să i se acorde României și o însemnată întindere de pământ, așa ca dela granița cea nouă tunul bulgar să nu poată atinge cetatea.

Militari de valoare susțineau, că cesiunea Silistrei nu îmbunătățea granița. Natura terenului în amfiteatru ascendent înspre Bulgaria, făcea ca teritoriul dobrogean să fie până la aproape de linia Rusciuk-Varna, neîncetat dominat de tunul bulgar. Spre a poseda o graniță strategică. României ar fi trebuit să i se acorde, — în afară de Silistra, — o largă fâșie de pământ până acolo unde amfiteatrul dominator ia sfârșit, pentru ca terenul să devie plan.

Pe această bază începe agitația.

Bine înțeles, guvernul era atacat nu numai pentru motivul mărturisit, dar și pentru că adversarii săi nu înțelegeau să se întărească pe un succes diplomatic.

Filipescu, care fusese ostil colaborării cu Take Ionescu, vedea că o victorie pe o chestiune atât de însemnată, ar fi consolidat situația lui Take Ionescu în guvern, așa că partidul conservator ar fi fost în curând dominat de șeful partidului democrat. Ministerul Maiorescu trebuia, prin urmare, discreditat mai înainte de a-și fi adjudecat o mare izbândă politică. Dar în Filipescu vorbea și marele său suflet românesc.

Petre Carp nu se putea învoi cu punerea sa pe un plan obscur. Marile evenimente dela ordinea zilei, care trebuiau să pună în marea lumină a politicii mondiale, pe cei din fruntea guvernului României, ar fi pus în evidență pe Titu Maiorescu și pe Take Ionescu, iar persoana sa ar fi rămas cu totul necunoscută.

Cum putea, oare, Petre Carp, să consimtă la anihilarea sa și la glorificarea celor cari îl puseseră în umbră?

De aci atacurile împotriva guvernului care nu avea nici o vină dacă diplomații dela conferința din Petersburg nu au dat României tot ceeace reclama, tocmai acum, opoziția din țară.

Nicu Filipescu amenința cu eșirea din guvern, iar în partidul conservator sciziunea sufletească era făcută. Deaceea ziarele aduceau zilnic, versiuni asupra unei probabile schimbări de guvern.

Mai întâiu s'a vorbit de un cabinet Carp, care ar fi respins protocolul dela Petersburg. Apoi s'a ventilat știrea unui minister liberal, pus sub președinția lui Brătianu, sau sub președinția lui Emil Costinescu.

Apoi emisarii carpiști și filipescani începură să în-

trunească pe parlamentarii conservatori la agape, organizate în restaurantul Enescu. Aci se sapă cu încetul guvernul

— La începutul lunei lui Aprilie, Nicu Filipescu își dă demisia din guvern. Aceasta era „bomba” cu care partizanii lui Filipescu amenințau de câteva săptămâni.

Această demisiune, venită după moartea lui Gheorghe Cantacuzino, a adus noui curente de dezordine în sânul partidului conservator. Era văzut că criza care fierbea nu putea lăsa cabinetului Maiorescu-Take Ionescu decât puțin timp de viață.

Președinte al clubului conservator în locul lui Gheorghe Cantacuzino a fost ales Ion Lahovary, iar vice președinte în locul lui Ion Lahovary Mișu Cantacuzino, fiul defunctului și ministru al justiției. După cum se vede toate aceste afaceri se regulau în familie, în cercul câtorva fruntași cari de fapt erau stăpânii partidului.

De altfel această ședință a clubului a fost foarte furtunoasă, toți agenții electorali ai partidului, de și nu membrii ai clubului, erau de față.

Partidul conservator este în perioada febrei. Vicii-președinții conservatori ai Camerei, M. Săulescu și M. Vlădescu demisionează spre a rămâne solidari cu Nicu Filipescu : Camera le respinge demisiunea dar armonia partidului e sfârșită.

A doua zi după eșirea sa din guvern Filipescu începe să atace guvernul.

Mai mulți ziariști îl intervievează iar el răspunde atacând guvernul pentru politica din afară, iar Camera pentru „afacerile” care, spunea el, s'ar fi făcând de către unii membrii ai majorității. Intr'un interviev acordat ziarului *„Evenimentul”* din Iași spune :

— „Cine asistă la o ședință a Camerelor are impresiunea de a fi fost într'un stabiliment de cleptomani".

— Constantin Arion înlocuește pe Nicu Filipescu la departamentul domeniilor.

Guvernul merge dar înainte, căci demisia lui Filipescu. despre care se credea că va provoca o criză de guvern, n'a adus nici o schimbare. Conservatorii erau prea dornici de putere pentru ca să dea cu piciorul baracei.

— Pe când Take Ionescu, ministru de interne răspundea unei interpelări a lui Nicolae Fleva, un foc de pistol răsună din tribuna publică. Emoție mare firește.

Eram la câțiva pași de Take Ionescu, căci locul meu în Cameră nu era departe de banca ministerială. Urmăream discursul și priveam pe ministru. Când a pleznit lovitura, instantaneu Take Ionescu a căzut pe fotoliul său palid ca de ceară.

In primul moment s'a crezut că un atentat fusese îndreptat împotriva sa, dar nu, peste mult, s'a lămurit întâmplarea.

Un tânăr român macedonean de 23 ani anume Hînciu Năstase a voit să facă o demostrațiune, spre a atrage atențiunea lumei politice asupra chestiunei macedonene. După ce a tras focul orb din revolverul său fără gloanțe, Hinciu a strigat :

— „Voim să se audă și glasul macedonenilor".

Apoi aruncă în Cameră un plic având ca adresă cuvintele :

„Singurei și adevăratei suveranități naționale".

Afacerea n'a avut nici o urmare.

— Dar situația externă este din zi în zi, mai turbure și amenință pacea Europei.

Ceeace s'a produs la 1914 amenința să izbucnească cu un an mai înainte.

Și iată de ce. Conferința ambasadorilor dela Londra hotărîse ca orașul Scutari să rămână Albaniei, însă Muntenegrul ținea, cu orice preț, să și-l adjudece.

Scutari este asediat de Muntenegreni cari refuză să-l despresoare cu toate somațiunile Puterilor. Bine înțeles Rusia era la spate și menaja pieziș rezistența Muntenegrului.

In sfârșit pe la jumătatea lui Aprilie muntenegrenii iau cetatea cu asalt și nu vor să mai iasă. Conflictul este grav și amenință pacea Europei. Austria nu admite cu nici un preț ca Scutari să rămâie Muntenegrului, Italia nici atât. Muntenegrul fiind dârz, 40.000 bersaglieri italieni și 40.000 austro-ungari stau gata să intre pe teritoriul muntenegrean.

Războiul general e la două degete.

Dar Rusia, nefiind pregătită încă, Muntenegrul cedează și evacuiază Scutari.

— Situația externă se destinde puțin dar cea internă se complică. Petre Carp convoacă pentru ziua de 23 Aprilie toate cluburile din țară într'un congres în București. Congresul avea misiunea să hotărască dacă România trebuie sau nu să primească hotărîrea conferinței dela Petersburg cu privire la Silistra.

In fața acestei convocări, guvernul publică în ziarele „*Conservatorul*" și „*La Politique*" un comunicat în care se spune că cei 4 miniștri conservatori din cabinet : Titu Maiorescu, Al. Marghiloman, M. Cantacuzino și C. Arion nu vor asista la congres, de oarece convocarea a fost făcută fără știrea lor iar chestiunea Protocolului dela Petersburg va trebui discutată și rezolvată mai întâi în parlament, iar nu în întruniri publice și cluburi.

Congresul s'a ținut în saloanele clubului conservator. dintre fruntași au participat Constantin Olănescu, Nicu Filipescu, Dimitrie Greceanu, M. Seulescu, M. Vlădescu, etc.

Petre Carp a făcut un aspru rechizitoriu guvernului.

Apoi a declarat că va rămâne în capul partidului conservator dacă :

1. Se va respinge Protocolul de la Petersburg care da României Silistra numai cu o fâșie de 3 kilometri egală cu a treia parte din moșia sa Țibănești.

2. Dacă se desface colaborarea cu Take Ionescu.

O moțiune de încredere e votată lui Carp cu asigurarea că partidul îi va urma politica.

In aceiași zi la ora 11 dimineața o consfătuire s'a ținut la Alexandru Marghiloman. La această consfătuire, în afară de miniștri, au asistat și Theodor Rosetti președintele Senatului și Barbu Delavrancea un amic personal al lui Nicu Filipescu.

Toți cei cari au vorbit au declarat că nu pot urma pe Carp și Filipescu.

In sfârșit o telegramă din Petersburg anunță oficial cum că acordul asupra litigiului româno-bulgar, a fost făcut. El cuprindea 4 puncte :

1. Silistra e cedată României cu 3 kilometri teren împrejur;

2. România va despăgubi pe locuitorii bulgari din Silistra cari vor dori să părăsească orașul.

3. Amândouă statele se îndatorează să nu facă fortificațiuni împrejurul Silistrei.

4. Aromânii cari locuesc teritoriile din Macedonia ce vor reveni Bulgariei, capătă asigurări pentru libertatea lor culturală și religioasă.

Protocolul final va fi publicat la încheierea păcei dintre turci și aliați.

Când protocolul a fost cunoscut la București, agitația opoziției a devenit foarte activă.

In ședința Camerei dela 29 Aprilie o lovitură e pusă la cale în tabăra guvernului.

Am spus mai sus că Petre Carp a declarat că primește să reia șefia partidului conservator cu două condițiuni.

Când această declarațiune a fost cunoscută, ea a produs o mare decepțiune în rândurile acelor conservatori mai tineri cari socoteau retragerea lui Carp și a prietenilor săi ca un lucru definitiv, spre a le ocupa locurile de frunte.

Teama că Carp s'ar răsgândi și s'ar reîntoarce la șefie a povățuit pe corifeii guvernamentali să grăbească o lovitură nelealǎ și absurdă.

Astfel în ședința Camerei dela 29 Aprilie deputatul conservator Paul Greceanu a interpelat guvernul asupra declarațiilor făcute de Petre Carp, la congresul de la clubul conservator. După răspunsul lui Maiorescu, Paul Greceanu a prezentat o moțiune de încredere în guvern; însă moțiunea nu se mărginea aci, dar acorda și un vot de blam lui Petre Carp, ca șef al partidului conservator.

Camera a votat moțiunea atât de ridicolă, cu 85 voturi contra 15 și 17 abțineri, iar 79 deputați — aproape jumătatea Camerei, — au lipsit dela vot.

Au votat contra deputați liberali și independenții N. Fleva și Ion Grădișteanu. S'au abținut 17 conservatori anume : Victor Baranga, Blându, Deșliu, dr. Giani, Emil Juvara, Emil Miclescu, Timoleon Pizani, Aurel Solacolu, autorul acestor rânduri, etc.

In aceiași zi a încetat subit din viață Horia C. A. Rosetti, fiul marelui ziarist și om politic.

Horia Rosetti ocupa locul de director al cancelariei Camerei.

— Protocolul vine în discuția parlamentului.

Dar mai înainte de a începe discuția în Senat si Cameră, Petre Carp convoacă comitetul executiv al partidului conservator și pe parlamentarii din partid la o consfătuire în casa lui Constantin Olănescu din parcul Ioanid.

A fost o zi aproape istorică bogată în impresiuni și învățăminte politice. In calitate de deputat am fost de față. Au participat trei miniștri conservatori : Al. Marghiloman, C. Arion și Mișu Cantacuzino, a lipsit primul minstru. a lipsit și Ion Lahovari președintele clubului.

Petre Carp a cerut parlamentarilor să voteze în contra ratificării protocolului. Apoi a apostrofat vehement pe Alexandru Marghiloman pentru atitudinea lui lipsită de lealitate. Atunci Marghiloman, emoționat și congestionat, a răspuns ceva cu vocea înecată de lacrimi. Iar Petre Carp a ripostat :

— Lacrimi de crocodil !...

După aceea au vorbit și alți oratori : Nicu Filipescu, Mihail Cantacuzino, Virgil Arion, C. Arion, Theodor Rosetti, Al. Marghiloman.

După terminarea cuvântărilor, Petre Carp a prezentat un registru. cerând ca toți parlamentarii de față, cari sunt de părerea sa. să semneze în acel registru.

La auzul acestei propuneri parlamentarii au început să plece câte unul-unul. Ceeace observând Petre Carp, a strigat :

— Eu știu pe toți câți au venit și câți vor pleca fără să semneze. Dar să știți că cei cari nu vor semna în registru vor fi considerați de mine că au votot contra mea.

O mare agitație s'a produs atunci. Mulți parlamentari au cerut lui Filipescu să sfătuiască pe Carp să amâe votul, căci într'altfel partidul conservator se va tăia în două.

Carp, văzând că nu se poate bizui pe un prea mare număr de semnături, a amânat după cerere.

Această ședință a fost o tristă zi de răfuială între membrii partidului conservator. Mai ales Marghiloman a avut să îndure sarcasmul sângeros al lui Carp, pentru felul în care l'a părăsit și i-a răspuns cu ingratitudine.

Dar acum vine lupta în parlament, unde Carp nu pune piciorul.

Petre Carp a înțeles situația. Când a constatat că parlamentarii conservatori refuză să semneze a și tras concluzia. A trecut în biroul lui Olănescu și a semnat următoarea demisiune dela șefia partidului conservator cu care s'a dus direct la locuința lui Ion Lahovari, președintele clubului conservator, unde a depus-o.

Iată documentul :

Domnule Președinte,

Din diferite consfătuiri ce am avut cu reprezentanții partidului conservator din Cameră și din Senat, am constatat între dânșii și mine o adâncă deosebire de vederi atât în politica internă cât și în cea externă.

In asemenea condițiuni acțiunea unui partid politic pierde orice coheziune, și e o datorie patriotică de a stabili o unitate de vederi între șef și partid. Această datorie o îndeplinesc astăzi reînoind demisiunea mea dată acum opt luni, și vă rog să binevoiți a convoca comitetul partidului pentru a proceda la alegerea unui nou șef.

Primiți etc.

P. CARP

*

— Dezbaterile parlamentare asupra protocolului dela Petersburg încep la Senat unde, conform Constituției, ședințele sunt secrete. Cel dintâiu ia cuvântul Titu Maiorescu, care face întreaga expunere a chestiunei într'un lung discurs.

După primul ministru a vorbit Take Ionescu asupra tratativelor dela Londra la care a luat parte.

Al treilea a vorbit Ionel Brătianu, șeful partidului liberal.

D-sa, după ce a criticat acțiunea guvernului și metodele lui, a declarat că nu e bine ca parlamentul să refuze aprobarea cerută de guvern. Bine înțeles aceasta nu însemnează că România trebuie să se mulțumească numai cu Silistra. România nu trebuie să se aleagă numai cu atât — pentru siguranța ei — din conflictul balcanic.

In sfârșit Senatul votează următoarea moțiune în ședință publică :

„Senatul luând cunoștiință de protocolul semnat la St. Petersburg, de reprezentanții celor șase mari puteri, autoriză guvernul de a lua măsurile necesare pentru punerea sa în execuțiune".

Brătianu, în numele partidului liberal, declară că va vota moțiunea care nu implică încrederea în guvern sau

aprobarea rezultatului la care s'a ajuns, ci numai autorizarea de a lua Silistra în primire.

Moțiunea a fost votată cu 77 voturi contra 9.

Au votat contra: G. Negulescu, C. Pariano, Dimitrie Şoimescu, G. Stolojan, G. Stroici, Ioan Suditu, Doctor N. Tomescu, G. Volenti și Victor Miclescu.

Carp rămăsese, prin urmare, izolat față de toate celelalte partide care primeau protocolul.

Spre a se putea ajunge la această quasi-unanimitate, s'a adoptat formula care nu afirma cum că protocolul e aprobat și satisface România, dar numai că guvernul e autorizat să ocupe Silistra.

De altfel, la găsirea acestei formule, care nu prejudeca viitoarele revendicări ale României, au contribuit doi factori: întâi, asigurarea dată României cum că, în curând, aliații balcanici se vor încăera, deci România va avea să-și spue cuvântul; al doilea factor: îndârjita opoziție a lui Carp-Filipescu.

— Protocolul vine în discuția Camerei și tot în ședință secretă. Intâiul vorbește primul ministru, apoi un însemnat număr de deputați, pro și contra.

D-l N. Iorga, nou intrat în parlament, a combătut protocolul dar nu pentru că se acorda prea puțin dar pentru că se acorda prea mult, d-sa este potrivnic luării de pământ care nu este al nostru, căci așa făcând, ne vom crea un dușman ireductibil peste Dunăre. D-sa declară că nu face această declarație din dragoste pentru bulgari.

In ajunul votului dat de Cameră asupra protocolului, am fost chemat de Maiorescu, căci aveam îndoita calitate de deputat se redactor la ziarele *„Conservatorul“* și *„Epoca“*. Maiorescu m'a chemat spre a mă ruga să votez protocolul.

Atunci i-am spus:

— „Inteleg ca România să primească o parte din teritoriul bulgar, însă numai pentru ca să ne putem apăra granița dobrogeană: bulgarii revendică întreaga Dobroge iar noi trebue să ne-o apărăm. Insă cu cât ne acorda protocolul dela Petersburg nu vom putea face apărarea necesară. Aceasta este părerea tutulor miltarilor noștri competenți.

Maiorescu mi-a răspuns:

— Ai dreptate, dar ultimul cuvânt nu este spus în această chestiune. Am știri precise că, între cei 3 aliați balcanici va izbucni foarte curând cearta de la pradă și atunci *trenul României va sosi.*

Această expresie a rămas și a fost rostită de mai multe ori pe acele vremuri.

Cu acel prilej Maiorescu mi-a vorbit și de regele Carol, pe care se silea să-l facă simpatic partidului conservator. Maiorescu mi-a spus:

— „Fac și eu ce făcea Dimitrie Sturza, îi tai notițe

interesante din ziarele streine pe care i le aduc a doua zi, îi dau informațiuni și îi cer întotdeauna sfatul ! Regele e foarte simțitor la asemenea atențiuni; pe urmă pe mine nu mă costă nimic. Lui îi face plăcere și partidul câștigă".

In sfârșit Protocolul este votat și de Cameră. Impotrivă au votat numai 12 deputați.

In ziua votărei s'au petrecut în incintă mai multe scandaluri, între altele un violent schimb de vorbe între deputații Virgil Arion deputat carpist și Stelian Popescu deputat takist.

Apoi, imediat după votarea protocolului. Theodor Rosetti a demisionat dela președenția Senatului, iar Nicolae Filipescu și Virgil Arion au demisionat din Cameră.

Duelul Stelian Popescu-Arion are loc. S'au bătut cu pistolul; martorii d-lui Stelian Popescu au fost d-nii Mihail Sipsomo și I. Gr. Păncescu, martori d-lui Arion, d-nii căpitan Leatris și Dinu Arion.

— Pe la sfârșitul lunei Mai Barbu Delavrancea a fost primit la Academia Română, ședința a fost prezidată de prințul Ferdinand asistat de prințul Carol.

— Ziarele publică textul Protocolului votat de parlament. Documentul este semnat de reprezentanții celor 6 mari Puteri în ordinea următoare: Sasonor-Rusia. Pourtales-Germania, George N. Buchanan-Anglia, D. Tharn-Austro-Ungaria, N. Carlotti-Italia, Delcasse-Franța.

Data documentului făcut în 8 exemplare era : 26 Aprilie 1913.

— Dar trenul României de care mi-a vorbit Maiorescu începe să se miște. Aliații balcanici, neputându-se înțelege dela împărțirea câștigului, se încăera, de oarece Bulgaria vrea să ia partea cea mai mare. Lupta nu mai putea fi înlăturată.

Serbia merge alături de Grecia. La Salonic se dau lupte îndârjite între greci și bulgari, apoi lupte tot atât de sângeroase între bulgari și sârbi. Aceasta este opera diplomației Austro-ungare care nu poate tolera o mare putere militară slavă la granițele sale.

De îndată ce tunul a început să bubue peste Dunăre, agitația începe și la noi în țară; pe de o parte partidul Carp-Filipescu, pe de altă parte liberalii ridică tonul și cer mobilizarea armatei spre a trece Dunărea.

In București, agitatia, ajutată de guvern, trece în stradă, cu concursul partidului liberal. O mare manifestațiune se face în fața palatului regal și, sub presiunea stradei, regele Carol semnalează decretul de mobilizare.

Dar care era situația ?

Austro-Ungaria, deci și Germania, doreau ca, în conflictul din Balcani, să triumfe Bulgaria și să fie învinsă și micșorată Serbia. România, dar, nu trebuia să intervie împotriva

Bulgariei. Dar Take Ionescu lucra sub inspirațiunea Franței și a Rusiei și cerea tocmai contrariul.

De aceea Take Ionescu — care era înțeles și cu liberalii — a cerut mobilizarea generală și trecerea în Bulgaria.

Maiorescu — care urma sfaturile regelui — s'a împotrivit, și alături de el Marghlioman și Mișu Cantacuzino. Take Ionescu însă, a declarat formal că, dacă nu se decretează de urgență mobilizarea și nu se realizează un minister național cu participarea liberalilor, se retrage a doua zi din guvern. Liberalii cari trebuiau să intre în cabinet erau Ionel Brătianu la război, Emil Costinescu și Al. Constantinescu.

Pe când fricțiunile urmau încă între miniștri, Take Ionescu cu concursul liberalilor și al filipescanilor, organizează o demonstrație populară de stradă, care ajunge sub ferestrele palatului regal.

Mulțimea era enormă. Numeroase pancarte purtau inscripțiuni războinice și strigătele : „Mobilizare!" eșiau din mii de piepturi.

Regele, impresionat, chiamă pe Maiorescu la palat, iar Maiorescu, de teama defecțiunei lui Take Ionescu, primește să prezinte regelui decretul de mobilizare, dar nu primește cabinetul de concentrare națională. Căci dacă ar fi intrat în cabinet cei trei miniștri liberali, egalitatea numerică între takiști și conservatori ar fi dispărut; în acest caz miniștrii liberali uniți cu cei takiști ar fi pus în minoritate pe conservatori.

S'a spus, că regele Carol când s'a văzut silit să semneze decretul de moblizare ar fi avut lacrimi în voce și-ar fi exclamat :

— *Arme land.* (Sărmană țară!).

Consecutiv decretării mobilizării, principele moștenitor Ferdinand a fost numit generalisim al armatei române și generalul Averescu șef al marelui stat major. Generalii comandanți ai celor 5 corpuri de armată erau : general Cotescu corpul I, general Crăiniceanu corpul al 2-lea, general Iarca corpul al 3-lea, general Lambrino corpul al 4-lea, general Culcer corpul al 5-lea.

Decretul mobilizării stârnește o furtună de entuziasm. Rezerviștii aleargă la București din centrele cele mai depărtate, trenurile sunt peste pline, oamenii urcați pe coperișurile vagoanelor cântă și sunt plini de înviorare. Ce departe suntem încă, de marele războiu.

Generalul Culcer, în fruntea trupelor din corpul 5 trece din Dobrogea și ocupă Silistra. Celelalte trupe mobilizate așteaptă rezultatul acțiunei diplomatice, întreprinsă la Sofia.

Guvernul român, prin ministrul României la Sofia d. Ghica, a înmânat guvernului bulgar o notă în care spune că de oarece Bulgaria, împotriva tutulor sfaturilor ce i s'au dat, a reaprins din nou războiul în Balcani. România nu mai

poate rămâne nepăsătoare. Ordine au fost date armatei române ca să treacă în Bulgaria. In acelaș timp, d. Ghica a primit ordinul de a părăsi Sofia.

— Trecerea trupelor române în Bulgaria contribuie, firește, ca luptele interne de partid să înceteze, adică să fie suspendate. Nicolae Filipescu, căpitan de rezervă în cavalerie, se înrolează imedait, și intră, unul dintre cei dintâi, în Silistra. Petre Carp se resemnează și așteaptă sfârșitul acțiunei românești.

La București, viața începe să devie aspră de și nu suntem în fața unui războI serios. Circulația trăsurilor aproape a încetat,, rechizițiile miltare au acaparat cai, automobile, trăsuri.

La gară, au dispărut trăsurile ce așteptau altă dată trenurile; în oraș este aceiaș penurie de trăsuri.

Imi amintesc că, pe la sfârșitul lui Iunie, m'am întors din străinătate, cu Expres-Orientul. Când am ajuns în gara Ploești, am găsit aci pe d. Timoleon Pizani, director al „Epocei”, însoțit de un domn Dragomirescu. Acești domni mi-au spus, că în gara de Nord nu voiu găsi nici o trăsură pentru transportul bagajului. Fiind noapte și cum confratele Pizani se afla în Ploești cu automobilul său, am părăsit trenul și am intrat în București cu automobilul.

Bine înțeles entuziasmul începe să scadă. Bulgarii obosiți de luptă și atacați din toate părțile, renunță la luptă. O întreagă brigadă de infanterie care se întorcea depe frontul sârbesc să acopere Sofia, este ajunsă la Ferdinandovo de o divizie de cavalerie română. Bulgarii erau îndoit mai numeroși decât românii și ar fi putut ușor pune pe fugă cavaleria românească, dar comandantul român a comunicat, că este însoțit de o puternică artilerie care va intra de îndată în acțiune, dacă bulgarii nu capitulează.

Intimidați, obosiți, deprimați, neștiind exact ce forțe au în fața lor, bulgarii au depus armele.

Vestea acestei capitulări a provocat la București o mare însuflețire, aci se vorbea de o mare victorie română, ceeace nu era adevărat.

Armata română, mobilizată în pripă, sub câteva gesturi impulsive și mai mult pentru motive de politică internă, nu avea pregătirea mai de departe pentru o astfel de campanie în stil mare. Actele de indisciplină și greutatea funcționării ruajelor au contribuit, ca trupele românești să aibă, peste puțin, o situație destul de tristă. Alimentarea se făcea greu, ajutoarele sanitare soseau d'abia și târziu, serviciile auxiliare, în general, funcționau foarte defectuos. Apoi se declară holera.

La București situația adevărată n'a fost cunoscută niciodată; adevărul era, însă, că, dacă de glonț și de sabie

aproape n'a murit român în Bulgaria, în schimb de boale au murit cu miile.

Din această cauză, generalul Averescu a fost ținta a numeroase învinuiri.

Bucureștii nu mai au altă preocupare decât campania din Bulgaria.

Opiniei publice i se dă marea satisfacție: armata română a trecut Dunărea în aclamațiile generale.

Trupele române înaintează pe trei linii. Cele concentrate în Dobrogea înaintează pe linia Turtucaia—Dobrici—Balcic.

Intâiul comunicat al guvernului român anunță că în ziua de 28 Iunie au început operațiunile în zona Dobrogea—Cadrilater.

In ziua de 27 grupul dela Ostrov a pătruns în Silistra, unde a găsit vre-o 3—400 de soldați bulgari din depozit și trupe de grăniceri, cu câțiva ofițeri, cari s'au predat și au fost evacuați la Călărași.

A doua zi, trupele de infanterie și artilerie au trecut dela Călărași la Ostrov și Silistra. Aci s'au găsit arme, munițiuni și un număr de carabine noui.

In timpul acesta presa engleză atacă cu violență România pentru „actul său tâlhăresc". Totdeodată guvernul bulgar protestează către Puteri împotriva invaziunei armatei române.

— In ziua de 2 Iunie în curtea cazărmei Malmaison s'a petrecut o dramă. Căpitanul Rodrig Goliescu din artilerie, osândit pentru trădare la 20 ani muncă silnică, a suferit degradarea la orele 8 dimineața.

In mijlocul unui careu compus din detașamente de toate armele, Goliescu a fost adus îmbrăcat în uniforma de mare ținută.

După ce i s'a citit sentința, un soldat din trupa de escortă a înaintat și a îndeplinit formalitățile degradărei. A rupt eșarfa osânditului, i-a tăiat galoanele, i-a rupt epoleții, i-a scos tresele dela chipiu, pe când trâmbițele sunau aria funebră.

Goliescu, impasibil și cu privirea provocătoare, strângea pumnii și dinții. Mama lui care a asistat la proces, a fost de față și la acest sfâșietor spectacol. Și a stat nemișcata.

Când duba Văcăreștilor porni, ducând la penitenciar pe degradat, soldații și rezerviștii, izbucniră în puternice huidueli.

Trecerea armatei române în Bulgaria fiind fapt îndeplinit, regele Ferdinand al Bulgariei telegrafiă regelui Carol, cerându-i să retragă trupele române în stânga Dunării, făgăduind că toate cererile României vor fi examinate cu bunăvoință. Regele Carol îi răspunse dela Corabia cum că cererile României sunt acum cunoscute de toate Puterile care se ocupă cu examinarea lor.

Silit de împrejurări și amenințat cu înfrângerea militară, regele Ferdinand trebui să concedieze guvernul Danef și chemă la putere pe Radoslavoff.

Sâmbătă 6 Iulie Bucureștii sunt în paroxismul veseliei, edițiile speciale ale ziarelor publicau comunciatele oficiale care vestesc cum că divizia I-a de cavalerie română a făcut prizonieră o brigadă de infanterie bulgară din a 9-a divizie, de asemenea a capturat și 12 tunuri.

Aceasta a fost predarea dela Ferdinandovo.

Bine înțeles, la București s'a dat acestui fapt de arme o importanță exagerată, fiindcă de fapt nu a fost luptă. Obosiți de un atât de lung războí și obligați acum să se bată și contra foștilor aliați, soldații bulgari au refuzat să se mai bată și s'au predat fără lupte.

Dar soarta armelor este acum schimbătoare ca totdeauna, bulgarii, cari luptau dârz contra grecilor și sârbilor le țineau piept, dar de îndată ce armata română a trecut Dunărea, au pierdut curajul.

Ințelegând că nu mai pot înfrunta trei armate, printre care cei 300.000 oameni de trupe proaspete aruncați în balanță de România, regele Bulgariei și guvernul său iau hotărîrea eroică de a înceta lupta. Trei telegrame foarte grăbite trimite regele Ferdinand dela Sofia regelui Carol și-i imploră ajutorul propunând pacea.

Dar turcii și grecii — acum când intervenția armată a României a hotărît soarta războiului, — fac greutăți și vor să dicteze pacea la Sofia. Stăruințele diplomatilor, însă reformează aceste pretenții și contribue ca războiul european să se amâne pe un an.

Toți beligeranții se înțeleg ca o conferință a armistițiului și a păcei să se întrunească la București. România domina acum Orientul apropiat și apare ca statul cel mai puternic și cel cu mai multă autoritate dintre toate micile Puteri.

Pe la mijlocul lui Iulie delegații beligeranților încep să sosească în capitala României.

— Pe când cercurile politice fierb de întrevederi și conciliabule între delegații pentru Conferința păcei, d'abia se dă băgare de seamă dispariției unuia dintre cei mai mari jurisconsulți ai României : la 10 Iulie a murit în vârstă de 76 ani Gheorghe Danielopolu, marele avocat și marele profesor de drept roman la facultatea juridică din București.

Butadele, vorbele lui de duh și apostrofele ca și atitudinele originale, îi distingeau la fel ca marea lui erudițiune. La vremea lui câte vorbe de spirit, nu au făcut deliciul bucureștenilor.

Intr'un proces odată avea ca adversari pe bătrânul Sipsomo și pe fiul său. Când veni rândul lui Danielopolu să pledeze, el începu astfel :

— Domnule președinte, ați ascultat pe Tatăl și pe Fiul,

acum vă rog să ascultați și pe sfântul duh care i-a învățat carte pe amândoi.

Intr'un alt proces avea de adversar pe un tânăr avocat care luase licența numai câteva luni mai înainte. Se întâmplase chiar că Danielopolu a fost președintele juriului examinator.

Tânărul avocat vorbi după magistru și prezumțios fiind, își permise chiar să-i dea și lecțiuni de drept. Atât i-a trebuit lui Conu Guță. Și în replică începu astfel, cântându-și ironia:

— Domnilor judecători, ascultând pledoaria tânărului meu adversar mi-am adus aminte de o anecdotă.

Se spune că odată un turc s'a dus să se scalde în mare ș'acolo fu apucat de o neputință. Peste un minut un val i se urcă până deasupra capului iar în vârful valului văzu mirat... obiectul ușurărei sale. Și atunci turcul exclamă :

— Bre, bre, ce mare minune : d'abia l'am făcut și mi s'a și urcat în cap.

Bine înțeles câteva minute și după aceea câteva ore în șir sălile și toate culuarele Palatului de justiție erau zguduite de râsetele obștești.

Gheorghe Danielopolu (Conul Guță), — căruia câțiva ani i se spunea „Danieleanu", a fost cea mai originală figură a baroului bucureștean.

— In ziua de 17 Iunie s'a întrunit Conferința pentru pace. în urmă Titu Maiorescu, primul ministru al României și ministru de externe a deschis conferința în calitate de președinte. Dânsul a propus tuturor beligeranților o suspenseune de arme pe termen de 5 zile.

A luat cuvântul apoi d. Venizelos, delegatul Greciei, care a mulțumit lui Maiorescu, în numele aliaților pentru primirea ce li s'a făcut la București. A declarat, totodată, că se asociază la suspendarea ostilităților propuse de Maiorescu.

Delegatul bulgar Toncef a declarat că este partizanul încheierei cât mai repede a păcei într'un oraș cum e Bucureștii unde a domnit totdeauna un spirit europenesc pe care va trebui să-l facă cu toții a birui în dezbaterile ce vor urma.

Delegații militari au fost însărcinați apoi ca să comunice tuturor cartierelor generale armistițiul general de 5 zile cu începere dela 18 Iulie.

La această ședință au participat următorii delegați :

Din partea României : Titu Maiorescu, Take Ionescu, Alexandru Marghiloman și Const. Disescu. Delegați militari: generalul Coandă și colonelul Cristescu.

Din partea Serbiei : primul ministru Nicolae Pasici, Ristici, Spalaicovici, colonel Smilianovici și lt.-colonel Calafatovici.

Din partea Greciei : D. Venizelos, prim ministru Panas, Politis, căpitan Pallis și căpitan Exadactylos.

Din partea Bulgariei: D. Tonceff, ministru de finanțe bulgar, generalul Fitcef, colonel Stanciof, Ivanceff și Randeft.

Din partea Muntenegrului: general Vucotici, primul ministru și Malanovici.

Ședințele conferinței au urmat până la 26 Iulie cu alternative de speranțe și îndoeli. Pretențiunile dintr'o parte și din alta erau atât de mari în cât de mai multe ori prăbușirea conferinței păru sigură.

In cele din urmă, greutatea cea mai mare veni dela neînțelegerile dintre greci și bulgari, și unii și ceilalți stăruiau să obție Cavala cu întreaga regiune a culturii tutunului. Atât de crâncenă era neînțelegerea în cât la 25 Iulie neisbânda conferinței păru certă.

Guvernul român și regele Carol făceau sforțări disperate pentru ca să împace spiritele și interesele. In cele din urmă regele Carol ceru mijlocirea împăratului Germaniei. Și interventia se făcu atunci tocmai când totul părea compromis.

Regele Carol solicită pe Kaiser să aducă bunele lui oficii la Atena, ceeace fu făcut. Kaizerul rugă pe regele Greciei să consimtă ca regiunea tutunului să fie împărțită între bulgari și greci.

Când în conferință delegatul sârb Spalaicovici anunță înțelegerea definitivă între bulgari și sârbi, toți delegații au isbucnit în aclamațiuni.

In aceeași ședință delegatul Muntenegrului, a arătat că micul principat a avut în acest război 14.000 de morți ceeace e un foarte mare sacrificiu pentru o țărișoară atât de mică. Nu pretinde nimic precis; cere, însă, să se acorde Muntenegrului o bucată de pământ cultivabil.

Delegatul Bulgariei generalul Fitcef a avut un cuvânt de melancolică resemnare:

— Ni se prezintă Nota, trebue să plătim.

In ședința următoare s'a ales Comisiunea pentru redactarea tratatului de pace. Comisiunea a fost compusă din: Titu Maiorescu, Spalaicovici, Politis, Radeff și Malanovici.

Apoi d. Venizelos, spre a onora România odată mai mult, a propus ca generalul Coandă să fie împuternicit de întreaga conferință ca să redacteze partea tehnicei militare din tratat.

Maiorescu a mulțumit pentru această onoare făcută României și a propus totodată votarea unui armistițiu fără termen până la încheierea definitivă a păcei. Și propunerea a fost primită în unanimitate.

In sfârșit, Duminică la 28 Iulie 1913 — zi istorică de acum — s'a semnat tratatul de pace purtând numele de „Tratatul dela București".

La ora 10 dimineața, 21 lovituri de tun anunță bucureștenilor că tratatul de pace va fi semnat. Toți delegații sosesc pe rând la ministerul de externe îmbrăcați in haine de ceremonie iar ofițerii în mare ținută.

După discursurile de rigoare rostite de către delegați. aceștia s'au dus în corpore la Mitropolie unde s'a oficiat un Tedeum.

Este de observat că, afară de România, ale cărei pretențiuni n'au fost exagerate fiindcă nu aveau caracterul cucerirei, toate celelalte delegațiuni erau numai pe jumătate satisfăcute.

Cauza era firească : fiecare țară nădăjduia să se mărească considerabil în paguba celorlalte. ceeace ar fi fost cu totul imposibil.

Bulgaria. firește, ieșea cea mai sfâșiată din tratative. Fa care dusese greul războiului împotriva Turciei, ea care avusese cele mai mari și mai decisive victorii militare, ea care, fără intervenția armată a României, ar fi eșit a doua oară victorioasă și împotriva sârbilor și grecilor, era acum redusă ca să sufere legea coaliției ce se încheia împotriva sa. Virtuțile militare ale poporului bulgar dăduse de gândit tuturor vecinilor care nu mai puteau tolera acum o Bulgarie mare.

De altfel nici în România nu era mulțumită toată lumea.

Așa, o parte a conservatorilor cereau continuarea războiului pentru ca România să iasă cu un mai mare câștig din război, iar jartidul liberal a cerut anexarea Vidinului. Dar împotriva acestei pretențiuni s'au ridicat nu numai bulgarii dar și sârbii.

Adevărul este că atitudinea cea mai moderată a avut-o România, de aceea România a putut juca rolul de quasi-arbitru și a putut prezida, cu nepărtinirea recunoscută de toți, conferința.

Pentru păstrarea acestei atitudini trebue să recunosc cum că meritul a fost, mai ales, al regelui Carol.

Dacă a semnat cu mare părere derău, decretul mobilizărei, în schimb si-a impus vederile când România și-a prezentat revendicările.

Nu prezintă, vreun interes istoric, ca să reproduc aci întregul tratat de pace. Acest tratat n'a avut decât o viață efemeră. Peste un an exact, a izbucnit războiul mondial, iar starea de lucruri înfăptuită prin acest tratat a fost în cea mai mare parte, modificată prin tratatele încheiate de pe urma marelui război.

Voi aminti numai că tratatul are 10 articole. Cât privește România, art. II glăsuește astfel :

„Intre Regatul Bulgariei și Regatul României fosta frontieră între Dunăre și Marea Neagră este, conform procesului-verbal încheiat de către delegații militari respectivi și anexat la Protocolul nr. 5, 22 Iulie (4 August) 1913 a Conferinței din București. rectificată în chipul următor:

Noua frontieră va pleca dela Dunăre înainte de Turtucaia spre a sfârși la Marea Neagră la sud de Ekkrene.

Intre aceste două puncte extreme linia de frontieră va urma traseul indicat pe hărți 1/1010.000 și 1/200.000 ale statului major român și după descrierea exactă la prezentul articol.

Este formal înțeles că Bulgaria va rade, cel mai târziu într'un termen de doi ani, lucrările de fortificațiuni existente și nu va construi altele la Rusciuk, la Șumla, în ținuturile intermediare și într'o zonă de 20 kilometri în jurul Balcicului"

In sfârșit un ultim aliniat stipulează că o comisiune mixtă cu delegați din ambele părți, va hotărî în 15 zile traseul nouei frontiere, va împărți proprietățile și celelalte bunuri, etc. In caz de dezacord, un arbitru luat dintr'o țară amică va decide".

Am vorbit de stăruința regelui Carol pentru încheierea păcei și de intervenția la momentul oportun a împăratului Germaniei. Iată textele ambelor telegrame:

Textul regelui Carol:

„După multe dificultăți încheerea păcei e asigurată și, slavă ție, va fi defintivă. In momentul de față gândul meu se oprește la tine și îți mulțumesc din toată inima pentru amiciția și simpatia ta, mai ales în zilele acestea atât de grave!

Carol"

Din Livinemunde pe bordul vasului Hohenzollern, kaizerul a răspuns:

„Depeșa ta sosită azi noapte a fost o mare bucurie pentru mine. Te felicit în mod sincer și cordial pentru frumosul succes pe care poporul tău și toate statele beligerante, precum și întreaga Europa îl datoresc politicei tale de adevărat bărbat de stat. In acelaș timp e o mare satisfacție pentru mine că mi-ai spus că am putut contribui și eu la scopul atins. Să dea Dumnezeu să-ți păstreze o viață lungă pentru fericirea țărei tale. Cu amiciție și admirație mă bucur pentru cooperarea noastră comună într'un scop de pace.

Wilhelm"

A doua zi un banchet oficial fu dat la minsterul de externe. Au asistat toți delegații inclusiv cei bulgari, excepție făcând d. Venizelos reținut în casă de o indispoziție.

Dau, pentru memorie, numele asistenților.

În partea despre stânga, în frunte la locul de onoare se afla așezat Titu Maiorescu având la dreapta pe d-na Take Ionescu, d. Toncef, d-na Grigore Cantacuzino, Panas, d-na Trăznea-Greceanu, C. Risescu, colonel bulgar Stancioff, N. Xenopol, Chainovitz, Tzamados și N. Em. Lahovary.

La stânga lui Maiorescu: d-na Disescu, Ion Lahovary, d-na Coandă, general Fitcheff, Take Ionescu, Politis, Grigore

Cantacuzino primarul Capitalei, colonel Cristescu, căpitan Pall, Bilciurescu și Filitis.

In partea din dreapta locul de onoare era ocupat de către soția ministrului de externe, d-na Maiorescu.

La dreapta d-sale erau așezați Nicola Pasici, d-na C. Arion, Ristici, d-na Filitis, Al. Marghiloman, Radeff, M. Cantacuzino, general Coandă, Burghele, Pisoschi, Gavrilovici și Constantinidi.

La stânga : Vukotici, d-na Xenopol, Spalaikovici, Ivanceff, C. Arion, colonel Smilianitici, Al. Bădărău, colonel Kalafatovici, colonel D. Moruzi prefectul poliției Capitalei, Svilocosici și Papazoff.

In cele două extremități ale mesei G. Crețeanu și Trăsnea-Greceanu.

Din cauză că armata nu era încă demobilizată, la masă nu a fost muzică.

Fiecare comesean a plecat cu menu-ul purtând toate semnăturile celorlalți. Iar unele din doamne au primit pe cutele evantaiurilor autografele delegaților.

Toată lumea a fost foarte veselă în tot timpul prânzului, afară, bine înțeles, de delegații bulgari.

Chiar unul dintre delegații militari ai Bulgariei a spus unui vecin de masă :

— Să n'aveți teamă, după 2 ani vom lua înapoi ceeace ni s'a luat astăzi cu forța.

Discursuri au fost două: al lui Titu Maiorescu și al lui Nicola Pasici.

Foarte semnificativ a fost discursul delegatului sârb care a încheiat astfel :

„Exprim urarea ca România să rămână întotdeauna în fruntea națiunilor ce reprezentăm arătându-le calea ordinei, a păcei și a progresului“.

La acea epocă situația morală a României era demnă de invidiat. Ea strălucea printre toate națiunile mici dela porțile Orientului, iar puterea ei militară socotită atunci de prima ordine, impunea și temerea și respectul. Când reprezentantul Serbiei spunea României, că'i urează să stea întotdeauna în fruntea națiunilor din Peninsula balcanică, dând'o drept model al ordinei, al spiritului pacific și al progresului, laudă mai mare nu-i putea aduce.

Totuși mobilizarea dela 1913 nu s'a făcut în cele mai bune condițiuni, iar îngrijirea sanitară a lăsat de dorit. De abia intrați în Bulgaria, epidemia holerei s'a abătut asupra trupelor noastre. Tot asemenea febra tifoidă a făcut destule victime.

Au urmat încă două banchete oficiale: unul la Palatul regal, unde unicul toast a fost rostit de către regele Carol, celalt banchet în sala Liedertafel oferit de primăria Capitalei.

Au vorbit: Gr. Cantacuzino primarul, și d-nii Venizelos și Toncef delegații Greciei și Bulgariei.

După toate acestea, ziarele au publicat și schimbul de telegrame între împăratul Austro-Ungariei și regele României.

Impăratul Austro-Ungariei a telegrafiat :

„Te rog să primesti felicitările mele cele mai cordiale cu prilejul operei de pacificare desăvârșită sub conducerea ta, care a pus capăt vărsărei de sânge în Balcani și a asigurat pacea țărei tale.

Ca și în trecut voiu purta și în viitor cel mai viu interes la toate cele ce vor contribui la binele tău și al țărei tale.

Frantz Iosef"

Regele Carol a răspuns:

„Felicitările tale atât de cordiale și călduroase, partea ce iei la încheierea păcei în Capitala mea, m'au bucurat foarte mult și mulțumesc din toată inima pentru această nouă dovadă de credincioasă prietenie ce mi-ai arătat totdeauna în deosebi în momentele grele.

Facă cerul ca pacea încheiată acum să fie durabilă și să aducă în sfârșit, pentru binele statelor noastre, liniștea în peninsula balcanică atât de crud încercată în ultimii ani.

Carol".

Cuvintele regelui Carol : „facă cerul ca, pacea încheiată să fie durabilă", aveau înțelesul lor.

D'abia se iscălise tratatul păcei dela București, și Rusia începu jocul său de eternă duplicitate lăsând a se înțelege că va lucra pentru revizuirea acestui tratat care nu'i satisfăceau pe deplin interesele.

Am spus că România, prin atitudinea și politica sa, se ridicase foarte sus în ochii lumei întregi. Georges Clemenceau scria în „L'Homme Libre" un articol intitulat „Tu quoque"' care sfârșea cu vorbele :

„Din acest moment România se impune Europei ca putere morală, tot așa cum se impune ca putere militară".

Dar și englezii au fost siliți să aducă laude României.

Corespondentul ziarului *„Dailly Telegraph"*, d. căpitan Battine, un specialist, a scris: „Factorul decisiv în pacificarea Balcanului a fost intervenția României, căci ei i se datorește de fapt că Bulgaria s'a văzut silită să depue armele. Planul intrărei în Bulgaria a fost pregătit cu multă sagacitate și executat cu repeziciune și preciziune".

Ca dovadă de vitejia românească, căpitanul Battine povestește cum numai 2 ofițeri urmați de 8 călărași au pătruns în stația Vrața care era plină de bulgari, și unde se aflau și 50 infanteriști gata să plece la Sofia.

Corespondentul aceluiași ziar pe lângă armata sârbă, a scris ziarului său că este inexactă afirmația că bulgarii erau

deja bătuți de greci și sârbi când au trecut românii Dunărea. Acest corespondent, d. Ashmead-Bartlett, spune că vizitând pozitiile bulgarilor din fața grecilor, poate afirma că dacă războiul ar fi continuat, grecii ar fi fost zdrobiți.

Cât despre sârbi același corespondent afirma, că statul-major sârb săvârșise în ultimul timp greșeli peste greșeli. Intervenția armatei române a venit tocmai la timp ca să împedice catastrofa.

Dar, or câte laude ne-au adus străinii nu e mai puțin adevărat că organizația noastră sanitară a lăsat de dorit, holera a trecut Dunărea, după ce a contaminat armata, și a coprins un însemnat număr de județe.

Opoziția profită de prilej, și acuză, cu drept cuvânt, pe cei însărcinați cu paza sănătăței oamenilor.

—Pe când conservatorii guvernamentali și democrații lui Take Ionescu jubilau pentru marea victorie politică dobândită, șeful partidului liberal, Ionel Brătianu, dă o lovitură menită să întunece gloria partidului advers și să urce acțiunile partidului liberal.

Ionel Brătianu, căpitan de rezervă, era mobilizat și avea peste Dunăre funcția de aghiotant al generalului Crăiniceanu. D'abia pacea dela București a fost încheiată și de peste Dunăre d-sa a lansat către țară o proclamație prin care cerea exproprierea marilor moșii, împroprietărirea pe ele a țăranilor și acordarea votului universal.

Manifestul șefului partidului liberal a produs impresie adâncă în țară și din ceasul acela zilele guvernului Maiorescu-Take Ionescu au fost numărate.

Bineînțeles publiciștii evrei profită de prilej spre a pune la ordinea zilei și chestia evreiască.

Negreșit, unii evrei aveau tot dreptul la împământenire, în special aceia cari au fost mobilizați; oameni cari au plătit tributul sângelui nu mai puteau fi lipsiți de cetățenia română. Erea un act de mare dreptate. Dar ziarele filo-evreie au pus chestia întreagă, ceeace nu intra în vederile opiniei publice românești.

Venirea liberalilor la putere trebuia să mai fie înlesnită și de dihonia dintre conservatori. De îndată ce tratatul de pace de la București a fost iscălit, deci chestiunea exterioară rezolvată, armistițiul între partide, impus prin intrarea României în Bulgaria, încetă. Și opoziția începu atacurile împotriva guvernului.

Liberalii atacau pe tema celor două mari reforme anunțate, iar Petre Carp și Nicu Filipescu pe tema colaborării dintre conservatori și takiști.

Petre Carp arunța chiar că va începe campania de răsturnare, cerând conservatorilor să desfacă colaborarea. Nicu Filipescu își manifestă hotărîrea de a urma pe Carp. Și astfel, departe ca marea victorie repurtată de guvern în chestiunea

tratatului de pace să-l întărească, slăbiciunea lui apăru evidentă.

Take Ionescu pierduse mulți partizani din cauza colaborării. Foarte puternic în corpul electoral înainte de a intra în cabinetul Maiorescu, acum nu mai reprezenta aceeași forță de temut. Față de partizanii nesatisfăcuți, victoria diplomatică și puterea morală câștigată de șeful lor nu reprezentau o mare valoare. Conservatorii cari cunoșteau deperdiția de forțe electorale ale patidului democrat, proclamau acum nevoia de a desface colaborarea.

Acei conservatori cari împingeau la ruptură se măguleau, însă, cu speranța că, după desfacerea căsniciei cu takiștii, regele va însărcina tot pe un conservator cu formarea guvernului. Intriganții, cari aveau interes ca familia conservatoare să plece dela putere, șopteau la urechile conservatoare cum că regele nu așteaptă de cât desfacerea colaborării, spre a înlătura pe Take Ionescu, care la Londra făcuse politică franco-filă, și spre a putea avea un minister conservator omogen.

Argumentul era bine găsit, iar mulți conservatori au crezut povestea. Adevărul era, însă, că regele Carol voia să aducă pe liberali, dar nu avea motivul. Un guvern care avusese un atât de mare succes cu răsunet în toată lumea nu putea fi concediat a doua zi, fără un motiv serios. Desfacerea colaborării ar fi fost motivul, iar regele Carol îl aștepta cu nerăbdare; unii afirmau chiar că regele însuși încurajase răspândirea zvonului și că singura lui dorință este să alunge pe Take Ionescu din guvern, spre a înșela pe conservatori și a-i ispiti să denunțe colaborarea.

Peste puțin farsa va fi fost jucată.

— Pe când la București, se trăgeau aceste sfori, un zvon sinistru se răspândește: marele aviator român Aurel Vlaicu, încercând să treacă Carpații în zbor cu aeroplanul, care era invenția sa, s'a prăbușit din înălțime.

Aurel Vlaicu a plecat în ziua de Sâmbătă 31 August spre a trece Carpații cu aeroplanul. La ora 4 a fost văzut deasupra Ploeștilor, la o înălțime de 400 sau 450 metri, unde a executat mai multe virajuri de cea mai mare îndrăzneală.

Intre Câmpina și satul Bănești, câțiva țărani l-au văzut executând numeroase virajuri apoi aparatul a pornit în jos cu o iuțeală amețitoare; la 50-60 metri s'a oprit și s'a mai urcat puțin, apoi a căzut ca o săgeată la pământ.

Corpul aviatorului a fost găsit sub motor. La cap avea o rană cam de 10 centimetri și amândouă picioarele i-au fost fracturate.

Căderea nu a fost datorită defectuozității motorului, găsit în stare normală, ci numai virajurilor exagerate, fiindcă Vlaicu era un virtuos al virajului primejdios și abuza de curajul și competența lui.

Deasupra Băicoiului a voit să aterizeze, căci a simţit nesiguranţa aripilor, dar, spre nenorocirea lui, se afla tocmai deasupra unei livezi de pruni. A fost nevoit să meargă mai departe. Dar una din aripi s'a desprins şi a căzut la pământ; apoi aparatul s'a plecat pe dreapta şi s'a prăbuşit.

Vaicu era născut în satul Binţinţi, de lângă Orăştie; comitatul Hunedoarei. A murit la vârsta de 33 ani.

Primul zbor l-a făcut la anul 1910. Apoi în 1911, în drum spre Viena, a bătut pe cei mai reputaţi piloţi francezi, iar asupra reputatului pilot spaniol Garros a repurtat două însemnate victorii.

Când a murit, lucra la săvârşirea a patru aparate: două ale Companiei Marconi din Londra, unul pentru ministerul de război şi unul pentru sine, din donaţiunile ce i-au făcut ardelenii.

Un moment a fost vorba ca marele aviator să fie înmormântat în Ardeal, însă tatăl său, „Neica Dumitru" ţăran din Binţinţi, a cerut să fie îngropat la Bucureşti, în Capitala ţării pe care a slujit-o.

Corpul lui Aurel Vlaicu a fost depus în biserica Sf. Gheorghe, apoi înmormântat la cimitirul Şerban-Vodă.

Vlaicu a fost o glorie naţională.

Consiliul comunal s'a întrunit chiar a doua zi şi a hotărît ca strada Ţăranilor să poarte pe viitor numele de „Aurel Vlaicu".

— Intrând în luna Octombrie, activitatea politică reîncepe.

In partidul liberal erau frământări. Ionel Brătianu, şeful partidului, era acuzat cum că a refuzat să participe în guvernul naţional pe care îl propusese regele Carol în ajunul intrării României în campanie. Adversarii lui Brătianu îl acuzau cum că a săvârşit o mare greşală de tactică pentrucă a lăsat partidului conservator întreaga glorie a războiului şi a încheierei păcei şi a tratatului dela Bucureşti.

La începutul lui Octombrie, comitetul executiv al partidului liberal s'a întrunit. In faţa comitetului, Ionel Brătianu, pe de o parte a susţinut nevoia expropierii şi a modificării legii electorale, pe de altă parte s'a apărat de acuzaţia ce i s'a adus.

Despre reforme a spus cum că exproprierea se va face silită numai dacă va fi nevoe; apoi a precizat că nu trebue să se exproprieze de cât proprietăţile peste 1000 de hectare. O mie de hectare să fi respectat oricărui proprietar.

Pentru reforma electorală a propus colegiul unic, în care să voteze toţi ştiutorii de carte, iar neştiutorii să voteze prin delegaţiune ca şi până acum.

Vorbind despre politica sa exterioară s'a apărat împotriva acuzaţiilor ce i s'au adus spunând că intrarea în campanie şi tot ce a urmat s'a făcut după indicaţiile partidului liberal.

Dar dacă partidul nu e mulțumit de conducerea sa, a declarat că nu-i rămâne decât să reintre în rânduri ca simplu soldat și să lase altora cârmuirea.

Era demisia. Insă în urma cuvântărilor lui Emil Costinescu și a lui Mihail Ferikidi, comitetul și-a menținut încrederea în șef.

Vorbind de expropriere, I. Brătianu a spus : „Dacă nu o vom face noi, ne vor sili alții s'o facem".

O voce a strigat: „Un nou 1907!"

Duminică 20 Octombrie, s'a ținut în sala Liedertafel congresul partidului liberal.

Au vorbit Ionel Brătianu, șeful partidului, Neron Lupașcu dela Vaslui, Emil Costinescu, Toma Stelian, Pleșea dela Craiova, N. P. Romanescu, Alesiu din Brăila, Mavrocordat, Al. Iliescu dela Olt, Krupensky din Iași, Mihai Ferikidi.

In urmă s'a votat o moțiune prin care Congresul aprobă reformele prezentate de Brătianu.

— La 8 Noembrie, s'a pus, cu solemnitate, piatra fundamentală a palatului Vama-Poștei. Arhitectul acestui local, care d'abia în 1926, s'a terminat, adică după trecere de 13 ani, este Ciortan.

— Pe la jumătatea lui Noembrie, comitetul executiv central al partidului conservator s'a întrunit, sub președinția lui Ion Lahovary, spre alegerea șefului partidului, în urma demisiunei lui Petre Carp.

Titu Maiorescu a fost ales cu unanimitatea voturilor. Nicolae Filipescu a lipsit dela ședință.

— Se discută mult, atât pentru motive economice cât și pentru motive strategice, construirea unui nou pod peste Dunăre, pod de legătură cu Serbia.

Consiliul de miniștri discutând chestiunea, a rămas la părerea ca podul să fie așezat în apropiere de Gruia cu prelungirea liniei până la Craiova.

Această cestiune era, la 1913 de mare actualitate, căci s'au numit, atât din partea Serbiei, cât și din partea României, delegații cari să studieze și să hotărască toate amănuntele.

Din partea Serbiei au fost numiți 2 ingineri, iar din partea României, Gheorghe Panait, secretarul general al ministerului de lucrări publice și Al. Cotescu, directorul general al căilor ferate.

Din partea ministerului de războì au fost numiți: general Văleanu secretarul general al ministerului de războiu, colonelul Cristescu, subșeful marelui stat-major, și colonelul Referendaru.

— Odată cu deschiderea parlamentului, criza din guvern izbucnește. Atât conservatorii cât și takiștii ajung la convingerea cum că desfacerea colaborării se impune.

Mai sunt unii cari încearcă evitarea desnodământului, luptând pentru fuziunea celor două partide din guvern. In fruntea acestora sta Theodor Rosetti, președintele Senatului. Zadarnică încercare. Căderea conservatorilor și ridicarea la guvern a liberalilor este lucru hotărît între rege, Take Ionescu și Ionel Brătianu.

Cele două partide din guvern încep să facă pregătire de plecare.

Parlamentarii conservatori se adună în casa lui Ion Lahovary spre a discuta asupra situației. Cu acest prilej, se ocupă de programul liberal și votează cu toții împotriva exproprierii. In acelaș timp, parlamentarii takiști se întrunesc în casa lui Take Ionescu, unde votează, iarăș, unanim, pentru programul liberal.

In aceste două întruniri, soarta cabinetului Maiorescu a fost hotărîtă; retragerea guvernului pusă după sărbătorile Crăciunului, iar venirea la cârmă a liberalilor, chestie de câteva zile.

Partidul conservator a avut ultimul său guvern în România.

— La sfârșitul lunei Decembrie, a murit unul dintre oamenii de frunte ai României, jurist de valoare, fost consilier la Curtea de casație, administratorul domeniilor Coroanei: Ion Kalinderu.

Ion Kalinderu a lăsat în casa lui din strada Renașterei, muzeul pe care îl administrează acum pictorul Steriadi.

— La sfârșitul anului a dispărut una din cele mai originale și mai populare figuri bucureștene, avocatul Iancu Brătescu. Bucureștenii îl cunoșteaua mai bine sub numele de „Nenea Iancu“.

Iancu Brătescu era un intemperant, mare adorator al zeului Bachus, chefurile sale fenomenale erau de pomină, nopți și zile în șir petrecea cu lăutari, cu femei, cu prietenii lui cei mai de aproape pe care-i poreclise „damblagii. Damblagiul era omul atins de infirmitatea adorațiunei pentru băutură și de care nu se putea dezbăra.

Pe de altă parte Iancu Brătescu era un om foarte bun și darnic; fiind avocat pleda adesea gratuit pentru oamenii fără avere, de unde și marea lui popularitate.

Firește, fiind pasionat și pentru politică, și având apoi și funcțiunea de șef al culoarei de verde în partidul lui Take Ionescu, dărniciile lui aveau și un substrat de interes electoral.

Cariera politică și-a început-o ca liberal, sediul și'l avea în culoarea de verde, strada Popa Tatu, iar șeful său direct și imediat era Grigore Serurie.

Când în partidul liberal a mijlocit ruptura între Ion Brătianu de o parte, C. A. Rosetti și Dumitru Brătianu de alta, Serurie a fost aruncat peste bord: Nenea Iancu a urmat

pe Serurie și a trecut în disidența liberală sub șefia lui Dumitru Brătianu.

După căderea lui Ion Brătianu, Iancu Brătescu a părăsit pe Dumitru Brătianu pentru Vernescani, mai bine zis pentru Emanoil Pake Protopopescu ajuns primar al Capitalei.

Când s'a format marele minister Lascar Catargiu-Carp, Pake Protopopescu a rămas în opoziție, dar Nenea Iancu a rămas și el în partidul conservator. In sfârșit Take Ionescu a eșit din partidul conservator spre a forma partidul conservator-democrat, atunci a eșit din partidul conservator și Nenea Iancu și a devenit democrat.

De cinci ori a schimbat Iancu Brătescu șefii și partidele, însă nici odată opinia publică nu l'a categorisit de trădător. Din potrivă l'a onorat cu cea mai firească popularitate. Așa erau vremurile.

Astăzi de numele lui Iancu Brătescu cine mai pomenește? Nici cel mai neînsemnat semn de aducere aminte nu arată undeva că omul acesta a fost odată unul dintre cei mai populari politicieni.

Popularitatea ca și prieteniile întreținute cu paharul în mână în jurul meselor de petreceri, sunt efemere.

1914

Retragerea Ministerului Maiorescu și venirea Cabinetului liberal sub I. I. C. Brătianu. — Un banchet al presei pentru Doctorul Angelescu ministrul lucrărilor publice. — Camera votează revizuirea Constituției. — Candidatura lui Const. Mille în București. — Meschinăriile conservatorilor în alegerile pentru Constituantă. — Vizita Țarului Nicolae la Constanța — Alex. Marghiloman ales șef al pertidului conservator. — O aventură românească în Albania. — O vizită a fruntașilor conservatori la Țibănești. — Un discurs al lui Nicolae Filipescu. — Atentatul dela Serajevo. — Nota Ultimatum a Austro-Ungariei către Serbia. — O acțiune românească în Albania. — Austro-Ungaria declară războiu Serbiei, Germania declară războiu Rusiei și Franței. — Războiul cel mare a început. – Consiliul de Coroană dela Sinaia. — Declararea neutralității. — Italia se declară neutră. — Anglia declară războiu Germaniei. — O mică întrunire la Nicolae Filipescu. — Amănunte dela Consiliul de Coroană, — Un calambur al reginei Elisabeta. — Take Ionescu și N. Filipescu cer eșirea din neutralitate și intrarea în luptă contra Austro-Ungariei. — Ziarele lor atacă pe rege care se opune. — Un discurs al lui Delavrancea. — Mare agitație în țară. — Moartea regelui Carol I. — Prințul Ferdinand proclamat rege. — Incheiere.

— A doua zi după sărbătoarea anului nou, Titu Maiorescu a prezentat regelui demisia cabinetului.

Criza era virtual deschisă, încă dela deschiderea parlamentului unii credeau chiar că ministerul va pleca înainte de sărbători.

Obiceiul la noi era că, dacă criza de guvern se declară în primăvară, lumea să întrebe care partid va mânca ouăle roșii; de data aceasta criza izbucnind înainte de Crăciun, lumea era nedumerită și întreba : cine va mânca purcelul ?

Purcelul l-au mâncat, așa dar, conservatori-takiștii, dimpreună cu plăcintă cu răvașe, iar Titu Maiorescu a demisionat la începutul lui Ianuarie 1914.

Demisia a fost motivată.

In demisie s'a spus că ministerul de colaborare fiind constituit în vederea conflictului balcanic, — deci fusese alcătuit cu o misiune specială, — trebuia să plece acum când pacea balcanică a fost dobândită.

Motivul era și absurd și mincinos. Absurd fiindcă un guvern nu este silit să plece a doua zi după o mare izbândă, mincinos fiindcă adevăratele motive ale căderei guvernului erau, pe de o parte neînțelegerile cu fracțiunea conservatoare, pe de altă parte înțelegerea cu regele ca partidul liberal să ia cârma.

Indată după prezintarea demisiei cele două partide colaborate până atunci, s'au retras fiecare sub cortul său și au devenit rivale, iar regele a însărcinat pe I. Brătianu cu formarea cabinetului.

Cabinetul liberal era gata mai dinainte, de aceea după 24 ore numele nouilor miniștri au fost publicate : Ionel Brătianu președinția și războiul, Emanoil Porumbaru externele, V. Gh. Morțun internele, Emil Costînescu finanțele, Al. Constantinescu domeniile, I. G. Duca instrucția publică, Victor Antonescu justiția, Doctor C. Anghelescu lucrările publice, Al. Radovici industria.

Noul guvern hotărăște facerea alegerilor generale în termenul cel mai scurt, alegerile delegaților la 28 Ianuarie, celelalte dela 2 la 12 Februarie.

Și acum campania electorală începe.

Liberalii au muncă grea, mai ales în București unde conservatorii sunt acum foarte tari.

Take Ionescu a perdut mult din forța lui electorală, intrarea în cabinetul de colaborare a fost fatală partidului său, cel mai puternic electoralicește până anul trecut.

Titu Maiorescu și Marghiloman luptă acum să aducă pe Filipescu la matcă, fiindcă, fără el partidul nu putea avea mulți sorți de izbândă în București. Dar Filipescu atârnă. Celor cari merg să-l solicite, declară că nu mai face politică, intenția lui este să se închidă în bibliotecă spre a-și scrie memoriile.

Filipescu, însă, foarte dârz, când era vorba de „lovituri", era fără putere de rezistență într'o hotărîre luată. N'au trecut multe zile și ne-am întâlnit cu dânsul în salonul lui Alexandru Marghiloman, strada Dimitrie Sturza, pe atunci strada Mercur.

Erau de față toți foști deputați și senatori de București, fostul primar al Capitalei, fostul prefect de poliție, foștii miniștrii. Petre Carp nu era. După câteva obiecțiuni Filipescu cedează, se fixează lista candidaților și se hotărăște începerea imediată a campaniei electorale.

Alegerile dau o însemnată majoritate guvernului. La colegiul I de Ilfov guvernul nu poate lua de cât 2 locuri din 5

fiind 3 balotagii. La colegiul 2 nu poate lua de cât 2 locuri din 9 fiind 7 balotagii.

Partidul conservator unit se relevă ca cel mai tare căci, fiind în opoziție, se apropie de candidații guvernului, iar democrații-conservatori — afară de personalitatea superioară a lui Take onescu, au pierdut terenul. O pierdere mare pentru partidul lor a fost trecerea electorului I. Th. Florescu, șeful culoarei de Albastru, în partidul liberal.

Iată o comparație între primii 3 candidați ai celor 3 partide în luptă cu colegiile 1 și 2 din Ilfov.

La colegiul I liberalii, I. G. Saita 988 v., Emil Petrescu 921, M. Ferekide 799.

Conservatorii: N. Filipescu 749, Al. Marghloman 731, C. C. Arion 632.

Tąkiștii: Take Ionescu 622, C. Disescu 293, D. Moruzi 261.

La colegiul al 2-lea: Liberalii dr. Botescu 2459, I. Th. Florescu 2403, V. Ulvineanu 2162.

Conservatorii: M. Deșliu 1717, C. Bacalbașa 1531, Ion Mitilineu 1436.

Takiștii: Emil Socec 814, Scarlat Lahovari 766, C. Dobrescu 744.

La balotagii, în urma înțelegerei pe de o parte cu unii guvernamentali, pe de alta cu conservatorii, a căzut unul din candidații guvernamentali la colegiul al 2-lea și a fost ales independentul Nicolae Fleva.

— Un lucru ce face senzație în unele cercuri, este lupta d-șoarei Ella Negruți din Iași, care având titlul academie în drept, fusese respinsă de baroul din localitate. Trecând în fața justiției, Curtea de apel din Iași îi respinge de asemenea cererea, iar în Ianuarie Curtea de casație confirmă sentința Curței ieșene.

D-șoara Ella Negruți nu va putea, dar, să profeseze.

— Alegerile generale s'au săvârșit în condițiunile obicinuite de presiune administrativă; guvernul a lăsat, însă, ca să intre în Cameră și Senat unii dintre fruntașii opoziției, între alții: Titu Maiorescu și Take Ionescu. De altfel, între liberali și conservatorii-democrați, rivalitatea n'a fost prea mare.

Dar în preajma alegerilor, partidul conservator suferă o lovitură. Câțiva profesori universitari, nemulțumiți și neputând admite respingerea revizuirii Constituției și a reformelor propuse de liberali, s'au retras motivat și cu scrisoare colectivă din partidul conservator. Aceștia au fost d-nii E. Pangrati, Em. A. Antonescu, Stavri Predescu, dr. Proca, P. P. Negulescu, L. G. Longinescu și C. Lițica.

— Pe la mijlocul lui Februarie, un atentat cu o mașină infernală s'a săvârșit la Hadjudorog în Ungaria, la locuința mitropolitului ungur.

Afacerea face senzație și ține afișul în presă timp îndelungat, de oarece s'a dovedit că atentatorul a fost un oarecare român basarabean, numit Cătărău, având ca complice pe un alt român sau rus basarabean Timotei Chirilov.

Acest Chirilov, având un fizic foarte frumos, a pozat în atelierele câtorva pictori. Cele două statui din fundul parcului Carol, lucrate de sculptorii Storck și Paciurea, sunt modelate după puternica structură muschiulară a lui Chirilov.

Chestia Cătărău este exploatată multă vreme, de către unele ziare de tiraj.

— De-abia întrunite, Camerele se ocupă cu revizuirea Constituției, spre a se proceda la modificarea legii electorale și la expropriere. Conservatorii combat cu putere amândouă reformele, dar mai ales exproprierea.

Petre Carp a reintrat în Cameră și acum ia parte la luptele politice.

Intr'o zi, un oarecare liberal acuza pe Carp cum că, pe vremuri ar fi făgăduit lui Lascar Catargiu o înmormântare de clasa I. Carp tăgăduește că ar fi spus aceste vorbe, fiindcă pentru Catargiu avea multă stimă. Dar recunoștință nu i-a datorit niciodată.

Aceste vorbe, adaogă Carp, au fost spuse de Titu Maiorescu lui Nicu Filipescu, într'o lojă la Rașca. Dacă Maiorescu rostindu-le, a comis o ingratitudine față de Catargiu, aceasta însemnează că față de mine a comis pe a doua.

Carp răspunde și unei afirmațiuni a ministrului Alecu Constantinescu, care a afirmat, că legea împroprietăririi votată sub conservatori, a fost redactată de Alexandru Lahovary, pe atunci ministru al domeniilor. Legea, spune Carp, a fost redactată de mine, cuvânt cu cuvânt, dar Lahovary a prezentat-o fiindcă era ministru de resort.

— La începutul lunii Martie a fost în București, primul redactor al ziarului parizian „Le Matin", d. Stephane Lausanne. I s'a dat un banchet la hotel Bulevard, la care a participat d. Blondel, ministrul Franței, și un număr de ziariști.

Mai mulți ziariști au rostit toasturi, cărora le-a răspuns d. Lausanne.

— La 29 Martie, Sindicatul ziariștilor și Asociația generală a presei au dat un mare banchet d-lui dr. C. Angelescu, ministrul de lucrări publice, pentru felul larg în care a rezolvat chestiunea biletelor de liber parcurs pe căile ferate, ale ziariștilor.

Banchetul a fost dat în sala hotelului Bulevard.

La dreapta și la stânga ministrului au stat Al. Ciurcu, președintele Asociației generale a presei și Ion Procopiu, președintele Sindicatului ziariștilor, în fața ministrului, autorul acestor rânduri, care a prezidat banchetul.

Au participat la banchet ziariștii: Rubin, Em. Fagure, Ion Nădejde, Al. Mavrodi, Scarlat Lahovary, Dumitrescu

Câmpina, Ion Popescu, T. Pizani, Jonsohn, Demetrescu, Rosental, Popescu-Duțu, M. Mora, V. Mora, I. Nicolau. Al. Tisescu, Durand, Barbu Voinescu, N. Georgescu, A. Ranetti, Cristodorescu, Boțan, Burileanu, N. Țînc, I. Fermo, Leontin Iliescu, Gr. Tăușanu, F. Genazini, Compoteca, Simionescu, Aslan, Ciocârdia, etc. A participat la banchet și Barbu Delavrancea, fost ziarist și fost ministru de lucrări publice.

Bine înțeles, seria discursurilor a fost fără sfârșit.

— La sfârșitul lunii Martie, s'a făcut în grădina Cișmigiului inaugurarea monumentului lui Gheorghe Panu. Foarte puțină lume și putin interes din partea publicului; din partea autorităților un singur ajutor de primar, nimenea din partea partidului liberal, în care figura Panu, când a murit.

Au vorbit: Constantin Mille, Al. Ciurcu, inginerul Hălăceanu, Marin Dumitrescu, D. Longinescu, ziaristul Iancu Popescu, inginer Dragoș.

Monumentul îl vedem și astăzi, ascurs sub movila gradinii.

— Duminică 9 Mai, la ora 11 seara, a fost inaugurat noul palat (vechiul palat renovat și mărit) al Fundațiunii universitare Carol I.

Solemnitatea a fost prezidată de rege, regina și principii moștenitori.

Au rostit cuvântări: regele Carol, ministrul instrucțiunii și un student.

— Camera și Senatul au votat revizuirea Constituției, și acum începe campania electorală pentru alegerea Camerelor constituante.

Conservatorii au mari sorți de izbândă la colegiul I, de oarece în joc este exproprierea, dar liberalii se bizue pe colegiile 2 și 3, care dau cel mai mare număr de deputați.

Intrunirile pregătitoare pentru fixarea candidaturilor se țin, de către conservatori, în casa lui Al. Marghloman, a lui N. Filipescu și mai ales la Mișu Deșliu, șeful Capitalei conservatoare. In Capitală, cea mai bună situație electorală o au conservatorii. Takiștii au încheiat unele carteluri electorale cu guvernul și nu mai figurează în luptă decât parțial. In București n'au listă la niciun colegiu.

Conservatorii, cu toată tăria lor, știind însă, că guvernul se va apăra cu toate mijloacele, caută aliați. In conciliabulele ținute, se hotărăște ca, pe sub mână, să se susțină la colegiul II de Cameră, candidaturile independente ale lui Nicolae Fleva și Constantin Mille, directorul „Adevărului".

Constantin Mille combătea, cu cea din urmă violență pe liberali și, mai ales, pe frații Brătianu; pe baza acestei animozități, o înțelegere nemărturisită mijloci între partidul conservator și ziarul „Adevărul". Și, fiindcă partidul lui Take Ionescu, pentru care Mille avea simpatii, nu figura în lup-

tă, buna dispoziție pentru opoziția conservatoare îi fu permisă.

Nicolae Fleva, care se bucura de un număr de voturi personale în București, făcu înțelegerea cu conservatorii, pe baza revizuirii Constituției. Fleva se declară antirevizionist, deci puntea de trecere în apele conservatoare, era găsită.

Și astfel, partidul conservator se află în această situație, să-i zicem numai „delicată" — ca să susție și pe liberalul Fleva, fiindcă era mai puțin înaintat decât guvernamentalii, să susție și pe socialistul Mille, care era cu mult mai înaintat.

Pentru ca să înlesnească alegerea lui Fleva și Mille, partidul conservator sacrifică pe unii dintre candidații lui.

Când, în casa lui Alexandru Marghiloman s'a adus în discuție sprijinirea candidaturii lui Constantin Mille, unii fruntași s'au împotrivit. Dar Marghiloman și Filipescu au sprijinit combinația pe motivul, foarte puternic, cum că, în timpul campaniei electorale concursul ziarului „Adevărul" va fi de cel mai mare folos.

S'a discutat, apoi, dacă să se susțină fățiș aceste două candidaturi chiar dela întâiul scrutin, partidul nepropunând decât 7 candidați la colegiul al 2-lea, pentru ca la celelalte 2 locuri să figureze, ca independente, candidaturile Fleva-Mille; majoritatea a hotărît, însă, ca sprijinul fățiș să fie dat, la balotagiu, iar lista partidului să fie de 9 candidați.

Alegerile s'au făcut în aceste condițiuni.

Mihail Deșliu, care era șeful elector al Capitalei din partea conservatorilor, candida la colegiul II de Ilfov și la colegiul I de Dâmbovița pentru Cameră.

La colegiul I de Ilfov sunt aleși de la întâiul scrutin Nicolae Filipescu și Alexandru Marghiloman, un singur liberal Emil Petrescu, iar pentru 2 locuri se declară balotaj.

La colegiul al 2-lea, spre a se asigura alegerea lui Barbu Delavrancea, conservatorii încheie cartel electoral cu liberalii: la toate secțiile agenții liberali trebuiau să dea câte un număr de voturi lui Delavrancea, cu condiția ca și agenții conservatori să treacă un număr de voturi doctorului Botescu.

Doctorul Botescu era foarte urât de cârciumari, deci amenințat să cadă, fiindcă aceștia reprezentau vreo 900 voturi în colegiul al 2-lea, iar d. Vintilă Brătianu dorea imperios ca doctorul să intre în Cameră.

Rezultatul acestui cartel fu alegerea de la întâiul scrutin numai a doctorului Botescu, a d-lui Hagi Teodoraki de pe lista guvernamentală și a lui Barbu Delavrancea de pe lista conservatoare. Numărul de voturi obținut de cei aleși față de colegii lor de pe ambele liste, este dovada cea mai lămurită a cartelului. Iată cifrele:

Doctorul Botescu, pe care aproape nici un cârciumar nu

l-a votat, ese în capul listei liberale cu 2559 voturi, pe când d. I. Th. Florescu, pe care toți cârciumarii îl votau, cade în balotagiu cu 2525. Ceilalți candidați liberali, afară de Hagi Teodoraki pe care îl vota întreg comerțul, nu ajunge nici unul nici măcar la 2200.

La conservatori, Barbu Delavrancea e ales al doilea pe Capitală cu 2550 voturi, pe când șeful Capitalei și marele elector Deșliu, atinge d'abia 2216, iar eu al 3-lea pe lista conservatoare, am 2067. Electorii conservatori și șefi de colori, N. Lahovary, Mișu Poenaru-Bordea, dr. Mendonidi nu trec de 1880, 1846, 1600, etc.

La balotagiu, partidul conservator nu mai susține de cât candidaturile independente ale lui N. Fleva și C. Mille; noi, candidații partidului suntem sacrificați.

In urma alegerei lui Barbu Delavrancea la întâiul scrutin și a lui M. Deșliu la Dâmbovița, eu rămăsesem cap de listă pe lista opoziției pentru balotagiu, dar invidiile din partid și necazul că alții erau rămași în urmă, au contribuit ca partidul conservator să nu mai poată obține nici un succes la balotagiu. Singurii aleși ai opoziției fură Constantin Mille și Nicolae Fleva.

La una din secții, la Tăbăcari din Albastru, unde am staționat toată ziua, nici chiar agenții electorali, cari votau la această secție, n'au voit să vină la vot cu toate stăruințele mele. Pretextul lor era teama că vor fi bătuți de agenții guvernului ; adevărul era că nu mai exista interes de partid în luptă.

Alegerea lui Constantin Mille s'a datorit și simpatiilor pe care le avea atunci în sânul corpului electoral din Capitală. Cu alegeri absolut libere ar fi fost ales poate fără ajutorul unui alt partid; dar cu alegerile influențate de puterea guvernamentală, sprijinul partidului conservator era necesar.

— Pe când țara este în așteptarea însemnatelor discuțiuni și realizarea reformelor anunțate și propuse de liberali, o știre de mare senzație se răspândește: Țarul Rusiei va vizita România oprindu-se în portul Constanța.

Războiul cel mare bătea la ușă.

O escadrilă franceză vizitase portul Cronstadt, iar presa franceză jubila. Un recent împrumut de 800 milioane franci acordat Rusiei era menit ca să completeze rețeaua de căi ferate strategice, iar peste 6 luni armata rusă pe picior de pace trebuia să se ridice la 1 milion trei sute mii oameni.

Rusia căuta și aliați noui.

Supărată pe Țarul Ferdinand al Bulgariei, din cauza purtărei sale în timpul războiului balcanic, își îndreptase ochii asupra României.

Intâiul act de curtenire fu trimiterea bastonului de mareșal regelui Carol; al doilea, această vizită.

Intervenția României în Bulgaria și dovada făcută a puterei sale militare impresionase pe ruși. In ziua de 1 Iunie Țarul intră în portul Constanța pe iahtul său „Standard“, pilotat de comandorul Mărgineanu.

Erau orele 10 a. m.

Dela orele 8, comandorul Mărgineanu pornise în larg pe șalupa „Ovidiu“, spre a întâmpina iahtul imperial urmat de flota rusă.

Regina Elisabeta, din pavilionul său urmărea cu un telescop înaintarea flotei ruse. Iahtul „Standard“ apare, urmat de crucișătoarele „Cahul“ și „Almaz“, plus 4 contratorpiloare, toate conduse de piloți români.

Regele Carol e îmbrăcat cu uniforma de mareșal rus și poartă bastonul de mareșal; principele moștenitor Ferdinand poartă uniforma de colonel rus, căci este comandantul unui regiment, iar principele Carol, aghiotant „à la suite“, este iarăși în ofițer rus.

Țarul este însoțit de Țarina, Țareviciul și două mari ducese, fiicele sale.

La debarcare, primarul Constanței prezintă Țarului pâinea cu sarea tradițională pe o tavă de aur dăruită Constanței de rege. Tava poartă inscripția: „România-Constanța — 1 Iunie 1914“.

După intrarea în pavilionul regal, Regele prezintă Țarului pe miniștri, apoi pe Alexandru Marghiloman, Take Ionescu, Ion Lahovary, C. Istrati și Constantin Stere.

C. Stere, fostul revoluționar rus, prezentat Țarului a făcut vâlvă.

Dar Stere era adus acolo ca un simbol al capitulărei față de țarismul rus împotriva căruia se revoltase cândva.

Când Regele a făcut prezentările, Țarul s'a oprit în fața fiecăruia și a schimbat cu fiecare câteva cuvinte. Dar când a ajuns în fața lui Stere, Regele Carol a pronunțat numai numele prezentatului și a trecut mai departe fără a se opri.

Doamnele au fost prezentate Țarinei.

In timpul cât flota rusă înainta spre port, 6 aeroplane au evoluat neîncetat printre vase. Au făcut mare impresie foarte îndrăznețele evoluțiuni ale locotenentului Capșa, care se strecura cu mare măestrie printre crucișătoare și iahtul imperial.

Țareviciul — nefericitul — era foarte sfiicios. Dar mica noastră principesă Ileana s'a dus îndrăzneață drept la dânsul, l-a luat de mână și l-a pus în mai bună dispoziție.

Au fost, bine înțeles, banchete și ceaiuri. Țarul a oferit un ceaiu pe bordul lui „Standard“ servit de cele 2 fiice ale sale.

Dintre toate trupele, țarul a distins regimentul 5 roșiori comandat de colonelul Herescu. Regele i-a oferit proprietatea regimentului.

Pe când se duceau la Catedrală, suveranii s'au oprit în fața acestui regiment care ținea garnizoana la Dobrici în Dobrogea nouă. Regele Carol a spus :

— „De oare ce acest regiment a intrat cel dintâi în Silistra, va avea de azi înainte de patron și proprietar pe țarul Nicolae. Să strigăm, deci: „Trăiască Țarul! trăiască Țarina!"

Trupa a strigat ura ! iar cei doi suverani s'au sărutat în fața regimentului.

La ora 3, țarul a primit pe „Standard" vizita lui Ionel Brătianu și la 3 jum. vizita ministrului nostru de externe Em. Porumbaru.

A urmat decernarea decorațiilor și a darurilor. Lui Ion Lahovary, Al. Marghiloman și Take Ionescu, cari aveau „Sf. Ana" în gradul cel mai mare, țarul le-a oferit câte o tabacheră de aur încrustată cu briliante și Steaua imperială rusă.

La defilarea trupelor, țarina n'a asistat, fiindcă nu putea îndura oboseala.

Țarul și-a exprimat surprinderea văzând soldați dobrogeni cu fesuri.

Regele Carol a eșit călare în fața trupelor, s'a pus în capul lor, a salutat cu sabia pe țar, apoi s'a așezat lângă el.

Prânzul de gală a fost servit la palatul regal, într'un pavilion construit de arhitectul Petre Antonescu. Regele Carol și țarul Nicolae au rostit toasturi.

Amândouă toasturile, tot atât de sincere ca și sărutatul dinaintea regimentului 5 de roșiori, au fost numai himnuri de pace, iar peste 2 luni izbucnea marele războiu mondial.

De și faptele petrecute la Constanța n'ar intra în cadrul „Bucureștiului de altă dată", totuși covârșitoarea lor importanță, impunea povestirea lor. Fiindcă de această vizită imperială au fost legate unele din faptele ulterioare în care România a fost actor activ.

Țarul și familia imperială au plecat din Constanța în aceiași seară la ora 10 jum., iar ministrul de externe al Rusiei, Sasonov, a venit la București.

Rusia începuse, chiar înainte de izbucnirea războiului celui mare, să stărue pentru ca România să treacă în tabăra Ințelegerii. Zilele în care d. Sasonov a stat în București pot fi numite zile istorice. Asupra lor Ionel Brătianu, șeful guvernului de atunci, ar fi putut spune multe lucruri interesante.

S'a observat că la Constanța șeful partidului conservator Titu Maiorescu a lipsit, partidul conservator fiind reprezentat acolo prin Al. Marghiloman. Cauza a fost că în acele clipe Titu Maiorescu era demisionar,

Nemulțumirile provocate în partid prin publicarea noului program, defecțiunea profesorilor universitari, cât și ostilitatea crâncenă a lui Petre Carp împotriva sa, au hotărît pe Maiorescu să cedeze șefia lui Marghiloman.

Și, în adevăr, în ziua de 5 Iunie, comitetul executiv al

partidului s'a întrunit la club. Ioan Lahovary citește textul demisiei lui Maiorescu.

Intelegerea fusese făcută mai dinainte ca șefia să fie dată lui Alexandru Marghiloman.

Pentru ca alegerea să aibă înfățișarea unui act eșit din armonie și înțelegerea tuturor, acela care a propus alegerea lui Marghiloman a fost Mihail Deșliu, aghiotantul cel mai devotat al lui Filipescu.

Apoi au vorbit pe rând : Dimitrie Greceanu din partea Iașului, Gheorghe Știrbey în numele Craiovei, Constantin Arion și chiar Nicu Filipescu, toți recomand șefia lui Marghiloman.

Marghiloman a fost ales șef cu unanimitate, dar patimile cari au distrus partidul conservator ardeau acoperite de cenușa fățărniciei.

— In acelaș timp se deschid camerile constituante printr'un Mesagiu regal.

Discuția asupra revizuirii constituției este pătimașă, dar ceea ce întâmpină cea mai mare împotrivire nu este reforma electorală, ci exproprierea. Proprietarii cei mari nu primesc principiile legii de și exproprierea e propusă în termeni destul de moderați.

In partidul de la guvern sunt două curente cu privire la reformele constituționale : curentul extremist, care cere o expropriere foarte largă și votul obștesc, și curentul cel mai moderat reprezentat prin Emil Costinescu, ministrul finanțelor și Alexandru Constantinescu, ministrul domeniilor. Șeful guvernului, Ion Brătianu trece mai mult către curentul cel d'al doilea. Părerile sale triumfă până în cele din urmă.

— Pe când țara era preocupată de discuția constituțională, în Albania, pe tronul căreia se afla principele de Wied, ruda reginei Elisabeta a României, isbucnește revoluția. După lupte crâncene, revoluția birue și principele de Wied este silit să fugă.

Dar regina Elisabeta, care de obiceiu nu se amesteca în politica dinăuntru sau din afară, de astă dată intră în acțiune și stărue ca România să intervie pentru salvarea tronului rudei sale. La un moment Puterile discută foarte serios ca să se dea României mandatul de a pacifica Albania cu armele.

Sunt oameni politici români cărora acest mandat le surâde. Take Ionescu, interviewat, declară că această însărcinare dată țării sale nu i-ar displace. In cele din urmă această aventură este respinsă definitiv. De altfel nici Italia și nici Austro-Ungaria nu primeau amestecul României acolo unde interesele italiene și austro-ungare erau în joc.

Neputând isbuti să intereseze România pentru soarta rudei sale, Regina Elisabeta izbutește să se organizeze în Ro-

mânia un corp de voluntari români cari să plece în Albania spre a lupta cu armele pentru cauza principelui de Wied.

Cu bani din caseta regală și cu alte fonduri anonime sunt recrutați un număr de voluntari, cari, după ce sunt înarmați, echipați și uniformați cu o bizară uniformă, pleacă către câmpul de luptă.

Românul n'a fost nici odată aventurar; de aceea cu mare greutate s'au putut găsi vreo sută de oameni hotărîți să fie mercenari și să-și jertfească viața pentru o cauză care nu era nici o lor nici a țării lor.

Din Budapesta se telegrafiază că 80 din acești voluntari ajunși în acel oraș n'au putut găsi adăpost în nici un otel căci „nu inspirau încredere"; de aceea au fost siliți să doarmă, noaptea petrecută acolo, pe stradă. Imprejurul lor se adunase o mare mulțime de curioși atrași de originalitatea uniformei.

După un șir de lupte, mai mult sau mai puțin serioase in Albania, voluntarii români s'au reîntors în țară. Cauza prințului de Wied era pierdută.

— La această epocă — sfârșit de Iunie — moare Ion Saita, avocat de mâna întâia, deputat liberal, fostul prefect de poliție al ministrului de interne liberal Vasile Lascăr.

Ion Saita a fost unul din cei mai buni prefecți de poliție al Bucureștilor. Lui i se datorează multe reforme, el a pus ordine în multe servicii, sub el poliția începuse să se modernizeze.

— Europa ferbea. Se simțea că în aer este electricitate și că descărcarea va trebui să fie apropiată și spăimântătoare.

Inarmările tutulor Statelor luau proporții uriașe. Armata germană se înmulțise, de curând, cu alte 4 corpuri de armată; în Franța marele orator socialist Jean Jaures lupta din răsputeri ca să reducă serviciul militar de la 3 la 2 ani, dar nu izbutea; Rusia își înmulțise cu bani francezi, căile ferate strategice și creștea armata pe picior de pace până la 1 milion 300.000 oameni; în sfârșit Austro-Ungaria, care vedea primejdia venind pentru ea, tindea să declare războiu Italiei.

In fruntea partidului războinic austriac stetea moștenitorul tronului arhiducele Ferdinand, cât și șeful statului major al armatei. Războiul Austro-italian plutea în aer.

Diplomații unora din țările mari dedeau aparența că luptă din greu dar convinși ca să înlăture catastrofa, în realitate cele două tabere: tripla-aliantă și dubla-alianță, alături având Anglia, se măsurau și așteptau momentul.

Acest moment sosi mai repede de cât se credea: Arhiducele Franț Ferdinand, moștenitorul tronului Austro-Ungariei, e asasinat, dimpreună cu soția, pe când vizita Seraievo. capitala Bosniei.

De acum evenimentele se vor desfășura cu iuțeală de ful-

ger și marea conflagrație nu va întârzia mai mult de o lună.

— La sfârșitul lunei Iunie nu număr de conservatori au plecat la Ţibănești, moșia lui Petre Carp din județul Vaslui, spre ai duce urări de viață lungă și omagiu de admirație, cu prilejul aniversărei sale de 77 ani.

Au plecat la Ţibănești: Al. Marghiloman șeful partidului conservator, N. Filipescu, colonel Gârleșteanu, D. Nenițescu, C. Mavrodin, Ion Bacalbașa, Dinu Stoianovici și C. Haneș profesorul. Petre Carp, se afla în cele mai bune dispozițiuni. A primit felicitările celor veniți și i'a poftit la ceaiu și cafea cu lapte.

Unul dntre cei de față făcând oare care zeflemele pe socoteala ziariștilor de față, Carp a vorbit.

— Ce, nu 'ți plac ziariștii? Se vede că nu știi despre dânșii ceea ce e scris prin cărți, că sunt a patra putere în Stat. Află, însă, că unui ziarist i se cere: minte, inimă, talent și cultură.

— Cam mult, întrerupse cel lalt.

Iar Carp îi răspunde:

— Vezi, dar, ce greu ți-ar fi să fii gazetar.

La ora 11 dejunul. Unii propun să se mănânce în picioare, Carp este pentru această idee spre a dovedi că e încă viguros; dar tinerii protestează și cer scaune. Carp se supuse.

Cel dintâiu toast, îl ține Niculae Filipescu. Este foarte instructiv, de aceea îl dau aci intreg.

„— Domnule Carp. Am măgulitoarea însărcinare de ați mărturisi sentimentele noastre de admirație. Te rog să primești acest omagiu ca unul ce nu poate adăoga nimic la numele D-tale — pentru D-ta nimic pentru noi, însă, mult.

E cazul de a zice: nimic nu lipsește gloriei tale, numai tu lipsești gloriei noastre.

Intrat de viu în nemurire după ce ai gustat farmecul și toată amărăciunea gloriei, ne mai având nimic de invidiat nu pot de cât să 'ți urez să trești ca pildă și ca lecție ani îndelungați".

Câtă zădărnicie și câtă ironie în toate aceste fraze și patime politice. Câte-va luni mai târziu Carp și Filipescu se aflau în două tabere dușmane față de războiul mondial și chestia națională română. Iar omul care la 1914 era decretat de Filipescu drept un intrat de viu în nemurire, intra peste patru ani, în cea mai întunecată retragere.

La această masă au mai vorbit și alții: Al. Marghiloman, Dimitrie Greceanu, Doctor Peride, colonel Gârleșteanu.

Carp a răspuns cu un toast de protocol fără nimic însemnat, nici ca stil nici ca gândire. Erea toastul omului sfârșit căruia i se aduceau laudele obicinuite pentru cei dispăruți.

Astfel de sărbători, or cât de măgulitoare ar fi pentru cei cărora se adresează, seamănă cu înmormântările.

— In urma atentatului de la Serajevo o mare agitație începe în Serbia, ziarele unguresti anunță că Serbia a mobilizat 70.000 soldați la granița Austro-Ungariei.

Intre România și Bulgaria relațiunile sunt cât se poate de dușmănoase. Grăniceri bulgari împușcă într'o zi pe un grănicer român, peste câteva zile grănicerii români ucid 5 grăniceri bulgari, adică pe toți oamenii pichetului.

Pe toată frontiera dobrogeană urmează atacuri și focuri de pușcă schimbate. La pichetul 25 alți 2 soldați bulgari sunt uciși pe când asaltau pichetul românesc. Aceste fricțiuni produc mari agitații în Bulgaria și nu mai puțină enervare la București.

Ziarele publica o telegramă din Constanța care anunță că Bulgarii au concentrat forțe numeroase spre Dobrici și înaintează ; din Constanța este trimis către acel punct, regimentul 18 de artilerie. Se pregătește de plecare regimentul de obuziere și regimentul 34 de infanterie. Enervarea crește la Bucuresti ceas cu ceas.

— La Belgrad se fac manifestațiuni repetate și violente în potriva Austro-Ungariei, telegramele aduc știri din cele mai îngrijorătoare, fiindcă presa Austro-Ungară vorbește hotărît despre o intervenție militară în Serbia.

De-ocamdată se anunță că Viena va trimite la Belgrad un ultimat care va complica firește situația.

Toate valorile sunt în mare scădere la Bursă.

La 10 Iulie Austro-Ungaria trimte la Belgrad ultimatul, punând Serbiei condițiuni foarte grele și cerând răspunsul în 48 de ore.

Nota acuză Serbia că a patronat atentatul de la Serajevo, apoi cere Serbiei să declare că renunță la Bosnia, însfârșit impune o serie de măsuri precum : suprimarea publicațiilor ațîțătoare, dizolvarea Societăților anti austriace, va elimina din armată și din celelalte servicii ale Statului pe cei cari fac propagandă contra monarhiei, va primi ca agenți ai acestei monarhii să intre în Serbia spre a îndeplin toate aceste îndatoriri etc., etc. In sfârșit pentru ca umilința să fie deplină, s'a impus Serbiei ca, pe ziua de 26 Iunie, Serbia să răspundă printr'o Notă al căreea conținut erea redactat de ministerul de externe la Viena și înserat în Nota trimisă Serbiei.

Această Notă este privită pretutindeni ca o declarație de războiu, la București părerea cercurilor politice este că Rusia nu va putea tolera executarea Notei și va interveni cu armele.

Evenimentele se precipită. Telegramele anunță că artileria și cavaleria sârbă înaintează către frontieră.

— In acelaș timp telegramele din Durazzo vestesc cum ca detașamentul voluntarilor români, comandat de locotenentul Burki, a intrat cu succes în luptă. Eșind din tranșee

a dat asaltul și a pus pe fugă pe insurgenți. Detașamentul era tare de 120 oameni.

— Serbia răspunde în termen ultimatului austriac, însă cu o Notă care, părând neîndestulătoare la Viena, relațiile diplomatice între Austro-Ungaria și Serbia se declară rupte.

Războiul este acum de neînlăturat.

Rusia intervine în conflict și trimite Vienei o Notă în care îi cere să prelungească termenul dat Serbiei spre a răspunde. Această Notă e comunicată și României.

In sfârșit Austro-Ungaria trimite Serbiei declarația de războiu oficială.

Luptele încep printr'un duel de artilerie ce se prelungește, iar Sârbii încearcă să arunce în aer podul peste rîul Sava, dar nu izbutesc.

In Rusia mobilzarea parțială este decretată ; bursa e închisă pe când în Germania e decretată starea de războiu.

La Paris spiritele încep să fie foarte agitate, Franța simte că momentul cel mare se apropie.

In ziua de 19 Iulie marele orator socialist Jean Jaures, acela care lupta ca să scadă puterile militare ale Franței, este asasinat.

Pe când se afla în cafeneaua-restaurant : „Au Croissant“, din Rue Montmartre, a fost împușcat din stradă de către un tânăr. Lovit la cap de mai multe gloanțe, Jaures a murit curând.

Războiului între Serbia și Austro-Ungaria, urmează războiul cu Rusia. Rusia atacă Austria, apoi Germania declară războiul de-odată și Rusiei și Franței.

Situația României devine gingașă.

Pe de-oparte Austro-Ungaria și Germania cer României ca să intre în acțiune cu toate forțele sale, pe de altă parte Rusia și Franța cer României să nu se angajeze.

Apoi în țară războiul alături de Austro-Ungaria este foarte nepopular.

Partidul socialist condus de doctorul Cristian Rakovsky se deda la mari agitațiuni cerând ca România să nu intre în războiu.

Fată cu agitația ce crește și sub presiunile din afară, regele Carol convoacă la Sinaia consiliul de coroană compus din Prințul Moștenitor, Miniștrii, Președinții Corpurilor legiuitoare, șefii celorlalte partide și oare care fruntași politici. Nicolae Filipescu erea în streinătate pentru ca să-și îngrijească sănătatea.

Regele erea de părere ca România să stea alături de Puterile Centrale și să intre imediat în războiu.

Șeful guvernului, însă, cât și Take Ionescu nu ereau de această părere. Rămânea Marghiloman șeful partidului Conservator.

Ca România să intre în războiu alături de Franța și de Rusia, nu era cu putință, întâiu fiindcă Germanii se arătau a fi cei mai tari, intraseră în Belgia și în Franța unde înaintau victoriosi, al doilea fiindcă regele Carol n'ar fi mers nici o dată în contra Germaniei. Atunci oamenii politici căzură de acord ca să susțină rămânerea României în neutralitate.

Inainte de întrunirea consiliului de coroană la Sinaia cei trei șefi de partide : Ion Brătianu, Take Ionescu și Marghiloman se puseră de acord ca să susțină neutralitatea.

Sinaia se umplu repede de vizitatori, oameni politici, corespondenți ai ziarelor streine și ziariști din București. Tot ce erea om politic în București alergă la Sinaia, acolo unde se juca una din cele mai vitale partide politice. De altfel în cercurile inițiate rezultatul erea cunoscut dinainte, numai marele public nu erea în curent cu dispoziția factorilor politici hotărîtori.

Consiliul de coroană se întrunește sub președenția Regelui. Din partea liberalilor care ereau la guvern, vorbiră primul ministru Ion Brătianu președinttele Camerei Mihail Ferikide și Emil Costinescu ministrul de finanțe. Toți se pronunțară pentru expectativă și aceasta pentru mai multe motive. Principalul motiv invocat fu că armata nu erea pregătită. Apoi un motiv puternic fu acela că România nu s'a aliat nici o dată cu Germania și cu Austro-Ungaria ci cu Tripla-alianță. Cât timp nu se va cunoaște atitudinea Italiei, România trebuie să aștepte.

Regele Carol vorbi stăruind ca România trebue să intre în războiu alături de Puterile Centrale pentru ca să reia Basarabia care i'a fost răpită.

Făcu lauda armatei germane spunând că este o armată de elită căreea nimic nu'i va putea rezista.

Cât privește Italia regele afirmă că are informațiuni temeinice cum că Italia va intra negreșit în războiu alături de Germania pentru ca să reia Nisza, Savoia și Corsica.

Petre Carp vorbi sprijinind părerea regelui. Ceru ca România să intre imediat în luptă alături de Puterile Centrale, fiindcă primejdia cea mare va fi în tot deauna pentru România imperiul rusesc.

Take Ionescu vorbi apoi sprijinind neutralitatea absolută față de amândouă taberele. Alexandru Marghiloman și Ion Lahovari fură de aceiași părere.

Regele Carol rămânea tot la părerea lui. Dar tocmai atunci veni știrea cum că Italia și-a declarat neutralitatea.

Această veste fu decisivă. Regele declară atunci că se asociază la părerea celor cari au sprijinit neutralitatea. De și aceasta nu e părerea sa, de și crede cu convingere cum că interesul României este să intre în luptă alături de puterile

centrale, fiind rege constituțional se pleacă în fața voinței țărei.

Consiliul de coroană hotărî, dar, neutralitatea leală față de toți și, în timpul acesta, pregătirea intensivă a armatei.

A doua zi adversari părerei regelui și a lui Petre Carp avură un nou triumf: telegraful aduse știrea cum că Anglia a declarat războiu Germaniei. Regele Carol văzu atunci că situația începe să se arate îngrijorătoare pentru Germania.

Take Ionescu se afla în Anglia când războiul cel mare fu dezlănțuit. Acolo i se spuse că dacă România va intra în luptă alături de Germania soarta ei va fi tristă, la încheierea păcei va fi desființată și împărțită între Rusia și Bulgaria.

Fiindcă Bulgaria stă la pândă și nu se pronunță, hotărîrea ei erea să ia poziția contrarie pe care o va lua România : dacă România va merge cu Puterile Centrale, ea să meargă cu Rusia, iar dacă România va merge cu Ințelegerea ea să treacă în tabăra Centralilor.

Take Ionescu luă trenul imediat și alergă alarmat în țară ; el venea cu hotărîrea de a opri cu or ce preț intrarea României în războiu alături de Austria și de Germania.

Pe când un om politic român d. Gheorghe Mironescu venea cu trenul de la Craiova la București se întâlni cu Take Ionescu care venea din Anglia. Cum îl văzu Take Ionescu foarte alarmat, îi strigă :

— „Mironescu, *finis Romaniae !*“.

Câteva zile mai târziu, după ce Namurul belgian căzuse si Germanii câstigară bătălia dela Charleroi, întâlnii pe Calea Victoriei în dreptul Teatrului Național pe fiul unui om politic foarte francofil, care venise în ajun de la Sinaia. L'am întrebat care va fi atitudinea României când va eși din neutralitate, el mi-a răspuns :

— O să mergem cu germanii fiindcă ei sunt învingători.

— Nicolae Filipescu își părăsi cura din streinătate unde se afla și veni cât mai repede în București.

A doua zi ereau la el câțiva prieteni și cunoscuți de aproape. Se aflau repauzați astăzi: Nicolae Fleva, Barbu Delavrancea, D. Mani și D-rul Giani, precum și d-nii Ionas Grădișteanu, Pascal Toncescu și cu mine.

Pascal Toncescu venea dela Paris și venea plin de entusiazm. El spunea că a văzut minuni, o armată franceză numeroasă, bine echipată și plină de însuflețire pentru luptă, Pascal Toncescu striga că România trebue să intre imediat în luptă și să treacă munții.

Filipescu nu spunea nimic, tăcea și asculta fără să fie convins. Entuziasmul juvenil al lui Toncescu nu'l încălzea de loc.

In timpul convorbirei întreb :

— Dar Bulgaria ce va face dacă vom intra în Transilvania ?

Atunci Filipescu părăsește, pentru întâia oară, tăcerea și spune textual.

— Da, de asta mă tem și eu !

In ceasurile acelea Filipescu nu erea încă convins că România trebuie să intre în luptă alături de Franța, de Rusia și de Anglia.

— Anglia a declarat războiu Germaniei. Ztirea străbate ca fulgerul, în cercurile germane și germanofile îngrijorarea se arată, în cercurile francofile este încredere în victorie și entusiazm.

Iată cum a procedat Anglia.

Ambasadorul englez Sir Edward Goschen s'a dus la parlamentul german și a cerut secretarului de Stat von Iagov, că Germania să dea asigurări cum că neutralitatea Belgiei nu va fi violată. Ministrul german a răspuns că aceasta nu se poate de oarece în acest caz Franța va invada Germania trecând prin Belgia. In urma acestui răspuns Ambasadorul Angliei a adus declarația de războiu și și-a cerut scrisorile de rechemare.

— Incep să răzbească unele incidente de la Consiliul de Coroană.

Se știe că Petre Carp, în urma căderei sale de la guvern, erea în mare răceală cu regele care nu 'l susținea. Apărând în consiliul de Coroană părerea capului Statului, Carp își lua o abilă revanșă.

După terminarea consiliului, regele s'a apropiat de Carp și i-a spus, strângândui călduros mâna:

— Sunteți un om de inimă și un adevărat bărbat de Stat.

Ceilalți oameni politici de față au înțeles că vorba erea, nu numai o laudă pentru Carp dar și o dezaprobare a purtărei lor.

Regina Elisabeta, aflând despre rezultatul consiliului a exclamat în limba franceză un calambur.

— C'est une decision des.... orientale.

Intre Emil Costinescu și Petre Carp a fost o ciocnire cam violentă.

Când Carp a susținut cu căldură că România să intre în războiu alături de Austro-Ungaria, Costinescu i'a spus:

— Văd, domnule Carp, că tot nu înțelegi sufletul poporului român. De aceea n'ai putut ajunge la ceva. Poți dumneata să 'ți ei răspunderea unei astfel de politici ?

Carp răspunde hotărît :

— Da.

Ion Lahovary intervine atunci :

— Dar ai 9 oameni cari să te secondeze ?

— Germanii și Austro-Ungurii năvălesc în București și la Sinaia, venind din Bulgaria și din Turcia. In gara din Sinaia trenul e luat cu asalt de mobilizații Puterilor centrale.

Toți pleacă la corpurile care operează pe frontul oriental. Batistele flutură pe peron, cei din vagoane răspund.

— La revedere la Varșovia !

— La revedere la Moscova !

Toți germani aceștia sunt siguri că nu vor face de cât un marș de paradă până în inima Rusiei.

— In țară nimenea nu mai dă atențiune reformelor contituționale căci războiul acapăra toate gândurile.

Mai multe alegeri parțiale pentru cameră și senat, dau 3 conservatori, 2 takiști, 1 liberal și 1 balotaj.

La Colegiul I de Cameră din Ilfov sunt aleși Doctorul C. Istrati și Petre Carp.

— D'abia început războiul cel mare și Papa Pius al X-lea moare. Erea al 258-lea Papă al catolicilor.

— De și România este neutră, germanii fac sforțări pentru ca să se folosească de teritoriul României pentru scopurile lor militare. Intr'o zi se răspândește zvonul că un tren german plin cu marinari germani a trecut prin țară cu destinație pentru marina militară a Turciei.

Față cu alarmarea opiniei publice și intervenția reprezentanților Angliei, Franței și Rusiei, guvernul a dat un comunicat în care se spunea că în adevăr au trecut prin țară un număr de 257 meseriași de diferite naționalități, în majoritate germani, însă toți ereau cu pașapoarte în regulă, fără arme și cu certificate. Că merg pentru lucrările liniei ferate de la Bagdat. Guvernul, însă, a luat măsuri ca pe viitor, asemenea treceri să nu se mai facă de cât în grupuri de cel mult 20 oameni.

— Nu voiu urma peripețiile luptelor pe frontul francez și pe frontul rus, voiu spune numai că la mijlocul lui August stil vechiu rușii înaintau contra austro-ungurilor și luau Lembergul iar pe frontul francez germanii băteau pe francezi în Alsacia, îi băteau în marea bătălie de la Charleroi și cucereau în Belgia Liege și Namur. Iar în Rusia orientală, germanii neavând de cât trupe puține și de calitate inferioară, — rușii respingeau pe germani și înaintau până la Konigsberg.

Cât timp lupta era nehotărîtă iar victoria germanilor probabilă, șefii de partide ereau partizanii neutralităței. Insă victoriile rușilor împotriva austriacilor încep să provoace alt curent în țară. După căderea Lembergului Take Ionescu și Nicu Filipescu încep o puternică campanie cerând ca România să intre în luptă împotriva Austro-Ungariei.

Atunci intervine și bătălia de la Marna.

Când s'a făcut dovada cum că formidabila armată Germană nu este invincibilă, când oștirile germane care până atunci mergeau din victorie în victorie, sunt oprite în loc, bătute și respinse peste râul Marna, cei cari erau neutrali

până atunci încep să ceară cu glas tare intrarea României în acțiune.

Dar regele Carol se împotrivește.

Ziarele lui Take Ionescu și ale lui Nicu Filipescu atacă pe rege și cer ca România să intre în războiu chiar și împotriva voinței regelui; toată lumea aceasta spune că ora României a sunat acum, ora aceasta nu trebue pierdută.

Presiunile asupra României sunt mari din două părți, împăratul Austriei face apeluri desperate la vechiul sau amic regele Carol ca să-i vie în ajutor, regele Carol cere, la rândul său, ca să-și respecte angajamentele luate față de împărat. Insă aceleași stăruințe le fac acum și reprezentanțiiInțelegerei.

— Calvarul regelui începe, de supărare cade la pat.

Regele Carol, care, ținuse în mână țara timp de 45 de ani, regele Carol care dictase tutulor guvernelor politica din afară, regele Carol care fusese stăpânul în toată puterea cuvântului, se vede, deodată, neputincios la ora cea mai hotărîtoare. Pus în situația de a nu'și putea ține făgăduelile față de patria sa de naștere și față de împăratul Austriei, își manifestă intenția ca să abdice. Zvonul abdicărei sale, circulă in cercurile politice.

Față de dispoziția opiniei publice, a lumei politice și armatei, acuma Germania cere României ca să rămâie neutră. Fiindcă Germania s'a încredințat cum că pe cooperarea activă a României nu se mai poate bizui, cere de acum ca, cel puțin, România să rămâie în neutralitate.

Un nou ministru german la București, d. Von den Busche este trimis în România.

Regele, înțelegând și el că armata română nu va mai putea lupta alături de unguri, devine partizanul neutralitei

Dar și în partidele politice a intrat neînțelegerea. La liberali Emil Costinescu este partizanul intrărei în războiu și cât mai curând; dar Ion Brătianul se împotrivește, pe de o parte fiindcă armata este nepregătită, pe de altă parte fiindcă propunerile rusești nu-l mulțumesc. In adevăr rușii fiind acum singurii biruitori pe frontul austro-ungar țin tonul sus și au pretenții mari. Pe lângă presiunile făcute asupra anglo-francezilor ca să le asigure Constantinopolul, nici românilor nu vor să le asigure întreaga Bucovina; Cernăuții și cu o parte a Bucovinei, îl cer pentru dânșii.

La conservatori dihonia e mare, Nicu Filipescu, cere convocarea comitetului executiv al partidului și acolo propune o moțiune prin care partidul reclama intrarea imediată în războiu.

Intr'una din ședințele furtunoase, Barbu Delavrancea, partizan entusiast al intrărei în acțiune a rostit discursul său de care s'a vorbit atât atunci.

Delavrancea a spus că România să intre în războiu și să

alerge în ajutorul Franței chiar dacă ar trebui să fie zdrobită: Atunci a rostit faimoasa lui frază:

„Fiindcă nu concep lumea fără Franța, Franța fără Paris, Parisul fără Luvru si Luvrul fără Gioconda".

Dar moțiunea lui Filipescu nu a fost pusă la vot, fiindcă tocmai atunci veni vestea că regele va convoca Consiliul de Coroană.

Alexandru Marghiloman șeful partidului conservator fusese câștigat de rege pentru ideea neutralității.

Intr'o zi aflându-mă în salonul său a venit tocmai de la palatul regal. Atunci l-am văzut partizan convins al politicei regelui și adversar tot atât de hotărît al intrărei în război.

Eream vreo 3-4 inși de față și Marghiloman ne-a spus textual:

— Regele, înțelege că România nu mai poate trăi în limitele sale actuale însă nu e astăzi momentul expansiunei sale către Apus, astăzi trebuie să luăm Basarabia, fiindcă primejdia cea mare pentru Europa ca și pentru România e Rusia.

După ce Rusia va fi învinsă, ceasul României va veni. In ziua în care va suna ora lichidărei Austro-Ungariei, oră care nu poate întârzia mai mult de 20 de ani, România va lua atunci Ardealul și Bucovina.

Și Marghiloman adăogă:

— Eu cred că regele are dreptate.

Regele Carol erea acum, ținta multor atacuri, în unele ziare articolele treceau de marginile violenței și ale injuriei chiar. Regele erea foarte amărît și precum am spus, căzu bolnav.

In zilele acestea Take Ionescu mergând în audiență spre a cere iarăși intrarea României în războiu, regele Carol îi spuse:

— Dacă regret ceva este că n'am murit înainte de începerea acestui războiu.

Aceste cuvinte spun îndestul și cu o tragică elocință cât l-a costat pe Carol I perderea autorității sale cât și neputința de a-și ține făgăduiala dată împăraților Austriei și Germaniei de a le veni în ajutor la ceasul primejdiei.

Regele Carol erea atins mortal în inimă și nu se mai putea reculege. De altfel, întocmai ca în tragediile teatrale numai moartea mai putea dezlega o situație încolțită din toate părțile.

Și moartea nu întârzie ca să-și facă datoria.

Sâmbătă 27 Septembrie o știre jalnică se răspândește în București: Regele Carol a murit.

In adevăr regele Carol murise.

In dimineața acelei zile regele s'a sculat indispus, s'a plâns de slăbiciune generală și de amețeli, a primit pe primul ministru cu care a lucrat și pe care l-a reținut la dejun.

După plecarea primului său sfetnic n'a mai trecut mult și s'a prăbușit. Regele Carol a murit prin încetarea inimei.

Ca în tot dauna, și de astă dată lumea n'a voit să accepte cu ușurință că moartea a fost naturală. A tot știutorii au vorbit de un asasinat: regele Carol fusese otrăvit fiindcă atât timp cât ar fi trăit, România n'ar fi intrat nici o dată în luptă alături de Puterile Ințelegerei.

Adevărul este că moartea acestui rege a fost regretată de public.

Or care i-ar fi fost tendințele și preferințele în clipele în care și-a dat sfârșitul. nu este, însă, un neadevăr că erea un om blând, împăciuitor și moderat. Autoritatea și-a exercitat-o fără să cadă în excese dictatoriale, a ajutat la înălțarea României și o lăsa stimată în afară și organizată înăuntru.

Chiar murind regele Carol făcea o mare slujbă țărei sale de adopțiune: moartea lui dezlega mâinile regelui României față de Austria și de Germania, România putea acum să răsufle.

Regele Carol urmărea de la 1878 un plan patriotic, dacă voiți, plan pe care îl împărtășise până atunci toate partidele politice.

Când, la 1878 rușii ne-au luat cele trei județe basarabene deși România îi scăpase dela catastrofă în urma înfrângerei lor dezastroase la Plevna, regele Carol a rămas adânc revoltat. Din ziua aceea a hotărît ca să-și ia revanșa.

Treizeci și șase de ani a așteptat ora când, în alianța puterilor germanice, să atace Rusia și să-i ia înapoi obiectul raptului. Acesta era visul său, vis mângâietor al mândriei sale ofensată și al înălțărei României în acelaș timp. Căci astfel înțelegea el înălțarea României.

Hohenzollernul trăise deștept în el.

România pierduse județele basarabene sub domnia sa, mândria lui erea ca tot sub a sa domnie județele basarabene să fie redate României.

Dar în calculele soartei concluzia a fost alta.

Regele Carol murea tocmai atunci când, în fața situației cu totul întunecată, șeful guvernului punea la cale formarea unui minister național sub președenția sa.

— Cât drum făcuse regele Carol !

La începutul domniei sale a fost primit cu bunăvoință de toate partidele afară, bineînțeles, de foștii cuziști ireductibili, acei cari nu uitau pe fostul Domnitor și mai ales binefacerile regimului său pe care le perduse spre a nu le mai regăsi. Dar nu trecu mult și patimile de partid îl acoperi cu cele mai violente atacuri care ereau pure injurii.

Ziarele umoristice ale epocei ereau fără nici o sfială, astăzi la 1932 Decembrie nici bănuială ce erea presa aceasta cu 60 de ani în urmă.

Pe lângă *Ghimpele, Daracul, Nechipercea* etc., răsăreau zilnic foi sporadice care ofensau pe Domnitor până la sânge

Iată un exemplu:

Ziarul *Coșnița* dela 28 Ianuarie 1871, scria:

Pleci, te duci cu gura plină,
Neamț calic, liftă streină,
După ce te-am ghiftuit
Ca pe-un trântor pămăsit.
Ca pe-un trântor hămăsit.

nitorul o scrisese unui prieten al său din Germania numit Ambron, scrisoare care a făcut mult zgomot la epoca aceea.

Scrisoarea Domnitorului către Ambron fusese publicată în mai multe ziare streine dar în ziarele din țară nu fusese publicată. Numai după ce lumea liberală agită pe această chestie, și denunță pe Domnitor că a insultat țara și numai dupăce ministrul Ion Ghica, șeful guvernului fu interpelat în Ianuarie 1871, scrisoarea apăru și în ziarele din țară.

Această scrisoare am publicat-o în volumul I al „Bucureștilor de altădată!"

Domnitorul, în această scrisoare își exprima dorința de a abdica. Atacurile se repetau zilnic aproape, atmosfera în țară erea hotărît înpotriva Domnitorului.

Pe de o parte amintirea lui Cuza se deștepta, pe de alta simpatiile pentru Franța hrăneau antipatia. Carol I petrecea zile urâte.

In fața acestei hotărîri ferme cabinetele europene și în special principele de Bismark sfătui cu energie pe principe ca să nu lase tronul României. Fiindcă Bismark își dedea seama ce înseamnează un prinț german la porțile Orientului, în fruntea unui stat latin în mijlocul statelor slave.

Când scrisoarea fu cunoscută un deputat liberal interpelă guvernul, două ședințe secrete ale camerei fură ținute, dezbaterile fură furtunoase apoi discuția se prelungi în ședință publică.

Rezultatul fu că o moțiune de devotament pentru principe fu votată. Cu toate voturile mai puțin 6 deputați cari au votat contra.

Afară de puțini conservatori toată opinia publică erea protivnică Domnitorului, însă Germania biruise.

Dacă victoria ar fi fost a Franței principele Carol ar fi fost detronat în cele dântâiu 24 de ore, însă marea izbândă a Germaniei povătui prudența.

Când ziarul satiric *Coșnița* scria: „Pleci, te duci cu gușa plină" răspundea hotărîrei luată de Domnitor de a se reîntoarce în patria lui.

Astfel regele Carol și-a inaugurat Domnia cu mari decepții și a sfârșit la fel. După patru ani de cârmuire agitată scria că regretă cum că nu este înțeles de partide, după 48 de ani a spus lui Take Ionescu, cum că regretă că n'a murit

mai înainte de a se vedea silit să stea cu mâinile la piept atunci când Germania se afla în primejdie.

Și la 1871 și la 1914, Carul de Hohenzollern s'a aflat în conflict cu opinia publică românească, dar aceasta numai din cauză că dragostea lui pentru patria Germană a rămas nestinsa.

Negreșit regele Carol a iubit România dar a avut întotdeauna două patrii. Cât timp interesele României n'au fost în dezacord cu interesele Germaniei toate au mers de minune, când, însă, între interesele României și interesele Germaniei s'a ivit divergința, regele n'a avut tăria de suflet ca sa aleagă.

Și a plătit cu viața neputința lui de a sluji România uitând cauza Germaniei.

Testamentul regelui făcut la 14 26 Februarie 1899 fu cunoscut și publicat imediat după moarte.

Prin acest testament regele își exprima dorința ca, în sicriu să fie îmbrăcat în uniforma de general uniformă de mică ținută cu decorațiile de războiu și numai *„Steaua României“* și Crucea de Hohenzollern pe piept. Coroana de oțel să fie pusă alături și dusă până la ultimul locaș apoi readusă în Palat. Corpul să fie înconjurat numai de flori și verdeață fără cununi. Sicriul, tras de 6 cai din grajdurile palatului fără voaluri negre, corpul pus pe un afet de tun luat la Plevna dacă se poate, toate steagurile, care au fâlfâit pe câmpurile de bătaie. să fie purtate înaintea și înapoia carului funebru. Tunurile să bubuie în toate forturile din București, Galați și Focșani. Apoi adaogă:

„Doresc ca corpul meu să fie îngropat lângă mânăstirea Curtea de Argeș reclădită de mine și care poate deveni mormântul dinastiei române, însă când Capitala regatului va cere ca cenușele mele să rămână în mijjlocul iubiților mei bucureșteni, atunci înmormântarea la Curtea de Argeș va fi provizorie până ce se va clădi un Mausoleu pe o înălțime împrejurul orașului unde se poate deschide un bulevard. Mă gândesc la înălțimea unde se găsește astăzi un pavilion al Institutului Geografic militar“.

Urmează grija pentru regina Elisabeta, soția, căreea îi lăsa venitul moșiilor Broșteni, Sinaia, Predeal și Mânăstirea veniturî ce se ridicau, atunci, la aproape 400.000 lei. Și'i mai lasă, ca reședință de vară, Castelul Peleș.

Iși exprimă speranța că apartamentele palatului din Calea Victoriei, unde locuia regina Elisabeta, îi vor fi lăsate mai departe.

Restul averei îl lasă moștenitorului său la tron, și nepoților. Plus un număr de legate.

Regele Carol a murit la Sinaia în Castelul Peleș în ziua de 27 Septembrie. Corpul a fost transportat în București. Joi 2 Octombrie s'au făcut funeraliile care au fost grandioase.

La orele 10 dimineața cortegiul a pornit dela palatul din Calea Victoriei, unde fusese depus corpul, luând direcția gărei de Nord pentru Curtea de Argeș.

Cortegiul a trecut prin mijlocul unei mulțimi nenumărate. S'a evaluat la cel puțin 50.000 oameni numărul celor cari au ocupat străzile, dela palat și până la gară. Multă lume plângea, mai ales femeile.

Regele Carol a domnit 48 de ani și aproape 6 luni. Intâiul său minister a fost compus din : Lascăr Catargiu, Ion Brătianu, C. A. Rosetti, Petre Mavrogheni, Ion Cantacuzino, general Ion Ghica și Dimitrie Sturza.

Duminică 28 Septembrie noul rege Ferdinand I, a depus jurământul în fața reprezentanților națiunei, după aceea perechea regală a trecut la Mitropolie unde Mitropolitul Primat a oficiat un Te-Deum. Apoi reîntoarcerea la Palatul Regal.

— In ziua funeraliilor regelui Carol un tînăr turc în vârstă de 22 ani, anume Redgele, a tras câteva focuri de revolver asupra a doi englezi frații Boxton.

Aceștia ereau emisari ai guvernului englez, ei au lucrat mult pentru înfăptuirea blocului balcanic înainte de războiul din 1912, iar acum lucrau să atragă România și chiar Bulgaria în alianța „Ințelegerei" franco-anglo-rusă.

Intrebat de ce a voit să omoare, turcul a răspuns : „Motiv politic".

— Pe când aceste mari evenimente se petreceau în București germani anunțau victorii pe amândouă fronturile.

Pe frontul occidental Anversul, după o apărare eroică, cădea. Pe frontul oriental Rușii ereau bătuți în marile bătălii de la lacurile Mazuriene. Apoi, chiar de pe frontul austriac ereau vești că Rușii ereau respinși, perdeau Lembergul, pe care l cuceriseră, și ereau siliți să evacueze Galiția.

— Câteva zile după moartea Regelui Carol a încetat din viață la locuința sa din strada Mercur azi Dimitrie Sturza, fostul șef al partidului liberal Dimitrie A. Sturza. I s'au făcut funeralii naționale.

Dimitrie Sturza a fost dintre oameni noștrii politici, unul din cei mai culți. A fost de mai multe ori ministru și prim-ministru ; erea și secretar perpetuu al Academiei Române

— Presa care împinge la intrarea în războiu, lucrează ca să predispună opinia publică pentru această idee. Pe de o parte agenții germane subvenționau ziariști care să le susțină cauza, pe de altă parte, așa ziși franco-fili își dedeau mari silințe ca să hotărască guvernul la o acțiune activă. Dar România nu erea pregătită.

— Un fapt senzațional în București. O doamnă din înalta societate bucureșteană, doamna Crețulescu, proprietara unui frumos palat în strada Știrbey-Vodă, a fost victima unui furt;

în bani și bijuterii i s'au furat lucruri în valoare de 700.000. Pentru acea epocă o mare avere.

Ancheta a dovedit că autorul furtului erea un arhitect numit Sotiriu, un intim al Casei.

Acest fur a făcut mare senzație în București cât și fericirea câtorva autori de reviste teatrale.

— De o dată cu urcarea pe tron a Regelui Ferdinand, începe în toată țara o foarte activă propagandă pentru intrarea României în războiu. Vorba : „Intrăm or nu intrăm ?" erea acum la ordinea zilei și ajunsese chiar motiv de zeflemea.

Pe când francofilii cereau cu stăruință să intrăm în luptă spre a cuceri Ardealul, germanofilii făceau propaganda contrarie pentru ca să reluăm Basarabia.

O Agenție germană erea deschisă în București, iar un oare care Rozelius, faimos agent al Germaniei, cumpăra, subvenționa ziare și întreținea, cu un mare lux de cheltueli, propaganda. Un oarecare dosar în care figurau multe nume de indivizi cu bune situatii cumpărați de Agentura germană a făcut, multă vreme, după războiu, obiectul polemicilor vehemente. Fiindcă se spunea că mai mulți ziariști membrii ai Sindicatului ziariștilor figurează în celebrul dosar al lui Rozelius, comitetul Sindicatului, m'a însărcinat — fiindcă eream președintele acestei Asociațiuni, — să cer Guvernului, fie dosarul spre a-l consulta, fie să-mi comunice numele ziariștilor care ar figura în el. Dar, cu toate silințele depuse. n'am putut obține nici una nici alta.

Spionagiul german erea în floare.

— In timpul acesta în partidul conservator intră iarăși dihonia. Nicu Filipescu ceru lui Marghiloman, să se declare partizan al intrărei în războiu alături de Ințelegere, însă Marghiloman atârna mai mult către alianța Germano-austriacă.

Take Ionescu și Filipescu încep agitația intensivă pentru intrarea în războiu, în acest scop înființează „Acțiunea Națională", organizație de agitațiune războinică. Apoi întrunirile încep în sala „Dacia".

Duminică 9 Noembrie se ține la „Dacia" întâiul mare meeting războinic. Intrunirea a fost deschisă de doctorul Istrati iar oratorii : Doctorul Cantacuzino, Simeon Mândrescu, Nicolae Xenopolu, Constantin Mille, Barbu Delavrancea și Nicolae Filipescu.

— La 11 24 ale lunei Noembrie vine vestea că marele arhitect francez Andre Lecomte du Nouy, restauratorul monumentelor istorice ale României, elevul și discipolul marelui Violet-le-Duc, a murit.

Peste două zile moare la Iași poetul Dimitrie Anghel. Cu câteva zile mai înainte Anghel încercase să se sinucidă.

Peste alte cinci zile moare subit un simpatic și distins medic din București chirurgul H. Leonte.

In partidul conservator fierberea e mare. Silit de Filipescu, Marghiloman convoacă comitetul executiv și, strâns cu ușa, e silit să declare :

1) Declar că sunt pentru eşirea din neutralitate și pentru realizarea unităței naționale.

2) Intr'o singură direcțiune.

3) Această direcțiune nu e aceea a Germaniei și Austro-Ungariei.

Apoi Comitetul votează, în unanimitate, următoarea Moțiune :

„Comitetul executiv al partidului conservator, ascultând expunerea făcută de președinte, expunere care corspunde cu totul năzuințelor partidului și sentimentului țărei, arată deplină încredere în direcțiunea dată de șeful său".

Agitația se întinde pe toate căile.

Pentru a da și mai multă însemnătate luptei pentru acțiunea războinică, cercurile naționaliste hotărăsc să aleagă președinte al Ligei Culturale pe părintele Vasile Lucaci.

In luna Decembrie membri din București ai Ligei, se întrunesc și-și aleg Comitetul compus din : Părintele Vasile Lucaci, N. Filipescu, Take Ionescu, Nicolae Iorga, Dr. C. Istrati, Ioan Grădișteanu, Barbu Delavrancea, Simeon Mândrescu, Octavian Goga.

Acesta era un comitet de acțiune politică mai mult de cât de acțiune culturală, apoi personalitatea lui Vasile Lucaci desemnat să ia președinția Ligei, erea hotărîtă pentru ca să atragă simpatiile Transilvaniei pentru cauza națională cea mare.

In Ardeal, însă, comitetul național, prezidat de către George Pop de Băsești, nu vrea să mișce, teama de vrăjmășia ungurească povățui pe membrii acestui comitet să nu dea semne de viață. Atunci părintele Lucaci și poetul Octavian Goga își deteră demisiunile din comitetul național.

— Sfârșitul anului 1914 văzu declarația de război a Rusiei către Turcia, fiindcă acum Turcia era beligerantă sub mâna Germaniei. Generalul german Von der Goltz erea instructorul armatei turcești și comanda în Asia împotriva englezilor.

INCHEIERE

Cu moartea Regelui Carol I se încheie perioada istorică, care poate purta numele : „Bucureștii de altă dată".

La începutul anului 1915 toți oamenii însemnați, toți cei în vârstă care au ilustrat domnia lui, au dispărut, din toată vechea gardă a oamenilor politici cari au ținut tribuna și au cârmuit țara, d'abia dacă mai regăsim pe câte unul din cei de mâna a doua.

Dela conservatori : Lascăr Catargiu, general Ion Em.

Florescu, Manolache Costache Epureanu, Petre Mavrogheni, Gheorghe Costaforu, generalul Tell, Alexandru Lahovary, generalul Gheorghe Manu.

De la liberali : Ion și Dumitru Brătianu, C. A. Rosetti, Mihail Cogălniceanu, generalul Magheru, Ion Ghica, Nicolaie Ionescu, Gheorghe Chițu, Eugen Stătescu, Anastase Stolojan, Ion Câmpineanu, Dimitrie Sturza, frații Golești, colonelul Haralambie.

Intermediari ca : Prințul Dumitrie Ghica (Beizade Mitică), Vasile Boerescu, Constantin Bosianu.

Toți, unul câte unul, au părăsit scena vieței și au dus, în mormânt, nu numai oasele lor, dar întreaga epocă.

Cu regele Ferdinand I și cu anul 1915, începe o epocă nouă în care rolurile d'întâi vor fi ținute în politică, pe lângă cei câțiva încăruntiți : Petre Carp, Titu Maiorescu, Mihail Ferikidi, generalul Averescu, și bărbații generațiunei ce a urmat. Aceștia sunt Alexandru Marghiloman, Take Ionescu, Nicolae Filipescu, Ion I. C. Brătianu, Vintilă Brătianu, etc. Nici unul, din toți aceștia, nu aparține Bucureștlor de altă dată.

Afară de acest cuvânt de fundament, mai este și un altul tot atât de puternic : Istoria nu o poate scri, exact și imparțial, nici o dată un contemporan care a jucat un rol militant în scurgerea evenimentelor pe care le descrie. Istoria trăită de unii trebue să fie scrisă de alții. Fiindcă istoria nu este numai o povestire de fapte dar, și, mai ales, o interpretare adică o lămurire a faptelor. Dar această însărcinare nu o poate îndeplini omul care, punând patimă în viață, o va pune și în vârful condeiului.

Apoi mai sunt inca mulți care trăesc, din aceia cari au jucat roluri de mâna întâi sau de mâna a doua în cursul anilor de la 1915 și până în anul 1932 când scriu aceste rânduri. Descrierea nepărtinitoare a unei epoci de mari zbuciumuri politice, și povestirea unor evenimente care au încă ascunzișuri, nu ar putea fi făcută cu toată nepărtinirea.

Să las, dar, altora de a povesti mai târziu, evenimentele începând cu anul 1915 care, numai după trecere de mult mai mulți ani, vor putea purta titlul „Bucureștii de altă dată".

Evenimentele, începând cu anul 1915 trebuie să poarte, pentru cei cari trăesc încă, — numele „București de astăzi".

Anul 1915 și anul 1916 până la intrarea României în războiu — 15 August, — au fost anii frământărilor pentru intrarea în războiu, a tratărilor diplomatice, a furniturilor. a contrabandelor de vite, a silințelor Germaniei ca să ne atragă în partida ei, a intervențiilor repetate a Ințelegerei de a ne arunca în foc împotriva puterilor centrale.

Nicu Filipescu erea neobosit în luptă dar erea bolnav, sănătatea îl părăsea văzând cu ochii și boala îl târa, zi cu zi. spre mormânt.

Imi reamintesc cum la o întrunire publică ținută în sala Dacia, a vorbit pentru intrarea în războiu cât mai repede. L-am auzit :

— Dacă domnul Brătianu o să-mi spuie în Cameră că nu vrea să intre acum, am să-l iau de fundul pantalonilor și am să dau cu iel de pământ".

Cu inima ar fi putut-o face, dar cu brațele lui, slăbite de boală, nici o dată.

Dar în partidul conservator armonia nu mai poate dăinui, întrunirile de comitet se succed, și, în toate Filipescu, și cu ai săi partizani, cer întotdeauna ca partidul să se declare partizanul intrărei în războiu contra Austro-Ungariei.

Silit de Filipescu, și de prietenii săi, Marghiloman este somat să convoace pe reprezentanții tutulor organizațiilor conservatoare din țară pentru ca să se rostească pentru sau contra politicei șefului care erea Marghiloman.

Acesta face convocările. Dar, bine înțeles, majoritatea și-o asigurase. Congresul se ține în sala Liedertafel și dă deplină aprobare șefului.

Ruptura în partidul conservator urmează imediat.

Trebuia, însă, zmuls de lângă Marghiloman fruntașul Ion Lahovary. Filipescu, care ar fi trebuit ales șef, propune să se acorde, șefia lui Lahovary. Acesta primește și ruptura e proclamată sub șefia lui Ion Lahovary.

Dar peste foarte puțin acesta, care suferea de o boală a inimei, moare subit pe când, acasă la el, cu briciul în mână, își rădea figura.

Atunci șef fu proclamat Nicolae Filipescu.

Și astfel țara avea acum trei partide conservatoare :

1) Partidul conservator sub șefia lui Al. Marghiloman.

2) Partidul conservator sub șefia lui Filipescu.

3) Partidul conservator-democrat sub șefia lui Take Ionescu.

Anul 1916 este cel hotărîtor pentru politica României.

In cercurile politice restrânse se știa sau se spunea că Rusia, — în a căreea sferă de acțiune ne aflăm, din nenorocire, — ne acorda acum, când armatele ei suferiseră mari înfrângeri pe fronturile amândouă, oare cari condițiuni mai bune. Aceste condițiuni ereau :

Ni se acorda întreg Ardealul, o mică parte a Banatului, o mică parte a Bucovinei fără Cernăuți. Apoi, pentru rectificare de graniță — așa spunea Rusia, — ni se lua o parte a județului Dorohoiu.

Iar despre Basarabia nici o vorbă, bine înțeles.

Opoziția celor cari nu voiau să intrăm în războiu alături de Rusia, erea mai puțin din mare simpatie pentru Germa-

nia, cât din marea teamă de Rusia. O Rusie victorioasă, întinsă până la Constantinopole, inspira groaza.

De aceea Petre Carp, când în ajunul intrărei noastre în războiu, în luna August, regele Ferdinand a convocat consiliul de Coroană la Sinaia, a spus regelui :

„— Sire, am trei băeți, ți-i dau pe toți trei, dar urez ca România să fie învinsă.

Unii au blamat aspru atunci, aceste vorbe ale lui Carp, socotite sacrilege, dar ele ereau rostite cu alt înțeles. Petre Carp, care se temea de o Rusie stăpână pe orientul Europei, erea încredințat că România va avea mult mai mult de câștigat de pe urma victoriei germane.

— In timpul neutralităței, în Aprilie 1916 s'a jucat o Revistă teatrală scrisă de un ziarist care se ascundea sub pseudonimul *Radu Țandară*.

Revista purta titlul : „Cum se scrie o revistă". Această Revistă a fost jucată de amatoare și amatori din societatea de sus a Bucureștilor, și a avut un succes foarte mare. Primele patru reprezentații au fost date în beneficiul Societății „Familia Luptătorilor". Căci se apropia ceasul când aceste familii trebuia să fie numeroase.

Din această Revistă reproduc aci cupletul întitulat : „Gazeta Rimată" în care, pe de o parte, se oglindește, în oare care măsură, situația momentului, iar pe de alta se face o profeție : „Ce va fi, oare, în România Mare ?"

GAZETA RIMATA

(Aria „*Stele'n sus și verde'n jos,*")

Capitala noastră este
O minune din poveste.
Primăria'i oarbă, surdă,
Nici nu mătură nici udă.
Nici băltoacele nu seacă,
Nici pe speculanți nu-i freacă.
Pe la margini este bezne
Și noroiul pân'la glezne.
Iarna degeră iznaful,
Vara îl îneacă praful.
Lemne nu sunt, nici cărbuni
Poartă lumea cu minciuni.
Toate sunt pe o modă nouă,
Jumările fără ouă,
Lămâile fără miez,
Pilaful fără orez.
Birjile sunt fără cai,
Plătești mult și nimic n'ai.

Pâinea e fără făină,
Zece lei e o găină,
Un curcan e un sutar
Costă cât un armăsar
Carnea e trei lei un chil
De când e primar Emil,
La Stat nu mai este pește
Un pol chilu prețuește.
Peștele e lucru rar
Il vezi doar pe trotuar.
Lignitul te amețește,
Untdelemnul te trăsnește.
Ceapă nu mai e în piață,
Țara este fără ață
Ca să plătești o chirie,
Trebue să vinzi o moșie.
Luxul, însă, e în floare.
Vindem grâul din ogoare,
Și cu pumnul dăm bancnote
Ca să înțolim cocote.
Numai pentru-o pălărie
Plătim ghiață lei o mie
Pentru o pereche ghete
Plătim zece poli la fete,
Toată viața sus și jos
E întoarsă acum pe dos.
Tu muncești pe nemâncate,
Sluga vrea cafea cu lapte,
Rochiile sunt scurtate,
Ghetele se'nchid la spate.
Doamnele port cisme vara,
Iarna lasă pulpa-afară.
Dar politica 'n ce hal ?...
Balamucu-i general.
Pe la graniți e vlăsie
Țara a rămas pustie
Vitele au luat în bandă
Pașaport de contrabandă.
Liberalii tac din gură
Dar din vite, din untură,
Din export și din vagoane,
Incasează milioane.
Ai lui Take stau de-o parte,
Toți cu buzele umflate
Dar cu ghetele crăpate
Și cu pungile uscate.
Apoi vin conservatorii,
Patrioții, trădătorii.
Se lucrează între ei
Fiind tovarăși de idei.

Carp se duce la Viena,
Nicu-ar vrea să vadă Sena ;
Carp înclină către Tisa,
Take trage spre Tamisa.
Brătianu nu vorbește,
Porumbaru nu crâcnește,
Ferekide se tocmește
Iar Vintilă o sfeclește.
Ș'astea toate, vrea să zică,
Intr'o Românie mică.
Doamne, ce-o să fie, oare,
Intr'o Românie mare ?

— Intrăm în războiu dar războiul începe nenorocit pentru noi, din Ardeal suntem aruncați înapoi iar la Turtucaia suferim o grea înfrângere în fața trupelor bulgaro-turco-austro-germane.

Aci o pauză și două cuvinte. Bulgarii se mândresc că ne-au bătut la Turtucaia, însă mândria bulgară este exagerată.

In adevăr la Turtucaia am dat piept cu trupele bulgare, dar nu numai cu ele, Bulgarii singuri, or cât a fost de greșită fortificarea Turtucaei, nu ne-ar fi putut învinge nici o dată singuri. La Turtucaia s'au asociat Bulgarilor și contingentele turco-austro-germane. bulgarii, reduși la comandavut-o marele general german mareșalul Makensen.

Să nu uităm, iarăși, căci este foarte important, germanii au adus împotriva noastră la Turtucaia, aeroplane, baloane de observație, iar Austriacii puternicile lor tunuri de mare calibru, superioare chiar tunurilor germane. Fără acest armament, fără comandamentul german, fără contingentele turco-austro-germane, bulgarii reduși la comandamentul, numărul lor de trupe și cu armele lor, egale cu ale noastre, nu ne-ar fi scos nici o dată din Turtucaia.

Dar Nicolae Filipescu, care stătea încovoiat pe o canapea în biroul său de lucru, doborît de o boală care nu iartă ; aflând despre înfrângerea de la Turtucaia, a oftat cu ochi plini de lacrămi :

— Ce rușine ! Ce rușine !.... Să ne bată Bulgarii !...

— Când îți întorci ochii înapoi, după ce ai trăit o lungă viață, când vezi golul dinprejuruți, fiindcă aproape toți tovarășii vieței tale cât și acei cari trăiau când ai deschis ochi în lume, au dispărut, atunci numai îți dai seama cât de dureroasă este moartea.

Unde sunt toți fruntașii țărei pe care i-am apucat la cârmuire atunci când am intrat în viața publică, unde sunt cei

cari mi-au fost tovarăși de generație, unii chiar mai tineri de vârstă ?

Afară de bătrânii de care am pomenit mai sus, au pierit și aproape toți fruntașii generației mele sau ai generației din imediata dinainte. Au murit : Petre Carp, Titu Maiorescu, Emil Costinescu, Alexandru Marghiloman, Nicolae Filipescu, Take Ionescu, Barbu Delavrancea, Vasile Morțun, Alexandru Radovici, Constantin Mille, I. L. Caragiale, Alexandru Vlahuță, Ion I. C. Brătianu, Constantin Disescu.

Melancolia pune emoție în cuvintele rostite pentru ca să exprime amintirile apropiate.

Și atunci apare și se impune, din nou, adevărul celor spuse mai înainte :

Istoria cea senină nu o pot scri nici o dată contimporanii!

OPT OAMENI

Inainte de a închide acest volum cel din urmă al lucrărei mele atât de modeste „Bucureştii de altă dată", am avut un gând : să prezint cititorilor şi să las viitorului părerea mea despre câţiva oameni pe care i-am întâlnit în viaţă şi au dat lustru epocei în care au trăit. Aceasta este, în parte, epoca pe care am pus'o pe hârtie în lucrarea mea.

Bine înţeles nu numai aceşti „opt" au însemnat în epoca aceasta, mult mai mult decât ceil'alţi, au mai fost şi alţii, eu am făcut numai o alegere printre mai mulţi. Părerea mea este că aceşti „opt" s'au desprins mai viguros din mulţime, fără să se fi desprins numai ei. Adaug că am lăsat altora să vorbească despre cei mai bătrâni, despre oamenii generaţiei de la 1848 pe care i-am întâlnit în viaţă când eu am intrat, iar ei ereau aproape de a ieşi. A fost cu aceştia, aşi putea spune, o încrucişare în pragul uşei.

Când îţi pierzi vremea ca să te adânceşti în problema morţei şi când te gândeşti la acest fenomen care însemnează desfiinţarea şi peirea întreagă şi pentru totdeauna a unui chip, a unui suflet, a unei inteligenţe, d'abia atunci îţi dai seamă despre zădărnicia tutulor silinţelor noastre de a realiza opere neperitoare.

Dacă creatorul, adică dacă omul este atât de vremelnic şi de peritor, cum vor putea fi neperitoare operile lui ? A crede şi această absurditate însemnează a fi în dezacord chiar cu concepţia teistă care, cel puţin, este cu mult mai înţeleaptă. Teoria teistă închipue un Dumnezeu-Creator dar neperitor în timp, etern în viaţă, şi autor de opere toate peritoare. Teizmul proclamă pe creator nemuritor iar operele lui muritoare. Noi oamenii suntem siliţi să recunoaştem că oamenii sunt muritori, dar pretindem că născocirile lor pot fi neperitoare. Iată antiteza.

Adevărul este, însă, că totul este peritor în universul nostru : creatori, oameni şi opere. Dumnezeii chiar sunt pentru unii tot atât de vremelnici ca şi cel din urmă dintre

însufleţiţi, atât numai că principiul relativităţei în timp domină vastul domeniu al vieţei şi al trăiniciei. Unii trăim mai mult şi alţii mai puţin. După cum în ordinea zoologică un peşte trăeşte mai mult decât un mamifer, un om mai mult decât un câine, etc. etc., tot astfel Dumnezeu trăeşte, de obicei, cu mult mai mult decât omul. Trebue să facem o excepţie pentru domeniul politicei, domeniul în care Zeii şi Semizeii trăesc, câte o dată, mai puţin decât chiar cei mai umili agenţi electorali :

Cugetând la acest sfârşit etern al omului, care este cea mai dureroasă şi tragică sentinţă a naturei, mi-am reamintit de un număr de oameni pe cari i-am încrucişat în viaţă, cu cari m'am întâlnit din cea mai fragedă tinereţe, cu care am petrecut, am gândit, am lucrat, am iubit, am urît, am dezlănţuit patimi comune, am fost în acord sau în dezacord, în sfârşit am trăit.

Am ales dintre toate figurile fugare care mi-au trecut pe dinainte, pe care le văd încă alergând în goana nebună către moarte, opt oameni. I-am ales pe aceia cari se desprind în judecata mea, cu figurile cele mai originale, cele mai deosebite de celelalte făpturi la fel, pe cei mai hotărîţi în credinţi proprii, pe cei cu personalitatea mai puternică, pe cei cari au fost şefi de curente şi creatori de opere. Aceşti opt sunt următorii : Ion I. C. Brătianu, I. L. Caragiali, Barbu Delavrancea, Nicolae Filipescu, Nicolae Fleva, Take Ionescu, Titu Maiorescu, Gheorghe Panu.

N'am ales numai oameni politici sau oameni cari au profesat politica, am ales şi un om care n'a făcut decât literatură.

Printre oamenii cari figurează în falanga politicianilor sunt unii — mai ales au fost unii — cari numai darul politicianului nu l'au avut. Dar ţara noastră fiind la începutul vieţei politice moderne, lipsa de personal politic a fost simţită.

O lege economică spune că acolo unde este ofertă puţină şi cerere multă, preţul ofertei creşte ; legea aceasta a găsit aplicare şi în politică : din lipsă de personal politicianismul a împrumutat elemente şi în alte câmpuri. De aceea oameni cari ar fi putut fi ilustraţiuni în alte domenii, dar cu rendement mai mediocru, au preferit să fie în politică figuri mai mediocre dar cu rendement mai mare.

Vorbind despre aceşti „opt" care vor urma trebue să spun că viitorul nu-i va însemna, poate, pe toţi în registrul său. Fiindcă nu toţi oamenii cari ilustrează epoca lor sau au fost favoriţii epocei în care au trăit, pot străbate mai departe.

Şi aiurea şi în ţara noastră cei mai uitaţi dintre preponderenţi sunt, de multe ori cei mai populari. Căci popularitatea nu răsplăteşte în politică ; de cele ma i multe ori, de cât pe aceia cari ştiu să se aşeze la nivelul celor mai mulţi.

Popularitatea nu vine nici la cei cari nu se pot ridica până la înălțimea maselor, fiindcă masele nu-i văd, nu vine nici la cei cari se ridică mult mai sus de mase, fiindcă acestea nu-i mai pot vedea.

O justă luare de poziție care să atragă toate privirile, însoțind o înfățișare simpatică, talent și multă mișcare fac pe omul popular.

Astfel se lămurește de ce — cum am mai spus odată — am avut în țară oameni foarte populari pe care, nu numai istoria, dar înșiși contemporanii i'au uitat de când au fost scoborîți în pământ.

Apoi este vârsta : spre a însemna mult în Istoria unui popor omul politic nu trebuie să trăiască nici prea puțin nici prea mult. In politică cine trăește prea puțin nu se poate folosi de binefacerile experienței. Iar experiența nu este numai, cum pot crede unii, o folosință a faptelor altora, dar, mai ales, este o îmbogățire a minței cu un element de prefacere. Prin urmare experiența nu este numai o mai mare înmagazinare de cunoștințe, dar este o renovare.

La fiecare popas al vârstei aceiași minte are o prezentare deosebită; de aceia mulți oameni foarte inteligenți, de loc venali și foarte onești gânditori, își schimbă părerile asupra faptelor pe care le-au măsurat altă dată cu altă măsură. Pentru acelaș cuvânt atâți poeți și prozatori își împart, în colecții, operele lor în : opere de tinerețe și opere ale maturității. Dacă în literatură și în artă evoluția, care mai întotdeauna este părăsirea erorilor trecute, e un semn de propășire, de ce n'ar fi tot la fel și în politică : Marele Gladstowe care a avut o lungă carieră în partidul liberal englez și a murit șef al partiduui liberal, și-a început cariera politică în partidul conservator.

Bine înțeles aceasta nu însemnează că peripateticianizmul politic, care pătează astăzi viața noastră politică, trebue proclamat virtute.

Dar mai este un viciu domestic care în politică este o necesitate inteligentă : este nevoia de a minți

Un om politic conducător trebuie să aibă în tot d'auna o rezervă mintală de adevăruri pe care să nu le exteriorizeze. Nici odată să nu spui tot ce știi după cum în viața privată nu e prudent să cheltuești tot ce ai. O pușcă încărcată este o primejdie mai mare decât o pușcă descărcată chiar când descărcătura a rănit.

Am avut oameni politici cari purtau numele de „domnul minciună". Am cunoscut și eu pe unul destul de sus pus. Mințea atât de grosolan în cât toată lumea vedea că minte. Un astfel de mincinos este mai mult, un om sincer; își mărturisește minciuna. Dar omul de stat, care este dator să nu-și vulgarizeze intimitatea, are datoria de a domina mai ales

prin superioritatea discrețiunei, căci discrețiunea nu este numai un imperativ de bună creștere, dar este și o virtute politică.

Apoi în politică nu trebuie să trăești nici prea mult. Pe lângă slăbirea facultăților fizice bătrânețea este gâdele speranței. Când oamenii nu mai speră în tine și, mai ales, de la tine, cariera ta e la apus.

Aceste câteva cuvinte le-am spus pentru că își vor găsi aplicația mai departe în trăsăturile portretelor de mai departe.

Cele „opt", creionari vor urma în ordinea alfabetică.

Să nu uit să spun că, în aceste portrete partea anecdotică are un loc de frunte.

IONEL I. C. BRĂTIANU

Sunt oameni care se impun evenimentelor sunt alţii pe care evenimentele îi impun. Ionel Brătianu a fost dintre aceştia.

El n'a fost dintre acei cari, din mulţimea anonimă, răsar deodată şi se disting prin calităţi extraordinare. Nici mare scriitor, nici mare orator, nici om de ştiinţă considerabil ; nici una din aceste daruri nu l'a ridicat până acolo unde a ajuns. Şi cu toate acestea, în mediul în care s'a aflat şi în mijlocul evenimentelor în care s'a găsit, a fost cel d'întâiu.

In partidul liberal a fost într'un moment o frământare şi o scurtă epocă de îndoială, asupra viitoarei şefii a partidului liberal. Care dintre tineri era omul sortit ca să ia moştenirea lui Dumitru Sturza, după glorioasa şefie a lui Ion C. Brătianu ? A fost câtva timp vorba despre Vasile Lascăr, care erea o inteligenţă şi, mai ales, o vârstă ; dar îndoiala a fost de scurtă trăire.

Inter-regnul n'a durat mult. La o întrunire a partidului ţinută în sala Senatului, un fruntaş liberal, fost ministru şi prim ministru, P. S. Aurelian, a răspuns, vorbind despre această problemă a viitoarei şefii : „Deocamdată; lucrurile rămân aşa cum sunt fiindcă chestia nu este încă coaptă". Şi privirile i-au mers la Ionel Brătianu care era de faţă. Aceste vorbe spuneau că, acum, toată lumea în partid erea de acord cu ideea că Ionel Brătianu va fi şeful, însă atunci erea prea tânăr.

Care anume calităţi îl impuneau pe Ionel Brătianu ?

Dacă pe Take Ionescu îl impuneau calităţi intelectuale ce izbucneau şi impuneau pe om, dacă Nicu Filipescu atrăgea asupra lui privirile prin puternica lui combativitate şi bărbăţie onestă, pe Ionel Brătianu îi distingea, pe de o parte faptul că erea fiul cel mai mare al lui Ion Brătianu, care a fost cel mai mare om de Stat al României moderne, pe de altă parte o distincţie particulară datorită şi naturei sale

alese și unei educațiuni impecabile. Erea un om și bine născut și foarte bine crescut. Apoi erea și foarte simpatic.

Dar mai erea ceva care a completat cele l'alte două calități, avea un puternic bun simț care-i luminau cotiturile și întunecimile vieței și'l apărau de rătăciri.

Mai ales această din urmă însușire l'a impus definitiv.

Un scriitor american, al cărui nume nu-l am acum, a spus că există oameni politici cari, nefiind nici oratori, nici scriitori, nici savanți recunoscuți, se impun totuși, mulțimilor printr'un fel de putere atractivă nedeslușită ; acești oameni pot fi numiți : oameni-magnetici. Dintre aceștia au fost și Lincoln și Washington. Ionel Brătianu trebuie să fi fost un om magnetic.

Eream președintele Sindicatului ziariștilor când s'a întrunit conferința dela Genova prezidată de Lloyd George, Ionel Brătianu m'a numit în comisia ziariștilor compusă din D-l Berkovitz de la „L'Independance Roumaine", Olimp Ion de la „Viitorul" și, firește, subsemnatul, dar personal nu-l cunoșteam. Care a fost motivul acestei numiri ?

Cu un an sau doi mai înainte, un prieten, actualul consul general de la Salonic, Constantin Crețu, mi-a adus o invitație la dejun din partea maestrului Constantin Disescu. Ne-am întâlnit într'un restaurant și acolo Disescu, îmi propuse din partea lui Ionel Brătianu, să intru în partidul liberal. Partidul liberal trebuia să vie peste puțin la putere, și a venit peste patru luni, Disescu, din partea lui Ionel Brătianu, îmi oferea un loc în parlament și încă altceva. Atunci eram redactor la *„Adevărul"*.

Am refuzat propunerea spunând lui Disescu :

— Spunei, te rog d-lui Brătianu că mă simt foarte onorat de propunerea d-sale, însă, am fost membru al partidului radical, am fost membru al partidului conservator, am eșit din amândouă nu din venalitate dar fiindcă au dispărut amândouă partidele, acum, mi se pare nedemn să intru în al treilea fiindcă mi se oferă situațiuni.

Disescu a raportat lui Brătianu răspunsul meu; iar acesta a păstrat despre mine o mai bună opinie fiindcă am refuzat de cât dacă ași fi primit oferta cu foloasele.

Ionel Brătianu avea un fond sufleteasc de om cinstit.

După ce l'am cunoscut la Genova, am regretat că am fost silit să nu primesc propunerea de a lucra pentru țară sub șefia acestui om de o rară delicatețâ sufletească.

La Genova el mi-a dat câteva probe ale simpatiei sale. Intr'o zi, reprezentanții presei italiene fură convocați într'unul din saloanele teatrului Carlo-Feliee, pentru ca Brătianu să le facă câteva declarațiuni. Convocarea era pentru ora 4 Dar, pe neașteptate comisiunea politică a conferinței fu convocată de către Lloyd George la aceiași oră. Atunci Brătianu mi-a trimis vorbă să vorbesc presei italiene în locul său.

Bine înțeles l'am reprezentat foarte neîndestulător, dar n'am putut rămâne nesimțitor amabilei sale bună voințe.

Omul-magnetic care erea Ionel Brătianu avea marele temperament al bărbatulu de Stat, cum nici un altul al vremei lui nu-l avea.

Ii lipseau, firește, darurile pe care le-a avut Take Ionescu, îi lipsea inteligența făcută din sclipiri și acțiunea răscolitoare a temperamentelor întotd'auna în ferbere, trecea chiar drept un leneș și un fără putință de muncă, dar erea ceva mai mult și mai bun : un gânditor. Pe când alții vorbeau mult și mereu, el, retras în liniștea lui obicinuită, cugeta neîncetat la trebile Statului.

Cu acest temperament și cu această inteligență a ținut cârma Statului în timpul foarte grelelor evenimente care au premers intrarea României în războiu, cât și în timpul războiului. Și a văzut bine.

Dacă țara ar fi urmat sugestiile regelui Carol I, dacă s'ar fi făcut politica preconizată de Petre Carp sau de Alexandru Marghiloman, dacă România ar fi luat armele alături de Austro-Germani, care român nu înțelege unde ne-am fi aflat astăzi. Dar Ionel Brătianu a cârmuit printre nenumăratele stânci cu mare dibăcie, fără să se avânte în necunoscut, fiindcă avea marele dar de a se stăpâni pe sine. Darul imperativ spre a putea stăpâni pe alții.

In timpul neutralităței, a avut marele dar al mareșalului francez Joffre, a fost Brătianul-taciturnul. Și astfel a știut ține frâna și cumpăna între cele două curente care-l trăgeau, unul la dreapta altul la stânga, unul cel germanofil,altul cel francofil.

Istoria va spune dacă Brătianu a știut alege cel mai bun moment pentru intrarea în războiu și dacă a știut pregăti țara pentru marea încercare, dar un fapt este sigur acela că a știut alege calea cea bună.

In politica dinăuntru cea de după războiu a văzut însă, mai puțin bine, a văzut greșit atunci când a ținut prea mult timp în opoziție partidul național din Ardeal. Multe lucruri ar fi fost schimbate în România dacă partidul național-ardelenesc ar fi venit la cârmă mai repede după Unire.

Moartea a pus prea de vreme degetul ei rece pe această frunte unde clocoteau atâtea gânduri patriotice, tot la fel după cum prea de vreme a răpus pe Take Ionescu și pe Nicolae Filipescu.

Istoria va trebui să țină seamă de omul care a cârmuit România în vremea marelui războiu. Și ori care ar fi patimile vremei de astăzi, el va străbate printre patimi iar amintirea îl va înălța pe un piedestal de marmură.

Acel care scrie aceste rânduri nu i-a fost niciodată partizan politic. De aceea poate spune întregul adevăr despre el.

I. L. CARAGIALE

Prietenii îi spuneau „Grecu". Ii mai spuneau și „Luca", deși numele său era Ion.Luca era numele tatălui său.

Acest scriitor de foarte mare talent a avut începuturile cele mai modeste, aproape obscure. Dintr'un neam de actori a crescut în culisele teatrului, a intrat în viață prin cușca sufleorului; a fost sufleor, a fost un mic slujbaș la Regia Monopolurilor Statului a fost directorul unei mici berării. Singura slujbă mai răsărită pe care a avut-o a fost aceea, foarte vremelnică, de director general al teatrelor.

Caragiale a trăit vremurile în care statul român era modest, guvernele și miniștri aveau pudoare, risipa banului public nu era tolerată, iar favoriții primeau, cu mare greutate, oarecare favoruri.

Viitorul autor al „Nopței furtunoase" începe să fie cunoscut în unele cercuri prin anul 1877, în timpul războiului ruso-turco-român. Atunci a făcut să apară o mică broșură umoristică care n'a putut trăi decât foarte puțin, din cauza puținilor cititori ai vremurilor.

Dar, Caragiali se puse în vaza marelui public și este consacrat scriitor de talent, câțiva ani mai târziu când Teatrul Național i-a reprezentat întâia piesă „Noaptea furtunoasă".

A fost o revelație și o revoluție în lumea literară.

Pe vremea aceia era o opinie serioasă în București și la Iași, despre teatru și despre literatură se discuta și se polemiza cu patimă, oameni de frunte ai țărei, oameni culți și cu însemnate situațiuni sociale, polemizau, își spuneau cuvântul, se interesau.

Cât de superioară era mica Românie de atunci față de Marea Românie de astăzi, din acest punct de privire, își poate oricine face judecata când voi spune că în arenă figurau ca luptători ori ca arbitrii oameni al căror nume erau: B. P. Hașdeu, Vasile Alexandri, Ion Ghica, Mihail Cogălniceanu, Alexandru Odobescu, Titu Maiorescu, doctor Obedenaru, Iacob Negruți, Olănescu-Ascanio, Petre Grădișteanu, V. A.

Ureche, Nicu Gane, Bengescu-Dabija, Lăzărescu-Laerțiu, poetul Zamfirescu, Pantazi Ghica, V. D. Păun, Misail, Meitani, Gr. Grandea, etc., și alți mai noui cari începeau : Lambrior, Conta, Panu, Eminescu, D. A. Laurian, Ștefan Mihăilescu, Ionescu Gion, Macedonski, Ghedem Teodorescu, Delavrancea, Duiliu Zamfirescu, etc.

Caragiali era afiliat „Junimei" din Iași, deci era un junimist literar. Piesa lui „Scrisoarea pierdută" a scris'o inspirat de viața din Iași, în urma nopților petrecute la vestita Bolta-rece. Panu pretindea chiar că multe din cuvintele de spirit din piesă, precum : „Să avem faliții noștri", „La orele 12 trecute fix", „Dacă e anonim iscălesc și eu", etc., erau culese din gura veselilor tovarăși ieșeni.

Director al teatrelor era atunci un om cult și superior, Ion Ghica, în comitetul teatrului era un Vasile Alexandri, prin urmare îndrăzneala lui Caragiali — fiindcă era o mare îndrăzneală — putu să vadă lumina rampei.

Toți oamenii cu spirit novator, toți democrații cari apăreau, au primit cu aplause piesa atât de mult în conflict cu tradiția și cu rutina teatrului, dar toți ceilalți s'au zbârlit. Această piesă era considerată, de toată opinia ponderaților, drept o trivializare a primei noastre scene, Titu Maiorescu apăru în publicitate și, sub semnătura sa, luă apărarea piesei și a noului gen realist care-și făcea apariția.

Dar Caragiali a venit la timp cu literatura sa teatrală și din alt punct de vedere, la Național se aflau atunci tocmai interpreții eminenți cari îi trebuiau : Ștefan Iulian, Dăneasca, Mateescu, Panu, ale căror creațiuni n'au fost nici o dată întrecute, unele roluri n'au putut fi nici măcar egalate.

Cu „Noaptea furtunoasă" Caragiali era lansat.

Dar boemul a rămas boem.

A doua piesă „Scrisoarea pierdută", a avut un succes foarte mare. A fost o izbândă fără contestație. Norocul era întreg; anul acela se făcuse mare vad la teatrul Național, cu trei piese. Cu „Hamlet", în care excela Grigore Manolescu, cu „Bocacio" în care schinteau Iulian și Mateescu și cu „Scrisoarea pierdută" s'a petrecut aproape întreaga scurtă stagiune de pe vremuri.

A treia lucrare scenică a lui Caragiali, lucrare premiată de comitetul teatrului cu 2000 lei, „De-ale Carnavalului", era cu mult inferioară celorlalte două. La întâia reprezentație, publicul cunoscător care asista, a rămas foarte nemulțumit ; s'au auzit chiar câteva fluerături. Manifestația era datorită criticului teatral dela „România liberă", — D. Racoviță — „Sfinx". După trei reprezentații piesa a fost scoasă de pe afiș.

După căderea guvernului liberal al lui Ion Brătianu, a luat cârma un guvern de tranziție, sub președenția lui Theodor Rosetti. Sub acest guvern Caragiali fu numit direc-

tor general al teatrelor. Dar direcție scurtă și fără strălucire. De la 1873 nu s'au văzut săli mai goale la teatrul Național.

Una din urmările directoratului său a fost plecarea din teatru a celor mai însemnați actori de dramă : Gr. Manolescu, Nottara și Aristița Romanescu. Intreaga nădejde îi rămăsese în comicii Iulian, Mateescu, Iancu Niculescu, Catopolu și în Iancu Petrescu, căruia i-a încredințat rolul „Regelui Lear".

Boicotat în teatru și având o foarte urîtă presă, Caragiali a fost silit să plece repede dela această direcție.

Caragiali era un om al vremei lui : boem, chefliu, greoi la muncă, spirit întotdeauna pornit la critică, niciodată mulțumit.

Ce deosebire între el și Delavrancea.

Cu cât era de român Delavrancea, cu atât nu era Caragiali. Adică : nu era entuziast de nimic din ceea ce era românesc. El era un mare admirator a tot ce era străin, vorbesc de străini culți și civilizați.

Ori când îl auzeai exclamându-și vorba lui favorită.

— Țară e asta, mă ?...

Era un spirit foarte nestabil, foarte impresionabil și o fire cam egoistă.

Tot ce era „putere" îl domina și îl convingea. Niciodată. nu avea mișcări de independență sau de revoltă în fața unei puteri covârșitoare ori cât ar fi fost de arbitrară aceasta. Privea fatalitatea cu resemnare și i se supunea docil. Nemulțumit și supus.

Impresionat de autoritatea și de prestigiul literar al corifeilor „Junimei" a devenit junimist. Mai târziu, supărat pe junimiști pentru tot felul de motive, a devenit un mare admirator al lui Ion Brătianu. E de notat că devenise brătienist tocmai atunci când regimul lui Brătianu degenerase. Caragiali admira în Brătianu puterea, ori cât de nedreaptă și de arbitrară era, după cum combătuse pe Brătianu și pe liberali în epoca lor cea mai frumoasă și mai generoasă.

Când l'am cunoscut pe Caragiali, un sentiment de ostilitate reciprocă ne despărțea. De și novator în literatură, autorul „Nopței furtunoase" era un adversar hotărît al tuturor ideilor noui. Adept al „Junimei" zeflemisea întreaga frazeologie democratică care i se părea ridicolă.

Mai târziu, către sfârșitul carierei sale, se schimbase din acest punct de vedere. Ne având convingeri filozofice și politice bine hotărîte, a făcut saltul. A murit ca un intim al lui Dobrogeanu-Gherea.

Mișcarea socialistă teoretică tocmai începuse în București și eu eram între cei patru cinci studenți cari reprezentau începutul. Aflasem că „Grecu", care mă întâlnea foarte des prin localurile publice, mă zeflemisea pentru ideile ce profesam și pentru că purtam părul mare. De aci un fel de antipatie. Caragiali era pentru mine un reacționar.

Intr'o seară de iarnă mă aflam la berăria Osvald în tovărășia lui Paul Scorțeanu, când iată că intră Caragiali cu tenorul Costache Bărcănescu. S'au așezat la o masă de alături, și vorbăria începu cam la a treia persoană. Costache Bărcănescu, care era foarte pritenos și bun, făcu prezentările. Dar Caragiali era tot ostil și deveni agresiv ; la un moment se animă și începu să peroreze :

— Dumneavoastră socialiștii români sunteți numai niște frazeologi. Numai când veți suferi ca Christos și veți răbda să vi se vîre cue în palmă am să cred că sunteți sinceri.

— Acestea sunt ideile noui ale vremei, răspunse Scorțeanu.

— Idei noui ?! răcni Caragiali, idei nedigerate ! Mie nu-mi plac lucrurile nedigerate.

Eu prind imprudența lui Caragiali.

— Dacă dumitale îți plac numai lucrurile digerate, poftă bună. Mie nu'mi plac.

Caragiali, care nu era obișnuit cu ripostele, fiind un copil răsfățat al Bucureștilor, se face stacojiu.

Dar „tata" Costache Bărcănescu, care era bunătatea personificată, văzând că lucrurile se strică, intervine repede.

— Bine, fraților, se poate ca să vă certați dela nimicuri ! Laso mai domol, frate Costache, mai laso și tu, frate Iancule! Hai mai bine să ne cinstim în lege !

Și pacea s'a făcut.

După aceea am fost buni prieteni cât a trăit.

Intr'o zi norocul bătu la ușa boemului și nevoiașului Caragiali. O moștenire neașteptată de mai multe sute de mii de lei îi căzu plocon. Din ziua aceea omul se schimbă. Și egoismul lui ieși la iveală.

O viață întreagă împărțise cu mai mulți prieteni și ce aveau și ce n'aveau. Intre alții avea, prieten aproape nedespărțit pe Drăgoescu — în intimitate Drăgoiu — viorist în orchestra teatrului Național. Câtva timp după primirea moștenirei. Drăgoescu vine într'o dimineață la Caragiali și-i cere un împrumut de 300 de lei. Dar Caragiali care cheltuia bucuros pentru petreceri, era un zgârcit și nu împrumuta pe nimeni. De aceea își luă un aer grav și ținu lui Drăgoiu următorul discurs :

— Bine, mă Drăgoiu, eu te credeam că'mi ești prieten adevărat. Apoi ce fel de prieten 'mi ești tu, dacă, cum ai văzut că am scăpat de sărăcie, vii să-mi ceri bani cu împrumut ? Tu nu înțelegi că dacă oiu împrumuta pe toți prietenii care-i am, în șase luni rămân iar calic.

Bietul Drăgoiu se aștepta la toate, dar la asta nu. Cum, însă, avea mare nevoie de bani, stătu puțin pe gânduri, apoi spuse :

— Tu ai mare dreptate, mă Iancule, dar uite cum e chestia. Să zicem că amândoi trecem pe podul Mogoșoaiei

și că de sus de la otelul Capșa îți aruncă o chelnăriță un vas cu murdărie în cap ! Oare pe mine, care sunt alături de tine, nu o să mă umple câțiva stropi ? Eu atât îți cer, vre-o câțiva stropi din moștenire.

Caragiali a făcut haz de parabolă dar istoria nu ne spune dacă Drăgoiu s'a ales cu stropii solicitați.

Rare ori am văzut un om mai fricos de moarte. Era prin vara anului 1890 și ceva, când holera începuse să bântue. Mă aflam cu el în grădina birtului Enache de pe strada Academiei și tot timpul se văita că va muri de holeră. Când am ieșit, pe la ceasurile 1 din noapte, o întâmplare tragică căzu par'că spre a'l deprima cu totul. Un pasager murise la otel Union și în acel moment autoritățile îl evacuau.

Atât i-a trebuit lui Caragiali. A început să plângă cu lacrimi ca un copil. M'a rugat să nu-l las singur, l'am urcat într'o birjă și l'am dus acasă. Alcoolul și tabagismul exasperau nervii acestui impresionabil.

Simpatia lui pentru germani și admirația pentru prusieni l'au îndemnat să se stabilească la Berlin unde a și murit. Moștenirea primită l'a ajutat în această împrejurare. De altminteri, dacă n'ar fi moștenit, mă întreb cum ar fi trăit omul acesta care n'avea nici puterea de muncă și nici consecuența în lucrare.

Intr'o zi mi-a arătat caetul ! care era ciorna „Scrisoarei Pierdute" și mi-a adăogat :

— Fericit om ești tu că poți scri repede ; pentru mine scrisul e o tortură.

Și în adevăr caetul lui era ceva neînchipuit ca adăogiri, ștersături și corectări.

Dar muncea mult și pentru a nu da la lumină de cât rânduri definitiv ciselate. Chiar și scrisorile trimise, prietenilor erau revăzute, citite și recitite și scrise frumos caligrafic fără, vre-o dată, o ștersătură.

Din acest punct de privire Delavrancea era încă și mai tare. Delavrancea nu-și scria manuscrisele pentru ziare sau pentru volume de cât pe mici patrate de hârtie de cel mai superior velin, întrebuințând, cât mai des penițe noui și ne admițând niciodată pete de cerneală ori ștersături. Când făcea o greșală nu îndrepta, arunca hârtiuța și începea alta. De altfel acesta era și motivul pentru care scria numai pe mici peticele de 6 centimetri pătrați. I'ar fi fost greu să arunce sferturi de coală odată scrise aproape în întregime.

In cariera literară a lui Caragiali s'a operat o fundamentală prefacere către sfârșit, umoristul a dispărut cu desăvârșire și în locu-i a apărut psihologul posomorât infuențat de pesimizmul german ca și de tragicul rusesc. Mulți dau mai mult preț autorului „Nopței Sfântului Andrei", eu prefer pe autorul „Nopței Furtunoase".

Dar aci nu fac critică literară, de aceea nu spun mai mult.

L'am văzut pentru ultima oară pe Caragiali, la 1911 când a venit în București. Am dejunat cu el și cu Delavrancea la Iordache. Mi s'a părut istovit, slăbit cu totul, lipsit de verva și vioiciunea pe care i le cunoscusem.

La un moment veni vorba de politica internaţională şi de puterea germanilor. Delavrancea riscă să spună că într'un viitor războiu, Anglia va sta alături de Franța, dar Caragiali, care avea o admirație superstițioasă pentru germani, izbucni :

— Englezii ?!... Armata Engleză ?! Să debarce Englezii în Germania ?!... Cu poliția, îi dau Prusienii afară. Nici n'au nevoie să trimită armată ; numai cu poliția îi ia la goană !....

Puțini camarazi atât de plăcuți în jurul unei mese ca dânsul. Oameni ca Panu, Delavrancea, Caragiali, Iancovescu n'am întâlnit mulți.

Câteodată îl lua apa și gura pe dinainte fiindcă avea despre dânsul o idee foarte mare. Mai ales când îl excitam nu se mai stăpânea. Odată l'am luat în zeflemea cu privire la una din teoriile lui extravagante ; dar s'a aprins.

— Eu sunt un geniu, mă. După ce am să mor o să vedeți!

Și era plin de duh !

Intr'o seară la Enache apare Costică Cantacuzino, zis Kneazu, care în totdeauna era amețit de băutură, Cantacuzino se fălea că este neam mare de boer și rudă de aproape cu Ioan Ghica fostul Belu de Samos. Iar Caragiali îi răspunde.

— Vezi bine că ești rudă cu Ion Ghica : el Belu, tu bei !...

In scurta lui carieră literară Caragiali ne-a lăsat multe mărgăritare. Ce păcat că lucra cu atâta greutate !

Dar a fost un om genial de o incomparabilă originalitate.

BARBU DELAVRANCEA

L-am cunoscut întâia oară, pe când eram încă studenți, în casa lui Gheorghe Ionescu, mai târziu Ionescu-Gion, din strada Lucaci. Pe vremea aceea se numea numai Barbu Ștefănescu.

Acel trecut a intrat pe jumătate în penumbră. Cu greu îmi reamintesc toate amănuntele. Din întregul tablou nu mai am înaintea ochilor decât pe Barbu Delavrancea.

Erau de față, pe cât îmi mai aduc aminte, Gion, Dimitrie Petrescu, un student simpatic și eminent, mort de o complicație tifică, Petrică Economu fratele lui Ciru Economu, fost înalt magistrat, Grigore Săndulescu, mai târziu prefect de poliție la Iași, și... nu mai știu cine. Toți au murit.

Era o după prânz. In ziua aceea chiar se judecase procesul lui Stan Popescu, fost cămăraș și vestit elector liberal din Ploești, acuzat nu mai știu de ce faptă. Delavrancea asistase la proces și acum povestea cele auzite și povestea cu însuflețirea neastâmpărată a firei lui și a tinereței.

Il auziam pentru întâia oară și înțelegeam că aud un om deosebit de toți ceilalți, deosebit în vorbă, în gesturi, în îmbrăcăminte, în portul părului, în intonație, în vervă.

Delavrancea erea antiliberal și, deci, contra lui Stan Popescu.

Parcă îl văd perorând, parcă îl aud, încă, cum adăuga, la gesturile lui sacadate, un potop de adjective brutale pentru a zugrăvi pe omul antipatic. Eu, tânăr cu simpatii liberale, — ca mai toată tinerimea de pe vremea aceea, — eram indispus împotriva lui Delavrancea.

De altfel Delavrancea nu avea darul de a convinge ; el perora nu argumenta.

Spre a crede în spusele lui trebuia să-i fii admirator, trebuia să crezi în convingerea lui, trebuia să spui : „Trebue să fie așa fiindcă spune Delavrancea". Delavrancea n'avea darul de a demonstra afirmările lui.

In ziua când l-am întâlnit pentru întâia oară, a vorbit aproape numai el. Și văd încă degetele zgârcite spre a imita gesturile pe care le-ar fi făcut inculpatul în fața justiției,

îl văd încă însuflețit, roșu, convulsiv și vorbind, ascultându-se, îmbătându-se de frazele care încă de pe atunci îi erau frumoase. Era un artist care făcea politică.

După ce a plecat, — fiindcă Delavrancea a plecat cel dintâi, — cei cari am rămas ne-am ocupat de el. Tânărul student era cineva ; toți simțeam că era cineva...

— Vorbește bine, are să fie orator, a spus unul.

— Are o fire de artist, a spus un altul.

— Are mult talent a adăugat un al treilea.

Dar nimenea n'a spus că avusese dreptate.

Inainte de a pleca la Paris s'a avântat în presă. Și fiindcă intelectualitatea tânără se îndrepta atunci spre ziarul lui Laurian și Ștefan Mihăilescu, *România Liberă,* Delavrancea și-a făcut debuturile în coloanele *României Libere*.

In acest ziar au scris cei mai de seamă începători ai vremei : Delavrancea, Vlahuță, Duiliu Zamfirescu, etc.

Delavrancea s'a întors dela Paris advocat și literat. In advocatură n'a strălucit niciodată. Și n'a strălucit, cu tot marele său talent oratoric, fiindcă-i lipsea aceea ce am semnalat mai sus, îi lipsea darul de a demonstra. Capul său nu era un cap logic.

Dar era un mare artist.

Dela întâile lui pagini s'a relevat un scriitor cu mari calități de stil, cu originalitate, cu temperament, cu patimă.

Delavrancea a înțeles și a practicat frumosul în operele lui. Chiar și în acele rânduri, cari pentru mințile absolut logice, ar putea trece drept divagațiuni, el a pus întotdeauna o mare însuflețire, o bogăție mare de colori.

Delavrancea a fost literatul artist, artist în mentalitatea lui, artist și boem în apucături, artist în operă, artist în absenta logicei și argumentărei. Era un capricios care, în locul unui argument, punea o arabescă.

Dar sărăcia de oameni aleși și, mai cu seamă, puțina căutare a cărților literare, pe vremea aceea, a împins pe Delavrancea către alte tărâmuri mai lucrative.

La 1899, când a căzut guvernul liberal, conservatorii au pornit o campanie de recrutări în rândurile tineretului liberal. Delavrancea, care fusese membru al partidului liberal și redactor la *Voința Națională,* oficiosul partidului, fu numit primar al capitalei

In oricare altă țară cultă, un om cu marele talent al lui Delavrancea ar fi fost un mare literat care s'ar fi consacrat exclusiv literaturei pe care ar fi ilustrat-o până la sfârșitul zilelor. Dar în mica noastră țărișoară, Delavrancea a fost nevoit să se facă de toate : scriitor, advocat, membru prin consiliile de administrație ale băncilor, primar, ministru.

In calitate de primar al capitalei, — funcție pentru care nu se pregătise niciodată — n'a putut face nici un serviciu orașului. Tot ce a rămas de pe urma primariatului său

este portretul care a sporit cu unul colecția de fotografii ale foștilor primari, agățate în sala consiliului comunal.

După câțiva ani de dispariție de pe arena scriitorilor, a dat la lumină opera care a culminat cariera lui literară : Cele trei drame istorice din repertoriul Teatrului Național.

Barbu Delavrancea era un modest. Nici inflațiune vanitoasă, nici reclamă comercială, nici caz mare de persoana lui. Volumele lui coprinzătoare de mărgăritare: *Sultănica. Liniște, Luceafărul, Apus de Soare, Viforul* etc. s'au strecurat tăcute în vitrinele librăriilor. Iubitori de literatură bună, prietenii și admiratorii lui Delavrancea le cumpărau și le sorbeau: Un mare și puternic talent original trecea prin lume îmbrăcat într'o haină simplă de... „trubadur" românesc.

Fiindcă, ceeace distingea mai ales pe Delavrancea, alături de originalitatea talentului său, era adâncul său românism.

Era român și era mândru că e român. Iubea țara, iubea câmpia românească, iubea munții românești, iubea pe țăran, iubea șipotul izvoarelor, iubea tainele naturei românești, iubea viața naturală și națională cu toată poezia, cu tot farmecul, cu toate lipsurile și neajunsurile ei.

Intr'o zi de Paște treceam cu el, braț la braț, pe Bulevardul Carol I-iu și întâlnim un grup de țărani transilvăneni îmbrăcați de sărbătoare în pânzeturi albe ca zăpada, cu flori la pălării și chiuind a veselie. Deodată Barbu Delavrancea se ridică. I-am simțit smucitura, l-am văzut înălțându-se pe picioare și cu glasul tare strigă : „Bravo băeți ! Petreceți românește cu voe bună!" Și apoi mie: „Uite, mă, ce frumoși și ce voinici sunt românașii noștri !"

M'am uitat în ochii lui umezi și l-am văzut transfigurat.

Tot ce era național il atrăgea și îl fermeca. Iubea pânzele lui Grigorescu fiindcă marele pictor zugrăvea natura și pe țăran. Iubea scoarțele, cusăturile și olăria românească. Iubea Istoria neamului, dovadă ultima lui trilogie dramatică.

Și ce bun camarad, și cât erau de senine, de dulci și de regretate ceasurile petrecute în tovărășia lui.

Fire de artist, cu toate slăbiciunile omenești, dar toate poetizate ; din gura acestui plebeian niciodată o trivialitate, vesel, cu mult humor, aruncând cu ușurință vorbele de duh !

Intr'o zi, — e de mult acum — eram pe terasa cazinoului de la Constanța. Barbu juca obicinuita partidă de table cu generalul Cantili. Generalul era alb colilíu, Barbu începea să cărunțească. La sfârșit, generalul, care pierduse partida, vede pe cutia tablelor un fir de păr alb, care flutura și-i spune lui Delavrancea :

— Uite amice, ai început să-ți pierzi părul.

Dar Delavrancea îi răspunde :

— Eu cred că e al dumitale, fiindcă dumneata ai fost jumulit.

Din când în când juca și cărțile pentru ca să-i treacă vremea. Și, fiindcă juca prost toate jocurile, pierdea în totdeauna dar cu o nepăsare de admirat. Cheful lui cel mare era să joace în partida cu Vlahuță și cu fratele său Costache Ștefănescu-Suhățeanu, care, când perdea era foarte supărăcios.

Barbu a urcat toate scările ierarhiei sociale și politice și a ajuns tot ce se poate ajunge în țara noastră. A fost ziarist apreciat, literat fruntaș între fruntași, primar al Capitalei, deputat, senator, ministru, academician.

In politică, bineînțeles, n'a avut strălucirea cu care s'a distins în câmpul literilor; cu tot marele său talent de vorbă, mari succese parlamentare n'a avut nici odată.

Acest mare scriitor cu suflet de artist nu era un om politic.

Pentru a fi fost și un mare om politic îi lipsea câteva însușiri neapărate : n'avea sufletul ingrat. Era un om de o perfectă lealitate, un camarad de o perfectă bună credință și un naiv. Sufletul lui era prea senin.

După cum trilogia dramatică i-a încheiat cariera literară, tot asemenea cariera politică a culminat-o în campania pentru intrarea în război.

De astădată și-a pus tot sufletul în mișcare. Dar și când făcea politică poetul și omul fanteziei artistice își reclamau drepturile.

La o adunare a comitetului întregit al partidului conservator, pe când se discuta, sub șefia lui Marghiloman, dacă România trebue ori nu trebue să intre în război alături de aliați, Delavrancea a vorbit. El era un mare român și un tot atât de mare admirator al Franței.

— Domnilor, discutați dacă trebue să alergăm în ajutorul Franței amenințată ?! Dar eu nu șovăi nici o clipă : Fiindcă eu nu-mi închipui lumea fără Franța, după cum nu-mi închipui Franța fără Paris, Parisul fără Luvru și Luvru fără Gioconda !...

Soarta a voit ca acest mare suflet de român și de artist să moară la Iași, în mijlocul celor mai mari îngrijorări ale inimei, atunci când patria, căzută pe un genunchiu, avea deasupra capului ridicată securea dușmanului. Intocmai ca și Nicolae Filipescu a murit fără să cunoască izbânda și triumful, a murit atunci când, și unul și celălalt, vedeau prăbușirea idealului național.

Rămânea-va opera literară a lui Barbu Delavrancea ? Putea-vor foile scrise de el, să străbată în desișurile viitorului și să-l nemurească și să cinstească epoca în care a trăit ? Iată întrebări cărora numai viitorul va putea răspunde.

Ceeace este, însă, și în conștiința mea și a tutulor contemporanilor cari au citit și au înțeles pe Delavrancea, e că paginile lui sunt unele dintre cele mai maestre din câte s'au scris în epoca noastră.

NICU GR. FILIPESCU

In vara anului 1884 mă întâlnesc pe calea Victoriei, prin dreptul cofetăriei Riegler cu repauzatul Grigore Alexandrescu Cafegi-bașa însoțit de un tânăr blond, cu ochi albaștri, frumos și cu înfățișarea foarte simpatică.

Grigore Alexandrescu îmi spuse :

— Să vă prezint unul altuia. Sunteți doi oameni de inimă și cu temperament de luptători. E bine să vă cunoașteți fiindcă o să vă întâlniți de multe ori în viață.

Tânărul acesta era Nicu Filipescu.

In toamna anului 1884, grupul intelectualilor socialiști din Bucuresti : Paul Scorțeanu, dr. Spiroiu, A. Radovici, V. G. Morțun, C. A. Filitis, Const. Mille, Emil Frunzescu și cu mine, am făcut să apară ziarul „Drepturile omului". In toamna lui 1885 apăru ziarul „Epoca" și Nicu Filipescu veni să mă găsească. El îmi propuse colaborarea la noul ziar conservator fiindcă tocmai atunci „Drepturile omului" dispăreau din lipsă de fonduri.

Dar cu toate stăruințele lui Filipescu mă hotăram greu să particip la redactarea unui ziar conservator. Filipescu îmi propuse ca cel puțin să-i dau de trei ori pe săptămână „Cronica glumeață". Cu acest prilej atacai genul umoristic și luai pseudonimul *Radu Țandără.*

Pe vremea aceea era o mare îndrăzneală ca cineva să se afișeze conservator. Guvernul lui Ion Brătianu avea mulți adversari, însă toți aceștia apăreau în fața țărei ca cei mai adevărați liberali, opinia publică începea să se ridice împotriva guvernului brătienist, dar oamenii populari nu erau în partidul conservatorilor.

De aceea Nicolae Filipescu nu prezintă „Epoca" ca pe un ziar conservator ci numai ca pe un ziar independent de opoziție.

La acest ziar au colaborat, rând pe rând, toți tinerii de valoare cu idei conservatoare care începeau, precum și alți conservatori mai vechi și mulți ziariști cunoscuți.

La „Epoca" au scris : Alexandru Balș un tânăr foarte inteligent și cu multă lectură literară, Nicolae Kirilov profesor de matematici, Constantin Hiotu, D. R. Rosetti (Max), Grigore Ventura, fiul ziaristului Grigore Ventura, Barbu Delavrancea, Grigore Păucescu, Milone Lugomirescu (Baba Novac), Jean Miclescu de la Botoșani, I. Grădișteanu, etc., etc., dar sufletul ziarului era Nicu Filipescu.

In scurtă vreme, grație temperamentului combativ al lui Filipescu „Epoca" deveni organul cel mai citit și cel mai vioi. Organul de luptă, în jurul căruia începeau să se grupeze mulți dintre adversarii regimului.

Să nu se creadă cum că Nicu Filipescu era vre-un conservator fanatic și habotnic, de loc. Educația lui și-o făcuse pe mâini liberale și în Elveția. Tatăl său era un spirit liberal și-l încredințase, pentru educațiunea politică, lui Ion Câmpineanu și Nicolae Blaremberg ; dar tânărul reîntors în țară. se așeză în mediul conservator unde îl atrăgeau, atât colegii de studii cât și legăturile de familie. Afară de asta, regimul liberal fiind atunci în declin în România, nu mai putea exercita nici o atracție asupra firei sale nedisciplinate și combative.

Filipescu era, mai presus de orice ; un pugilist politic. Ceea ce-l pasiona era lupta, iar așezarea lui în partidul conservator a fost numai o întâmplare.

„Epoca" condusă de Filipescu, deveni un organ de agitație. Când, mai târziu, un oarecare Alexandrescu, atentă la viața lui Ion Brătianu în strada Vămei, o ceată de bătăuși — supranumiți de atunci „cetățeni indignați" — veniră la „Epoca" și devastară localul redacției spărgând toate geamurile.

Cu acest atentat popularitatea ziarului crescu.

După câteva luni, vânzătorii de ziare instigați de poliție, refuză să mai debiteze „Epoca". Atunci Nicu Filipescu, dimpreună cu un grup de tineri conservatori, luară pachetele cu ziare la subțioară și, transformați în vânzători ambulanți se răspândiră pe străzi, prin cafenele și prin celelalte localuri publice.

Nicu Filipescu era neobosit și plin de pasiune politică, mulțumită activității, stăruinței sale inteligente și ziarului „Epoca", partidul conservator începu să se pue în vază și să se arate ca o forță politică de care trebuia să se țină seamă.

Ion Brătianu, în fața puternicei agitațiuni a opoziției coalizate se hotăra să dizolve camera înainte de termen și să facă apel la țară. Alegerile din iarna anului 1888 dădură întâiul succes politic al lui Nicu Filipescu.

El candidă la colegiul al 3-lea din Brăila.

In Brăila opoziția luă toate locurile. La colegiul I-iu fură aleși Nicolae Blaremberg și Nicolae Fleva, la colegiul al II-lea Alexandru Djuvara, Ion Suditu și Ion Movilă, la colegiul al 3-lea Nicu Filipescu.

Lupta împotriva guvernului se înteți, mai ales din cauză că opoziția izbutise să aleagă 54 deputați ai săi, întreaga frunte a tuturor partidelor anti-guvernamentale.

In ziua de 14 Martie 1888 toți deputații din opoziție, plecară pe jos și cu capetele goale, în procesie dela Băile Eforiei, unde era sediul „Ligei de rezistență", până la cameră. In cap mergea Lascar Catargiu cu capul descoperit, eu mă aflam în coadă alături de George Panu, deputat și el. Pe ambele dealuri ale Mitropoliei și jos pe stradele Bibescu-Vodă lume cu miile. Sub clopotniță un pluton de vânători păzea intrarea.

S'a făcut o împinsătură și m'am pomenit în curte. Când mă întorc văd pe Nicu Filipescu, care prinsese pușca unui soldat din vânători și se lupta cu el.

Agitația era la culme. Peste câteva minute un foc de pușcă răsună. Alerg să văd ce este. In vestibulul camerei zăcea mort un ușier lovit din clopotniță de un glonte tras de sergentul major de sergenți de stradă anume Silaghi, glonț ce fusese rezervat, — așa s'a spus — lui Nicolae Fleva.

In ziua aceea fură arestați și duși la Văcărești Nicolae Fleva, Nicolae Filipescu și alții.

O manifestație se făcuse cu două zile mai înainte în curtea Palatului regal, unde poporul năvălise și spărsese chiar un geam de la intrare. Jandarmii călări ai maiorului Fănuță interveniră șarjând. Atunci Nicu Filipescu, scoase revolverul și voi să tragă. Dar Kneazul Dimitrie Moruzi, prefectul de poliție, care era alături, îi apucă brațul strigându-i :

— Ești nebun, Nicule, ce vrei să faci ?

Cu plecarea liberalilor de la cârmă începe adevărata carieră politică a lui Filipescu. Acum începe să-și exercite talentele lui de agitator, de frământător al partidului, de ademenitor și de intrigant

Multă vreme n'a știut să ia o poziție hotărîtă între cele două fracțiuni ale partidului, între bătrânii conservatori și junimiști, și această nehotărîre l-a caracterizat până la sfârșitul zilelor.

Fiind încă prea tânăr și fără destulă autoritate n'a putut avea nici o situație până sub marele guvern al lui Lascar Catargiu. In tot timpul acesta a agitat atât de mult și a frământat partidul în cât Lascar Catargiu, exasperat într'o zi, a exclamat :

— Copchilu aista, are să ne facă încă multe boclucuri !

Sub ministerul de patru ani al lui Lascar Catargiu a fost numit primar al capitalei, funcție în care a desvoltat o foarte mare activitate. Lui îi datorește capitala și b-dul Colțea și b-dul Maria. Dar firea lui neastâmpărată l-a împins și în această funcție la multe năzbâtii.

O dată, primăria fiind în conflict cu un regiment de artilerie pentru un teren care era revendicat din amândouă părțile, Nicu Filipescu dădu ordin ca terenul să fie ocupat cu for-

ța de către guarzii comunali cari existau pe vremea aceea. Dar a doua zi i se raportă cum că artileriștii i-au pus guarzii pe goană. Infuriat puse la cale o acțiune în stil mare pentru a doua zi : Iși concentră toți guarzii plus vre-o 150 măturători și în fruntea acestei armate se duse și ocupă terenul în litigiu. Dar colonelul Baranga, eși, la rândul său, în fruntea unei numeroase trupe înarmate, înconjură pe comunali și arestă pe primar care fu silit să capituleze.

Acest incident zugrăvește temperamentul omului.

Către sfârșitul regimului conservator, Nicu Filipescu începu acțiunea politică împotriva junimiștilor și în special împotriva ministrului de justiție Alexandru Marghiloman.

Alexandru Marghiloman, profitând de o oarecare afacere numită pe atunci : Resu-Robescu, voi să desființeze pe acești doi fruntași vechi conservatori spre a trece preponderența în localitate, șefilor junimiști. Dar Filipescu se aruncă în luptă cu toată vehemența de care era capabil și cu toate că era primar al capitalei, iar Marghiloman ministru de justiție, îl atacă fățiș în termenii cei mai violenți. La manevrele din 1895 se repezi călare asupra adversarului său și voi să-l cravașeze.

Dar guvernul Catargiu se retrase și astfel conflictul se opri aci.

De îndată ce căzu cabinetul Lascar Catargiu, junimiștii se retraseră sub cortul lor și formară partid separat în casele bisericei Kretulescu. Atunci a fost fondat Partidul Constituțional.

Nicolae Filipescu, neastâmpărat cum era, i-a o parte activă, împingând în totdeauna la acțiuni violente, la campania în contra guvernului liberal pe chestia Ghenadie.

In alegerile comunale luptă cu toată energia și-și puse în evidență marile lui calități de organizator și de elector de întâia putere. Apoi se pune în fruntea acțiunei de răsturnare și, dimpreună cu Nicolae Fleva, organizează manifestația din strada Enei, care aduce prăbușirea cabinetului Sturza.

Cabinetul Cantacuzino este compus, dar Filipescu nu intră în guvern. Rămâne pe dinafară spre a juca rolul de leader al majorității, însă, în această calitate se lovește de o înfrângere.

Trebuie să reamintesc că, după moartea lui Lascar Catargiu care se întâmplase chiar atunci, veni la ordinea zilei alegerea șefului. Erau în față doi candidați. Partizanii întregirei partidului conservator sprijineau candidatura lui Petre Carp, în țară începură manifestațiuni în acest sens. Clubul din Craiova, al căruia președinte era Take Ionescu, proclamă chiar șefia lui Carp. Mare emoție la București în rândurile bătrânilor. Take Ionescu se repede la Craiova și obține un răzvot. Nicu Filipescu, care era rudă cu Iorgu Cantacuzino, susține, cu-tărie, candidatura acestuia. Și Cantacu-

zino este ales. Unii au pretins că Nicu Filipescu a sprijinit această candidatură spre a avea un șef asupra căruia să aibă influență personală. Cu chipul acesta înlătura, de la viitoarea șefie și pe Marghiloman, moștenitorul lui Carp, și pe Take Ionescu.

In curând un fapt aruncă dezbinarea în partid. Era la ordinea zilei alegerea unui episcop. Filipescu avea un candidat iar Take Ionescu, ministrul cultelor, altul. Filipescu, care se credea sprijinit de șeful guvernului care era sigur că în camera conservatoare, majoritatea îl va urma negreșit, dar candidatul lui Take Ionescu s'a ales cu o mare majoritate. Din ziua aceea rivalitatea dintre cei doi buni tovarăși politici de până atunci, se declară.

Filipescu luptă din toate puterile pentru răsturnarea cabinetului Cantacuzino și alcătuirea cabinetului Carp în care intră, alături de Al. Marghiloman în calitate de ministru al Domeniilor.

Căderea acestui cabinet, în urma votului de blam dat de cameră, la 11 Februarie 1900, exasperă pe Filipescu.

După ce a luptat cu cea mai mare străduință ca să facă guvernului o majoritate, luă cuvântul în memorabila, ședință. Niciodată nu l-am văzut mai incoherent, mai furibund, mai plin de patimă, căci avea presimțirea concluziei. După proclamarea votului, care punea cabinetul în minoritate cu un vot, a căzut zdrobit. Filipescu era descompus.

Timp de zece ani, de la 1900 la 1910, a rămas în opoziție. și în contra guvernelor conservatoare și în contra guvernelor liberale.

In timpul guvernărei liberale de la 1907 la 1910, a organizat și-a condus alături de Mihail Deșliu, trei celebre campanii electorale din București.

După retragerea lui Take Ionescu din partid și formarea partidului democrat, partidul de sub șefia lui Carp, rămăsese aproape fără aderenți în București, numai grație lui Filipescu, bine secundat de Deșliu, și prin sforțări supra omenești, candidații partidului conservator au putut veni aproape alături și de candidații takiști și de candidații liberali. La o alegere senatorială candidatul conservator Theodor Rosetti este ales în potriva d-rului Istrati și a lui I. G. Bibicescu, candidații partidului takist și al partidului liberal de la putere.

Ca luptător Filipescu era formidabil.

Munca lui era fără răgaz. Avea imaginație, avea resurse, avea finețe și siretenii nenumărate. Conferințele partidului ținute la sala *Dacia* erau opera lui. Ziarele electorale din capitală, pe care în totdeauna le-am redactat, erau închipuite de el.

Se scula cu noaptea în cap dar se culca de vreme. Era neobosit. Făcea propagandă electorală prin toate cartierele ce-

le mai înfundate, intra prin cârciumi, da mâna cu toată lumea, una din plăcerile lui era ca, înconjurat de agenți, să mănânce fripturi și cârnați prin cârciumile din mahalale.

De multe ori, spre a rătăci poliția liberală, atât în București cât și când pleca în campania electorală în orașele celelalte, se travestea, își punea peruci și bărbi. Acest cap aprins, dar foarte poetic, era câte o dată fantastic ; avea o garderobă de detectiv privat și o întrebuința, cu mare plăcere, la ocazii.

Ministru de război în cabinetul Carp de la 1910 a fost unul dintre cei mai buni miniștrii de resort. Era mare patriot și avea patima ca România să aibă o armată cât mai puternică.

Afacerea tramvaelor comunale nu l-a pasionat îndestul în cât să apere guvernul cu toată tăria. Ascendentul tot mai mare al lui Marghiloman nu-i plăcea.

In ministerul Maiorescu a intrat cu mare regret.

Ministeriatul său a fost de astă dată o tortură, căci era în vecinică luptă și rivalitate cu Take Ionescu.

Din cabinetul Maiorescu s'a retras repede protestând în potriva Protocolului de la St. Petersburg care ne da Silistra singură.

Dar vine războiul mondial !

Când s'a ținut consiliul de Coroană de la Sinaia nu era în țară. Când s'a întors m'am dus să-l văd chiar a doua zi, erau de față Nicolae Fleva, Barbu Delavrancea, I. Grădișteanu, D-rul Giani, D. Many, Pascal Toncescu. Toți așteptau părerea lui Filipescu. Am mai povestit această scenă.

Pascal Toncescu, care sosise de la Paris vorbea mereu și stăruia ca să intrăm imediat în acțiune. Dânsul spunea că ce văzuse în Franța era o minune : armată multă armament, entuziasmul !

Am vorbit și eu două vorbe :

— Dar Bulgaria ce face ?...

Filipescu, care nu scosese vorbă până atunci, se animă si răspunse :

— Vezi, de asta mă tem și eu !

Ne-am despărțit fără să-și fi spus părerea.

Fiindcă Filipescu, or cât de impulsiv și de repezit era, totuși era și bun român și om de Stat. El înțelegea că țara nu trebue împinsă, fără pregătire și fără socoteală într'un războiu atât de greu !

Intr'o zi l-am văzut în capul acțiunei războinice și din ziua aceea n'a mai dezarmat până când România a intrat în acțiune.

Fost-a Filipescu un mare om de Stat ? Fost-a un mare patriot ? Fost-a un mare conservator ? Iată ceea ce Istoria

va lămuri. Dar ceea ce este sigur e că a fost un mare luptător. Era luptător mai înainte de orce.

In natura lui fantastică intra mai ales patriotism și cavalerism. Când românii la 1913 au intrat în Silistra, el a fost cel d'întâiu care a intrat călare în calitate de căpitan de cavalerie în rezervă.

De altfel a fost un om fără noroc.

In duelul cu George Lahovary nenorocul a voit ca să-și omoare adversarul și să-i rămână remușcarea. In politică a trebuit să stea 10 ani în opoziție departe de trebile guvernamentale. In 1916 a murit în toiul dezastrelor noastre și nu a putut vedea ziua triumfului.

Din toată activitatea lui politică, ce a rămas Istoriei ?

A fost omul care a redat partidului conservator prestigiul și puterea, însă tot spiritul său neastâmpărat a contribuit la multe înfrângeri. Când a murit era numai șeful unei fracțiuni.

După urma lui nu a rămas mult. Și cu toate acestea omul ăsta a fost sufletul unei continue acțiuni timp de cel puțin 20 de ani. Avea o mare putere de conducere, domina, aduna în jurul său, avea prestigiul unei mari onestități publice și private. Și, incontestabil, că a fost un mare român. Iși iubea neamul ca și Delavrancea.

In timpul luptelor dela Turtucaia întâiele vești ce i s'au adus spuneau că toate atacurile bulgărești au fost respinse cu mari pierderi. Cineva care l-a vizitat atunci, i-a spus :

— Tunurile noastre au făcut minuni. Bulgarii au fost secerați și au rămas acățați ca ciorchinii pe sârmele ghimpate.

Dar când i s'a adus știrea dezastrului a izbucnit în lacrămi și a exclamat :

— S'a dus idealul nostru național ! Ce rușine ! să ne bată Bulgarii !...

Un mare suflet românesc, un mare luptător și o vitează fire s'a dus de o dată cu el.

NICOLAE FLEVA

In primăvara anului 1875 — în Aprilie — se făceau alegerile generale pentru cameră. La guvern era ministerul Lascăr Catargiu care dăinuia de la Martie 1871.

Campania electorală fu deschisă printr'o întrunire publică ținută la sala Bossel. Această întrunire publică a fost mai mult o conferință fiindcă în seara aceea n'a vorbit decât un singur orator : Nicolae Fleva.

Inalt, frumos, impunător, obrazul încadrat de o bogată barbă neagră, ochiul viu, zâmbetul simpatic, înfățișarea bărbătească, plin de căldură și vioiciune, acesta era Nicolae Fleva, oratorul liberal pe care-l auzeam atunci pentru întâia oară.

Deși membru al partidului de sub conducerea lui C. A Rosetti și Ion Brătianu, Fleva, cu firea lui independentă, începuse acțiunea mai înainte de a primi autorizarea partidului și făcea întrunirea pe seama lui.

Sala, populată mai mult de tineret din școli a făcut tribunului o primire din cele mai entusiaste. Am ieșit de acolo încântat de verva colorată și energică a oratorului.

Nicolae Fleva își făcuse debuturile ca advocat la Focșani. Intors din Italia, unde studiase dreptul, a pledat întâiul său proces, nu pentru bani, ci în schimbul unui cal alb pe care l-a păstrat mulți ani, până ce calul a ajuns la adânci bătrânețe și a murit în grajd. Tribunul, care era un pasionat al cailor, avea o deosebită dragoste pentru calul acesta care îi reamintea în totdeauna anii tinereței și cel d'intâi proces pledat.

In politică, Fleva s'a afirmat atunci, când s'a judecat înaintea Curții cu jurați din Târgoviște, procesul revoluționarilor din Ploești cari proclamară republica în 1870. In calitate de apărător al acuzaților s'a afirmat ca orator popular și ca un liberal hotărît.

Incepând cu întrunirea de la sala Bossel numele lui Fleva ajunge la suprafață, el este oratorul cel mai iubit al întru-

nirilor populare, el este răsfățatul întrunirilor publice, el tribunul și agitatorul.

Deși opozițiunea coalizată împotriva lui Lascar Catargiu număra mulți oameni de valoare, deși partidul liberal avea în rândurile sale mulți tineri de talent și culți, totuși nici unul nu-și putea face un nume popular. Tinerele valori ale partidului liberal : Eugen Stătescu, Ion Câmpineanu, Mihail Ferekidi și alții rămâneau cunoscuți numai în cercuri restrânse. Singur numele lui Em. Protopopescu-Pake îi sta oarecum alături.

Fleva devine marele agitator.

In alegerile din primăvara anului 1875 s'au întâmplat mari agitațiuni în București. La alegerile colegiului al 3-lea — pe vremea aceea se vota pe 4 colegii — vestiții pe atunci bătăuși ai guvernului Ilie Geambașul și Temelie Trancă își fac apariția la o cârciumă din strada Șerban-Vodă — în apropierea vechiului local al Primăriei. O mișcare se produce în imensa mulțime care era adunată în jurul localului de vot. Mulțimea năvălește în cârciumă și ambii bătăuși sunt stâlciți. Ilie Geambașul este omorît pe loc iar Temelie Trancă — care era un colos, a zăcut încă o luna în spitalul Colțea înainte de a muri.

Acest omor a provocat arestarea lui Fleva acuzat de ațâțare la răscoală.

Popularitatea lui Fleva crește imens. Știrile cele mai fantastice circulă. Intr'o seară, îmi amintesc, ne-am adunat vre-o 50 de tineri — toți militanții de atunci, în saloanele redacției *Alegătorului Liber* instalat în Casa Slătineanu actualul hotel Capșa. Venisem toți înarmați cu revolvere, pumnale sau bozuri. Eu, care n'aveam altă armă cumpărasem un box.

Din cinci în cinci minute veneau stafete cu tot felul de știri alarmante.

Scopul întrunirii noastre era să mergem în aceeași noapte la Văcărești spre a libera pe Fleva. Fleva trebuia liberat pentru că, se știa sigur (?) că va fi asasinat în temniță.

Stafetele, în tot timpul acesta, întrețineau agitația și o măreau.

Unul spunea că mahalalele au început să se miște și ne vor veni în ajutor. Altul declara că vine din Dealul Spirei, unde a văzut mulțimea adunată pornind la vale. Și așa mai departe.

Guvernul pregătea o lovitură de Stat, armata era consemnată prin cazări, patrulele de cavalerie încrucișau în fața sălei, Slătineanu etc., etc. In sfârșit bătrânul Grigore Serurie care era administratorul ziarului, văzând efervescența și simțind că au pătruns și spioni înăuntru, a sfătuit pe cei de față să depună armele, fiindcă complotul a fost descoperit iar poliția va năvăli înăuntru din minut în minut. Eu eram

un naiv pe vremea aceea, dar erau și increduli cari protestau. In sfârșit ne-am depus toți pușcoacele în coșul sobelor și ne-am retras, încet încet, pe din dos.

După căderea conservatorilor și venirea regimului liberal steaua lui Fleva pălește. Brătianu nu i-a oferit nici o situație. Au fost, rând pe rând, miniștrii: Eugen Stătescu, Gheorghe Chițu, Anastase Stolojan, Mihail Ferekidi, Ioan Câmpineanu, Dimitrie Sturza, dar Fleva singur, marele tribun din opoziție, nu primește nici o atenție.

Tribunul are veleități de indisciplină. Mai târziu, după războiu combate în cameră proectul de răscumpărare a Monopolului tutunurilor și înființarea Regiei de Stat.

După opt ani de regim liberal, tocmai la 1884, i se dă, în sfârșit postul de primar al capitalei. Fleva era acrit și începuse să-și arate dinții. Și, fiindcă tocmai pe atunci opoziția începuse să se agite mai tare, șeful guvernului și-a închipuit că glasul fostului orator popular ar putea fi iarăși de folos.

In calitate de primar al Capitalei Fleva n'a însemnat prea mult. Pe deoparte având o puternică opoziție în consiliu, opoziție compusă din liberali de vază, precum d-rul Sergiu, șeful politic al coloarei de Negru și candidat de primar, care-l paraliza, pe de altă parte fiind un caracter bănuitor și cicălitor pentru toate lucrurile mărunte, n'a putut dura.

Intre altele, cum pe vremea aceea eram șef de birou la accizele primăriei, îmi amintesc de un fapt. Fleva avea credinta că toți funcționarii fură ; de aceea a instalat, jos la intrare, o cutie pe care pusese să se lipească o fâșie de hârtie cu următoarea inscripție : „Cutie în care se vor pune denunțările împotriva funcționarilor necinstiți".

Fiindcă pe sălile și în curtea primăriei staționau zecimi de postulanți, a doua zi primarul a găsit în cutie peste 200 denunțuri. Fiecare postulant denunța pe slujbașul pe a cărui funcție pusese ochiul. Și astfel mai toți slujbașii erau denunțați de mai multe ori.

Fleva nu era un bun administrator. Era vecinic bănuitor, de o severitate absurdă și, prin urmare nedrept.

In vara anului 1884 opoziția începuse agitația ; unul dintre conducătorii mișcărei pornită de la clubul conservator, era prințul Gheorghe Bibescu. Intr'o seară studențimea agitată din cauza chestiei numită : „Chestia d-rului Romniceanu", face o manifestație zgomotoasă pe piața Teatrului. Erau orele 11. Poliția alergă și prefectul de poliție generalul Radu Mihai vrea să aducă jandarmii călări ca să șarjeze, dar Fleva împiedică actul. El aduce un mare număr de măturători și-i pune să măture piața. Norii de praf se înalță, ne înăbușe și risipesc mulțimea. Apoi apare tribunul surâ-

zând. In mijlocul grupurilor începe să peroreze și să sfătuiască pe studenți la liniște.

Câteva zile s'a făcut mult haz de acest mod al tribunului de a împrăștia o manifestație.

Numele lui Fleva trăia încă viu în mase, dar primariatul lui începea să-i roadă popularitatea. In partidul liberal avea mulți adversari, la primărie multe piedici, până ce într'o zi fu silit să demisioneze.

Acum începe a doua fază a carierei lui Fleva, fază încă și mai plină de fapte decât cea dintâi.

Cu temperamentul său arzător tribunul se aruncă în luptă cu toată patima.

Lupta o începe în camera deputaților cu o interpelare în care atacă cu vehemență pe Emil Costinescu.

In vălmășagul luptei își atrage un duel cu Mihail Ferekidi de pe urma căruia se alege cu un glonț în mâna dreaptă ale căruia urme le-a purtat toată viața.

In ziua agitată de 15 Martie 1888 era să fie ucis la cameră. S'a spus atunci că sergentul major de gardiști Silaghi, postat în clopotnița Mitropoliei spre a-l răpune, a ucis din greșeală pe un ușier. Adevărată ori neadevărată această bănuială, ea arată cât de mult era temut Fleva și ce puternic agitator de spirite era.

Arestat dimpreună cu Nicu Filipescu fu liberat a doua zi după constituirea cabinetului Theodor Rosetti. Niciodată capitala n'a văzut o manifestație de stradă mai impunătoare. Cel puțin 30.000 oameni l'au însoțit și i-au făcut cortegiu de la închisoarea Văcărești și până acasă.

De la 1888 la 1900 a fost mereu agitator, când liberal disident, când alături de conservatori.

Conservatorii, temându-se de influența lui asupra maselor, i-au oferit portofoliul domeniilor in cabinetul Gheorghe Cantacuzino la 1899. Nici în această înaltă funcțiune nu s'a deosebit. De altfel ministru a fost de scurtă durată iar epoca în care a deținut portofoliul a fost o epocă dezolată, epoca marei secete aproape catastrofale din anul 1899—900.

Reintrat în partidul liberal i se încredințează portofoliul internelor în cabinetul Sturza de la 1901, dar la acest departament nu stă decât trei luni. In timpul alegerilor primind o plângere dintr'un județ, cum că administrația face ingerințe, s'a dus în persoană să facă anchetă. Bine înțeles a constatat vinovăția administrației. Partidul s'a sculat împotriva lui și a trebuit să plece din guvern.

Dar vine chestia mitropolitului Ghenadie și se aruncă în luptă. Acesta este punctul culminant al carierei sale politice.

Campania a dus-o el. El organiza întrunirile monstre în care vorbea, el a pus la cale comitetul de 300, comitetul numit al lui Papurică, fiindcă în el figura un ofițer din rezervă cu acest nume — dar care comitet în realitate nu era

compus decât de vreo 10 inși, el a provocat marea agitație care a răsturnat pe Dimitrie Sturza și a adus cabinetul P. S. Aurelian cu drapeliștii.

Obosit, dezorientat, stricat cu partidul liberal, neputând face casă cu partidul conservator, este silit să renunte la politica activă și primește postul de ministru la Roma. Dar dorința de activitate îl rodea.

Take Ionescu formând partidul democrat înțelese de ce mare folos i-ar fi tribunul, căci numele său exercita încă un farmec puternic asupra mahalalelor. Fleva demisionează și vine la București unde i se face una din cele mai grandioase primiri. Erau în București 3 locuri vacante la colegiul al doilea de cameră. Candidații partidului democrat erau Nicolae Fleva, Barbu Păltineanu și J. Th. Florescu, candidații partidului liberal Hagi Tudorachi, Cesarescu și d-rul Buicliu, candidații partidului conservator M. Deșliu, D. Dobrescu și doctorul Leonte. La scrutinul de balotaj cei trei candidați democrați fură aleși cu Nicolae Fleva în cap.

Dar nici în acest partid nu stătu prea mult Când Take Ionescu intră în cabinetul Maiorescu la 1912, Fleva era afară din partid și în opoziție.

Ulitimii lui ani n'au fost de loc fericiți politicește.

Pentru cea din urmă oară a fost ales deputat al capitalei în camerile de revizuire, de formă ca independent dar de fapt susținut de partidul conservator, în special de Nicolae Filipescu, care întotdeauna a avut o mare slăbiciune pentru tribun. Rău inspirat a primit direcțiunea unui ziar germanofil și susținut din fondurile propagandei germane. Aceasta a fost atitudinea lui în timpul perioadei agitate de la 1914 la 1916.

Intâmplarea a voit ca acest om care a trăit prin mase și pentru mase, să moară la moșia sa, departe de lumea pe care a frământat-o timp de patruzeci de ani, lăsând în urmă-i decepția, și sfârșind în cea mai uimitoare uitare. Parcă n'ar fi fost niciodată.

Acest temperament extraordinar, exemplar original la epoca lui, plin de activitate politică n'a lăsat urme despre trecerea lui pe pământ. Totuși nu se poate tăgădui că emanciparea politică a maselor bucureștene se datorește, în foarte mare parte, lui Nicolae Fleva.

Fără prea multă cultură, fără idei hotărîte, fără putere de organizare Fleva agita numai prin farmecul persoanei sale, prin căldura vervei, prin comunicarea acelui fluid neînțeles pe care-l inocula auditoriului. Avea volubilitate, îndrăzneală de a formula tot felul de afirmări, vorbea, fără preocupare de argumentare și logică, dar spunea mereu înainte fraze cari nici măcar nu erau gramaticale. Insă când accentua cu energie unele perioade care, mai la urmă, nu spuneau nimic, ropotele de aplauze și aclamațiunile izbucneau. Auzeai prin prejurul tău :

— De geaba, tot Fleva e ăl mai al dracului. Bine vorbește !

Cu acest prestigiu a dus masele de nas aproape o jumătate de veac.

De pe urma lui au rămas tot felul de fraze fără sens scăpate în focul improvizațiunei. Așa la o întrunire publică a spus :

— Domnilor, eu mă aflu astăzi în mijlocul dumneavoastră așa după cum un călător rătăcit pe mare găsește un adăpost numit oasis !

Altă dată :

— Acest guvern îl voi diseca cu scalpelul chimistului.

Sfătuit în partidul său ca să nu înceapă prea repede lupta de răsturnare a unui guvern a răspuns:

— D-voastră puteți aștepta căci sunteți tineri, eu nu mai pot aștepta.

Dar tribunul avea și spirit și multă ironie fină.

Odată primește din partea liberalilor o propunere de împăcare. Delegația care-i aducea propunerea avea în cap pe un fruntaș al partidului care i-a spus :

— Iată, îți aducem ramura de măslin.

— Da, văd ramura, dar măslinele le-ați oprit dumneavoastră.

Ion Brătianu, atunci când Fleva îl combătea mai înverșunat, l'a acuzat că l'a umplut de favoruri și tot nu e mulțumit. Atunci l'a numit „Butoi fără fund !"

Delavrancea pe când era liberal și redactor la *„Voința Națională"*, l'a atacat cu violență și l'a poreclit : „Cleone cel fără de rușine !"

Dacă Fleva, cu toate lipsurile sale culturale și în ciuda unei convingeri științifice, a putut totuși exercita o atât de mare înrâurire asupra maselor, este tocmai fiindcă era la nivelul lor. Cu o mai superioară cultură, ar fi fost neînțeles.

Fleva cu mai multă cultură ar fi fost un mare om politic al țărei. Dar așa cum l'am cunoscut el totuși a fost un exemplar extraordinar, căruia populația Capitalei, de la 1875 la 1900, îi datorește educația politică.

Ce a rămas de pe urma acestei mari popularități care a fost zgomotoasă aproape o jumătate de veac ? Nimic. Mai puțin decât nimic.

Nicăeri vre-o urmă. Iți plimbi privirile pretutindeni în București dar nici opera nici numele lui Fleva nu există. A murit trupul, a murit și amintirea omului. Popularitate, zadarnică manifestare de dragoste a mulțimilor, ești ca fumul : te înalți mai sus decât oamenii și decât toate cele care sunt așezate pe pământ, dar te risipești și mai repede. De atâtea ori pe unde a trecut popularitatea este ca pe unde a trecut fumul : n'a rămas nici o urmă.

Aceasta fu soarta tribunului Nicolae Fleva.

TAKE IONESCU

Fiecare om are personalitatea lui deosebită.

De şi natura ne-a făcut pe toţi la fel nu există asemănare între om şi om. Ce minunată este această maestrie a naturei, care printre atâtea milioane de oameni n'a făcut două figuri la fel.

Take Ionescu, om ca toţi oamenii, a fost, însă, o fiinţă excepţională pe care au desprins-o toţi aceia cari au fost în atingere cu dânsul.

Incă de pe băncile şcoalei a dat dovada marei sale originalităţi şi a puterei de stăpânire asupra celorlalţi. Geniul său era atât de mare încât, mulţi dintre adversarii săi, îi erau potrivnici, nu atât pentru că nu'i împărtăşeau vederile, dar pentru că se temeau de covârşirea lui.

Intrat în viaţa politică după întoarcerea de la Paris unde luase doctoratul în drept. Take Ionescu veni cu idei democratice înaintate. Locul său era alături de C. A. Rosetti, reprezentantul de atunci al democraţiei române.

Talentul său verbal se dezvăluise încă de pe băncile şcoalelor. In barou face, din primele zile, nota deosebită şi pune împotriva lui aproape pe toţi fruntaşii barei ; în presă începe să scrie la *„Românul"*; în politică se înscrie în partidul liberal, partidul care era atunci atot puternic şi, prin care se putea ajunge repede.

Dar de la începuturi s'a văzut că omul vrea să se deosebească. Fiindcă la început caracteristica oamenilor superiori stă, nu atât în operele pe care nu le-a putut încă realiza, cât-în dorinţa, fie de a eşi din rânduri, fie chiar dacă rămân în rânduri — să se deosebească de toţi cei din prejur.

Astfel Take Ionescu, intrând în familia unui partid politic îşi alege, dela debut, o poziţie deosebită de a celorlalţi tovarăşi de viaţă publică.

Mai întâiu talentul său de vorbă.

Arta de a vorbi a fost întotd'auna cuceritoare ; se asemăna cu arta cântecului. Care mare tenor nu a fost întotd'auna popular ?

Take Ionescu începe să vorbească prin întrunirile puplice iar oamenii din popor îl poreclesc „gură de aur!” Și, de odată se nasc pentru dânsul cele două puteri nedespărțite : admirația și invidia.

Fiindcă un om admirat care nu are alături și invidioși nu este un om superior. In partidul unde se înscrisese devine, mai puțin o fală de cât o amenințare. Fala era impersonală pe când amenințarea începea să se ridice peste capul acelora cari erau vechii candidați la întâietate.

Pentru ca să te supui unui stăpân nu e destul ca să-ți ordone trebuie mai întâi să te biruie.

In partidul liberal Take Ionescu stă puțină vreme. Apoi flutură liber intre partide,, dar scurtă vreme. Apoi intră în partidul conservator. Oferta de înscriere în acest partid i s'a făcut de odată cu prezentarea unui portofoliu ministerial.

In partidul conservator, strălucește, dar dușmăniile îl înconjoară deodată cu admirația. Metodele lui de a-și înmulți partizanii, pun împotrivă'i, nu numai pe invidioși, dar și pe alti oameni cari nu se pot învoi cu metodele. De aci începe marea luptă înăuntrul partidului.

Take Ionescu ese iar din rânduri și își crează un partid. Era fatal. Simțise în el puterea de a fi cel dintâiu și nu mai putea fi cel d'al doilea, dar în partidul conservator nici chiar locul de al doilea nu-i mai erea ertat.

Șef al partidului conservator-democrat se înalță pe aripile acelei popularități care a fost pentru toți efemeră. Timp de trei-patru ani este dictatorul în colegiile electorale, dar după un an de minister în cabinetul Titu Maiorescu, cade sub puterea numerică a tutulor celorlalte partide. Fumul care orbise și se înălțase, acum se risipise.

Adevărata glorie a lui Take Ionescu, a început și a rămas trainică, numai atunci când rămânând fără popularitate, dar numai cu câțiva prieteni, a devenit un factor de mare preț, în cursul evenimentelor care au dus România la înălțarea ei de astăzi.

Glasul său era ascultat în marile cercurile ale conducătorilor omenirei, în rândul marilor bărbați de stat ai Puterilor aliate era apreciat la valoarea lui adevărată. Imi amintesc că la Londra fiind, în timpul expozițiunei de la Wembley, un distins om politic, Irlandezul O'Conoor, președintele de vârstă al Camerei comunelor și președinte al Asociațiuni ziariștilor englezi, mi-a spus :

— Părerea mea este că Take Ionescu a fost mai mare om politic al Europei de astăzi.

Ca toți oamenii de mare geniu, numele său rămâne legat de fapte, el a contribuit puternic la fapta cea mare românească...

Verbul lui ori cât de ispititor, și or cât popularul l'a botezat „gură de aur” nu-i puteau crea nemurirea. Fiindca,

felul de a vorbi poate crea popularitatea. Numai ceea ce spune oratorul, rămâne, iar nu felul cum spune. Dacă, marii oratori Demostene și Cicerone au rămas, nu glasul lor sirenic i-a trecut Istoriei, dar înțelepciunea celor spuse.

Imi amintesc că am fost coleg de generație cu omul acesta, bacalaureatul l'am luat în aceiași sesiune în luna Mai 1876. Dar anii au trecut și a trecut și omul.

O măreață statuie i-a fost înălțată pe un bulevard al Bucureștilor, el este întâiul om al generației mele care a fost astfel răsplătit.

Gloria vieței eterne s'a grăbit să-l atingă mai repede decât favorurile vieței trăite.

TITU MAIORESCU

Titu Maiorescu este unul dintre aceia pe cari i-am cunoscut de departe, numai din viața publică. D'abia către sfârșitul carierei sale, fiind prim-ministru, am avut raporturi mai de aproape. Insă despre Maiorescu se poate scrie mult chiar fără să-l fi cunoscut personal.

Maiorescu intră în viața publică a României ca un *intrus*. Căci prin nimic nu era în înțelegere cu curentele politice sau culturale din țară. De aceea manifestările lui politice sunt primite cu aproape unanime ostilități.

Maiorescu era în contradicție cu tot ceeace știa, credea, vorbea și scria românul din clasa cultă de pe atunci. Optimizmului filozofic el opunea pesimizmul șopenhaurian ; liberalizmului politic el opunea un conservatism autoritar ; în învățământ opunea clasicismului și umanismului, școala reală ; în literatură combătea romantismul și se apropia de clasici ; spiritualismului opunea materialismul ; spiritului francez opunea spiritul german ; limba o purifica ca și ortografia, opunând fonetismul la toate destrăbălările etimologice cari mergeau până la latinizmul exagerat al lui Eliade, al lui Barnuțiu și al profesorului Maxim. Frazelor opunea spiritul critic și declamației logica.

Un asemenea om foarte cult, foarte talentat și foarte convins de tot ceeace susținea, era menit să întâmpine cea mai dușmănoasă primire.

De aceea, Maiorescu, a pus în contra lui, încă dela întâiele manifestări publice, aproape pe toată lumea. Fracțiunea liberă și independentă din Moldova, în frunte cu Nicolae Ionescu și cu aproape întreaga belferime moldovenească, partidul liberal din Muntenia, clanul literar din București cu B. P. Hașdeu, Petre Grădișteanu, poetul Zamfirescu și toți cei dimprejur ; tot liberalizmul politic, literar și filozofic i-au sărit în cap.

Maiorescu a fost acuzat multe decenii de toate crimele. I s'a făcut o mare vină fiindcă este șopenhaurian. Gazetari

cari nici măcar nu văzuseră o carte de Șoppenhauer, scriau articole în cari combăteau pesimismul și ateizmul ?) acestuia. Maiorescu era germanofil, Maiorescu era un înstrăinat, Maiorescu era un ateu, Maiorescu era un reacționar.

Lupta împotriva societății „Junimea" din Iași era lupta împotriva lui Maiorescu. Mai ales Hașdeu nu pierdea un singur prilej spre a lovi în adversarul literar dela Iași, iar Maiorescu răspundea cu articole sarcastice și înțepătoare.

Lupta era interesantă fiindcă amândoi antagoniștii erau oameni geniali ; epoca noastră nu mai are doi oameni cu personalitatea covârșitoare și eminentă a lui Hașdeu și Maiorescu.

Dar Maiorescu nu era numai un polemist de mâna întâia, dar era și un creator, poporul român lui îi datorează purificarea limbei și a ortografiei, fonetizmul este opera lui Maiorescu.

In *Criticile* lui a spus numai adevăruri. Limba în care se scriau atunci ziarele, discursurile din parlament, dar mai ales frageologia înflorită și amețitoare a lui Nicolae Ioanescu, poezizmul epocei, literatura epocei, au suferit sfârcuiala biciului său de foc. Dacă literile românești aveau câțiva prozatori de mare valoare precum Cogălniceanu, Ion Ghica, Odobescu, Hașdeu și încă câțiva, în schimb ce pusderie de nechemați și de neisprăviți.

Lui Maiorescu îi datorim că s'a pus capăt abuzului mare ce se făcea pe atunci cu un fel de patriotism umoristic care consta din declamație, optimizm și încredere oarbă în perfecțiunea tuturor lucrurilor din România.

Negreșit, fiindcă orice exagerare este vătămătoare, așa și de astădată, exagerarea disciplinilor a depășit măsura căci criticizmul și scepticizmul junimist a provocat, de multe ori, descurajarea și pierderea încrederei în forțele proprii.

Titu Maiorescu, acest om extraordinar, care a venit la timp spre a pune ordine în domeniul cultural al României, n'a putut avea înrâurirea pe care o merita în viața publică ; întâi fiindcă s'a alăturat de un partid care era foarte nepopular pe atunci, partidul conservator, al doilea fiindcă era un fruct al culturei germane cu totul necunoscută în România. Apoi și firea lui rece, cam bățoasă, cam necomunicativă, rezerva ce o punea întotdeauna în raporturile cu ceilalți nu-l prezentau ca pe un om simpatic. Pe Maiorescu trebuia să-l admiri dar îl iubeai mai greu.

Intrat în politică în rândurile partidului conservator, fu numit ministru de instrucție în cabinetul Lascar Catargiu dela 1871. In această calitate a fost primul ministru care s'a pus cu hotărîre la treabă spre a reforma învățământul. Dar s'a lovit de opoziția îndârjită a membrilor corpului didactic, în ale căror privilegii lovea. Până și profesorii conservatori

s'au revoltat împotriva lui și l'au răsturnat. In Senat, Alexandru Orăscu, senator conservator influent, se pune în fruntea nemulțumiților cari târârnd cu ei majoritatea îi dau un vot de blam. Lascăr Catargiu dizolvă Senatul și face apel la țară, însă colegiile senatoriale trimit o majoritate opoziționistă.

Conferențiar eminent, scriitor strălucit, literator cult și cu mare autoritate, Maiorescu ia o parte activă la viața politică. Sub ministerul de 12 ani al lui Ion Brătianu, izbutește să se aleagă deputat la colegiul I de Iași, cu toată omnipotența primului ministru. Apoi el e acela care a scris un faimos articol în *„România Liberă”*, prin care cerea alăturarea României de tripla alianță. Câteva luni mai târziu România urmă această indicațiune.

Odată cu actul acesta se produce o spărtură în partidul conservator. Bătrânii conservatori, cari erau mai mult rusofili, nu au primit politica dualității Carp-Maiorescu. Și astfel junimiștii au evoluat către partidul liberal.

Mai înainte junimiștii au încercat să acapareze partidul conservator, alegând un șef plăcut lor. In scopul acesta, profitând de un bun moment, dau o lovitură la clubul conservator și izbutesc să aleagă șef pe Alexandru Știrbey.

Șefia lui Știrbey a fost de scurtă durată, junimiștii au fost înfrânți iar aceștia au evoluat către liberali.

La alegerile generale din 1884, Ion Brătianu alege în parlament 15 junimiști, printre cari : Petre Carp, Titu Maiorescu, Teodor Rosetti, Vasile Pogor, D. A. Laurian, Jack Negruți, Alexandru Marghiloman, I. V. Melic, Krupenski, Vasile Alexandri, etc.

Titu Maiorescu, care era sufletul „Junimei literare” lăsă pasul întâi în politică lui Petre Carp, dar în Cameră discursurile lui Maiorescu făceau din ședință o adevărată sărbătoare.

Incetul cu încetul, Maiorescu se pune în planul al doilea și lasă lui Carp toată întâietatea politică și conducerea grupărei junimiste. Cine știe unde ar fi mers acest grup politic dacă, în locul lui Carp, atât de intransigent în toate, ar fi fost șef Maiorescu, omul cumpătat, cumpănit, una din mințile cele mai ordonate și un temperament foarte conciliant. Dar Maiorescu, eclipsându-se de bună voie, pierduse, prin urmare, și prestigiul autorității conducătoare și rămăsese numai ilustrul filozof, literat și orator, care trăia acum din gloria operei săvârșite.

Până la 1912, Maiorescu s'a ocupat puțin cu politica. A făcut avocatură și se îndeletnicea — așa spuneau intimii— cu scrierea unei opere pe care o așteptăm încă.

Dar vin evenimentele dela 1912. Cabinetul Carp, sub puternica împinsătură a liberalilor uniți cu takiștii, cari pe vremea aceea formau un partid foarte tare, numericește cel

mai tare, este silit să părăsească puterea. Bine înțeles Carp și cu ai săi, ba și Filipescu, erau de părere că partidul să treacă în opoziție. Insă alții, cu Maiorescu în frunte, spuneau că partidul să rămâie la cârmă și sub altă formație miinsterială. Maiorescu susținea cu tărie, această teză fiindcă, spunea el, evenimente însemnate au să se producă în Balcani si nu trebue ca gloria faptelor ce se vor îndeplini, să fie lăsate iarăși partidului liberal. Dacă liberalii au făcut războiul dela 1877, e bine ca partidul conservator să mărească teritoriul țărei acum.

Pe tema aceasta s'a produs discordia definitivă între Maiorescu și Carp.

De altfel unele simptome arătau că, mai de mult germenul rivalității intrase în sufletul lui Maiorescu. Se știe că Petre Carp pregătea pentru șefia partidului pe Alexandru Marghiloman, dar Maiorescu își întorsese privirea către Nicolae Filipescu.

Raporturile între Maiorescu și Filipescu deveniseră foarte dulci. Intr'o zi mai mulți partizani au venit să-l viziteze și cu acest prilej Maiorescu spuse celor cari îi cereau sfaturi și indicațiuni :

— Grupați-vă în jurul lui Filipescu, acolo e viitorul.

Maiorescu și-a îndeplinit cu succes însărcinarea de prim ministru. De altfel făcea tot ce putea ca să fie plăcut regelui. Cu prilejul discutărei în parlament a Protocolului de la Petersburg, a rostit în Cameră și în Senat câteva discursuri magistrale; toată lumea, prieteni și adversari, au rămas încântați atunci de elocvența, verva, puterea de argumentare și tinerețea acestui om care trecuse de 70 de ani.

Dacă Maiorescu ar fi murit atunci ce bine ar fi fost pentru el. Ar fi murit încărcat de glorie ; dar soarta a voit altfel

Ales șef, al partidului în locul lui Carp n'a putut ține acest post onorific decât puține luni, și l'a cedat lui Marghiloman.

A venit războiul mondial și problema pusă României ; de astădată mintea limpede a lui Maiorescu n'a mai văzut limpede.

Cu câteva zile înainte de declararea războiului, Maiorescu a fost în audiență la rege și de acolo a ieșit cu impresia, se spunea chiar cu făgăduiala, că va fi chemat să formeze un guvern neutru, dar simpatic Germaniei, poate chiar un guvern care să ducă România în război alături de Germania.

Este sigur că Maiorescu era în contra intrărei României în război alături de Ințelegere. Ceva mai mult, făcea propagandă împotriva acestei idei, și nu odată a spus-o de altfel, că de geaba ne încercăm să luăm Transilvania fiindcă transilvănenii nu ne iubesc.

Un asemenea limbagiu nu se cuvenea să fie acela al unui fruntaş de talia lui Maiorescu, mai ales să fie al transilvăneanului Maiorescu.

Această atitudine l'a pus în umbra unei eclipse.

In timpul ocupaţiunei inamice a stat în Bucureşti. L'am văzut pentru cea din urmă oară în ajunul intrărei trupelor străine, venind la cofetăria Capşa spre a vorbi cu general Mustaţă, prefectul de poliţie.

Era lume multă şi deprimată înăuntru şi iată că apare Titu Maiorescu cu pălăria în mână, venind din spre restaurant.

Bine înţeles senzaţie. Imediat versiunea că Maiorescu a format guvernul. In realitate venise numai să roage pe prefectul de poliţie să-i îngădue a nu preda oarecari arme de preţ, proprietatea unui domn Racotă, unde şedea în gazdă.

In tot timpul cât a mai trăit a luat parte la conciliabulele partidului lui Marghiloman povăţuind politica de expectivă şi combătând politica lui Petre Carp, care cerea detronarea dinastiei.

Intr'o dimineaţă a fost găsit mort în pat ; fusese răpus de boala de inimă care-i punea, încă de mai mulţi ani viaţa în primejdie.

Petre Carp nu l'a iertat niciodată ; se spune că, în ziua când a murit fostul său prieten s'a dus în biroul unui girant de minister şi i-a anunţat astfel moartea :

— Ştii, a murit ăla !

Multă lume a crezut cum că pe Titu Maiorescu îl cheamă Titu Liviu. In articole foarte serioase numele său se scria astfel. In realitate el se numea numai Titu pur şi simplu. Adaosul „Liviu" i-a fost decernat în zeflemea de către un adversar care a voit să-l ridiculizeze. Apoi porecla a rămas şi mai târziu a fost luată în serios.

Dacă Maiorescu a greşit politiceşte în ultimii ani ai vieţei sale, istoria nu-i va ţine în seamă aceasta. Mai ales fiindcă acţiunea lui a fost aproape neînsemnată şi n'a exercitat nici o înrâurire asupra evenimentelor.

Va rămâne, însă, opera sa culturală care a fost covârşitoare.

Titu Maiorescu a fost unul din oamenii excepţionali ai epocei lui, iar spiritul său critic, ajutat de o foarte temeinică cultură, făcea din el o podoabă a neamului.

GHEORGHE PANU

Prin anul 1884 un nume începe să circule prin randurile tineretului democrat din București, era numele lui Gheorghe Panu.

Gheorghe Panu începea să se afirme ca radical socialist, Gheorghe Panu fusese șeful de cabinet al lui C. A. Rosetti, în cele câteva luni cât acesta a fost ministru de interne, Gheorghe Panu, care dirija *„Liberalul„"* organul liberal din Iași, intrase în Camera de revizuire și se așezase în rândurile rosetiștilor cari susțineau reforma electorală pe baza colegiului unic.

In Cameră, Panu s'a pus în vedere repede ca un om cu idei înaintate și a fost definitiv clasat. Când ruptura între C. A. Rosetti și Ion Brătianu s'a declarat, Panu, firește, a rămas în partida lui Rosetti. Dar n'a stat mult în această formațiune. De altfel C. A. Rosetti a murit câteva luni mai târziu.

La Iași Panu intră cu totul în curentul opoziționist și face să apară ziarul *„Lupta"* în format mic No. 6. Foarte repede ziarul său, la care colaborau și cei doi frați Grigoriu, Havas și Budușcă, este ziarul cel mai gustat în cercul intelectualilor din Iași ca și din București.

Numărul *„Luptei"* era așteptat cu nerăbdare la București, articolele lui Panu erau sorbite și provocau entuziasmul. Acest ziarist a făcut mult rău regimului Ion Brătianu. fiindcă a canalizat împotriva guvernului toate inteligențele tinere cu porniri spre democrație.

Dar scena ieșeană era prea mică pentru Panu și pentru ambițiunea lui; de aceea se hotărăște să vină la București și să aducă *„Lupta"*.

Din articolele pe cari le publicasem în *„Drepturile Omului"*, Panu dobândise o idee bună despre mine ;când vine în București cere lui Caragiali să-mi facă cunoștința, întâia întâlnire o avem la birtul „Frascati", unde prânziam într'un cabinet separat. Panu îmi oferă locul de prim-redactor al *„Luptei"* cu leafa de 400 lei lunar.

Gazeta apare cu următorul personal: Panu director, eu prim redactor, Emil Frunzescu corector, frate-meu Iancu reporter și Alexandru Lefteriu, unul dintre oamenii cei mai de treabă ce i-am cunoscut, administrator.

„Lupta” dobândește repede un mare ascendent. Organul lui Panu pune repede o umbră asupra *„Epocei”*, care totuși rămâne un ziar răspândit.

Panu era un cap deosebit, o inteligență pătrunzătoare, avea o extraordinară putere de analiză, poseda numeroase cunoștințe. Un om superior din toate punctele de privire, însă slab în fața ispitelor cărnei. Panu, acest mare om, avea două slăbiciuni: era cel mai naiv în fața lingușitoriei și nu se putea hotărî la nici o jertfă fizică.

Dela venirea în București și până când a părăsit țara spre a fugi de încarcerare, am fost doi prieteni nedespărțiți, dejunam împreună, petreceam toate serile și toate nopțile împreună. Dar plecarea lui din țară a pus o răceală între noi, răceală ai cărei fiori i-am resimțit în toată viața după aceea.

Panu, care pe vremea aceea era un censor implacabil și lovea cu aceiași independență în toți oamenii politici și în toate partidele, începu campania în contra regelui. Era sugestionat de către unii conservatori cari îl împingeau spre a-l compromite.

Panu, care era, după cum spuseiu, foarte simțitor față de laudă, se lăsa a fi târât pe un teren neprielnic lui, de către politicianii mai dibaci și mai intriganți decât el, care nu era intrigant de loc. In această dispoziție scrie articolul *Omul Periculos*, în care atacă violent pe regele Carol.

Guvernul liberal .făcu atunci lui Panu un serviciu imens de care, însă, dânsul nu știu să profite.

Dat în judecată și osândit la 1 an și jumătate închisoare, nedomirirea intră în sufletul lui. Ambițiunea ca și inteligența lui pătrunzătoare îl povățuiau să rămână în țară și să facă pedeapsa. Dar slăbiciunea lui sufletească și refuzul de a se supune oricărei constrângeri, l-au hotărît să plece. De altfel dânsul a fost împins la această extremitate și de sfătuitori interesați din partidul liberal.

Intr'o zi prânzeam cu el și cu Mihăescu-Porumbaru, fruntas liberal, în grădina restaurantului Broft. Veni vorba despre condamnarea lui Panu și întemnițarea lui. Porumbaru îi spuse:

— Să nu faci. Panule, copilăria de a rămâne la Văcărești. Nu înțelegi că tu, cu inteligența ta vie și impresionabilă, ai să eși, după câteva luni de încarcerare, cu desăvârșire deprimat și schimbat. N'ai idee cât consumă închisoarea și cât slăbește inteligența.

Peste câteva zile dejunam acasă la Panu, în strada Câmpineanu. La un moment mă întreabă:

— Te rog spune-mi prietenește, ce să fac : să plec ori să primesc închisoarea ?

I-am răspuns, fără să ezit :

— „Mai stai la îndoială ? Firește că trebue să rămâi. Dacă vrei să joci un rol în politica țărei, ești dator să te sacrifici.

Panu a tăcut, după cum n'a răspuns nimic nici lui Porumbaru. Dar hotărîrea lui era luată. Slăbiciunea cărnei îl biruise.

Era în ziua de 1 Mai, ne-am dus împreună să facem Maiul la Vila Regală. A mai venit Costache Oprescu, fost perceptor al coloarei de Galben și o altă persoană. Am stat la masă târziu și ne-am întors în oraș pe la orele 7, fiindcă la 9 Panu trebuia să plece la Iași. Burnița. La ora 8 a venit în camera pe care o ocupam în strada Academiei și și-a luat rămas bun, apoi a plecat la gară cu Lefteriu.

A doua zi de dimineață lucram în camera redacției, care era instalată în strada Nouă, astăzi Edgar-Quinet, când iată că intră ca două bombe Gheorghe Paladi și N. Nicorescu, amândoi liberali dizidenți din gruparea lui Dumitru Brătianu. Amândoi izbucnesc :

— Cum este cu putință ca Panu să fugă ? Cum este cu putință să nu rămână ca să-și facă osânda ? Cum este cu putință ca să-și compromită astfel viitorul politic ?

Am rămas, firește, cu gura căscată. Nu știam nimic. Dar administratorul Lefteriu, care era singur în secret, dădu lămuririle. Panu trecuse granița și fugise la Paris.

Am rămas trăznit și mâhnit. Ghiața s'a pus deodată între noi, iar prietenia caldă care mă legase de el timp de un an și jumătate, nu trebuia să mai trăiască.

Am rămas, negreșit, admiratorul omului deosebit, al ziaristului mare, al intelectualului fără pereche, dar tot ce mai simțeam de acum înainte pentru Panu pornea numai dela creer și nimic dela inimă.

Atâta lipsă de încredere mă jicnise adânc. Dar niciodată nu i-am pomenit măcar o vorbă de imputare, nici în cele câteva scrisori în stil oficial ce i-am trimis la Paris, nici după ce s'a reîntors în țară. Lefteriu pretindea că din cauza sfatului ce-i dădusem ca să rămână în țară, se sfiise ca să-mi mărturisească hotărîrea lui de a fugi. Afară de asta se temea să nu fac totul spre a-l întoarce din hotărîre.

Plecarea lui Panu din țară și revolta împotriva legilor țărei, au fost hotărîtoare pentru cariera lui politică. De altfel, slăbiciunea lui i-a pricinuit și alte neajunsuri.

Dela Paris a scris regulat, dar mai ales studii de idei. Neputând fi în curentul faptelor zilei și neavând putința de a fi la zi cu articolele, a inaugurat în presa română ciclul articolelor de doctrină, neglijând partea polemicei, pentru care nu mai era în destul de înarmat.

Alegerile din 1888, cari au fost ultimele ale lui Ion Brătianu, l-au trimis în parlament. Opoziția unită a cucerit atunci aproape 55 locuri în Cameră, — ceea ce era enorm pentru vremurile acelea — iar Panu, alături de Miltiadi Țoni, un liberal dizident nuanța Mârzescu, fu ales la colegiul al doilea de Iași.

Rezultatul acestor alegeri, cari au determinat căderea regimului de 12 ani al liberalilor, fu datorit în mare parte polemicei extraordinare a omului care nu trebuia să se folosească în nici un fel de victoria la care contribuise atât de intensiv.

Dacă ziarul *Epoca* a dat semnalul luptei energice împotriva guvernului liberal, Panu cu *Lupta* lui a dat luptei caracterul sforțărei tuturor pentru răsturnare. Fiindcă Panu nefiind înregimentat în nici un partid nu avea împotrivă-i prevențiunile acelora cărora nu le plăcea ascendentul pe care îl dobândea, din zi în zi *Epoca* conservatoare.

Panu era un nervos; scria repede și aproape neciteț; când își punea articolele pe hârtie nu trebuia să se audă nici musca; dacă cineva îl întrerupea, se scula enervat, arunca condeiul, dădea afară pe inoportun și protesta în fraze sacadate.

Era un impresionabil, un receptor instantaneu de impresii, un nedisciplinat, un om cu totul incapabil de a se supune disciplinei sau părerei altora.

De altfel nici nu-i plăcea societatea egalilor sau a celor cari, prin situația lor politică, îi erau mai sus; Panu se complăcea numai în mijlocul celor mai mici, a redactorilor, a personalului administrației, a unor oameni cari îl respectau și îi recunoșteau autoritatea.

La Iași avea un alt cerc, cercul compus din profesori — fiindcă el însuși fusese profesor de limba franceză la un liceu — și cercul întâilor radicali, printre cari Manolache Buznea, Costică Chirilă, D. Hogaș, C. M. D. Miclescu, Ștefan Vârgolici, etc.

Ceasurile petrecute după masa de seară la o berărie în fața unui pahar cu bere sau a unui pahar cu vin, erau acele pe cari le căuta mai mult. Acolo era fără sfârșit, spiritul lui caustic, glumele lui nesfârșite, înțepăturile lui contribuiau ca toate aceste ședințe să fie tot ce se poate închipui mai agreabil. Una din marile voluptăți ale lui Panu era să „bage intrigi inocente" între prieteni, să azmute pe unii contra altora, iar el să facă mare haz pe socoteală tuturor. De altfel rar om mai simpatic în intimitate, după cum iarăși om mai dezagreabil în aceiași intimitate, când îl apucau crizele nervoase.

După întoarcerea de la Paris, a înființat partidul radical care, însă, nu i-a legitimat speranțele.

Repede deziluzionat își sacrifică partidul și se înscrie în partidul conservator. Dar nici aci nu are ceea ce i se făgădu-

ise. Când partidul conservator vine la putere Panu nu este numit ministru. Atunci s'a spus că regele Carol l-a refuzat spunând :

— „Cine nu s'a supus legilor țărei nu poate fi ministru.

Ciudată frământare a unui om care cu mintea, cu talentul și cu cultura se ridica atât de sus asupra tutulor celorlalți. Gheorghe Panu face mai târziu act de împăcare față de rege.

Jicnit de felul cum l'au tratat conservatorii Panu reintră în partidul liberal unde i se oferă un loc de mâna a doua : un mandat de deputat și o vice președinție a Camerei. Cariera lui politică erea sfârșită.

De-acum înainte vegetează.

Pentru ca să poată trăi redactează o Revistă, — *Săptămâna*, — dar omul ideilor, al îndrăznelilor, novatorul dispăruse. Apoi erea bolnav, cancerul îi săpa viața zi cu zi.

Și astfel acest mare ziarist, acest creer cum nu mai erea un altul ca al său, a intrat în eclipsă mai înainte de a muri fizicește.

De altfel ce suflet bun, ce camarad fără păreche.

Mare inteligență, puternic talent, creațiune creatoare, creer de o rară originalitate sortit să fie unul dintre cei dintâi fruntași ai neamului, a rămas în umbra pe care o răspândeau în jurul său atâtea mediocrități care se înălțau în lumină.

Sărăcia și nedreptatea l-au strâns în brațele lor ucigașe. Mai ales nedreptatea sau mai ales sărăcia. Nu știu.

O mare mâhnire te cuprinde, când ai cunoscut de aproape pe Gheorghe Panu, gândindu-te la această carieră începută cu atâta zgomot și apusă în atâta tăcere.

. . . .

Peste mormintele acestor opt care au fost în viață flacări iar acum sunt, în pământ cenușă, să punem următorul vers al lui Alfred de Musset, scris la moartea tinerei cântărețe Malibran :

„Une croix et l'oubli, la nuit et le silence"

TABLA DE MATERII

ANUL		Pag.
1910	Aurel Vlaicu și aeroplanul său. — Moartea lui Gheorghe Panu. — Căderea Cabinetului Ionel Brătianu și venirea guvernului Petre Carp.	3
1911	Alegerile parlamentare ale guvernului Carp. — N. Iorga candidează pentru întâia oară în București.— Rochia-pantaloni la București — „Chanteclair" la modă. – Debutul meu la tribuna Camerei. – Ziariștii ne oferă un banchet, fratelui meu Ion ziarist și el, numil director general al teatrului, și mie. — Moartea inginerului Ion Cantacuzino, tatăl generalului Zizi Cantacuzino-grănicerul. — Moartea lui Constatin Stoicescu fost ministru liberal. — Moartea generalului Gheorghe Manu fruntaș al partidului conservator fost șef de guvern. — Scandalul bisericesc reîncepe. — Mareșalul japonez Nagi eroul dela Port-Artur în București. — Moartea lui Take Protopopescu. — „Rața" d-lui Valentin Bibescu. — Războiul turco-italian. — Primejdia de războiu în Balcani. Ferberea la noi în țară. — Procesul tramvaelor comunale. — Procesul scandalului bisericesc. — Moartea Generalului C. Budișteanu. — Retragerea opoziției liberală-takistă din parlament	8
1912	Intoarcerea în țară a Doctorului Rakovski. Mari manifestații socialiste și guvernamentale. — Manifestație filo-liberală a Regelui Carol. — Intrigi și frământări la conservatori. Sentința tribunalului în chestia tramvaelor comunale. — Proiectul descentralizărei, administrative al lui Petre Carp. — Ostilitatea Regelui față de Petre Carp. — Legea exproprierilor bunurilor de mâna moartă. — Chiriile se scumpesc. — Acordarea drepturilor politice dobrogenilor. — Corupție parlamentară.— Regele stărue pentru împăcarea lui Carp cu Take Ionescu. – Sentința Casației în chestia tramvaelor. — Carp demisionează. — O întrunire a parlamentarilor la Ministerul de externe. — Un mare discurs a lui Petre Carp. — Căderea cabinetului Carp. — Cabinetul Maiorescu fără Carp, Marghiloman, Filipescu și Delavrancea. — Mari frământări politice. — Paul Dechanel misionar francez la București. Apoi vizita	

primarului Parisului D-l Roussel. Agitația chiriașilor. — Legea meseriilor în aplicare. — Drama Filipovici. — Inaugurarea Salonului oficial. Impăcarea Maiorescu-Take Ionescu. — Manifestații pentru centenarul răpirei Basarabieî. — Moartea lui I. L. Caragiale. Intâiul aviator român mort.— Priviri politice retrospective. — D-șoara Văcărescu în polemică. — Italienii bombardează Dardanelele. — Războiul balcanic începe. — Drama șalupei „Trotuș". — Iarăși procesul cu Societatea tramvaelor Comunale. — O telegramă a „Carmen Silvei. Ministerul Maiorescu-Take Ionescu. — Turcii bătuți pretutindeni. Nicu F lipescu, deși ministru, se agită. — Alegerile parlamentare. — Funeraliile lui Caragiale. Şeful statului-major austriac în București. Vizita președintelui Camerei bulgare, Danef. — Vizita Marelui Duce Nicolae Mihailovici. Regele Carol Feld mareșal al armatei ruse. — O scrisoare a împăratului Nicolae. — Manifestații pentru Petre Carp. — Carp demisionează din noua Cameră.— Moartea arhitectului Ion Mincu și a lui Spiru Haret. — Curente Contra Regelui Carol. — Frământări în tabăra guvernamentală. — Conterința dela Londra. 38

1913 Take Ionescu la Londra.— Rechemarea lui urgentă. — Schimb de telegrame între Take Ionescu si Raymond Poincare ales președinte al Republicei franceze. — Moartea lui Alexandru Djuvara. — Spionul Căpitanul Rodrig Goliescu. — Moartea lui Gheorghe Cantacuzino zis „Nababul". — Inființarea „Asociației Generale a Presei". — O dotație de 100.000 lei prințului Carol. — Protocolul dela Petersburg.— Guvernul atacat cu vehemență. — Demisia lui Nicu Filipescu din guvern. — Un foc de revolver în Cameră. — Agitația lui Petre Carp — Intrunirea dela Clubul Conservator. — Intrunirea dela Al. Marghiloman. — Protocolul dela St. Petersburg cunoscut în București. — Consfătuirea convocată de Carp în casele Constantin Olănescu. — Discuția Protocolului în Parlament. — Sfărâmarea alianței balcanice. — Agitația din București pentru intrarea în răsboi a României. — Decretarea mobilizărei. — Armata română în Bulgaria. — Moartea merelui jurisconsult Gheorghe Danielopolu. — Cpnferința și Tratatul dela București. — Moartea lui Aurel Vlaicu. — Ionel Brătianu proclamă într'un manifest, necesitatea împroprietărirei țaranilor și reforma electorală. — Titu Maiorescu ales șef al partidului conservator. — Moartea lui Ion Kalinderu.— Moartea lui Iancu Brătescu 103

1914 Retragerea Ministerului Maiorescu și venirea Cabinetului liberal sub I. I. C. Brătianu. — Un banchet al presei pentru Doctorul Angelescu ministrul lucrărilor publice. — Camera votează revizuirea Constituției. — Candidatura lui Const. Mille în București. — Meschinăriile conservatorilor în alegerile pentru Constituantă. — Vizita Țarului Nicolae la Constanța. — Alex. Marghiloman ales șel al partidului conservator. — O aventură românească în

Pag.

Albania. — O vizită a fruntașilor conservatori la Ţibănești. — Un discurs al lui Nicolae Filipescu. — Atentatul dela Serajevo. — Nota Ultimatum a Austro-Ungariei către Serbia. — O acțiune românească în Albania. — Austro-Ungaria declară războiu Serbiei, Germania declară războiu Rusiei și Franței. — Războiul cel mare a început. — Consiliul de Coroană dela Sinaia. — Declararea neutralităței. — Italia se declară neutră. — Anglia declară războiu Germaniei. — O mică întrunire la Nicolae Filipescu. — Amănunte dela Consiliul de Coroană.— n calambur al reginei Elisabeta. — Take Ionescu și N. Filipescu cer eșirea din neutralitate și intrarea în luptă contra Austro-Ungariei. — Ziarele lor atacă pe rege care se opune. — Un discurs al lui Delavrancea. — Mare agitație în țară. — Moartea regelui Carol I.— Prințul Ferdinand proclamat rege. — Incheiere . . 132

Opt oameni 164
Ionel I. C. Brătianu 168
Barbu Delavrancea 177
Nicu Gr. Filipescu 181
Nicolae Fleva 188
Take Ionescu 194
Titu Maiorescu 197
Gheorghe Panu 202